● ئىزلىنىش ، سىناق ، يېڭىلىق

◐ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن

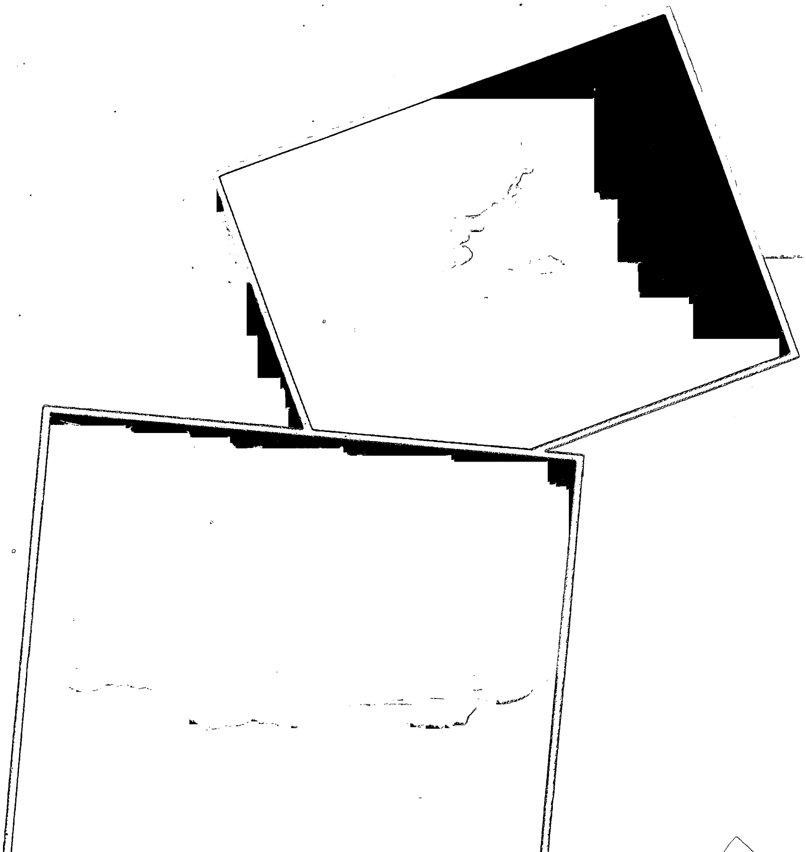

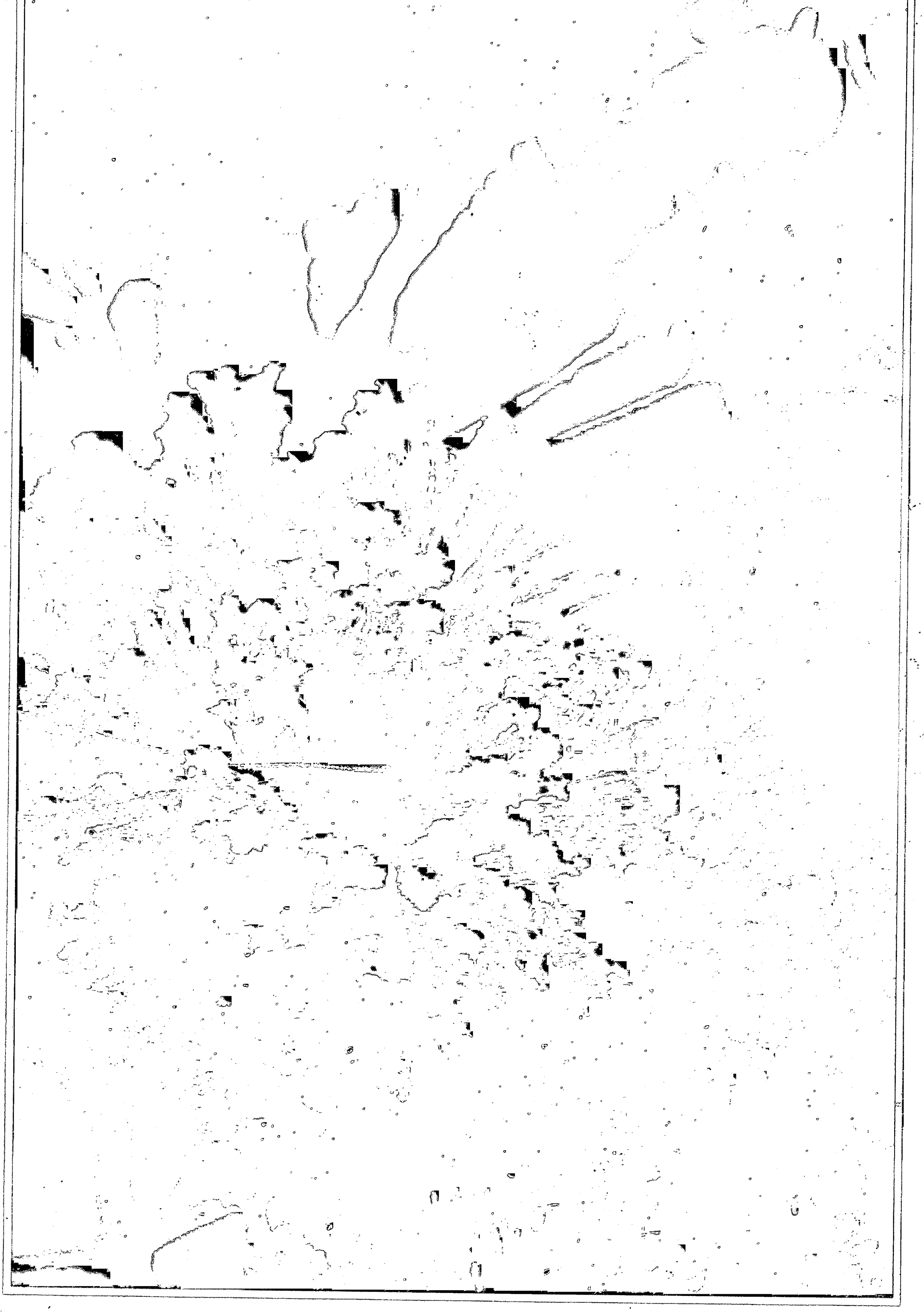

قار گۆلی

ئالم خالدین فوتوسی

تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژورنال

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت
ياشلار ئالاھىدىلىكى،مىللى ئۇسلۇب

1994- يىل 2- سان

مۇندەرىجە

ھېكايىلەر

ئېزىتقۇ سۆيگۈ .... ئەنۋەر رەھىم 1
قىسقا ھېكايىلەر ....تۇختى ئايۇپ 37
ماموت مەتۇ ...... تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن 46
ئىلنىجا ....ئەخمەت تۆمۈر 61
دۇدۇقلاش .... قۇربان توختى 72
ھەقىقى تاتۇق .... ئوسمان ھوشۇر 94

شېئىرلار

شېئىرلار .... نۇرمۇھەممەت سايىم 40
سۆكۈتسىز نەپەسلەر ....ئابدۇللا سۇلايمان 41
ئىككى شېئىر .... ئىمىنجان كېرىم 43
ئاخشىمى ....ھۇسەيىن ئىمىن ھاجى 43
شېئىرلار .... ئابلىكىم ئەبەيدۇللا 44
ئىككى غەزەل .... ئابدۇكېرىم ئابدۇمىجىت دولانى 44
چىقمىدى .... مۇھەممەت قېيۇم 45

[illegible] ماقالىلەر

« قىرچىنتال » ھېكايىسى توغرىسىدا .... گۈلشەن نىياز 81

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئەسقەر ياسىن، ئەسقەر داۋۇت، مەمەت ئابلاباقى، ئەھەت داۋۇت، ئابلەت ئابدۇرىشىت، شىرئەلى مامۇت، بۇخەلچە ئەمەت، ئابدۇراخمان توختى، خالىدەم كەنجى، پاشاگۈل ئىسمايىل، غەنىمەت قادىر، ياسىنجان ئەرشىدىن، ئابلىز ئوسمان، جاسارەت 53

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكۈچىلەر ئەسەرلىرىدىن

پرودھوم شېئىر ۋە نەسىرلىرىدىن .... ئەركىن نۇر تەرجىمىسى 84

مەشھۇر ئەسەرلەردىن بەھرىلەر

ئىككى ھېكايە .... ھېمىڭۋاي 95

ئەدەبىي ئاخبارات

پۇل، يول، گۈزەل ئارزۇلار .... تۇنىياز ئىمىن 27

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتى

مېڭ خاۋرەن شېئىرلىرىدىن .... ياسىن ھاۋازى تەرجىمىسى 104

تەرمىلەر

تەرمىلەر 107

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار 109

مۇقاۋا 1 ـ بەتتە: داغلىق سەيلىگاھ ـ كۇچار چوڭ كۆلى. ئالىم خالىدىن فوتوسى

بۇ ساندىكى ھېكايىلارنىڭ قىستۇرما سۈرەتلىرىنى ئابلىمىت ئابلىز ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ھەبىبۇللا رېقىپ

مەسئۇل مۇھەررىر: پولات ھېۋزۇللا

مۇھەررىرلەر: ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر، ئالىم خالىدىن

مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

ئىزتقۇ سۆيگۈ

(ھېكايە)

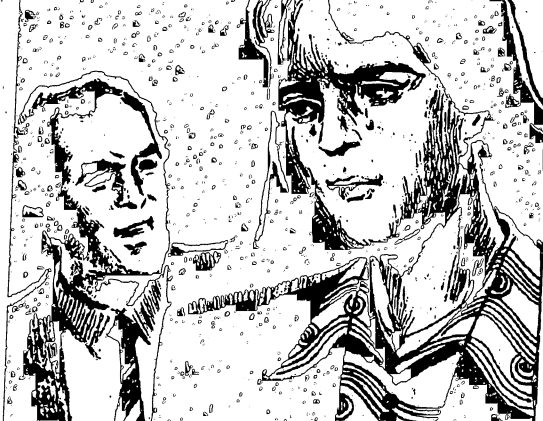

ئەنۋەر رەھىم

1

گۈلرو ياتاق بىناسىنىڭ ئالدىغا كېلىشىگە يان تەرەپتىكى دەرەخلىقتىن بىرسىنىڭ ئۆزىنى چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. گۈلرونىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلىپ قالدى؛ بۇ ئاۋاز ئۇنىڭغا تونۇشتەك قىلاتتى.

— گۈلرو!

گۈلرونىڭ نەپسى جىددىيلەشتى. بىر خىل سىرلىق ئەندىشە، چۈشىنىكسىز قورقۇنچ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا يامراپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ياتىقىغا كىرىپ كېتىشنى، يا چاقىرغان تەرەپكە بېرىشنى بىلمەي، تېڭىرقىغان ھالدا ھەيكەلدەك بىر ھازا غىچە تۇرۇپلا قالدى.

— ياخشىمۇ سىز گۈلرو؟

گۈلرو چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭ ئالدىدا سەردار كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— قانداق ئەھۋالىڭىز، خىزمىتىڭىز بەك ئالدىراش ئوخشىمامدۇ؟

شۇئان گۈلرونىڭ يۈزى لاپپىدە ئوت ئېلىپ، ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى. نېمىدەپ جاۋاب بېرىشنى، توغرىسى نېمىدەپ ئەھۋال

سوراشنى بىلمەيتتى. قەلبىنى بىر خىل بىئاراملىق چۇلغىۋالغانىدى.

نېمشقىدۇر سەردارمۇ سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى. ئۇ ئەتراپقا قاراپ قويۇپ گۈلروغا يېقىنراق كېلىپ:

— كەلگىنىمگە ئۈچ كۈن بولۇپ قالدى، ئۆيدە ئولتۇرۇۋېرىپ ئىچىم پۇشۇپ مېھمانخانىنى ئايلىنىپ چىقاي دەپ ... — دېدى.

ئۇنىڭ ئاۋازىدىن خېلىلا ھاياجانلىنىۋاتقانلىقى، جىددىيلىشىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى.

— ئوبدان بوپتۇ، مېھمانخانا جىق ئۆزگىرىپ كەتتى. يېڭى بىنالار سېلىنىدى، مېۋىلىك دەرەخلەر تىكىلدى، گۈللۈكلەر كۆپەيدى، — دېدى گۈلرو بىرئاز ئەسلىگە كېلىپ.

— بىرگە ئايلىنىپ چىقساق قانداق؟

— كەچۈرۈڭ، مەن بارالمايمەن.

— نېمشقا؟

— مەن ... مەن مېھمانلارنىڭ قېشىغا بېرىشىم كېرەك.

— مېنىڭ سىزگە دەيدىغان نۇرغۇن سۆزلىرىم بار ئىدى.

سەردار گۈلروغا يېقىنلاشتى. تۇرقىدىن ئۆزىگە بەك ئىشىنىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئەمما تەلەپپۇزىدىن بۇيرۇق قىلىۋاتقانلىقىنى ياكى ئىلتىجا قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

گۈلرو بىر خىل مۇرەككەپ ھېسسىياتتا سەردارغا قارىدى. ئۇنىڭ يۈرىكى رېتىمسىز دۈپۈلدەيتتى. قاتتىق تەگىسلىق، ئارىسالدىلىق، سىرلىق ئەندىشە ئۇنى قىينايتتى، قېچىپ كەتمەكچى بولاتتى، يەنە قانداقتۇر ئۈمىدلىنەتتى، گۇمانلىناتتى. قىزلارنىڭ ھەممىسىدە مۇشۇنداق ئاجىزلىق بولامدىكىن ياكى ... ئىشقىلىپ ئۇ يەنە سەردارغا نىسبەتەن قانداقتۇر بىر سىرنى بىلگۈسى كېلەتتى. ئاي ۋە كۈچلۈك چىراغ نۇرى ئاستىدا ئۇنىڭ چىرايىنىڭ بىر قىزىرىپ، بىر ئاقىرىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. ئەمما سەردار بۇلارغا دىققەت قىلىپ كېتەلمىگەندەك قىلاتتى. چۈنكى ئۇنىڭ پۈتۈن ھېسسىياتى ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى، ئارزۇلىرىنى ئەمدى بۈگۈندىن قالدۇرماي، بىر مىنۇتمۇ كېچىكتۈرمەي گۈلروغا دەۋېلىشتىلا ئىدى.

— گۈلرو، مەن سىزگە ئېيتسام، مېنىڭ قەلبىمدە ئۇزۇندىن بۇيان شېرىن بىر ئارزۇ ساقلىنىپ كېلىۋاتاتتى. مەن بۈگۈن مەڭگۈلۈك بەختىمىنىڭ كاپالىتى بولغان ئاشۇ گۈزەل ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن سىزنى ئىزدەپ كەلدىم، سىز مەن بىلەن توي قىلىشنى خالامسىز؟

گۈلرو چۆچۈگەندەك بېشىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭ ياش ئەگىگەن كۆزلىرىدىن مۇرەككەپ ھېسسىيات روشەن ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

— گۈلرو، — دېدى سەردار ئېھتىيات بىلەن قىزنىڭ ئوتتەك قىزىپ ياپراقتەك تىترەۋاتقان نازۇك بارماقلىرىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ، — چىن مۇھەببىتىمنى قوبۇل قىلامسىز؟

— ياق، ياق! — گۈلرو خۇددى قوقاسقا يولۇققاندەك قولىنى ئىتتىك تارتىۋالدى.

سەردار گويا يۈزىگە بىر كاچات تەگكەندەك ئەندىكىپ كەتتى. ئۇ گۈلرونىڭ ئۆزىگە بۇنداق جاۋاب بېرىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى.

— نېمشقا ياق دەيسىز؟ زادى نېمشقا؟!...

گۈلرو سۆز بېسىپ تۇرۇپ قالدى، ئاغزىغا گەپ كەلمەيتتى. لەۋلىرى تىترەيتتى، نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلمەيتتى، قەلبىدە ھەسرەت بورىنى ھۆۋلايتتى. يۈزى گاھ قىزىرىپ، گاھ تاتىراتتى، كۆز يېشى يامغۇردەك تۆكۈلۈپ، يۈرىكى مۇجۇلۇپ كېتىۋاتاتتى... شۇ تاپتا ئۇ ئادەمسىز، خالىي، يالغۇزلۇقنى خالايتتى. ئۇ ياتىقىغا قايتماقچى بولدى. ماغدۇرسىزلانغان ئېغىر قەدەملىرىنى ئاستا يۆتكىدى.

— گۈلرو نەگە بارىسىز؟ — دېدى سەردار قىزنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، — نېمشقا ياق دەيسىز؟ مېنى ياقتۇرمامسىز-يە؟!

— ھە... ئە، ياقتۇرمايمەن! ياقتۇرمايمەن!

گۈلرونىڭ يۈرەك-باغرىنى پارە-پارە قىلىپ چىققان بۇ سۆز سەردارنىڭ ھاياجان ئىلكىدە سوقۇۋاتقان يۈرىكىگە نەشتەر بولۇپ سانچىلدى.

گۈلرو ئالدىنى توسۇۋالغان سەردارنى بىردىن ئىتتىرىۋېتىپ، ئۇقتەك ئېتىلغانچە ياتىقى تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى.

2

سەردار روھى چۈشكەن ھالدا ھويلىسىدىكى گۈللۈك يېنىدىكى كارىۋاتتا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قىزارغان كۆزلىرى گۈللۈكتىكى بىر تال گۈلگە، ياق، ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان بىر نۇقتىغا تىكىلگەنىدى. سىرتتا ئاپتوموبىل ئاۋازى ئاڭلىنىپ ئۇزۇن ئۆتمەي قاسىمكا خۇش كەيپ ھالدا كىرىپ كەلدى:

— ۋۇي ئوغلۇم، تېخىچە ئۇخلىماپسىزغۇ؟ «بوستان» مېھمانخانىسىغا بىر ئىش بىلەن بارغانمىدىڭىز؟

سەردار خىيالدىن چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاتىسىغا قارىدى-يۇ، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغاندەك ئۈن-تىنسىز ئولتۇرۇۋەردى. قاسىمكا بۈگۈن خۇشاللىقتا كۆپرەك ئىچىپ قويغان بولسىمۇ، ئوغلىنىڭ چىرايىدىكى سولغۇنلۇقنى سەزمەي قالمىدى. ئۇ، سەردارنىڭ ۋېلسىپىتنى يېتىلەپ ئالدىراش چىقىپ كەتكەن چاغدىكى كەيپىياتىدىن ئوغلىنىڭ قايسىبىر قىزنى ئىزدەپ ماڭغانلىقىنى پەرەز قىلغانىدى. مانا ئەمدى سەردارنىڭ ھازىرقى ھالىتىدىن ئۇنىڭ ئىشىنىڭ ئانچە ئوڭۇشلۇق بولمىغانلىقىنى ھېس قىلدى. لېكىن مۇشۇنداق پەيتتە، مۇشۇنداق ھالەتتە ئوغلىغا نېمە دېيەلىسۇن، ئۇنىڭ كەسكىن، تەلەپچان، تەمكىن مىجەزىنىڭ تۈرتكىسىدە ئوغلىنىڭ مەيلى قانداقلىكى زەربىگە ئۇچرىمىسۇن بۇنداق بوشىشىپ كېتىشتەك يارىماسلىقىغا قاتتىق غەزىپى قوزغالغان بولسا، كۆيۈمچان، ئەپۇچان ئاتىلىق قەلبى سەردارغا ھېسداشلىق قىلىشقا، ئىچ ئاغرىتىشقا، تەسەللى بېرىشكە ئۈندەيتتى. قاسىمكا ئۆزىنى سەل تۇتۇۋالماقچى بولغاندەك بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ ئىككى قېتىم

شورىغاندىن كېيىن يېنىك بىر تىنندى:

— ھە راست ئوغلۇم، ۋىلايەتتىكى باشلىقلار سىزنىڭ چوڭ شەھەردە ئېلىپ قالىمىز دېيىشمۇ ئۇنىماي يۇرتىمىزغا قايتىپ كەلگەنلىكىڭىزنى ئۇقۇپ ماختىشىپ كېتىشتى. بىر نەچچە ئىدارە سىزنى تالىشىۋاتىدۇ. ھەممىسى ئەتىۋارلاپ ئىشلىتىمىز دەۋاتىدۇ، خىزمەت ۋە باشقا ئىشلىرىڭىزدىن قىلچىلىك غەم قىلماڭ، ھەممە ئىشىڭىزنى كۆڭلىڭىزدىكىدەك ئورۇنلاشتۇرۇپ بېرىمىز. نەچچە يىلدىن ئوقۇيمەن دەپ چارچىدىڭىز، بىر-ئىككى ئاي ياخشى دەم ئېلىڭ. قېنى ئوبدان ئوغلۇم، ۋاقتىدا ئۇخلاڭ.

سەردار ئوڭايسىزلانغان ھالدا ئاتىسىنىڭ سۆزلىرىگە بېشىنى لىڭشىتىپ ماقۇللۇق بىلدۈردى. قاسىمكا ئۇخلاش ئۈچۈن ئۆيگە كىرىپ كەتتى. سەردارنىڭ قۇلاق تۈۋىدە يەنە گۈلرونىڭ مېھمانخانىدا ئېيتقان سۆزلىرى تەكرارلىنىۋاتقاندەك بولۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بىئاراملىق چۇلغىۋالدى.

— ياقتۇرمايمەن، ياقتۇرمايمەن ...

سەردار ئېغىر ئۇھ تارتتى. كۆزلىرىدە ئىختىيارسىز ياش ئەگىدى. ئۇ گۈلروغا نەقەدەر ئىشەنگەنىدى-ھە !؟ ئەجەبا، ئۇنى خاتا چۈشىنىپ قالدىمىكىنە؟! ياق، مەن ئۇنىڭ مېنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن. بىراق نېمىشقا مۇھەببىتىمنى رەت قىلىدۇ؟ ئۇ باشقا بىرسىنى ياخشى كۆرۈپ قالدىمۇ-يە؟ ...

بەلكىم ئۇ پات ئارىدا توي قىلار. ئۇلار ئۇنىڭ كۆزىچە قولتۇقلىشىپ يۈرسە سەردار بۇنداق ئازابقا، بۇنداق خورلۇققا چىداپ تۇرالارمۇ؟ گۈلرونى ئۇنتۇش، ئۇلارنى كۆرمەسلىك، ئۇلار ھەققىدە ھېچقانداق گەپ-سۆز ئاڭلىماسلىق، دەرد-ئەلەمدىن بىراقلا قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۇرۇمچىگە قايتىپ كېتىشى كېرەكمۇ؟ ئۇ گۈلرونى دەپلا بۇ يۇرتقا كەلگەن ئىدىغۇ؟... مانا ئەمدى گۈلرو ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدى. بىراق ئۇ نېمىشقا يىغلايدۇ؟ نېمىشقا مەن مۇھەببەت ئىزھار قىلغاندا يىغلايدۇ؟!...

3

گۈلرو سەرداردىن ئايرىلىپ يۈگۈرگىنىچە ياتىقىغا كىرىپلا ئايغىنىمۇ سالماستىن كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلىدى. ئۇنىڭ قەلبىنى زەھەردەك ئېچىشتۇرۇۋاتقان ھەسرەتكە، ئۆكۈنۈش-پۇشايمانغا، غەزەپ-نەپرەتكە ئوخشاش تۇيغۇلار تاشقىنىدەك يامراپ ياشقا ئايلىنىپ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ قۇيۇلۇشقا باشلىدى.

«تاك-تاك-تاك». كۆتۈلمىگەندە ئىشىكنىڭ يېنىك چېكىلىشىدىن گۈلرو چۆچۈپ كەتتى. دەرھال ئىشىككە قارىدى، ئىشىك تاقاقلىق ئىدى. گۈلرو ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە تىنىش چىقارماسلىققا تىرىشتى.

«تاك-تاك-تاك». ئىشىك يەنە ئۈچ قېتىم چېكىلدى. گۈلرو جىددىي سوقۇۋاتقان

يۈرىكىنىڭ كۆكرەك قەپىزىدىن چىقىپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ئىككى قولى بىلەن مەيدىسىنى چىڭ بېسىۋالدى. يەنە ئۈچ قېتىم ... گۈلرو نەپەس ئالالماي قالدى. ئىشىك چەككۈچى ئۆي ئىچىدە چىراغنىڭ يورۇق تۇرغانلىقىدىن گۈلرونى بار دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، ئۇ ئىشىكنى چېكىشتىن توختاپ بوش ئاۋازدا:

— گۈلرو، شۇنچە بالدۇرلا ئۇخلاپ قالدىڭىزما؟ مەن سىز دېگەن پۇلنى ئەكەلگەندىم،

— دېدى.

گۈلرونىڭ سۇلغۇن چىرايىدا ئازراق مەمنۇنىيەت شولىسى جىلۋە قىلدى. ئۇ ئىشىك چەككۈچىنىڭ ئەركىن بازاردا دۇكان ئاچىدىغان ياش تىجارەتچى قەييۇم ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئەمما گۈلرو يەنىلا ئۈن-تىن چىقارماي ئولتۇرۇۋەردى. ئازراق جىملىقتىن كېيىن قەييۇمنىڭ يېنىك ئۇھ تارتقان ئاۋازى ۋە يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. گۈلرومۇ ئۇھ دېگىنىچە خۇددى يەلكىسىدىكى ئېغىر يۈكتىن قۇتۇلغاندەك گەۋدىسىنى رۇسلاپ ئولتۇردى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ چۇۋۇلغان چاچلىرى ياش بىلەن يۇيۇلغان يۈزىگە، مەيدىسىگە چۈشۈپ، شۇنچە ئىللىق، نازاكەتلىك، ساھىبجامال قىزنى ئاجايىپ قىياپەتكە كىرگۈزۈپ قويغانىدى. ئۇ ئىشىك ئىلمىكىنى ئېلىپ قويۇپ كارىۋاتقا كېلىپ ئوڭدىسىغا ياتتى-دە، ئىختىيارسىز ھالدا قەييۇمنىڭ بوي-تۇرقى، مىجەز-خۇلقى، ئائىلە ئەھۋالى ھەققىدە ئويلىنىپ قالدى. خىيالىنىڭ ئاخىرى چىقمايلا نەچچە كۈندىن بۇيانقى جىددىي خىزمەتنىڭ ھاردۇقى بۈگۈن بىراقلا يېغىلىپ كەلگەندەك پىكىر-خىيالى ئاستا-ئاستا غۇۋالاشتى. بىراق ئەمدىلا ئۇيقۇ مەستخۇشلۇقىدا كۆزلىرى يۇمۇلۇشىغا ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك ئىشىك يەنە چېكىلدى.

قانداق گەپ بۇ؟ گۈلرو ئاچچىق بىلەن ئىشىككە قارىدى. ئىشىك تاقاق بولغاچقا كۆڭلى ئارامىغا چۈشكەندەك بولدى-دە، ئاۋاز چىقارماي كۆزىنى يۇمۇپ يېتىۋەردى. بۇ قېتىم ئىشىك چەككۈچى شەھەرلىك ھاراق-كونسېرۋا زاۋۇتى تەكشۈرۈش سېخىنىڭ تېخنىكى ساتتار ئىدى. ساتتار ئىشىكنى بىرنەچچە قېتىم قاتتىق چەككەندىن كېيىن ئاچچىقىدا ئىشىكنى تاقىلدە بىرنى تېپىپ بىزنىمىلەرنى دەپ غۇدۇڭشۇغىنىچە كېتىپ قالدى. گۈلرو ئۇنىڭ يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئاياغ تىۋىشىنى ۋە كونسېرۋا قۇتىلىرىنىڭ بىر-بىرىگە تېگىشىدىن چىققان ئاۋازىنى ئېنىق ئاڭلىدى. ساتتار ھەر قېتىم شەھەردىكى ئۆيىگە كەلگەندە، گۈلروغا ھەر خىل كونسېرۋالاردىن ئالغاچ كېلەتتى.

گۈلرو ساتتار بىلەن «بوستان» مېھمانخانىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن بىر قېتىملىق تانسىدا تونۇشۇپ قالغانىدى. گۈلرو ئۇنىڭ يۇمۇرلۇق چاقچاقلىرىنى تولىمۇ ياقتۇراتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قىزىق چاقچاقلىرى ئېسىگە كەلگەندەك ئىختىيارسىز كۈلۈمسىرىدى-يۇ، يەنە شۇئان قوشۇمىسى تۈرۈلدى. چۈنكى يەنە ئىشىك چېكىلگەنىدى.

— گۈلرو، گۈلرو، ئىشىكنى ئېچىڭ، مەن ئەكبەر.

گۈلرونىڭ بىردىنلا كەيپى ئۇچتى. كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىدىكى ياستۇقنى تارتىپ چۈشۈرۈپ بېشىنى چۈمكەپ يېتىۋالدى.

— ۋۇي گۈلرو، ئاڭلاۋاتامسىز؟ نېمىشقا ئىشىكنى ئاچمايسىز؟ مەيلى ئەمىسە ئەتە سۆزلىشەيلى. — ئەكبەر شۇنداق دېگىنىچە غىڭشىپ ناخشا ئېيتىپ يۈرۈپ كەتتى.

ئەكبەر گۈلرو بىلەن بىر ئىدارىدە بولۇپ ساياھەت ماشىنىسى ھەيدەيتتى. گۈلرو چەت ئەللىك ساياھەتچىلەرنى ئۇياق-بۇياققا ئاپىرىشتا كۆپ ھاللاردا ئەكبەرنىڭ ماشىنىسىغا توغرا كېلىپ قالاتتى. ئەكبەر دائىم قىزىقچىلىق قىلىمەن دەپ ھەر خىل «يۇمۇر» ، «لەتىپە» لەرنى گۈلروغا سۆزلەپ بېرىشكە ئامراق ئىدى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ئانچە قىزىقارلىق بولمىسىمۇ گۈلرو ناھايىتى ئەستايىدىل بېرىلىپ ئاڭلايتتى. ئەكبەر يەنە ھەرقانداق ئىشنى، ھەتتا لايىقى بىلەن بولغان ئىشلارنىمۇ گۈلروغا قالدۇرماي سۆزلەپ بېرەتتى، مەسلىھەت سورايتتى. بەلكىم ئۇ بۈگۈنمۇ...

ھەي، ئىشىكنى ئېچىپ بەرسەممۇ بوپتىكەن، دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە. گۈلرو ئەكبەر كېتىپ بىرئاز خىيال سۈرۈپ ئولتۇرغاندىن كېيىن بەلكىم مۇھىم گېپى بولغىيتتى، «دادام توي قىلىشقا قىستاۋاتىدۇ» دەۋاتاتتى. گۈلرو مەيۈس ھالدا يېنىك بىر تىنىدى. ئەمدى مەنمۇ تېزرەك توي قىلىشىم كېرەك! بىراق، كىم بىلەن توي قىلىمەن؟ ساتتار بىلەنمۇ؟ قەييۇم بىلەنمۇ؟ ئەكبەر بىلەنمۇ ياكى سەردار بىلەنمۇ؟... ئىپپىتى يوقالغان مەندەك بىر ناپاك قىزنى كىممۇ ئالسۇن؟ ...

ئۈنسىز قۇيۇلۇۋاتقان شەبنەمدەك ياش تامچىسى گۈلرونىڭ مەڭزىنى بويلاپ چۈشۈپ ئۈستۈنكى لېۋىنىڭ ئۈستىدە توختاپ قالدى. ئۇنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدا سەردارنىڭ ئوبرازى نامايان بولغانىدى. ئۇ ئەمدى سەردارنى قەلبىدىن چىقىرىۋېتەلمەيدىغاندەك قىلاتتى. گۈلرونىڭ قۇلاق تۈۋىدە يەنە ئۇنىڭ سۆيگۈ سۆزلىرى تەكرار-تەكرار ئاڭلىنىشقا باشلىدى.

ئاھ ، بۇ ئاۋاز، بۇ سۆزلەر نېمىدېگەن يېقىملىق، نېمىدېگەن شېرىن، نېمىدېگەن يالقۇنلۇق-ھە !؟

گۈلرو ئۇنى تۇنجى قېتىم كۆرگەندىلا ئاشۇ سۆزلەرنى دۇنيادىكى ئەڭ قىممەتلىك، ئەڭ قۇدرەتلىك، ئەڭ يۈكسەك، ئەڭ ئۇلۇغ سۆزلەرنى ئاڭلاشنى، پەقەت سەردارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلغان، تەشنا-تەقەززالىق بىلەن ئۇزاق كۈتكەن ئەمەسمىدى؟

مانا ئەمدى ئۇ ئاخىر سەردارنىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىققان سۆيگۈ سۆزلىرىنى ئاڭلىدى. سەردارنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدى، ئىشەندى. گۈلرو ئەسلى شادلانسا، سۆيۈنسە، پەخىرلەنسە، سەردارنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتسا بولاتتىغۇ!؟...

گۈلرو ئىختىيارسىز ئۈن سېلىپ يىغلىۋەتتى. ئۇنىڭ يىغىسى ھازىدارنىڭ يىغىسىدەك ئېچىنىشلىق ئىدى. بىراق كىممۇ ئۇنىڭ دەرد-ھالىغا يېتەلىسۇن!؟

4

قەييۇم دۇكىنىنىڭ ئالدىغا كىيىملەرنى ئېسىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز بىرسى ئۇنىڭ دولىسىغا پاققىدە ئۇردى. قەييۇم چۆچۈپ ئىتتىك كەينىگە بۇرۇلدى. ئۇنىڭ زەردە بىلەن چەكچەيگەن كۆزلىرى شۇئان ئوتتەك چاقناپ تۇرغان بىر جۈپ سىنچى كۆز بىلەن ئۇچراشتى.

— ھە، سەنمىدىڭ ساتتار؟ — ساتتارنىڭ چىرايىدا بىر خىل جىددىيلىك ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ سەل تۈرۈلگەن ئىنچىكە، قاپقارا قاشلىرى ئاستىدىكى كىچىكرەك كەلگەن كۆزلىرى بىر خىل ئۆچمەنلىك ئارىلاشقان گۇمانىي نەزەر بىلەن قەييۇمنى كۆزىتىۋاتقاندەك قىلاتتى.

— ھەر دائىم ھەممەدىن بۇرۇن سودا باشلايدىغان ئادەم ئەجەب بۈگۈن يەكشەنبە بولۇشىغا قارىماي كۈن چۈش بولغاندا دۇكىنىڭنى ئېچىۋاتىسەنغۇ؟ ئاخشام بىر يەرگە بارغان ئوخشىماسەن؟

— شۇنداق ئاغىنە، ئاخشام شەھىرىمىزدىكى ئەڭ چىرايلىق قىزنىڭ ياتىقىدا قونۇپ قالغانتىم دېگىنە، يېرىم كېچە بولغاندا نەدىن كەلگەن ئاشىقلاركىن، ئىشىكنى تولا چېكىپ ئارام بەرمەي، ئەتىگەندە ئۇخلاپ قاپتىمەن، شۇڭا كېچىكىپ قالدىم، — دېدى قېيۇم قاشلىرىنى ئويناتىپ ھەييارلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ.

ساتتارنىڭ مۈرىلىرى سىلكىنىپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. مۇشتلىرىنىڭ قانداقسىگە تۈگۈلۈپ قالغانلىقىنىمۇ سەزمەي قالدى.

بۇ ئىككىلەن باشلانغۇچ مەكتەپتىن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگىچە بىرگە ئوقۇغان ساۋاقداشلاردىن ئىدى. بىراق، ئۇلار كوچىلاردا ئۇچرىشىپ قالسا باش لىڭشىتىپلا ئۆتۈشۈپ كېتەتتى. كېيىن ھەر ئىككىسى ئىلگىرى-كېيىن بولۇپ گۈلرو بىلەن تونۇشتى. گۈلرونىڭ سەۋەبى بىلەن ھەر خىل سورۇنلاردا بىللە بولدى. كۈلكە-چاقچاق، گەپ-سۆزلەردىن ئىككىسى قارشى تەرەپنىڭ گۈلرونى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىشتى، بارا-بارا بىر-بىرىدىن قىزغىنىشقا باشلىدى. كوچىلاردا ئۇچرىشىپ قالغاندا قىزغىن سالاملىشىدىغان، بىر-بىرىنىڭ ئەھۋالىنى بىلىشكە قىزىقىدىغان بولۇپ قېلىشتى. قىسقىسى، ئۇلاردا بەسلىشىش، رىقابەت باشلانغانىدى.

بۈگۈن ساتتارنىڭ قېيۇمنى ئىزدەپ كېلىشىدە گەرچە گۈلرونىڭ قېيۇمغا قارىغاندا ئۆزىگە نىسبەتەن مايىللىقىغا ۋە گۈلرونىڭ ئەخلاق-پەزىلەتلىك قىز ئىكەنلىكىگە ئىشەنسىمۇ، لېكىن شۇنچە ئۇزاق ئارىلاشقىنىغا قارىماي، گۈلرونىڭ يا قېيۇمنى، يا ساتتارنى، يا باشقا ئاشىقلارنى تاللىماي، ھەممىسىنى ئەتراپىدا چۆگىلىتىپ يۈرگەنلىكىنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەنىدى. ئۇنىڭ قەلبىدە گۈلروغا نىسبەتەن بىر خىل شۈبھىلىك تۇيغۇ ھامان قارا بۇلۇتتەك لەيلەپ تۇراتتى. ئاخشام گۈلرو ئىشىكنى ئاچمىغاندا باشقا بىرسىنىڭ، بولۇپمۇ قېيۇمنىڭ ئۇنىڭ ياتىقىدا بار-يوقلۇقىدىن گۇمان قىلماي تۇرالمىدى. شۇڭا ئۇ ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلىپ باقماقچى ئىدى. بايا قېيۇمنىڭ ئەتەي ئېيتقان سۆزلىرى ئۇنىڭ گۇمانىنى تېخىمۇ كۈچەيتىۋەتتى. ئۇ ئەمدى قېيۇمغا گەپ قىلىشقا تەمشىلىشىگە بىر توپ ياپونىيىلىك ساياھەتچىلەرنى باشلاپ گۈلرو ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ قالدى. ساتتار بىلەن قېيۇمنىڭ روھىي ھالىتىدە بىردىنلا ئۆزگىرىش بولدى. ئىككىلەن تەڭلا دېگۈدەك ئاڭسىز ھالدا تۇرقى-قىياپەتلىرىنى ئۆزگەرتتى، چاچلىرىنى، كىيىملىرىنى تۈزەشتۈردى.

— ياخشىمۇ سىلەر؟ — دېدى گۈلرو يىغا ۋە ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزارغان كۆزلىرىنى ئۇلاردىن قاچۇرۇپ، قىزىق ئىش، ئىككى يىگىت تەڭلا:

— تۈنۈگۈن كەچتە ئىشىكىڭىزنى... — دېدى-يۇ، بىر-بىرىگە قارىشىپ توختاپ قېلىشتى. ساتتار قېيۇمغا قاراپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ كاللىسىدىكى گۈلرو ھەققىدىكى گۇمان ئاللىقاياقلارغا تارقاپ كەتتى.

— ئاخشام ئىككىڭلارلا مېنى ئىزدەپ بېرىپتىكەنسىلەر-دە! ئىشىمىز ئالدىراش بولغاچقا، ياتاققا بەك كەچ قايتقاندىم، — دېدى گۈلرو ئوڭايسىزلىق ئىچىدە يالغان ئېيتىپ.

— بۈگۈن ئاخشام ۋاقتىڭىز بارمۇ؟ — دېدى قېيۇم.

— چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتتىن ئەتە ئەتىگەن سائەت ئونغىچە « ئەركىنلىككە » چىقىمەن. ئەمىسە كەچتە مېنىڭ ياتىقىمغا بېرىڭلار.

— مۇنداق ئىش ئىدى گۈلرو، — دېدى قېيۇم ساتتارغا قاراپ قويۇپ، — يار يېزىسىدا مېنىڭ بىر ئاغىنەم بار ئىدى. تۈنۈگۈن ئۇرۇمچىدىن ئىككى-ئۈچ تەڭ دېمەتلىك قىز-ئوغۇل نەۋرە تۇغقىنى كەپتۇ. بۈگۈن ئۇلارنىڭ شەرىپىگە بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ بەرمەكچى ئىكەن. مېنىمۇ يېقىن دوستلىرىڭنى ئېلىپ چوقۇم بارمىساڭ بولمايدۇ. بولمىسا بىز يېزىلىقلار چوڭ شەھەرلىكلەرنىڭ ئالدىدا چېنىپ قالىمىز، دەپ قاتتىق تاپىلىغانىدى. شۇڭا بىللە بارايلىمىكىن دېگەنىدىم.

— چاتاق يوق! سىزنىڭ دوستىڭىز بىزنىڭ دوستىمىز. ساتتار گىتارنى چالسا، سىز داپ چالسىڭىز، مەن كېيىنكىدەك ئۇسسۇل ئوينىسام، بەزمىنى شۇنداق قىزىتىۋېتىمىزكى، ھەممە مېھمانلارنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ قالىدۇ.

— بۇ بەك ياخشى بولىدىكەن، بىراق شۇنچە يىراق يەرگە گىتارنى كۆتۈرۈپ نېمە قىلىمىز، — دېدى قېيۇم گۈلرونىڭ ئۇستىلىق بىلەن ساتتارنىمۇ بارسۇن دەۋالغىنىغا سەل نارازى بولۇپ.

— بۇنىڭدىن نېمە غەم قىلىسىز، ئەكبەرنىڭ ماشىنىسى بار ئەمەسمۇ؟ — دېدى گۈلرو يەنىلا بايىقىدەك كۈلۈمسىرىگەن ھالدا ساتتار بىلەن قېيۇمغا قاراپ. قېيۇم بىلەن ساتتار ئۆزلىرىمۇ سەزمىگەن ھالدا بىر-بىرىگە قارىشىپ قالدى.

— خوش ئەمىسە! تۆت يېرىمدا سىلەرنى ياتىقىمدا كۈتىمەن، — گۈلرو شۇنداق دېگىنىچە ياپونلارنى باشلاپ قايناق بازار تەرەپكە ماڭدى.

ساتتار بىلەن قېيۇم گۈلرونىڭ كەينىدىن ئۇنىڭ زىلۋا بويى، ياڭگىل مېڭىشلىرىغا مەستخۇش بولغان ھالدا قاراپ قېلىشتى. گۈلرو بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن خۇددى ئۇلارنىڭ ئۆزىگە قاراپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلگەندەك كەينىگە بۇرۇلۇپ ئۇلارغا قاراپ تاتلىق كۈلۈمسىرەپ، قولىنى چىرايلىق پۇلاڭلاتتى. ساتتار بىلەن قېيۇم ئۇنىڭدىن تېخىمۇ سۆيۈنۈپ كەتتى. گۈلرو ئەمدى ئالدى تەرەپكە بۇرۇلۇشقا تەمشەلگىنىدە بىردىنلا يىگىرمە-ئوتتۇز قەدەم نېرىدا سەردارنىڭ ئۇياق-بۇياققا قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى-دە، ئۆزىنى ئىختىيارسىز ياپونلارنىڭ دالدىسىغا ئالدى.

ئەتىگەندە مېھمانخانىغا گۈلرونى ئىزدەپ بارغان سەردار ئەسلىدە ئۇنىڭ بازارغا چىقىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ بۇ يەرگە ئىزدەپ كەلگەنىدى. گۈلرو سەردارنىڭ ئۆزىنى ئىزدەۋاتقانلىقىدىن گۇمان قىلمايتتى. چۈنكى ئۇ سەردارنىڭ جاھىللىقىنى بىلەتتى. شۇڭا گۈلرو مېھمانلارنى تېز مېڭىشقا ئالدىرىتىپ، سەردار ئۇنى كۆرۈپ قالغىچە مېھمانلارنى باشلاپ بازاردىن ئىتتىك كېتىپ قالدى.

5

مېۋىلىك دەرەخلەر سايە تاشلاپ تۇرغان ھاۋاسى ساپ ئازادە باغ. باغ ئوتتۇرىسىدىن كېسىپ ئۆتكەن ئۆستەڭدىن كېلىۋاتقان جانغا راھەت مۇزدەك شامال ھەرقانداق كىشىنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇۋېتەتتى. مەشرەپ سورۇنى دەل شۇ ئېرىق بويىدىكى بوشلۇققا راسلانغانىدى.

بۈگۈنمۇ مەشرەپ قېيۇمنىڭ ئاغىنىسىنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا، دۇنيادا ئەڭ قىزىغان مەشرەپ بولدى. گۈلرو دېگىنىدەك ساتتار گىتار، قېيۇم داپ، شۇ يېزىلىق بىر يىگىت تەمبۇر چالدى. گۈلرو ئۇسسۇل ئوينىدى. ئوينىغاندىمۇ شۇنداق قاملاشتۇرۇپ، شۇنداق گۈزەل، شۇنداق نەپىس، شۇنداق چىرايلىق ئوينىدىكى، ھەممەيلەن ئۇنىڭغا بارىكاللا ئېيتماي تۇرالمىدى. مەشرەپ ئويۇشتۇرغۇچىنىڭ مېھمانلىرىمۇ خۇشاللىقتىن ئىختىيارسىز ئۇسسۇلغا چۈشتى. مەھەللىدىكى قېرى-ياشلار ھەممىسى دېگۈدەك ئولىشىپ كېلىۋالغاچقا باغ ئىچى ئادەمگە توشتى. بەزىلەر گۈلرونىڭ بېشىغا چاچقۇ چاچتى. قاتتىق ھاياجانلانغان ساتتارمۇ گىتارنى ئەكبەرگە بېرىپ ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئۇ توختىماي گۈلرونىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ چەبدەس ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرىگە ماسلاشتۇرۇپ ھەر خىل ھەييارلىقلارنى قىلىپ كىشىلەرنى كۈلدۈرەتتى. پەقەت قېيۇم بىلەن ئەكبەرلا باشقىلاردەك ئېچىلىپ كۈلەلمىدى.

مىللىي ئۇسسۇلدىن كېيىن ئۇنئالغۇدا مۇزىكا قويۇلۇپ، يەرگە سېلىنغان تەگلىمات ئۈستىدە تانسا باشلاندى. ساتتار ئۇسسۇلدىن چۈشۈپ ئۆي ئىگىسىگە تەشەككۈر بىلدۈرۈپ گۈلرونى تانسىغا تارتاي دەپ تەمشىلىشىگە، گۈلرو خىيالچان ئولتۇرغان قېيۇمنىڭ قېشىغا كېلىپ: «مېنى تانسىغا تارتمامسىز ئەپەندىم؟» دېگىنىچە، چەت ئەللىكنىڭ تانسىغا تارتىش ھەرىكىتىنى دوراپ قېيۇمغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى. قېيۇم دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ گۈلرو بىلەن تانسا ئوينىدى. ساتتار مېھمان قىز بىلەن تانسا ئويناۋېتىپ قىزغا نېمە دېدىكىن، ئۇ قىز ئۆزىنى تۇتۇۋالالماستىن بار ئاۋازى بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. ھەممەيلەنگە ئوخشاش قېيۇم بىلەن گۈلرومۇ ئۇلارغا قاراپ قويدى. بىراق گۈلرونىڭ قاراپ قويۇشى باشقىلارنىڭكىگە ئوخشىمايدىغاندەك قىلاتتى. ساتتار تانسا ئويناپ قېيۇم بىلەن گۈلرونىڭ قېشىغا كەلگەندە گۈلرونى تانسا ھەمراھىغا كۆرسىتىپ قايتا تونۇشتۇرۇپ گۈلرونى ماختاپلا كەتتى. قېيۇم ئاناردەك قىزىرىپ ساتتارنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ ئاڭلاۋاتقان گۈلرونى باشقا تەرەپكە باشلاپ مېڭىشقا قائىدىسىزلىق ھېس قىلىپ ئۆز ئورنىدا مۇزىكىغا دەسسەپ تۇرۇۋەردى. شۇ تاپتا مۇزىكىنىڭ تېزرەك تۈگىشىنى كۈتۈشتىن باشقا ئامال يوق ئىدى.

ئىككىنچى قېتىم مۇزىكا باشلانغاندا ساتتار بىلەن ئەكبەر تەڭلا دېگۈدەك كېلىپ گۈلرونى تانسىغا تارتىپ قالدى. ئىككى يىگىت بىر-بىرىگە بىر ئاز قارىشىپ تۇرۇپ قالغاندىن كېيىن ئەكبەر ساتتارغا:

— قېنى ئاداش مەرھەمەت، — دېدى كەينىگە يېنىشقا تەمشىلىپ، ساتتار ئەكبەرگە كۈلۈمسىرەپ بېشىنى لىڭشىتىپ ئەمدى گۈلروغا يۈزلىنىشىگە، گۈلرو ئەكبەرنى چاقىرىۋالدى:

— توختاڭ ئەكبەر، بۇ ئادىل بولمىدى، — گۈلرو شۇنداق دېگىنىچە قولىدا يېڭىلا

يەپ بولغان ئۆرۈك ئۈرۈقچىسىنى كەينىگە قىلىپ ئاندىن ئىككى قولىنىڭ مۇشتىنى چىڭ تۈگۈپ ئىككى يىگىتكە ئۇزاتتى، نەتىجىدە يەنىلا ئەكبەر تاپالماي قالدى.

— كەچۈرۈڭ ئەكبەر، تەقدىر دائىم كىچىك ئىشلارنىمۇ ئادىل قىلمايدىكەن، مەن كېلەر قېتىم چوقۇم سىزنى ئۆزۈم تانسىغا تارتىمەن.

ساتتار بىلەن گۈلرو مەيدانغا چۈشۈپ ئەمدىلا بىر پىرقىرىشىغا، ئۆي ئىگىسىنىڭ زورلىشى ئارقىسىدا مېھمان قىز بىلەن تانسا ئويناۋاتقان قېيۇم ئۇلارغا سوقۇلۇپ كەتتى.

— كەچۈرۈڭلار، بەك تېز ئايلانغاچقا بېشىم سەل قېيىپ قېلىۋاتىدۇ، — دېدى ئوڭايسىزلانغان مېھمان قىز.

— ھېچقەسى يوق، ئادەم كۆپ بولغاچقا ۋالىس ئوينىغاندا بۇنداق ئىش دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. مەيدان تېخىمۇ كەڭرەك بولىدىغان بولسا قېيۇم دېگەن ۋالىسقا كارامەت چىرايلىق پىرقىرىتىدۇ. باشتىن-ئاخىر پەقەتلا مۇزىكا رېتىمىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ... — گۈلرو ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي قېيۇمنى ماختاپلا كەتتى. قېيۇم تېخىمۇ چىرايلىق، سىپتا ئايلانغىلى تۇردى. ساتتار بولسا گۈلرو بىلەن تانسا ئويناۋېتىپ يەنە ھەر خىل سۆزلەر بىلەن گۈلرونى كۈلدۈرۈشكە باشلىدى. گۈلرو كۈمۈش قوڭغۇراقتەك يېقىملىق كۈلگىنىچە پات-پات بىردە ئەكبەرگە، بىردە قېيۇمغا، بىردە ئەتراپتىكىلەرگە قاراپ قوياتتى.

بۇ مەشرەپتىمۇ گۈلرو ھەممە يىغىلىشلارغا ئوخشاش ھەممە ئادەمنىڭ دىققەت مەركىزىگە ئايلىنىپ قالدى. يىگىتلەر بەس-بەس بىلەن ئۇنى تانسىغا تارتاتتى. ھەتتا ئۆز مەھەللىسىدىكى قىزلارنىمۇ تانسىغا تارتىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان، توغرىسى، تانسا ئويناشنى ئانچە بىلمەيدىغان يىگىتلەرمۇ گۈلرو بىلەن تانسا ئوينايتتى. گۈلرو ئۆزىنى تانسىغا تارتقانلىكى يىگىت بىلەن ناھايىتى ئوچۇق-يورۇقلۇق بىلەن تانسا ئوينىدى. ئۇ تانسا ئويناۋېتىپ تەشەببۇسكارلىق بىلەن قارشى تەرەپكە سۆز قىلاتتى ياكى چاقچاق قىلىپ كۈلدۈرۈۋېتەتتى. قەدەمنى مۇزىكا رېتىمىغا چۈشۈرۈپ دەسسەشنى ئۆگىنەتتى. ئۆيىنىڭ نەدىلىكىنى، توي قىلغان-قىلمىغانلىقىنى، ھەتتا سۆيگەن قىزىنىڭ بار-يوقلۇقىدىن تارتىپ قىزىقچىلىق بىلەن سورايتتى... قىسقىسى، گۈلرو بىلەن تانسا ئوينىغان ياكى بىر دەم پاراڭلاشقان يىگىت ئۆزىنى شۇ سورۇندىكى ھەرقانداق بىر ئەركەكتىن مەردانە، قولىدىن ئىش كېلىدىغان قىزلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلالايدىغان بەختلىك ئوغۇل ھېس قىلاتتى. ھېچيەردە قىلمىغان قىزىقچىلىقلىرىنى كۆرسەتكۈسى، بار ئارتۇقچىلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى سۆزلىگۈسى، نامايان قىلغۇسى كېلەتتى...

مەشرەپ ئاخىرلىشىپ گۈلرو، ساتتارلار شەھەرگە قايتىدىغان چاغدا ھەممەيلەن بۇلارغا قىيمىغان ھالدا خېلى يەرگىچە ئۇزىتىپ چىقىشتى. ساھىبخانىنىڭ تەشەككۈر سۆزلىرىنى بۆلۈۋېتىپ يېزىدىكى يىگىتلەر بەس-بەستە ئۆزلىرى ئويۇشتۇرماقچى بولغان مەشرەپلەرگە چوقۇم قاتنىشىشنى ئىلتىجا قىلىشتى. سېۋەت-سېۋەت مېۋىلەر ماشىنىغا سىغماي قېلىشتى.

6

گۈلرو مېھمانلارنى پويىز ئىستانسىسىغا ئاچىقىپ ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كېلىپ، ياتىقىغا كىرىپ ئەمدىلا بىر پىيالە ئۇسسۇلۇق ئىچەي دەپ ئولتۇرۇشىغا قېيۇم كىرىپ كەلدى.

— قانداق ئەھۋالىڭىز؟ تۈنۈگۈنكى ھاردۇقىڭىز چىقىپ قاپتىمۇ؟

— ئۇنداق كۆڭۈللۈك بەزمىدىمۇ چارچامدۇ كىشى، قېنى ئولتۇرۇڭ.

— ئۇنداقتا كېلەر شەنبىدىكى بەزمىگىمۇ بېرىشنى خالايدىكەنسىز-دە!

— ئەلۋەتتە، سىز ئاپىرىشنى خالىسىڭىزلا ... سىزدەك تۈز كۆڭۈل كىشىلەرگە يالغان ۋەدە بەرسەك بولمايدۇ، سىزگىمۇ سەت بولىدۇ، شۇنداقمۇ؟

— توغرا ئېيتتىڭىز، بىراق ئۇنداق سورۇنلاردا مەن سىزدەك ئېچىلىپ كېتەلمەيدىكەنمەن.

— نېمىشقا؟ — دېدى گۈلرو كۈلۈپ.

— كۈندەشلىكىم تۇتۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ، — دېدى قېيۇم ئۇلۇق-كىچىك تىنىپ.

— چاقچاق قىلماڭە، قاراڭ سىزنى، ئۇسساپ كەتكەنسىز ھەقىچان، ئۇسسۇلۇق ئىچىۋېلىڭ.

— راست گۈلرو، مەن تۈنۈگۈن كېچىچە ئۇخلىيالمىدىم. كۈنلەرنىڭ بىرىدە تىلىكىم ئەمەلگە ئېشىپ سىز بىلەن توي قىلىش شەرىپىگە ئېرىشەلىسەممۇ، كۈندەشلىك ئوتىدا كۆيۈپ كۈل بولۇپ كېتىدىغان ئوخشايمەن دەپ ئويلاپ قالدىم، — دېدى قېيۇم ھەسرەتلىك كۆزلىرىنى گۈلروغا تىكىپ.

— ئۇنداق دېمەڭە، بىز شۇنداق ياخشى ئۆتۈۋاتىمىزغۇ، مەڭگۈ مۇشۇنداق ياخشى دوست بولۇپ ئۆتىمىز. قاراڭ، ماۋۇ ئۈنئالغۇ لېنتىسىنى بۈگۈن بىر ياپونلۇق بەردى. يېقىملىق ناخشىلار بار ئىكەن، بىللە ئاڭلايلى، — گۈلرو شۇنداق دېگىنىچە لېنتىنى ئۈنئالغۇغا سېلىپ كۇنۇپكىنى بېسىپ قويدى. لېكىن بۇ مۇزىكا قېيۇمنىڭ دىققىتىنى ئازراقمۇ تارتالمىدى. ئۇ بارغانچە ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتى.

— ماڭا قاراڭ گۈلرو، مەن ئەمدى يەنىلا بۇرۇنقىدەك ھەممىنى قەلبىمگە يوشۇرۇپ يۈرۈۋەرسەم، سىزنى باشقىلارغا تارتقۇزۇپ قويىدىغان ئوخشايمەن، مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن، ئاڭلاۋاتامسىز؟ مەن ... — قېيۇم شۇنداق دېگىنىچە گۈلرونى كاپپىدە قۇچاقلاپ، ئۇنىڭ مەڭزىگە، لېۋىگە سۆيۈپ كەتتى. گۈلرو قارشىلىق قىلىپ بېقىپ كۈچ ئېلىشالمىغاندەك ئۆزىنى قېيۇمنىڭ خالىغانچە سۆيۈشىگە قويۇۋېتىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا ئىككى قوللاپ قېيۇمنىڭ بويىنىدىن قۇچاقلاپ پاڭىدە يىغلىۋەتتى. قېيۇم ئۇنى ئەسەبىيلەرچە سۆيۈشتىن بىردىنلا توختاپ، ھاسىرىغان ھالدا گۈلرونىڭ يۈزىدىكى سىرغىپ چۈشۈۋاتقان ياش تامچىلىرىنى كۆرۈپ تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى.

— مېنىڭ قوپاللىقىمنى كەچۈرۈڭ گۈلرو. مەن ... مەن ئۆزۈمنى زادىلا تۇتالماي قالدىم، — دېدى قېيۇم يانچۇقىدىن قول ياغلىقىنى چىقىرىپ گۈلرونىڭ ياشلىرىنى سۈرتۈپ.

— ماقۇل دەڭ سۆيۈملۈك گۈلرو، بىز توي قىلايلى، بۇندىن كېيىن سىزنى ھەرگىز بۇنداق رەنجىتمەيمەن.

— مەن سىزدىن رەنجىمىدىم. پەقەت مەندەك بىر قىزنى سىزدەك مەرد، ئېغىر-بېسىق، قەددى-قامەتلىك يىگىتنىڭ شۇنچىلىك دەرىجىدە ياخشى كۆرۈشىگە ئېرىشكەنلىكىمدىن يىغلاۋاتىمەن، — دېدى گۈلرو يىغىدىن ئېسەدىگەن ھالدا.

— ئەمىسە ئىككىمىزنىڭ توي قىلىشىمىزغا قوشۇلدىڭىزمۇ؟ — قېيۇم شادلىقتىن چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— مېنى كەچۈرۈڭ قەدىرلىك قېيۇم، سىزمۇ بىلىسىز، مەن شەھەرگە كەلگەندىن بۇيان سىز، ساتتار، ئەكبەر تۆتىمىز شۇنداق ئىناق، ياخشى دوستلاردىن بولۇپ ئۆتتۇۋاتىمىز. مەن ئىلگىرى ئوغۇل بالا بولسا سىزدەك مەرد، سالماق، قولىدىن ئىش كېلىدىغان بولسا دەپ ئويلايتتىم. ئەمما يېقىنقى ئۈچ-تۆت ئايدىن بۇيان بەزى سورۇنلاردا سىز بىلەن يالغۇز بىللە بولۇپ قالسام نېمىشقىكىن ئەكبەر، ساتتارلارمۇ بولسىكەن دەپ ئارزۇ قىلىدىغان بولۇپ قالدىم. ھازىرمۇ، سىز مۇھەببەت ئىزھار قىلىۋاتقان چاغدىمۇ ئۇ ئىككىيلەن خىيالىمغا كىرىۋېلىپ زادىلا چىقىرىۋېتەلمىدىم، مېنى كەچۈرۈڭ، بىز يەنىلا بۇرۇنقىدەك ياخشى دوست بولۇپ ئۆتەيلى، خاپا بولماڭ، بولامدۇ؟

7

گۈلرو ئاتىسىنىڭ ساقىسىز بولۇپ قالغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ دىرېكتور ئىشخانىسىغا كىرىپ ئۆيىگە بېرىپ كېلىشنى ئىلتىماس قىلدى.

— بوپتۇ بېرىڭ، ئەتە كېلىدىغان مېھمانلارنى باشقىلارغا ئورۇنلاشتۇرارمىز. ھازىر سائەت تۆتكىچە ئەكبەرنىڭ ۋەزىپىسى يوق، ئۇ سىزنى ماشىنىدا ئاپىرىپ قويسۇن، — دىرېكتورنىڭ سۆزى گۈلروغا قارىغاندىمۇ تاشقىرىقى ۋەزىپە كۈتۈش ئۆيىدىكى پاراڭغا زەڭ سېلىپ ئولتۇرغان ئەكبەرنى تېخىمۇ بەكرەك سۆيۈندۈرۈۋەتتى.

گۈلرو قېيۇمنىڭ دادىسى بىلەن بىرلىشىپ قەدىمكى شەھەرگە بارىدىغان يولدىكى كۆۋرۈكنى ياساشقا ئىئانە قىلغان ئون مىڭ يۈەننى دىرېكتورغا تاپشۇرۇپ بېرىپ ئىشخانىدىن چىقتى. ئەكبەر ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇپ تەق بولۇپ تۇراتتى. گۈلرو ئەمدى ماشىنىغا چىقاي دەپ تۇرۇشىغا، بىرسى قارا دېگەندەك ياتاق بىناسى تەرەپكە قاراپلا ئەندىكىپ كەتتى. سەللا يىراقتا سەردار ئۇلار تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتاتتى. گۈلرو ئىتتىكلا ماشىنىغا چىقىۋالدى. ئەكبەر خۇشلۇقىدا گۈلرونىڭ كۆڭلىدىكى جىددىيلىكنى سەزمىگەن بولسىمۇ، قانداقتۇر بىر ئىشقا كۆڭلى ئالدىراۋاتقان كىشىدەك ماشىنىنى ئاجايىپ چاققانلىق بىلەن قوزغاپ، شۇنداق تېز ھەيدىدىكى، ھەش-پەش دېگۈچە ئىدارە دەرۋازىسىدىن چىقىپ كەتتى.

شەھەر سىرتىغا چىققاندا ئەكبەر ماشىنىنىڭ سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى. شۇ كەمگىچە ھېچكىم گەپ-سۆز قىلمىدى. ھەر ئىككىسى ئۆز خىيالى بىلەن بەند ئىدى. ئەكبەر قەلبىدە كەلكۈندەك يامراۋاتقان كۈچلۈك ھاياجاننى، بىر خىل ئوتلۇق ئىستەكنى تۇسماقچى بولغاندەك بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ چەكتى. ئۇ پات-پات گۈلروغا قاراپ قوياتتى. گۈلرونىڭ ئۆيىگە بولسا بارغانچە ئاز قېلىۋاتاتتى. ئەكبەر بۈگۈنكىدەك بۇنداق ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويۇشنى زادىلا خالىمايتتى. ئۇ چېكىپ پىرىملاشقان تاماكىسىنى يىمىرىپ تاشلىۋېتىپ، سول قولى بىلەن گۈلرونىڭ مۈرىسىدىن تۇتتى. خىيالچان ئولتۇرغان گۈلرو چۆچۈپ ئۇنىڭغا قارىدى. ئەكبەر دەرھال كۆزلىرىنى ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قاچۇردى:

— ماڭا مۇنداق قارىماڭ گۈلرو، مەن دەيدىغان گېپىمنى ئۇنتۇپ قېلىۋاتىمەن. كۆزلىرىڭىزدە قانداق سېھرىي كۈچ باردۇ؟ ھەر قېتىم سىزگە يۈرەك سۆزۈمنى دېمەكچى بولىمەنۇ، ئاشۇ ئوتلۇق كۆزلىرىڭىز شۇنداق تىكىلگەن ھامان خۇددى سېھرلەنگەندەك

مىلك تەستە تەييارلىغان سۆزلىرىمنى ئۇنتۇپ، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي ھاڭۋېقىپ قالىمەن.
مەن ... — ئەكبەر ھاياجاندىن تىترەپ كېتىۋاتاتتى.

— ھا، ھا، ھا، — گۈلرو ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشىپ زورۇقۇپ كۈلدى، - بۇگۈن ئەجەب گەپ قىلدىڭىزغۇ ئەكبەر؟ كۆپ ئىچىۋالدىڭىزمۇ ياكى سۆيگۈنىڭىز ئايگۈلگە دەيدىغان سۆزلىرىڭىزنى ئېسىڭىزدە يوق ماڭا قىلىۋاتامسىز؟

ئەكبەر ئايگۈلنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاش بىلەن پىلمۇتتەك سۆزلەپ كەتتى:

— قويۇڭە ئايگۈلنى، ئەگەر ئاتام ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ قول ئاستىدا ئىشلىمىگەن، ئىنىمنى ئۆز ئىدارىسىگە ئورۇنلاشتۇرمىغان بولسا، ئۆيدىكىلەر ھەرقانچە بېسىم ئىشلەتسىمۇ ھەرگىز ئۇنىڭ بىلەن يۈرمىگەن بولاتتىم. ھەي ...ي، ئۇنىڭ شۇنداق ياسانچۇق، ئابرويپەرەس، ھاكاۋۇر، مەنمەنچى، كۆنلەمچىلىكى ھەرقانداق ئادەمنى بىزار قىلىۋېتىدۇ.

— لېكىن، ئايگۈل چىراي-تۇرقى، خىزمەت ئورنى، ئەخلاق-پەزىلەت جەھەتلەردىن ياخشى، ئۇنىڭ مىجەزىنى ئۆزگەرتىش سىزگە باغلىققۇ؟

— ھەي، سىز شۇنداق دەيسىز، قىز بالا دېگەندە ئادەمنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلغۇدەك ئىككى ئېغىز گېپى، يا قىزلارغا خاس نازاكىتى بولمىسا، ھەر قېتىم بىللە بولساقلا پالانچى قىز ئۇنداق كىيىم كىيىۋاپتۇ، پۇستانچى قىز چېچىنى مۇنداق ياسىتىۋاپتۇ ... چارشەنبە كۈنى ھېلىقى قىزنى ماشىناڭغا ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ نەگە باردىڭ؟ جۈمە كۈنى يېنىڭدا تۇرغان قىز كىم؟ دېگەندىن باشقا گېپى بولمىسا، ئادەم ھەرقانچە تىرىكسىمۇ، تەربىيە بەرسىمۇ تۈزەتمىسە، ئۇنداق قىزغا قانداقسىگە كىشىنىڭ ئىشقى-مۇھەببىتى قوزغالسۇن؟

گۈلرو ئىختىيارسىز بىرنەچچە قېتىم بېشىنى لىڭشىتىپ سالدى.

— نېمىشقىكىن، سىز بىلەن دائىم پاراڭلاشقۇم، ھەممە خۇشاللىق، خاپىلىقلىرىمنى سىزگە سۆزلىگۈم، ھەممە ۋاقىت سىز بىلەن بىرگە بولغۇملا كېلىدۇ، سىزنىڭ گۈزەل ھۆسن-جامالىڭىز، چىرايلىق خۇلقىڭىز، شېرىن سۆزلىرىڭىز كېچە-كۈندۈز خىيالىمدىن كەتمەيدۇ. سىز كۈلمەڭ گۈلرو، بېشىڭىزنى چايقىماڭ، ماڭا ئۇنداق قارىماڭ، مەن گېپىمنى دەۋالاي، ئۆتكەن ھەپتە ئايگۈل بىلەن ئۇچراشقاندا بەك قىزىق ئىش بولدى، بەكلا قىزىق ئىش بولدى. مەن خۇشاللىقىمنى ئىچىمگە سىغدۇرالماي سىزنى ئىزدەپ بارسام ئىشىكىڭىزنى زادىلا ئاچمىدىڭىز، شۇ چاغدا ئىشىكىڭىزنى ئاچقان بولسىڭىز، مەن ھېچنېمىگە قارىماي سىزگە سۆيگۈ تەلىپى قويغان بولاتتىم. ھېلىمۇ ئىشىكنى ئاچمىدىڭىز، بولمىسا قاتتىق ئوساللاشقان بولاتتىم. چۈنكى سىزدەك ئەقىللىق، چىرايلىق قىز قانداقمۇ مەندەك ئاددىي بىر شوپۇرنى ئۆزىگە لايىق كۆرسۇن؟ مەن ئۆيگە كېتىۋېتىپ شۇنداق ئويلىدىم، - ئەكبەر سىناش نەزەرىدە گۈلروغا قارىدى. گۈلرونىڭ مەڭزىلىرى سۇس قىزىرىپ، لەۋلىرى بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ھاياجانلىنىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇنىڭ ئاناردەك سۇزۇك مەڭزىگە، غۇنچىدەك لەۋلىرىگە ئەكبەرنىڭ سۆيۈۋالغۇسى كېلىپ كەتتى. ئۇ ئەخمىقانە ئىش قىلىپ قويۇپ، گۈلرونى رەنجىتىپ قويۇشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ سۆيگۈ ئۇچقۇنى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى — مۇھەببەت تىلىك نەزىرىنى ئۇدۇلغا يۆتكەپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— مەن سىزگە ئېيتسام، شۇ كۈنى سىزنىڭ ئىشىكىڭىزنى چېكىشتىن ئىككى سائەت

ئىلگىرى ئايگۈل مېنىڭ يۈزۈمگە بىر كاچات سېلىپ، كۆزۈمدىن ئوت چاقنىتىپ « ئىككىنچى يۈزۈڭگە قارىمايمەن، مەڭگۈ ئادا-جۇدا بولىمەن ...» دەپ ئەسەبىي تىللار بىلەن تىللاپ كەتتى. خۇشاللىقتىن يۈرىكىم يېرىلىپ كېتەيلا دېدى. دېمەك، ئۆز ئىختىيارىي بىلەن مەندىن ئايرىلدى. مەن ئەمەس، ئۇ مېنى تاشلىۋەتتى. نېمىشقا دېمەمسىز، دېسەم بەك قىزىق. مەن شۇ كۈنى ئۇنىڭ بىلەن سۆيۈشۈۋېتىپ ئايگۈل دېمەكچى بولغىنىمدىن، بىلمەيمەن، « گۈلرو، گۈلرو» دەپ سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى تەكرارلاپتىمەن. سىزنىڭ ئىسمىڭىز ئۇنى ۋە مېنى مۇھەببەتسىز نىكاھدىن قۇتقۇزۇپ قالدى. ھا-ھا-ھا ... - ئەكبەر ئىچىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان كۈلكىسىنى توختىتالماي قالدى. ئۇنىڭ كۈلكىسى كۈچەيگەنچە ئۇنىڭ ئىچى سىقىلاتتى.

ئەكبەر گۈلرونىڭ چىھرىدىكى جىددىيلىكنى كۆرۈپ سۆزلەشتىن ۋە كۈلۈشتىن توختاپ قالدى-يۇ، يەنە شۇنداق تېزلا گۈلرونىڭ ئۆيىگە ئاز قالغانلىقىنى ئېسىگە ئېلىپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

— گۈلرو مۇشۇ تاپتا سىزنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىڭىزنى پەرەز قىلىپ يەتتىم. سىز ھەرگىزمۇ مېنى رەنجىپ قالارمىكىن دەپ ئويلىماڭ. مەن ساتتار بىلەن قېيۇمنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىمەن. بەلكىم سىز بىر-بىرىدىن كېلىشكەن ئىككى يىگىتنىڭ قايسىسىنى تاللاشنى بىلەلمەيۋاتقانسىز. مەندە نە قېيۇمنىڭكىدەك تۈمەنلەپ پۇل، نە ساتتارنىڭكىدەك بىلىم، ئۇنۋان، مەرتىۋە يوق، بىراق مەندە سىزگە ئاشىقىي-بىقارار بولغان، سىزنى مەڭگۈ سۆيىدىغان پاك، يالقۇنلۇق قەلب بار... مەن سىزنى ھازىرلا جاۋاب بېرىڭ دېمەيمەن. ئەگەر سۆيگۈمنى رەت قىلسىڭىز ھەرگىز ماڭا ئېيتماڭ، ئارىمىزدا ھېچقانداق گەپ-سۆز بولمىغاندەك ياخشى خىزمەتداش، ياخشى دوست بولۇپ ئۆتەيلى. مەن قانداقلا بولمىسۇن قەلبىمدە ئۇزۇندىن بېرى ساقلىنىپ كەلگەن سۆزلىرىمنى ئاخىر سىزگە دەۋالدىم. مۇشۇنىڭ ئۆزى مەن ئۈچۈن زور تەسەللىي.

ئەكبەر سۆزىنى تۈگىتىپ يۈرەك-باغرى بوشاپ قالغاندەك راھەتلىنىپ ئۇلۇق تىندى. بىراق كۈچلۈك ھاياجان يەنىلا ئۇنىڭ قانلىرىنى ئۇرغۇتماقتا ئىدى. ئۇ گۈلرونىڭ شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا بىر نېمە دەپ سېلىشىدىن ئەنسىرىگەندەك گۈلروغا قاراشقا پېتىنالماستىن ئۇدۇلغا تىكىلگىنىچە تېزرەك مەنزىلگە يېتىۋېلىش ئۈچۈن خوتنى يۆتكەپ ماشىنىنىڭ سۈرئىتىنى تېزلەتتى.

گۈلرو بولسا ئۇدۇلغا قارىغىنىچە ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشاتتى. قەلبىدە ھېسسىيات بورىنى بىردە كۈچىيىپ، بىردە پەسىيىپ تۇراتتى. گۈلرونىڭ قارىشىدا ئەكبەردە پۇلمۇ، بىلىممۇ، ئۇنۋانمۇ ئوخشمايدىغان قانداقتۇر بىر نەرسە باردەك قىلاتتى. گۈلرونىڭ نەزىرىدە ئەكبەر كىشىنى قىزىقتۇرىدىغان، كىشىگە مەنتىۋى ئوزۇق، روھىي تەسەللىي بېرەلەيدىغان، كىشى زوقلانغۇدەك يىگىت ئىدى. ئۇنداقتا، ساتتار بىلەن قېيۇمچۇ؟... نېمىشقىدۇر گۈلرو بۇلارنىڭ قايسىبىرى ئۈستىدە ئويلانمىسۇن، ھامان قالغان ئىككىسى ئۇنىڭ خىيال قورغىنىغا بۆسۈپ كىرىۋالاتتى. گۈلرونىڭ ئېڭىدا بۇ ئۈچەيلەن دائىم ئايرىلماس بىر پۈتۈن گەۋدىدەكلا قىلاتتى...

8

ئەتىسى گۈلرو هاراق-كونسېرۋا زاۋۇتىغا بېرىش قارارىغا كەلدى. ئۇنىڭ تەشەببۇسكارلىق بىلەن ساتتارنى ئىزدەپ بارماقچى بولۇشىغا ئاخشام ئۆگەي ئاپىسىنىڭ ئېيتقان سۆزلىرى سەۋەب بولغاندەك قىلاتتى. « ...قىزىم، قايسى كۈنى يېزىمىزنىڭ سېكرېتارى سىزنى ئوغلىغا ئەلچىلىككە ئەۋەتكەن كىشىلەردىن ئەگەر تۇغقان بولۇپ قالساق، كېلىنىمىزنىڭ ئاتا-ئانىسىنى مەھەللە ئىچىگە چىرايلىق باغ-ۋارانلىق يېڭى ئۆي سېلىپ كۆچۈرۈپ كېلىمىز، دەپ گەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئاتىڭىز بىلەن ئىككىمىز بۇ تويغا قوشۇلىدىغانلىقىمىزنى بىلدۈردۇق. سىزنى كۈتۈپ يولىڭىزغا قاراپ كۆزلىرىمىز تېشىلگۈدەك بولدى ...»

ئۇ چاغدا گۈلرو ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى. چۈنكى ئۇ ئاتىسىنىڭ روھىي كەيپىياتىدىن قارىغاندا، قوشۇلمايدىغانلىقىنى دەيدىغانلا بولسا قاتتىق خاپا بولىدىغانلىقى ھەتتا ئاپىسىنى ئۇرۇپ سالىدىغانلىقى تۇرغانلا گەپ ئىدى. گۈلرو سىلىق-سىپايە سۆزلەر بىلەن گەپنى باشقا ياققا بۇراپ تاھايىتى تەستە تاڭنى ئاتقۇزدى-دە: «ئىدارىدىن هاراق-كونسېرۋا زاۋۇتىغا ساياھەتچىلەرنى ئاپىرىشقا بولامدۇ-يوق، ئوقۇشۇپ كەلگىن دېگەنىدى» دەپ ئاتا-ئانىسىنى ئىشەندۈرۈپ ئۇلار بىلەن ئالدىراش خوشلاشتى.

ساتتارنىڭ ئىدارىسى بۇ مەھەللىدىن ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى. گۈلرو ئەمدى بىرسىدىن ئۇنىڭ ياتىقىنى سوراي دەپ تۇرۇشىغا تەلىيىگە ساتتارنىڭ ئۆزى سېخ تەرەپتىن كېلىپ قالدى:

— ۋاي-ۋۇي، بۇ چۈشۈممۇ-ئوڭۇممۇ؟ بۈگۈن كۈن قاياقتىن چىقىپ قالدى گۈلرو؟

گۈلرو ساتتارنىڭ ياتىقىغا بىرىنچى قېتىم كېلىشى ئىدى. ئۇلار سالام-سائەت قىلىشىپ بولغاندىن كېيىن، ساتتار ئۈستەلنى كونسېرۋا ۋە باشقا نېمەتلەر بىلەن تولدۇردى:

— «ئاۋۋال تائام، كېيىن كالام» دەپتىكەن، تېتىپ بېقىڭ. بۇلار زاۋۇتىمىزنىڭ مەھسۇلاتلىرى، قېنى ئېلىڭە .

ساتتار گۈلرونىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى پەقەت كۆز ئارقىلىقلا ئىپادىلىگىلى بولىدىغان، بىر قارىماققا مۇرەككەپ ھەم سىرلىق، بىر قارىماققا قانداقلا چۈشىنىشە بولۇۋېرىدىغان نەزەردە ئۇچرىشىپ قالدى. گۈلرو سېھىرلىك نەزىرىنى ساتتارنىڭ كۆزىدىن يۈتكىمەستىن جىنىستىدەك لەۋلىرىنى خۇددى رىۋايەتلەردىكى ھۆر-پەرىلەردەك شۇنداق چىرايلىق ھىمىرىپ كۈلۈمسىرىدىكى ، بىردىنلا ساتتارنىڭ يۈرىكى ئوختاپ قالغاندەك بولۇپ، بىر خىل سىرلىق، ئىللىق ئېقىم تاپىنىدىن كىرىپ، شۇرىدە مېڭىسىگە قاراپ ئاقتى ... ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا گۈلرونىڭ ئەترگۈلدەك چېھرىگە، توغرىسى ئوتقاشتەك لەۋلىرىگە تىكىلگىنىچە قاتۇرۇپ قويۇلغاندەك ئولتۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ سۆيگۈ-مۇھەببەت ئۇچقۇنى يانغان كۆزلىرىگە گۈلرونىڭ ئاشۇ ئەقلىنى ئازدۇرغۇچى لەۋلىرىدىن باشقا ھېچقانداق نەرسە كۆرۈنمەيتتى. ساتتارنىڭ روھىي دۇنياسىدا پەقەت ئاجايىپ سىرلىق، بىر خىل ئەسەبىي ئىستەك تەكرار-تەكرار ئۇرغۇپ بارغانچە كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى ... ساتتار خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقان كىشىدەك مەقسەتسىزلا ئورنىدىن تۇرۇپ قالدى.

گۈلرونىڭ نازاكەتلىك سۆزلىرى ساتتارنىڭ قولىقىغا كىرمەيتتى. ئۇ ئۇنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭقىرالمىغاندەك قىلاتتى.

— كەچ بولۇپ قالدى، مەن قايتايمىكىن...

— كەتمەڭ جېنىم، جېنىم... — ساتتار شۇ سۆزنى تەكرارلىغىنىچە گۈلرونى «كاپپىدە» قۇچاقلاپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاچكۆزلەرچە سۆيۈپ كەتتى. گۈلرو قارشىلىق قىلىپ باقتى. لېكىن ئۇنىڭ ئاجىزانە قارشىلىقى ساتتارنىڭ غايىبتىن پەيدا بولغان تاغلارنى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك كۈچ-قۇدرىتىگە قانداقمۇ تەڭ كېلەلىسۇن؟! ساتتار ئۇنى بارغانچە مەھكەم قۇچاقلاپ، پۈتۈن ئىشقى-مۇھەببىتى بىلەن سۆيەتتى...

ئۇلار مەھكەم قۇچاقلاشقان، سۆيۈشكەن ھالدا ئاستا-ئاستا سۈرۈلۈپ كارىۋاتنىڭ قېشىغا بېرىپ قالدى. ئويلىمىغان يەردىن گۈلرونىڭ پۇتى كارىۋاتنىڭ گىرۋىكىگە تىرىلىپ ئىككىلەن تەڭلا كارىۋاتقا يىقىلدى-دە، گۈلرو كارىۋاتقا ئوڭدىسىغا چۈشۈپ ساتتارنىڭ ئاستىدا قالدى. ساتتار بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ لەۋلىرىگە، مەڭزىگە، بوينىلىرىغا سۆيسە، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ كۆكسىنى سىلاشتۇرۇپ مەيدىسىنى تۇتۇۋالغىنىچە كوپتىسىنىڭ تۈگمىسىنى ئېچىۋەتتى. گۈلرو قارشىلىق كۆرسىتىپ باقتى. بىراق بۇ چاغدا ئۇمۇ پۈتۈن بەدىنى بوشىشىپ كۈچ-ماغدۇرىدىن كەتكەنىدى...

9

«سالام، قىممەتلىك گۈلرو:

خېلى كۈنلەر بولدى. نەچچە ۋاقىتتىن بۇيان ھەر كۈنى دېگۈدەك ماڭا تېلېفون بېرىپ، سىزگە يولۇقۇشۇمنى قايتا-قايتا ئۆتۈنگەن بولسىڭىزمۇ ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن تەلىپىڭىزنى ئورۇنلىيالمىدىم. سىز مېنى ئىزدەپ كەلسىڭىزمۇ سىزگە يولۇقماي ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈردۈم. شۇ تاپتا سىزگە خەت يازغاچ، ئۆزۈلدۈرمەي تاماكا چېكىپ چەكسىز ئازاب ئىچىدە ئولتۇرماقتىمەن. بۇ بەلكىم ئىلگىرى سىزنى تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز دەرىجىدە ياخشى كۆرگەنلىكىمدىن، سىزنىڭ ساھىبجامال گۈزەل ئوبرازىڭىزنىڭ قەلبىمدە ئەڭ يۈكسەك، ئەڭ بۈيۈك ئورۇنغا ئىگە بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك.

راست، مەن سىزنى شۇ قەدەر ياخشى كۆرەتتىمكى، سىزگە ئاشىق بولغان كۈندىن ئېتىبارەن سىزنى ھەر كۈندە بىر قېتىم، ھېچبولمىغاندا ھەپتىدە بىر قېتىم كۆرۈۋالمىسام، ماڭا ياشىغىنىمنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقتەك بىلىنەتتى. مېنىڭ پانىي ئالەمدىكى ھەر خىل ئىزدىنىشلىرىم، خىزمەتتىكى تىرىشچانلىقلىرىم، ھەر بىر سۆز-ھەرىكىتىم، خاپىلىق-خۇشاللىقىمنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ پاك مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىشىش ئۈچۈنلا ئىدى. سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىشەلمىسەم ئۆزۈمنىڭ قانداق بولۇپ كېتىدىغانلىقىمنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىم.

سۆيۈملۈك گۈلرو، ئەگەر ئەبەدىيلىك پاك ئەقىدە باغلىغان قىز بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇش، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشۈش مۇھەببەت دېيىلىدىغان بولسا، مەن كېچە-كۈندۈز ئارزۇ قىلغان سۆيگۈنۈمگە — سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزگە ئېرىشتىم. مەن سىزنىڭ ھىجران ئازابىڭىزدا قىينىلىۋاتقان چاغلاردا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىزنىڭ ۋىسالىڭىزغا

يەتكەن ۋاقتىمدا خۇشاللىقتىن يۈرىكىم يېرىلىپ كېتەرمۇ دەپ ئويلايتتىم. بىراق مەن سىز بىلەن مېنىڭ ياتقىمدا بىرىنچى قېتىم، نىكاھلىنىشتىن ئىلگىرى قىلغاندا ھەرقانداق بىر ياشقا بىردەملىك فىزئولوگىيىلىك شادلىقتىن كېيىن مەيۈسلۈك، مەڭگۈلۈك ئازاب، ئۆمۈرلۈك ئۆكۈنۈش ۋە ھەسرەت-نادامەت، قايغۇ-ئەلەمدىن باشقا ھېچقانداق نەتىجە بەرمەيدىغان ھېلىقى ئىشنى قىلغاندىن كېيىن، مېنىڭ قەلبىمنى سۆيگۈنىڭ ۋىسالىغا يەتكەن ئاشىقنىڭ شاد-خۇراملىقى ئەمەس، بەلكى ئۆكۈنۈشكىمۇ، مەنۇنلۇققىمۇ، سۆيۈنۈشكىمۇ، خاپىلىققىمۇ ئوخشىمايدىغان زىددىيەتلىك چىگىش، مۇرەككەپ خىياللار چۇلغىۋالدى. مەن بۇ چىگىش زىددىيەتلەرنى ھەل قىلالماي تولىمۇ قىينالدىم. سىزنى ئىزدەپ بېرىپ سۆزلەشمەكچىمۇ بولدۇم. ئەمما ئۆزۈمگىمۇ ئېنىق بولمىغان بۇ مۇرەككەپ مەسىلىنى بىر قىز بالا — سىز بىلەن يۈز-تۇرانە سۆزلىشىش ماڭا — بىر يىگىتكە نىسبەتەن مۇۋاپىق ئەمەس دەپ قارىدىم. شۇڭا شۇ كۈنلەردە سىز بىلەن كۆرۈشۈش ۋە ئۇچرىشىپ قېلىشتىن ئۆزۈمنى قاچۇرۇپ يۈردۈم.

قىممەتلىك گۈلرو، بەلكىم سىز بىلىسىز ياكى بىلمەيسىز. مەن قەلبىمدە سۆيگۈ-مۇھەببەت ھېسلىرى بىخ سۈرۈپ، يىگىت بولۇپ يېتىلىپ تا بۈگۈنگىچە سىزدىن باشقا ھېچقانداق بىر قىز بىلەن پەقەت نىكاھلىق ئەر-خوتۇنلار ئوتتۇرىسىدىلا بولۇشقا تېگىشلىك ھېلىقى ئىشنى قىلىپ باقمىغانىدىم. مەن ئۇنداق دېيىش ئارقىلىق ئۆزۈم يىگىت سانالغان كۈندىن باشلاپلا بارلىقىمنى، روھىمنى ۋە جىسمىمنى بولغۇسى سۆيگۈنۈمگە ئاتىۋەتكەن دېمەكچى ئەمەسمەن. ئىلگىرى مەنمۇ خۇددى نۇرغۇن يىگىتلەرگە ئوخشاش بىرەر قىز بىلەن، مەيلى ئۇ گۈزەل ياكى سەت بولسۇن، مەيلى مەن ئۇنى ياقتۇراي ياكى ياقتۇرماي، مەيلى ئۇ بۇزۇق ئايال ياكى توي قىلغان ئايال بولسۇن، ئىشقىلىپ بىرەر ئايال جىنس بىلەن ئاشۇ ئىشنى قىلىشقا ئىنتىلەتتىم. ھەر دائىم شۇ ئۈمىدتە ئاخشاملىرى كوچىلارنى، مەھەللىلەرنى، كىنوخانىلارنى ئارىلاپ پۇرسەت ئىزدەيتتىم. ھەر خىل پىلانلارنى تۈزەتتىم. كېيىن مەن ئوتتۇرا تېخنىكومدا ئوقۇۋاتقان، خىزمەت قىلىۋاتقان چاغلىرىمدا ئىلگىرى ئوتتەك ئېرىشەلمىگەن پۇرسەتكە بىر قېتىم ئەمەس بىرنەچچە قېتىم ناھايىتى ئوڭايلا ئۆزلۈكىدىن دېگۈدەكلا ئېرىشتىم. لېكىن شۇ چاغلاردا مەن نېمىشقىدۇر بىرنەچچە قىز-چوكانلارنى ئوڭايسىز ئەھۋالدا، خىجىللىقتا قالدۇرۇپ ئۇ ئىشنى قىلمىدىم.

مەن بەك رومانتىك بولۇپ كەتكەنلىكىمدىنمۇ ياكى ئۆزۈمگە بەك ئىشەنگەنلىكىمدىنمۇ ئىشقىلىپ، مەن نۇرغۇن كىشىلەرگە ئوخشاش بەختلىك ئائىلە قۇرۇش ئۈچۈن ئەر-خوتۇننىڭ بىر-بىرىنى ياخشى كۆرۈشى بىلەن بىرگە ھەر ئىككىلا تەرەپ ئەر-خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتتە بىر-بىرىنىڭ تۇنجى ئۇچراشقان ئادىمى بولۇشى كېرەك. شۇنداق بولغاندىلا ھەر ئىككىيلەننىڭ ئېڭىدا ئاڭسىز ھالدىكى سېلىشتۇرۇشتىن پەيدا بولغان پەرق تۇيغۇسى بولمايدۇ. پەرق تۇيغۇسىدىن ئىستىخىيىلىك شەكىللەنگەن ئەرزىمەس ئىشلارنىڭ باھانىسى بىلەن بىر-بىرىگە تاپا-تەنە قىلىش، بىر-بىرىنى كەمسىتىش، ئۆزى ھېس قىلغان بوشلۇقنى سىرتتىن — باشقىلاردىن تولدۇرۇشقا ئۇرۇنۇش، بىر بىرىگە ئىشەنمەسلىكتەك پاجىئەلىك ئاقىۋەتلەردىن ساقلانغىلى بولىدۇ، دەپ قارىدىم. مەن...

ھەي، مەن نېمىلەرنى دەپ كەتتىم، سىز تولىمۇ زېرەك، بەلكىم مېنىڭ سىزگە

دېمەكچى بولغان سۆزۈمنى دېيەلمەي نەقەدەر قىينىلىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلىۋاتقانسىز؟ بەلكىم نېمە دېمەكچى بولغانلىقىمنىمۇ چۈشىنىپ بولغانسىز.

سۆيۈملۈك گۈلرو، مەن بىرىنچى قېتىم مېنىڭ ياتىقىمدا سىز بىلەن بىرگە بولغاندىن كېيىنكى ئىككى ھەپتە جەريانىدا كېچە-كۈندۈز ئويلاپمۇ، يېقىن ئاغىنەمدىن مەسلىھەت سوراپمۇ ھەل قىلالمىغان مۇرەككەپ، نازۇك مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئۆزۈم سىزنى ئىزدەپ بېرىپ سىزنىڭ ياتىقىڭىزدا — سىز بىلەن ئىككىنچى قېتىم بىرگە بولدۇم.

بۇ قېتىمقى رەھىمسىز چىنلىق مەن ئۈمىد قىلغان بارلىق ئېھتىماللىقلارنى بىراقلا بەربات قىلىۋەتتى. مەن ئىززەت-غۇرۇرۇم دەپسەندە قىلىنغاندەك، تىل بىلەن ئىپادىلىگۈسىز خورلىنىپ قاتتىق ئازابلاندىم. مەن بىر تال تاماكا چېكىپ ئۆزۈمنى سەزمىگەن ھالدا: «سىز ئىلگىرى بىرسىنى ياخشى كۆرگەنمۇ؟ سىزگە بىرسى زورلۇق قىلغانمۇ؟» دەپ سورىغىنىم ئېسىڭىزدىمۇ؟ سىز شۇ چاغدا گېپىمنى ئاڭلىمىغاندەك يۈزۈمگە سۆيۈپ تۇرۇپ: «سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم، سىزنى ياخشى كۆرىمەن» دېدىڭىز. شۇئان مېنىڭ مېڭەم غۇژژىدە بولۇپ، سىزنىڭ ياتىقىڭىز ماڭا گۆرىستاندەك بىلىنىپ كەتتى. ئاشۇ مىنۇتلاردا سىز مېنىڭ سوئالىمغا (جاۋاب بېرىشتىن قاچماي — بۇ مېنىڭ پەرىزىم) ھەرقانداق باھانە-سەۋەبنى كۆرسىتىپ جاۋاب بەرگەن بولسىڭىزمۇ بەلكىم... ھەي، بولدىلا، ئەمدى ۋاقتى ئۆتتى... بىز كېچىكىپتۇق. مەن كېچىكىپتىمەن...

مېنى كەچۈرۈڭ، سۆيۈملۈك گۈلرو — سىز يەنىلا سۆيۈملۈك — مېنى كەچۈرۈڭ، مېنى ئۇنتۇپ كېتىڭ، سىزگە بەخت تىلەيمەن!»

ساتتار خەتنى يېزىپ بۇ يەرگە كەلگەندە «سىزنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بىر سۆيۈپ ساتتار» دەپ يېزىپ بولۇپ، يەنە جىجىلىۋېتىپ «سىزنىڭ مەڭگۈلۈك دوستىڭىز ساتتار» دەپ يېزىپ قويدى. ئۇ خەتنى قاتلاپ كونۋېرتقا سېلىۋاتقاندا گويا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا گۈلرونىڭ ھۆر-پەرىدەك گۈزەل ھۆسن-جامالى نامايان بولغاندەك بولۇپ، يۈرىكى جىغغىدە قىلىپ قالدى.

كېيىن يەنە ئۆزۈم ناماقۇل بولۇپ گۈلرونىڭ ئالدىغا بېرىپ قالمىسام بولدىغۇ؟... ساتتار يەنە ئۆزىدە مۇشۇنداق خىيالنىڭ پەيدا بولۇپ قالغىنىغا ئىشىنەلمەي قالدى. ئىككىلىنىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ خەتنى تېزرەك سېلىۋېتىش ئۈچۈن پوچتىخانىغا ئالدىراش ماڭدى.

10

گۈلروغا خەتنىڭ مەزمۇنى تاساددىپىمۇ تۇيۇلمىدى. ئۇ يېقىندىن بۇيان ساتتارنىڭ ئۆزىنى ئىزدىمىگەنلىكىدىن شۇنداق ئاقىۋەتنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى كۆڭلى تۇيۇپ تۇرغانىدى. بىراق گۈلرو راستىنلا ساتتارنى ئالداپ تىنگشۈبلىش خىيالىدا بولمىغانىدى. ئۇ خەتنى تەكرار-تەكرار ئوقۇدى، ئۇزاققىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ قالدى.

ئۇ نېمىشقا ساتتارغا ئىچ سىرىنى ۋاقتىدىلا ئېيتمىغان بولغىيتى؟ ياكى ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورققانمىدۇ؟... بۇ مۇمكىنمۇ؟ ئۇنداقتا ئۇ نېمىشقا توي قىلىشقا قېيۇمنى، ئەكبەرنى، سەردارنى ۋە ياكى باشقا بىرسىنى تاللىماي ساتتارنى تاللىدى؟ يەنە نېمىشقا قېيۇمنىڭ ئۇنى بۇرۇنقىدەك ئىزدەپ كەلمىگەنلىكىدىن رەنجىپ يۈرىدىغاندۇ؟ نېمىشقا

قېيۇم قايسى كۈنى ئەكبەرنى مەندىن قېچىپ يۈرسەن دەپ تېرىكىدۇ؟...

راست، ئۇلار نېمىشقا ئۇنى بۇرۇنقىدەك ئىزدەپ كەلمەيدىغاندۇ؟ ئەجەبا، قىز-يىگىتلەر ئارىسىدا پەقەت سۆيگۈ-مۇھەببەتلا بولۇپ، سەممىي دوستلۇق مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمامدىغاندۇ؟ تايىنلىق ھەممىسى رەنجىپ يۈرۈشىدىغاندۇ! بىراق ئۇلاردىمۇ نېمە گۇناھ؟ ئۇلار ئۇچىسىلا ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇنىڭ خۇشاللىقى ئۇچۇن ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن يانمايدۇ. ئۇنى بەختلىك قىلىش ئارزۇسىدا ئۆزئارا بەسلىشىدۇ، ئۇنى بىر-بىرىدىن ئارتۇق سۆيىدۇ، بىر-بىرىدىن قىزغىنىدۇ... يەنە سەردارمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىدىكەن، ئۇنىڭغا ئاشىقكەن... ئۇ ھازىرغىچىلىك مەندىن ئۈمىدىنى ئۈزمىدى....

كاشكى ئۇلارنىڭ ئارزۇسى، خۇشاللىقى، بەختى ئۈچۈن مېنىڭ روھىمنى ھەم تېنىمنى ئوخشاش ئۈچكە، ياق تۆتكە... بۆلگىلى بولغان بولسا، تۆت جۈپ بولۇپ بەختىيار ياشىسا... ياكى خۇدايىم ساتتار، قېيۇم، ئەكبەر، سەردارنى — تۆتىسىنى قوشۇپ بىرلا ئادەم قىلىپ ياراتقان بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى-ھە!...

«تاك- تاك- تاك» گۈلرو ئىشىكنىڭ تۇيۇقسىز چېكىلگەن ئاۋازىدىن خۇددى قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغانغان كىشىدەك ئەندىكىپ كەتتى. ئۇنىڭ كىرىڭ دېيىشىنىمۇ كۈتمەيلا ئىشىك ئېچىلىپ قىرىق ياشلاردىكى بىر ئەر كىشى كىرىپ كەلدى. گۈلرو ئۇ كىشىدىن ئاتا-ئانىسىنىڭ ئۇنى ئىككى-ئۈچ كۈنگىچە نېمىلا بولمىسۇن ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىشقا سۆز ئېيتىپ بەرگەنلىكىنى بىلدى. ئۇ كىشى گۈلرو بىلەن خوشلىشىۋېتىپ چوڭلارغا ئوخشاش ئىككى ئېغىز نەسىھەت قىلىپ قويۇشنى ئۇنتۇمىدى:

— پاتراق بېرىڭ قىزىم... يېزىمىزنىڭ سېكرېتارى توي ئىشىنى ئالدىرىتىۋاتقان ئوخشايدۇ، ئاتا-ئانىڭىزغا ئېچىڭىز ئاغرىسۇن. ئۇ كىشى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن گۈلرو ئۇزاق ئويلىنىپ قانداقلا قىلىپ بولسۇن ئىدارىسىدىن ئىككى ئېغىز ئۆي ئېلىپ ئاتا-ئانىسىنى ئەكىلىۋېلىش قارارىغا كەلدى.

11

— ئىشلىرىڭىز قانداق بولدى ئوغلۇم؟

— ئازراقمۇ ئەپلەشمىدى.

— ئۇلار نېمە دەيدۇ؟

— مەن باشقارما باشلىقى بىلەن كۆرۈشتۈم. ئۇ سىزنىڭ يېزىلارغا سوتسىيالىستىك تەلىم-تەربىيە خىزمىتىگە چۈشۈشكە قوشۇلغان-قوشۇلمىغانلىقىڭىزنى سورىدى. دادام قوللايدۇ، دېدىم. ئۇ كىشى، سىز ئىدارىگە يېڭىدىن كەلدىڭىز، ھازىرچە بولماسمىكىن، قېنى سېكرېتار بىلەن سۆزلىشىپ باقىڭ، دېدى. سېكرېتار سىز نېمىشقا يېزىغا بېرىشنى تەلەپ قىلىسىز؟ دەپ سورىدى. مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ، نامرات دېھقانلارنىڭ مۇشكۈل تۇرمۇشىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرۈپ قاتتىق ئېچىنىدىغانلىقىمنى، يېزىلارنىڭ ئەھۋالىنى پىششىق بىلىدىغانلىقىمنى، بىر-ئىككى يىلغىچە ئۇلارنىڭ نامراتلىق قىياپىتىنى ئۆزگەرتىشكە ئىشەنچىم كامىل ئىكەنلىكى ھەققىدە تەپسىلىي سۆزلىدىم، ئۇ سىزنى يېزىغا ئەۋەتىشنى ئويلاپ كۆرەيلى، سىز يېڭى كەلدىڭىز، ئىدارە بىلەن تونۇشۇڭ. ئەمدى سىز ئوقۇغۇچى

ئەمەس، دۆلەتنىڭ كادىرى. سىزنى يېزىغا ئەۋەتىشتە پىرىنسىپ بويىچە ئىش كۆرىمىز. ئۆز خىزمىتىڭىزنى ياخشى ئىشلەڭ دەپ تېخى تەربىيە بېرىپ كەتتى، — سەردار سۆزىنى تۈگىتىپ ئاچچىق كۈلدى.

— تۇفى! پىرىنسىپمىش تېخى، - قاسىمكا غەزەپتىن چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— قېنى تامىقىڭلارنى يەۋېلىڭلار ، — سەردارنىڭ ئاپىسى لەغمەننى ئەكىرىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويدى. قاسىمكا لەغمەننى ئىككى چۆكا يەپلا بىردىنلا كاللىسىغا بىر پىكىر كەلدى-دە، ئوغلىغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى:

— ئوغلۇم، ئامال تېپىلدى. مەن چۈشتىن كېيىن ئۆزۈم كۆرۈشىمەن. مەن ئۇلارغا يېزىدىكى توغقانلار نەچچە ۋاقىتتىن بىز ياشىنىپ قالدۇق، سەردار بىزنىڭ ھالىمىزدىن خەۋەر ئالغاچ قېشىمىزدا تۇرسۇن دەپ كېلىۋاتاتتى. مەن سەردار ئوقۇشنى پۈتتۈرگەندە، دەپ ۋەدە بەرگەنىدىم. كادىرلارنىڭ يېزىغا بېرىش باھانىسىدا توغقانلار بىلەن يېزىدا تۇرۇپ ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالغاچ بىر-ئىككى يىل تۇرۇپ كەلسۇن. ماڭا چوقۇم ياردەم قىلمساڭلار بولمايدۇ، دەيمەن. سىز خاتىرجەم بولۇڭ ئوغلۇم. سىزلا خوش بولىدىغان ئىش بولسا مەن شەخسىي مۇناسىۋەت ئارقىلىق بولسىمۇ چوقۇم ھەل قىلىمەن، — قاسىمكا سۆزىنى تۈگىتىپ تامىقىنىمۇ يېمەي چىقىپ كەتتى.

سىرتتا ھاۋا تۇتۇلۇپ يامغۇردىن بىشارەت بېرىپ تۇراتتى...

ئەل ياتقۇ مەزگىلدە يامغۇردا ئۇستىبېشى چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن قاسىمكا ئۆيگە خۇشال قايتىپ كەلدى. سەردار ئاتىسىدىن ئۆزىنىڭ قازانچى يېزىسىغا بارىدىغانلىقىنى ئۇقتى. ئۇ ئەتە ماڭىمەن دېگەن كۈنى دوستلىرى بىر ئاشخانىدا ئۆزىنىش زىياپىتى بەردى. سەردار خېلىلا كۆپ ئىچتى. زىياپەتتىن ئۆزاپ چىققاندا ئۇ بىر دوستىنىڭ موتسىكلىتىنى ئارىيەت ئېلىپ گۈلرو بىلەن خوشلاشقاچ ئۇنىڭ بىلەن ئەستايىدىل بىر پاراڭلىشىش ئۈچۈن ئىدارىسىگە باردى. ئۇنىڭ ئۆيگە كەتكەنلىكىنى بىلىپ ئۇدۇللا مەھەللىسىگە كەلدى. سوراشتۇرۇپ گۈلرونىڭ ئۆيىنى تاپتى. شەھەرگە كۆچۈشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتقان گۈلرونىڭ ئۆگەي ئاپىسى گۈلرونىڭ سۇ ئالغىلى كەتكەن جايىنى ئېيتىپ بەردى.

گۈلرو ئىككى چېلەك سۇنى كۆتۈرۈپ خىيالچان ھالدا كېتىۋاتاتتى. ئۇدۇلدا ئۆزى تەرەپكە كېلىۋاتقان سەردارنى كۆرۈپ «چىپپىدە» ئورنىدا تۇرۇپ قالدى. قوشۇملىرى تۈرۈلدى. سەردار ئىتتىك-ئىتتىك چامداپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى.

— ياخشىمۇسىز گۈلرو؟

— ياخشىمۇسىز.

— سىز بىلەن كۆرۈشمەك ئەجەبمۇ تەس ئىكەن. ھېلىمۇ شۈكرى، بۈگۈن ئاخىر كۆرۈشتۇق.

— بىرەر ئىش بارمىدى؟

— مەن ئەتە يېزىغا بارماقچى، شۇڭا سىز بىلەن خوشلاشقاچ...

— خوش، سىزگە ئاق يول بولسۇن، — گۈلرو چېلەكنى كۆتۈرۈپ مېڭىشقا تەمشەلدى.

— توختاڭ گۈلرو، مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاپ بېقىڭ. سىز ئۆتكەندە سۆيگۈ تەلپىمنى رەت قىلغاندىن بۇيان مېنىڭ روھىم ھايات-ماماتلىق ئارىلىقىدا قالدى. ھىجران ئازابىڭىزدا

يۈرەك-باغرىم پارە-پارە بولدى. قەلبىمنى چۈشكۈنلۈك، ئۈمىدسىزلىك چىرمىدى. مەن سىزنى ئۇنتۇشقا، سىزنى ئويلىماسلىققا تىرىشتىم، ئۆزۈمنى ھاراققا زورلىدىم. بىراق سىزگە بولغان يالقۇنلۇق مۇھەببىتىم ئازراقمۇ ئاجىزلىماستىن تېخىمۇ كۈچەيدى. مېنى تېخىمۇ ئازابلىدى. مەن سىزنى نەقەدەر ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم. گۈلرو، سۆيۈملۈك گۈلرو، سىز، پەقەت سىزلا مېنىڭ نىمجان روھىمنى قۇتقۇزالايسىز. ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنىڭ سۆيگۈ-مۇھەببىتىمنى قوبۇل قىلىڭ ... نېمە؟ يەنە ياق دەيسىز-غۇ؟ ئېيتىڭە، مېنىڭ قانداق يېرىم، قايسى مىجەزىم سىزگە يارىمايدۇ؟... سەردار قاتتىق ھاياجانلىنىپ تېز سۆزلىگەنلىكتىن ھاسىراپ كېتىۋاتاتتى.

— سىز مېنى خاتا چۈشىنىپ قاپسىز، سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىزنى رەت قىلىشىم ھەرگىزمۇ سىزنى ياراتمىغانلىقىم ياكى سىزنىڭ مىجەزىڭىزنى ياقتۇرمىغانلىقىمدىن ئەمەس، بەلكى مېنىڭ سۆيگىنىم — يۈرگەن يىگىتىمنىڭ بولغانلىقىدىن، — گۈلرو ئۆزىنى سوغۇققان، تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشىپ، ھەر بىر سۆزنى دانە-دانە قىلىپ، سوزۇپىراق سۆزلىدى. ئۇ شۇ سۆزنى دەپ بولۇپ، نېمىشقا يالغان سۆزلىگەندىمەن، دەپ ئۆز-ئۆزىگە ھەيران قالدى.

— ئۇ كىم؟ ئۇ كىم بولىدۇ؟ — سەردار جىددىيلەشكىنىدىن ۋارقىرىۋەتتى.

— ئۇ ئەسكەرلىككە كەتتى، — ئۇنىڭ ئەمدى شۇنداق دېمەي ئامالى يوق ئىدى، — يۈرۈۋاتقىنىمىزغا ئۈچ يىلدەك بولدى. ئۇ كېلەر يىلى قايتىپ كەلسىلا توي قىلىمىز.

سەردار گۈلروغا خېلىغىچە تىكىلىپ تۇرۇپ قالدى. بىراق ئۇنىڭ كۆزىگە گۈلرو ئەمەس، ھېلىقى ئەسكەرلىككە كەتكەن يىگىتنىڭ خىيالى ئوبرازى كۆرۈنۈۋاتاتتى. سەردار بىردىنلا ئەسەبىيلەشكەندەك قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى:

— ئەسكەرلىككە كەتتى دەڭ، ھا-ھا-ھا... كېلەر يىلى كېلىدۇ. ھا-ھا-ھا... ھەي گۈلرو! مەن قەسەم قىلىمەنكى، دۇنيادا بارلىق يىگىتلەرنىڭ مۇھەببىتىنى يىغسىمۇ مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتىمگە تەڭلەشەلمەيدۇ، ئاڭلاۋاتامسىز؟ مەن سىزنى ئەنە شۇنداق چوڭقۇر، ئەنە شۇنداق چەكسىز سۆيىمەن. ماقۇل دەڭ، بىز ئۇ كەلگىچە توي قىلىۋالايلى، مەن سىزگە بارلىقىمنى، ھاياتىمنى بېغىشلايمەن، ماقۇل دەڭ...

— بولدى، سۆزلىمەڭ! سىز مەست بولۇپ قاپسىز! ... مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. مەن ئاللىبۇرۇن ئۇنىڭ ئادىمى بولۇپ بولغان.

گۈلرو بۇ سۆزلەرنىڭ ئۆز ئاغزىدىن قانداقسىگە چىقىپ كەتكىنىنىمۇ سەزمەي قالدى. ئۇ ئىشتىك چېلىكنى ئېلىپ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى.

— مەيلى، نېمىلا بولسا مەيلى، مەن سىزنى سۆيىمەن. ئەمدى ھېچكىمگە بەرمەيمەن... — سەردار شۇنداق دېگىنىچە ئىككى-ئۈچ چامداپلا گۈلرونىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئۇنى كاپپىدە قۇچاقلىدى. گۈلرو نېمە بولغانلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغىچە، سەردار ئۇنىڭ مەڭزىگە، لەۋلىرىگە سۆيۈپ كەتتى. گۈلرو پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇرۇپ، تېپىپ، ئىتتىرىپ، يۈزلىرىنى مورۇپ، تاتلاپ مىڭ تەستە ئۆزىنى ئۇنىڭدىن ئاجرىتىۋالدى. ئۇ كەينىگە داجىپ تۇرۇپ، يەنە ئۇنىڭغا يېقىنلاپ كېلىۋاتقان سەردارنىڭ يۈزىگە «چاڭگىدە» بىر كاچات سالدى. سەردارغا ئۇنىڭ ئۇرغىنى تەسىر قىلمىغاندەك قىلاتتى.

شۇ تاپتا ئۇ قوزىغا ئېتىلغان چىلبۆرىگىلا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ گۈلرونى يەنە قوچاقلىدى. گۈلرونىڭ ئۇرۇش، تېپىش، تىللاش، يىلىنىشلىرى سەردارغا كار قىلمايتتى. گۈلرونى توختىماي سۆيەتتى. «ھېچكىمگە بەرمەيمەن، يېڭىلمەيمەن» دەپ ئۆز-ئۆزىگە غۇدۇڭشىيتتى. كەچكى شەپەق ئاللىبۇرۇن تاغ كەينىگە يوشۇرۇنغانىدى. شالاڭ يۇلتۇزلار جاڭگاللىقنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. سەردار گۈلرونى ئەسەبىيلەرچە سۆيگىنىچە يول بويىدىكى توپىلىق دۆڭگە باستى. گۈلرو ھېچ ئامال قىلالماي بېقىنىغا پېتىۋاتقان چىلگىدەك چوكۇلۇقتىكى چالمىنى ئېلىپ سەردارنىڭ بېشىغا كۈچ بىلەن ئۇردى. چالما ئېزىلىپ كەتتى. سەردارغا بېشى چىم قىلغاندەك بىلىندى-يۇ، قاتتىق ئاغرىق تۇيۇلمىدى. ئۇ گۈلرونى تېخىمۇ چىڭ بېسىپ لەۋلىرىگە، يۈزىگە، بويۇنلىرىغا جان-جەھلى بىلەن سۆيەتتى. گۈلرو ئامالسىز قېلىۋاتقان، پۇت-قولى، پۈتۈن بەدىنى بوشىشىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ بارلىق كۈچىنى يىغىپ قارشىلىشاتتى. بىرنېمىلەرنى دەپ يىلىناتتى، تىللايتتى، يىغلايتتى، تېپچەكلەيتتى. سەردارغا ھېلىقى ئەسكەر يىگىت قېشىدا قاراپ تۇرغاندەكلا بىلىنەتتى. سەردار «ھېچكىمگە بەرمەيمەن، يېڭىلمەيمەن» دەپ غۇدۇڭشىيتتى. گۈلرونىڭ بەدىنىنى قوپاللىق بىلەن سىلايتتى. ئۇ گۈلرونىڭ يوپكىسىنى تارتىپ ئۈستىگە قايرىماقچى بولدى. گۈلرو پۇتلىرىنى ئالماپ، ئىككى قولى بىلەن يوپكىسىنى تۇتۇۋالدى. شۇ چاغدا ئانچە يىراق بولمىغان جايدىن قول چىرىغىنىڭ نۇرى ئۇلار تەرەپكە يورۇدى ھەمدە كىملەرنىڭدۇ «گۈلرو! گۈلرو!» دەپ ئەنسىز چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى. گۈلرو بىردىنلا غايىبتىن كۈچ پەيدا بولغاندەك سەردارنى ئىتتىرىۋېتىپ، ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى. چاچلىرىنى، كىيىملىرىنى تۈزەشتۈردى. سەردار چىراغ يورۇقى كەلگەن تەرەپكە قاراپ تۇرۇپ قالدى. گۈلرو سەردارغا قاراپ قەھرلىنىك، غەزەپلىك تەلەپپۇزدا:

— يوقال كۆزۈمدىن! يەنە نېمە ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن؟ — دەپ چىراغ تۇتقان كىشىلەر تەرەپكە يۈگۈردى. سەردار موتسىكلىتنى كىشىلەر ئاۋازىنى ئاڭلىيالمىغۇدەك يەرگىچە يېتىلەپ ماڭدى. شۇ تاپتا سەردارنىڭ پۈتكۈل روھىي دۇنياسى خۇددى بوراندا قالغان خاماندەك قۇيۇقۇرۇق ئىدى. ئۇ موتسىكلىتنى ئوت ئالدۇرۇپ توپىلىق يولنىڭ ئويمان-دۆڭ، ئەگرى-توقايلىقىغا باقماي ئەڭ تېز سۈرئەتتە ھەيدىدى. ئۇ بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن مۇزدەك شامالدا كاللىسى ئاستا-ئاستا سەگگەندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆز-ئۆزىگە «مەن نېمە قىلدىم؟ ساراڭ بولدۇممۇ؟» دەپ پىچىرلايتتى، ئۆز-ئۆزىنى تىللايتتى. ئۇ توپىلىق يولدىن چوڭ يولغا بۇرۇلۇپ چىقىشىغا تېز سۈرئەتتە كېلىۋاتقان بىر يۈك ئاپتوموبىلى ئۇنى سوقۇۋەتتى. ماشىنىنىڭ قاتتىق سوقۇشى بىلەن سەردار توپتەك قاڭقىپ يول بويىدىكى قۇرۇق ئۆستەڭگە ئۆرۈلگەن تامدەك «گۈپپىدە» چۈشتى. تېز سۈرئەتتە كېتىۋاتقان ئاپتوموبىل قاتتىق تورمۇزلاشتىن چىرقىراق سەت ئاۋاز چىقىرىپ ئون نەچچە مېتىر يەرگە سىيرىلىپ بېرىپ ئاندىن توختىدى.

ئەس-ھوشىنى يوقاتقان شوپۇر كابىنكىدىن چۈشتى. ئۇنىڭ كەينىدىن زىلۋا بوي بىر قىز چۈشتى. ئۇلار ھودۇققىنىدىن ئۇ يەر، بۇ يەرگە يۈگۈرۈپ، ئاخىرى سەردار بار يەرنى تاپتى. سەردارنىڭ تىنىقى تېخى توختىمىغانىدى. ئاجىزانە ئىڭرايتتى. شوپۇر يىگىت سەردارغا تىكىلگىنىچە پۇتلىرى بوشىشىپ، يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ «ئاھ

خۇدا، ئۇلۇغ خۇدا...» دەپ پىچىرلىغىنىچە سەردارنى ئاستا قۇچقىغا ئالدى. سەردار نۇرسىز كۆزلىرىنى شىپىلدىتىپ شوپۇر يىگىتكە قاراپ:

— مېنى بۇرۇنراق سوقۇۋەتسىڭىز بولمامدۇ؟... — دېدى.

بىراق ئۇنىڭ ئاۋازى بەك تۆۋەن بولغاچقا شوپۇرمۇ، ئۇنىڭ ھەمراھىمۇ ئاڭقىرالمىدى. شوپۇر يىگىت توختىماي ئاھ ئۇراتتى. بىردە سەردارغا، بىردە ئۇياق-بۇياققا قارايتتى. نەچچە مىنۇت ئۆتمەي سەردارنىڭ بېشى بىر تەرەپكە قىيسايدى...

12

گۈلرو ئاتا-ئانىسى بىلەن كۆچۈپ كەلگەن يېڭى ئۆيدە خىيال سۈرۈپ ياتاتتى. تاشقىرقى ئۆيدىكى ئۆگەي ئاپىسى قورقۇمسىراپ ئۇنى چاقىردى:

— قىزىم گۈلرو...

— يەنە نېمە گەپ؟ زادى ئادەمگە ئاراملىق بەرمەيدىكەنسىلەر، ئەجەبمۇ تويدۇم... — گۈلرو ئاپىسىنىڭ سۆزى تۈگمەيلا قەھرلىك ۋارقىرىدى. گۈلرو ئاتا-ئانىسغا ھېچچاچان بۇنداق قوپال مۇئامىلە قىلىپ باقمىغانىدى. گۈلرونىڭ ئاتىسى ئەمدى قىزىغا قاتتىق بىر گەپ قىلاي دەپ تەمشىلىشكە، گۈلرونى ئىزدەپ كەلگەن ئادەم ئۇنى توسۇپ ئۆزى ئېغىز ئاچتى:

— گۈلرو، كىرسەم بولامدۇ؟ سىز بىلەن سۆزلىشىدىغان مۇھىم ئىش بار ئىدى، — گۈلرو ئۇ كىشىنىڭ ئاۋازىدىن مۇئاۋىن دىرېكتور ئىكەنلىكىنى بىلدى.

— كىرىڭ.

— مۇنداق ئىش ئىدى گۈلرو، — دېدى مۇئاۋىن دىرېكتور دېرىزە تەرەپتىكى كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭغا تىكىلگەن ھالدا، — مەن بۈگۈن بىرىنچىدىن، ئاتا-ئانىڭىزنى ئوبدان ئورۇنلاشتۇرۇۋالدىڭىزمۇ، يەنە قىيىنچىلىقىڭىز بارمۇ-يوق، بىلىپ باققىلى ئەھۋال سوراپ كەلدىم. ئىككىنچىدىن، خەۋىرىڭىزدە بار، دىرېكتور يۈرەك كېسىلى قوزغىلىپ، قان بېسىمى ئۆرلەپ بالنىتسىدا يېتىپ قالغىلىمۇ بىر نەچچە كۈن بولۇپ قالدى. بىز تەشكىلدىن ئويلىشىپ دىرېكتور بالنىتسىدىن چىققىچە سىزنى ئۇنىڭغا قاراشقا بەلگىلىدۇق.

— مەن بارمايمەن! — گۈلرو ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— نېمە دېدىڭىز؟ بارمايمەن دەۋاتامسىز؟ مۇشۇنداق سۆز قانداق ئاغزىڭىزدىن چىقتى؟ كىم سىزنى سەھرايى چۆلدىن بۇ ئىدارىگە ئورۇنلاشتۇردى؟ كىم سىزنىڭ قېرى، بوىتاق ئاتىڭىزنى ئۆي-ئوچاقلىق قىلىپ قويدى؟ سىز...

— جېنىم مۇئاۋىن دىرېكتور، ئۇ ئوغلىنىڭ شۇ كۈنى مېنى ئىزدەپ بېرىپ قايتىشىدا ھادىسىگە ئۇچرىغانلىقىنى بىلىپتۇ. مەن بارسام قانداق بولىدۇ؟...

— تولا باھانە-سەۋەب كۆرسەتمەي، مەن بىلەن مېڭىڭ، دوختۇرخانىغا بارىمىز، بولمىسا...

گۈلرونىڭ ئاتا-ئانىسىمۇ ھېچ ئىشنى چۈشەنمەي گۈلروغا نەسىھەت قىلىشتى.

ئۇلار دىرېكتور ئورۇنلاشتۇرۇلغان ئايرىم ياتاققا كىرگىنىدە دىرېكتور كۆزلىرىنى يۇمغان ھالدا ئۇخلىغانسىغا يېتىپ بوشقىنە خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇلار ئاستا كېلىپ كارىۋاتنىڭ

قىشىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇشتى. دىرېكتور ئورۇندۇقنىڭ بوشقىنە غىچىرلىغان ئاۋازىدىنمۇ ياكى چۈشى بۇزۇلغانلىقىنىمۇ ئېيتاۋۇر چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. ئۇ ئۆزىگە قاراپ ئولتۇرغان مۇئاۋىن دىرېكتور بىلەن گۈلرونى كۆرۈپ چۈشىمۇ، ئوڭۇمۇ دېگەندەك يىراقتىكى ئادەمگە قارىغاندەك زەڭ قويۇپ قاراپ قالدى.

— بۈگۈندىن باشلاپ گۈلرو سىلىگە قارايدىغان بولدى. ياخشى دەم ئالسىلا، مەن قايتاي، — دېدى مۇئاۋىن دىرېكتور بىرمۇنچە ئەھۋال سوراش، تەسەللى بېرىشلەردىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇ ئىشىكنىڭ يېنىغا كېلىپ يەنە گۈلروغا دىرېكتورغا ياخشى قاراش ھەققىدە نەسھەت قىلىپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. گۈلرو ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويۇپ ئۆز ئورنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالدى. شۇئان ئىككىيلەنلا نەزەرىنى باشقا ياققا يۆتكىدى. گۈلرو يەرگە قارىۋالدى. شۇ تاپتا ئۇ «پاكىدە» يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى مىڭ تەستە تۇتۇپ تۇرۇۋاتاتتى. دىرېكتور ئۇلۇق بىر تىنندى.

— سىزنى قىزىم دېسەم بولامدۇ؟ — دىرېكتورنىڭ تىترەڭگۈ ئاۋازىدىن بىر خىل ئەندىشە ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. گۈلرو بېشىنى لىڭشىتتى، ئۇ دىرېكتورنىڭ نېمىنى كۆزدە تۇتۇپ شۇنداق سورىغانلىقىنى چۈشەنگەنىدى. گۈلرونىڭ كۆز چاناقلىرى ياشقا تولۇپ، ئىككى تامچە ياش مەڭزىگە دوملاپ چۈشتى.

— مەن سىلىگە يۈز كېلەلمەيمەن، — دېدى گۈلرو ئېسەدەپ.

— ئۇنداق دېمەڭ قىزىم... ئاھ، بىچارە ئوغلۇم، بەختسىز ئوغلۇم... — دىرېكتور ئىككى قولىدا بېشىنى چاڭگاللاپ يىغلاپ كەتتى. ئەمدى گۈلرونىڭ كۆز يېشىمۇ يامغۇردەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى...

13

قۇياش نەيزە بويى ئۆرلىگەندە گۈلرو ئوتتۇز ياشلاردىكى ئېگىز بوي، قاۋۇل بىر يىگىتنىڭ ھەمراھلىقىدا بۇ تاغ باغرىدىكى قەبرىستانلىققا يېتىپ كەلدى. ئۇلار تاغ باغرىدىكى زومچەك-زومچەك قەبرىلەرنى ئېھتىيات بىلەن ئارىلاپ ئۆتۈپ، تاغ قاپتىلىغا يانمۇ-يان قويۇلغان ئىككى قەبرە ئالدىغا كېلىپ توختىدى. بۇ قەبرىلەرنىڭ بىرى سەردارنىڭ، يەنە بىرى بوۋىسىنىڭ ئىدى. بۇ ئىككى قەبرىنىڭ تولۇق باغلىنىپ ئاپئاق ئاقارتىلغىنىغىمۇ ئىككى ئايدىن ئېشىپ قالغانىدى. گۈلرو يۈكۈنۈپ ئولتۇردى. يىگىتمۇ شۇئان يۈكۈندى. گۈلرو ھېچقانداق ئايەتنى بىلمەيتتى. لەۋلىرىنى مىدىرلىتىپ پۈتۈن زېھنى بىلەن ئۆزىلا ئاڭلىغۇدەك ئاۋازدا دۇئا قىلاتتى. ياخشىلىقلارنى تىلەيتتى. ئۇنىڭ ئولتۇرۇشى، قىياپىتى، پۈتكۈل روھىي ھالىتى چەكسىز سەممىي، ئاجايىپ ئەستايىدىل ئىدى. ۋاقىت تولىمۇ ئاستا ئۆتمەكتە ئىدى. يىگىتنىڭ پۇتلىرى تېلىپ كەتتى. ئۇ ئۆزى بىلىدىغان ئايەتنى تەكرار-تەكرار ئوقۇپ بولدى. بىراق گۈلرو تېخى ئورنىدىن تۇرىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

كۆز شاملى چىقماقتا ئىدى. ئاجىز تەنلەرنى قامچىلايدىغان رەھىمسىز سوغۇق شامال دەسسىلىپ، ئېزىلىپ كەتكەن، سارغايغان ياپراق پارچىلىرىنى ھەريان ئۇچۇراتتى... يىگىت پات-پات كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا گۈلروغا قاراپ قوياتتى. گۈلرو سوغۇقنىڭ تەسىرىدىنمۇ ياكى بارغانچە ئازابلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىدىنمۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى جالاقلاپ تىترەيتتى...

گۈلرو ھەمراھى بىلەن ئۆز ياتىقىغا قايتىپ كەلگەندە مېھمانخانىنىڭ چۈشلۈك تاماق ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەنىدى. يىگىت گۈلروغا بىر ئىستاكان ئىسسىق چاي قۇيۇپ بەردى.

— ئىككى-ئۈچ ئوتلۇقلىق، تېنىڭىزگە ئازراق بولسىمۇ ئىسسىق ئۆتسۇن. سوغۇقتىن لەۋلىرىڭىز كۆكىرىپ كېتىپتۇ، — يىگىت گۈلرونىڭ باغرىنى بېسىپ، لەۋلىرىگە سۆيۈپ، ئىسسىتىپ قويماقچى بولدى-يۇ، يەنە گۈلرونىڭ كۆڭلى بىئارام بولۇۋاتقان چاغدا رەنجىتىپ قويۇشتىن ئەنسىرەپ ئۆزىنى تۇتۇۋالدى.

گۈلرو چايدىن ئىككى ئوتلاپ يىگىتكە قارىدى. يىگىتنىڭ سامانىدەك سارغايغان چىرايىنى كۆرۈپ، ئۆز چىرايىنىڭ قانداق بولۇپ قالغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلدى بولغاي، يىگىتنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ بويىنىدىن قۇچاقلاپ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى:

— سەردار تولىمۇ ياخشى ئىدى، قېيۇم، ساتتار، ئەكبەرلەرچۇ-تېخى!

— شۇنداق سۆيۈملۈكۈم، ئۇلار ھەممىسى ياخشى ئادەملەر ئىدى.

كۆتۈلمىگەندە ئىشىك تاراققىدە ئېچىلىپ قېيۇم، ساتتار، ئەكبەر ئۈچەيلەن كىرىپ كەلدى. گۈلرو يىگىتنىڭ قويىنىدىن ئاجراپ ئۇلارغا يۈزلەندى.

— قېنى ئولتۇرۇڭلار.

ئۇلار ئورنىدا تۇرۇۋەردى. ئۇلارنىڭ تەقى-تۇرقىدىن بايا گۈلرونى قۇچاقلىغان يىگىتنى چايناپ يۇتقۇۋېتىدىغاندەكلا قىلاتتى. گۈلرو تەمتىرەپ كېتىۋاتاتتى. ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشاتتى. ئۇ، بۇ ئۈچ يىگىتنىڭ مۇشۇنداق ئاچچىقلىنىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ھەممە تەييارلىق ئىشلىرىنى ناھايىتى مەخپىي بىجىرىپ، ئۇلار بىلەن خوشلاشمايلا كەتمەكچى ئىدى. مانا ئۇلار يەنىلا گۈلرونىڭ ياپونىيىگە كەتمەكچى بولغانلىقىنى بىلىپ قاپتۇ.

— ھە راست، تونۇشۇپ قېلىڭلار، بۇياق ياپونىيىلىك شەنبىن سىلاك بولىدۇ. بۇ ئۈچەيلەن...

شەنبىن سىلاك سەممىي دوستانىلىق بىلەن قېيۇمغا قولىنى ئۇزاتتى. بىراق ھېچكىم ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمىدى. شەنبىن سىلاك چوڭ بىر كاپىتالىستنىڭ ئوغلى ئىدى. ياپونىيىدە ھېچكىم ئۇنىڭغا بۇنداق مۇئامىلە قىلمايتتى. ئۇ بۇندىن تۆت يىل ئىلگىرى گۈلرونى بىر كۆرۈپلا ئاشىق بولۇپ قالغانىدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ گۈلرونى دەپ شىنجاڭغا يەتتىنچى قېتىم كېلىشى ئىدى.

— سىز مۇشۇ كىشى بىلەن توي قىلماقچىمۇ؟ سىز...

— مەيلى، سىزغۇ بۇ بايۋەچچە بىلەن توي قىلىپ بەختلىك بولۇپمۇ قالارسىز. لېكىن سىزنىڭ بالىڭىز بولامدۇ؟ ئۇلار يا تۈز ئەمەس، يا توخۇ ئەمەس، نېمە بولىدۇ زادى؟!

— ئېيتىڭە، بىز ئۈچىمىزغۇ لايىقىڭىز ئەمەس، بىراق شۇنچە چوڭ يۇرتتا سىزگە لايىق كەلگۈدەك بىرەر يىگىت چىقماسمۇ؟...

— مەن... مەن ئۈچىڭلارنىلا ياخشى كۆرىمەن. شۇنداق ياخشى كۆرىمەن. بىراق مېنى كەچۈرۈڭلار... سەردار مېنىڭ سەۋەبىمدىن قازا تاپتى... مەن ئۇ ماڭغان، تۇرغان جايلارنى كۆرسەملا روھى كۆز ئالدىمدىلا پەيدا بولىدۇ. مەن

ئەمدى بۇ يۇرتتا بىر كۈنمۇ تۇرالمايمەن... ئۇنىڭ ئۈستىگە كېيىن سىلەر مېنى چۈشەنگەندە ماڭا تىكلىگەن ئەيىبلەش نەزەرىڭلارغا بەرداشلىق بېرەلمەيمەن. چۈنكى مەن...

قېيۇم، ساتتار، ئەكبەر گۈلرونىڭ ئەيىبكارلارچە يىلنىش تەلەپپۇزىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، بىچارە ھالىتىنى، سولغۇن، مىسكىن چىرايىنى، يامغۇردەك تۆكۈلۈۋاتقان كۆز يېشىنى كۆرۈپ غەزەپ-نەپرىتى سەل پەسكويغا چۈشتى. گۈلروغا ئىچى ئاغرىدى. ھېسداشلىقى قوزغالدى.

— بولدى قىلىڭ گۈلرو، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، بىز سىزنىڭ بۇنداق قاتتىق ئازابتا قالغانلىقىڭىزنى زادىلا ئويلىماپتىمىز.

— سۆزىمىزنى ئاڭلاڭ گۈلرو، چەت ئەلگە ھەرگىز چىقماڭ.

— مەن، مەن نېمە دېسەم بولار... — گۈلرو قانداق قىلىشنى، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدى. ئۇ بىردە شەنبىن سىلاڭغا، بىردە قېيۇملارغا قارايتتى. ئۇ ئۆلگىرى بۇلارنى خۇددى ئۆزۈمنى چۈشەنگەندەك چۈشىنىمەن دەپ ئويلايتتى. بىراق بۈگۈن ئۇلارنى يەنىلا ھەقىقىي، تولۇق چۈشىنىپ بولالمىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدى. بىردەمنىڭ ئىچىدە ئۇلار بىلەن ئۆزى ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن نۇرغۇن ئىشلار كاللىسىدا بىراقلا ئەكس ئەتتى. ئۇنىڭ پىكىر-خىيالى چېچىلىپ كېتىۋاتاتتى.

— بىز سىزدىن ئايرىلالمايمىز. بىز بىلەن مېڭىڭ گۈلرو...

گۈلرونىڭ كۆز قارىچۇقىنى ياش پەردىسى توسۇۋالغانىدى. ئۇ سۇ ئۈستىدە لەيلەپ تۇرغاندەك، چۈش كۆرۈۋاتقاندەك غۇۋا، گۇڭگا بىر خىل تۇيغۇنىڭ تۇرتكىسىدە ئالدىغا سىلجىدى. ئۇلارغا يېقىنلاشتى...

شەنبىن سىلاڭ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى. چۈنكى قېيۇم، ساتتار، ئەكبەرلەر گۈلرونى قۇچاقلىغان، توغرىسى گۈلرو، ساتتار، قېيۇم، ئەكبەر تۆتىسى خۇددى مەڭگۈ ئايرىلمايدىغاندەك بىر-بىرى بىلەن مەھكەم قۇچاقلىشىپ، بىر پۈتۈن گەۋدىگە ئايلانغانىدى...

(بېشى 94-بەتتە)

بىر قولۇمدا ئاستا ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتتۇم ۋە يەنە بىر قولۇمدا ئۇنىڭ مۈرىسىنى قۇچاقلىدىم، لەۋلىرىمنى ئۇنىڭ مەڭزىگە ياقتىم. مەن نى-نى قىزلارنى شېرىن سۆز لىرىم بىلەن ئالداپ ھاياجانلانغان چاغلىرىدا قۇچاقلايتتىم. ئۇلار قۇچاقلىشىم بىلەن تەڭ قارشىلىقلىرى بارغانسېرى ئاجىزلىشىپ باراتتى. مەن ئۆزۈمنىڭ كېلىشكەن چىراي-تۇرقۇم بىلەن بىرەر يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە تېخى ئېرىشىپ باقمىغان، بۇندىن كېيىنمۇ ئېرىشىش تەس بولۇشى مۇمكىن بولغان بۇ قىزنىمۇ ئۆزۈمگە ئىشەنگەن ھالدا قۇچاقلىدىم. چاڭگىدە تەككەن تەستەكتىن ھەيرانلىقتا داڭ قېتىم تۇرۇپ قالدىم، مەن نى-نى قىزلاردىن دەككە يەپ يۈرۈپمۇ شاللاقلىقىمنى تاشلىمىغاندىم. ئايگۈلنىڭ بىر تەستىكى قەلبىمنى لەرزىگە كەلتۈردى. يىگىتلىك غۇرۇرنى ھېس قىلدۇردى. ئايگۈل ئاشۇ غۇرۇرى بىلەن گۈزەل بىر قىزغا، مەن غۇرۇرسىزلىقىم، شاللاقلىقىم بىلەن قەلبىنى «تاتۇق» بېسىپ كەتكەن مېيىپتەك ھېس قىلدىم.

يول، پۇل، گۈزەل ئارزۇلار

(ئەدەبىي ئاخبارات)

تۇنىياز ئىمىن

تەكلىماكان ئېتىكىگە جايلاشقان بۇ خىلۋەت، جىمجىت ماكاندىكى ئادەملەرمۇ زاماننىڭ ھازىرقى ئىلگىرىلەش دولقۇنىغا قۇلاق سالدى. ھەرگىزمۇ چۈش كۆرۈپ ياتمىدى. بۇ ئادەملەردە قانداقتۇر تەگرد- تېغىدەك تەمكىنلىك، كۈچ-جاسارەت ئۇرغۇپ تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇلار تەگرىتېغىدىن ئېرىپ چۈشكەن قار سۈيىنى ئىچىدۇ. ئۇلاردا تارىم دەرياسىنىڭ ئۆركىشىدەك ئىلگىرىلەش تۇيغۇسى بار. بۇ ئادەملەر تەگرىتېغىنىڭ سۈيىگە قانمىسا ئانا زېمىننىڭ باغرىدىن چىقىپ يەنە ئانا زېمىن تۇپرىقىغا سىڭىپ كېتىدىغان تارىم دەرياسىنىڭ سۈيىنى ئىچىپ ھايات كەچۈرىدۇ.

بۇ يۇرت ئەھلىنىڭ ئادەتتىكى تىرىكچى- لىك يولى دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىقلا ئىدى. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بۇنداق «چەكلەن- گەن رايون» بۇزۇپ تاشلاندى. ھەر خىل تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىپ باي بولۇش، تەرەققىي قىلىشنىڭ تۈرلۈك يولىنى ئاچتى. ئۇلار شاڭخەي، بېيجىڭ، گۇاڭجۇ، شېنجېن، ئۈرۈمچى، قەشقەر، خوتەن، غۇلجا قاتارلىق شەھەرلەردىن تۈرلۈك-تۈمەن خىلدىكى ماللارنى يۆتكەپ كېلىپ، چۆللۈكتىكى بۇ كىچىك يېزا بازىرىنى ئاجايىپ ئاۋاتلاشتۇرۇپ جانلاندۇرۇۋەتتى. بۇرۇن بىر بوتۇلكا ھاراق ئۈچۈنمۇ كىشىلەر بىر كۈن يول يۈرۈپ ناھىيە بازىرىغا بېرىشقا توغرا كەلسە، مانا ئەمدى بۇ بازاردىن داڭلىق مەھسۇ- لاتلارنىمۇ، زامانىۋى ئېلېكتر ئۈسكۈنىلىرىنىمۇ، چەت ئەل ماللىرىنىمۇ تاپقىلى بولىدىغان بولدى. بۇ دەل كۇچا ناھىيىسىنىڭ ناھىيە بازىرىدىن يەتمىش كىلومېتىر يىراقلىقتىكى خانقىتام يېزىسى ئىدى.

ھايات يوللىرى

قۇتى ئاكا 1978-يىلى ئۆز ئوغلى ئەركىننى يېزىلىق سەنئەت ئۆمىكىدىن چىقىرىۋالدى. كۆزلىرىدىن كەلگۈسىگە بولغان ئۈمىد-ئىشەنچ نۇرى چاقناپ تۇرغان قۇتى ئاكا مۇشۇ دەۋرنىڭ پارلاق ئەتىسىنى توغرا مۆلچەرلىگەنىدى. بالىسى ئەركىننى مۇستەقىل، ھالال مېھنەت بىلەن ياشاشتەك تۇرمۇش تەربىيىسى بىلەن بىر يول تاللاشنى ئويتتۇرىغا قويدى. ئەركىن دادىسىنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچى بىلەن خانقىتام بازىرى ئىچىگە بىر ۋېلسىپىت رېمونت دۇكىنى ئاچتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆز تۇرمۇشىنى ئاران قامدىدى. ئەمما ئۇ بۇنىڭ بىلەنلا قانائەت قىلمايتتى. ھامان بىر چاغدا چوڭ ئىش بىلەن شۇغۇللىنىش ئىستىكى ئۇنىڭ نېرۋىسىنى غىدىقلاپ ئارام بەرمەيتتى. ئۇ شۈكرى-قانائەت دېگەننى ئارقىغا چېكىنىش، ھالاكەتكە تەن بېرىش دەپ قارايتتى. ئۇ ئاشۇ يىللاردا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەمدىلا پۈتتۈرگەن 19 ياشلىق، ھېچ ئىش كۆرمىگەن ساددا قىز گۈلباھار بىلەن توي قىلدى. گۈلباھار

جەمئىيەتكە قەدەم باسقان يىللار بازار قويۇۋېتىلگەن يىللار ئىدى. لېكىن ئۇنىڭغا تۇرمۇشتىكى ھېچ ئىش قىزىق تۇيۇلمىدى. چۈنكى بىر ئىش ئۇنىڭ كاللىسىغا بەكمۇ تەسىر قىلغانىدى. ئۇ، 1978-يىلى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى ئەلىبىلىك تاماملاپ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن يۇقىرى نومۇر بىلەن ئۆتتى. مائارىپ ئىشلىرى ئارقىدا قالغان خانقىتامدەك يېزىلاردىن بىرەر بالىنىڭ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتۈشى، «سۇلايمان-نىڭ خەزىنىسىگە ئۇچرىغاندەك» قالتىس مۆجىزىلىك بىر ئىش ھېسابلىناتتى. گۈلباھار بۇ خەۋەردىن چەكسىز شادلانسا، تۇرۇپ يەنە خۇددى باشقا بىرسىنىڭ نەتىجىسى ئۇنىڭكىگە ئالمىشىپ كەتكەندەك زادىلا ئىشەنگۇسى كەلمەيتتى. ئەمما، بۇ خەۋەر-نىڭ راستلىقىغا قىل سىغمايتتى. ئۇ شۇ قەدەر خۇشاللىق ۋە ھاياجانغا چۆمگەن ئىدىكى، ھەتتا ئۇدا ئۈچ كېچە-كۈندۈزگىچە زادىلا ئۇخلىيالمىدى.

ئۆيدىكىلەرمۇ ئۇنىڭ سەپەر جابدۇقلىرى-غا تۇتۇش قىلىپ، يېڭىدىن يوتقان-كۆرپە، كىيىم-كېچەكلەرنى تەخلەپ چاقىرىقنىلا كۈتۈپ تۇرۇشاتتى. كۈنلەر، ھەپتىلەر، ئايلار ئۆتتۈۋەردى. بىراق، چاقىرىقتىن تېخىچە ئەسەر يوق ئىدى. گۈلباھار شۇنداقتىمۇ چاقىرىقنىڭ كەلمەي قالمايدىغانلىقىغا ئىشە-نەتتى. ئۇ داۋاملىق كۈتتى. شۇغىنىسى، نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا چاقىرىق كەلمەي قويدى. ئۇنىڭ ئارزۇسى بەربات بولدى. بىلىمگە تەشنا مەسۇم قەلبى ئەلەمدىن پارە-پارە بولۇپ كەتتى. ئىلىم-ئىرپان كۆكىدە پەرۋاز قىلىش ئۈچۈن ئەمدىلا ئۇچۇرما بولغان بىر جۈپ يۇمران قانىتى تەقدىرنىڭ شەپقەتسىز قوللىرىدا قويماي يۇلۇپ تاشلاندى...

كىشىلەر ئارىسىدا خىلمۇخىل غۇلغۇلا بولۇشتى. بەزىلەر ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلىشسا، يەنە بەزىلەر مازاق قىلىپ كۈلۈشەتتى. نېمىلا بولمىسۇن ئۇنىڭ ئوقۇشقا بارالماسلىقى ئۇنىڭغا قاتتىق زەربە بولدى. كۆيۈنۈپ ئېيتىلغان ھېسداشلىق سۆزلىرىمۇ، مەسخىرىلىك تاپا-تەنىلەرمۇ ئوخشاشلا ئۇنىڭ ئازابىنى كۈچەيتىۋەتتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ نېمىشقىدۇر يالغۇزلۇقنى خالايدىغان، باشقىلاردىن ئۆزىنى ئېلىپ قاچىدىغان بولۇپ قالدى. شۇ يوسۇندا بىرنەچچە يىل ئۆتتى. تويدىن كېيىنكى تۇرمۇش، يولدىشى ئەركىن-نىڭ قىزغىن مۇھەببىتى ئۇنىڭغا قايتىدىن ئۈمىد بېغىشلىدى.

ئۇ ئەركىننىڭ كىچىك بوتكىسىنىڭ غەللە ساندۇقىدىكى پۇللارنى يىغىپ ئاپىسى بىلەن شەھەرگە كىردى. بازاردىن قەنت-ناۋات، پايپاق، ياغلىق، يىپ-يىڭنە... دېگەندەك ئۇششاق-چۈششەك نەرسىلەرنى ئېلىپ كېلىپ، بازار دوقمۇشىغا بىر كارۋات قويۇپ تىجارەت باشلىدى. بىر مەزگىل ھاردىم-تالدىم دېمەي قاتناپ يۈرۈپ مال توشۇپ ئەكىلىپ ساتتى. ئۇ بۇنىڭ بىلەن خېلىلا تىرىلىپ قالدى. قولىمۇ پۇل كۆردى. شۇنىڭ بىلەن بارا-بارا دەسمايىسى-نى ئاۋۇتۇپ، مالنىڭ تۈرىنىمۇ كۈندىن-كۈن-گە كۆپەيتتى.

بىر قېتىم ئۇ شەھەردىن خانقىتامغا خىزمەتكە چىققان كىشىلەر بىلەن ئاپتوبۇستا كېتىۋېتىپ ئۆزىنىڭ بىر قىسىم تۇرمۇش بۇيۇملىرىنى، ھەتتا تاماكىنىمۇ شەھەردىن سېتىۋالىدىغانلىقىنى، خانقىتامدا ئۇنداق نەرسىلەرنى تاپقىلى بولمايدىغانلىقىنى دېيىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدى. ئەمدىلا تىجارەت باشلىغان گۈلباھارغا بۇ گەپ قاتتىق تەسىر قىلدى. ئۇ ئۆز-ئۆزىگە

«نېمشقا ئۇنداق نەرسىلەر بۇ يەردە بولمايدىكەن...» دېگەن سوئالنى قويدى.

گۈلباھار شۇنىڭدىن باشلاپ تۇرمۇشتىكى ھەر خىل لازىملىق نەرسىلەرنى دۇكىنىغا سالدى. ئالايىتەن شەھەرگە بېرىپ ئەكىلىدىغان نەرسىلەر ئەمدى خانىقىتام بازىرىدا — گۈلباھارنىڭ دۇكىنىدا بار بولدى. ئۇ بۇ يول بىلەن يىل ئۆتمەيلا بىر قانچە مىڭ يۈەن پۇلغا ئىگە بولدى... ئۇ ئەمدى ھەقىقىي بىر قايناق ھايات يولى تاللىۋالدى.

خاتا بېسىلغان قەدەم

1983-يىللاردا مەملىكەت خاراكتېرلىك جەمئىيەت ئامانلىقىنى تۈزەش دولقۇنى قوزغالدى. يامان ئادەملەرمۇ، ئۇچۇشنى بىلىپ چۈشۈشنى بىلمەيۋاتقان ياشلارمۇ، تېخى ياخشى-يامانىنى پەرق ئېتەلمەي يۈرگەن گۆدەكلەرمۇ بۇ بوراننىڭ زەربىسىگە ئۇچرىدى. ئەركىن ئاشۇ چاغلاردا ئۆزى بىلەن تەڭ دېمەتلىك «كوچا ياشلىرى» نىڭ قارىسىنى ئۆزىگە يۇقتۇرۇۋالدى. ئۇ ئاخىرى «تانكا ھەيدەش» * بىلەن شۇغۇللىنىپ قالدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇن ئايلىق ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدا-نىغا بېرىپ قالدى. ئەمدى بۇ يولدا ماڭمايمەن دەپ قانۇن توردىن قۇتۇلغىلى بولامدۇ؟ ھۆكۈم دېگەن ھۆكۈم، ئۇنى ئىجرا قىلماي بولمايدۇ. ئۇ ئەمدى جەمئىيەتنىڭ، ئادەملەرنىڭ ئۆزىنى لەنەت قامچىسى بىلەن قانچە ساۋىسىمۇ رازى ئىدى. ئۆزىگە بىر ئۆمۈر نەپرەت تامغىسى بېسىلدى دەپ قاتتىق روھىي ئازاب چەكتى. ئۈنسىز ياش تۆكتى. ئوقۇماسلىقتىن كېلىپ چىققان نادان-لىقنىڭ قۇربانى بولۇپ قالغانلىقىغا قاتتىق ئۆكۈندى. ئايالى يۇم-يۇم يىغلاپ ئۇنى ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش مەيدانىغا ئۇزىتىپ قويدى. بۇ ئىشلار ئۇنىڭغا تولىمۇ ھار كەلدى. جاھان قاراڭغۇلىشىپ ھەممە نەرسىلەر تۇتۇق كۆرۈنگەندەك، كىشىلەر ئۇنىڭغا قارىشىپ مەسخىرە قىلىشىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى.

يېڭى يول، يېڭى قەدەم

ئەركىن قۇتى ئۆزگەرتىش مەيدانىدىن قايتىپ كەلگەندە، ئانا سەھرانىڭ ئىللىق قوينى ئۇنىڭغا يەنە قۇچاق ئاچتى. گۈلباھار ئۇنى يىراق سەپەردىن قايتىپ كەلگەندەك قىزغىن، خۇش چىراي بىلەن كۈتۈۋالدى. ئۇنىڭ ئەقىل نۇرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى چوڭقۇر بىر سىرنى يەشمەكچى بولغاندەك بىر نۇقتىغا ئۇزاقتىن-ئۇزاق تىكىلەتتى. ئۇ ئەمدى ئادەم بولۇشنىڭ يولىنى، ئۆزىنى قانداق قىلسا جەمئىيەتتە ئاقلىيالايدىغانلىقى ھەققىدە ئويلاۋاتقاندەك بىرقانچە كۈنگىچە سىرتلارغا چىقمىدى. ئۇ ئەمدى يېڭىچە ئادەم بولماقچى، ئەمدى بۇ ئىلگىرىكى ئەركىن ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئىرادىسى چىڭىدى. ئەل ئۈمىدىنى ئاقلاش، ئەلگە ئۆچمىگۈدەك بىر چوڭ ئىش قىلىپ بېرىش، شۇنىڭ بىلەن ئۆتكۈزگەن گۇناھىنى يۇيۇش ئىستىكى ئۇنىڭ مېڭىسىدە بىخ سۈردى. ئۇنىڭ ئۆتكۈر كۆزلىرىدىن ئاغزىدا شەھەر

* تانكا ھەيدەش — قىمارۋازلارنىڭ كەسپىي سۆزى.

ئالدىغان پوچىلىق، ئابرويپەرەسلىك ئالامىتى كۆرۈنمەيتتى. ئۇ بىرقانچە ھەپتىدىن كېيىن ئۇن ئاي ئىلگىرى ئۆزى تاشلاپ قويغان ئىشنى باشلىۋەتتى.

ھەرىكەت ئېلىپ كەلگەن بەرىكەت

باھا دەسلەپ قويۇۋېتىلگەن، جەمئىيەت تېز قەدەملەر بىلەن ئىلگىرىلەۋاتقان 1986-يىللىرىنىڭ ئاخىرقى بىر كۈنى ئەتىگەن ئەركىن ئايالى گۈلباھارنى سودا دۇكىنىغا مېڭىشتىن توسۇۋېلىپ:

— ئەمدى بىز قوشۇمچە يەنە بىر يول تۇتايلى، مەن مۇنداق بىر ئىشنى ئويلاۋاتىمەن، — دېدى گۈلباھارغا مەسلىھەت سېلىپ.

— ھە، قېنى دەڭ ئورتاقلىشايلى، — دېدى گۈلباھار دەرھاللا.

— گۈلباھار، ئەمدى يانچۇقتىكىنى يىغىپ بورداقچىلىق قىلايلى، قانداق؟

— بولىدۇ، — دېدى گۈلباھار باش لىڭشىتىپ.

تېخى ئەمدىلا تىجارەت يولىغا ماڭغان گۈلباھار بازار ئۇچۇرىغا ئەھمىيەت بەردى. سودىدا ئادىل بولدى، مۇلازىمەتتە خېرىدارلارغا بولغان مۇئامىلە سەنئىتىگە ئالاھىدە دىققەت قىلدى. ئۇ بۇ ئالاھىدىلىكى بىلەن بازاردىكى زور كۆپچىلىك خېرىدارلارنى جەلپ قىلىۋالدى.

خانقىتام يېزا-كەنتلىرىدىكى 500 دىن ئارتۇق خەنزۇ گۈلباھارنىڭ كۈندىلىك خېرىدارى بولمىسىمۇ، مۇقىم چۆپچىتى بولۇپ قالدى. چۈنكى گۈلباھارنىڭ دۇكىنىدا خەنزۇلار ياخشى كۆرىدىغان ھەر خىل يېمەكلىك، بۇدۇنە تۇخۇمى، جاڭيۇ... قاتارلىق نەرسىلەرمۇ بار.

بىر قېتىم گۈلباھار بىلەن شەھەرگە مال ئالغىلى كەلگەن باشقا سودا-سېتىقچىلار « ھەي گۈلباھار، سىز بەكمۇ ئەخمەقكەنسىز، سىز سودا ئىشلىرىنى تازا ئۇقمامسىز-نېمە؟ بۇ خەنزۇلارنىڭ نېمىسىنى كەم ئالدۇ. بىز دېگەن مۇسۇلمان بەندىسى. ھاراق-تاماكا ساتساق يامان بولمامدۇ...» دېگەندەك مەسخىرە ئارىلاش گەپلەر بىلەن ئۇنىڭ مال ئېلىشىنى توسىدى. گۈلباھار « سىلەرنىڭ مېنىڭ مال ئېلىشىم بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن، سىلەرمۇ قايسى مالنى ئالساڭلار ئېلىۋېرىڭلار. مەنمۇ ئۆزۈم بىلگەن يولدا ماڭاي» دېدى ئۇلارغا جاۋابەن. ئۇلار باشقا گەپ قىلمىدى. ئۇ بۇ ئارقىلىق ھاجەتمەنلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشنى ئۆزى ئۈچۈن ياخشى بىر ئىش دەپ قارايتتى. ئۇنىڭ قەلبىدە ھەممىلا ئادەم ئوخشاش ئىدى.

ئۇلار ئالدى بىلەن ئۇن قوي ئېلىپ بوردىدى. شەرت-شارائىت، مۇھىت ئۇنى رېمونتچىلىق دۇكىنىنى تاقاپ قويۇشقا مەجبۇرلىدى. ئۇ قويلارنى ناھايىتى كۆڭۈل قويۇپ باقتى. ئۇن قوينى 2400 يۈەنگە ساتتى. كېيىن بار-يوق ھەممىنى يىغىپ 30 قوي ئالدى. بۇنىڭدىن 5 مىڭ يۈەن پايدا قالدى... ئۇنى يەنە ئايلاندۇردى. پۇلنى پۇل تاپىدۇ دېگەن راست گەپ ئىكەن. ئۇلار بىر كۆزى يەتكۈدەك تىجارەتچىلەردىن بولۇپ قالدى.

*　　　*

تەبىئەت ئۆزىنىڭ سېخىيلىقىنى بۇ كەڭ زېمىنغا كۆرسەتتى. بۇ مۇنبەت تۇپراق ئۆز ئادەملىرىنىڭ مېھنىتىگە يارىشا مول نېمەتلەر-نى ئاتا قىلدى... ئۇلارغا ئەمدى قوي، كالا بورداشقا ئۇبدان كەڭرى جاي بولمىسا بولمايتتى. ئۇلار قولىدىكى ھەممىنى جەم قىلىپ 1987-يىلى باھاردا بازار ئىچىگىلا بىر يۈرۈش كەڭرى، ئازادە ئۆي سېلىۋالدى. قوي، كالا بورداشقىمۇ مۇۋاپىق ئورۇن راسلىۋېلىپ، قوي-كالىنى كۆپەيتىپ باقتى. گۈلباھار جانلانغان سودا دۇكىنىدا مۇنتىزىم تۇردى. قويلار تازا سەمرىگەن كۈنلەردە ئەزكىن بىلەن گۈلباھار يازنىڭ ساپ ھاۋالىق بىر ئەتىگىنى تال باراڭلىق ئاستى-دىكى كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ، قېنىق دەملەنگەن چاي بىلەن ناشتا قىلغاچ سەھرانىڭ تەڭگە داۋا ھاۋاسىدىن راھەتلەندى. ئۇلار سەمرىگەن قويلارغا ھەۋەس بىلەن قارايت-تى. يەملەرنى بەس-بەستە تالىشىپ يەۋاتقان قويلار ئۇلارنىڭ ئەجرى بەدىلىگە پايدا يەتكۈزىدۇ...

— ھەي گۈلباھار، قويلار ئوبدان سەمرىدى، ئەمدى بۇ قويلارنى بازارغا ئاپارماي ئۆزىمىز بىر تەرەپ قىلايلى، — دېدى ئەزكىن، — ھازىر ئورما ئاخىرلاشتى. بىز تۇغقانلارنىڭ باللىرىدىن بىرىگە سىزنىڭ دۇكىنىڭىزنىڭ ئالدىغا بىر كاۋاپ دۇكىنى ئېچىپ، قوينى سويۇپ ئېسىپ بېرەيلى، كاۋاپ قىلسۇن. مەن بىر تەرەپتىن كاللارغا قارىغاچ بازاردىكى پۈتۈن ئاشخانىلار بىلەن توختام تۈزەي، گۆشنى جىڭلاپ ئۆتكۈزەي. قانداق؟

— بولىدۇ ئەزكىن، كاللىمۇ چاقماي، چىشمۇ چاقماي بىراقلا قولدىن چىقىرىدىكەنمىز. باھا تالىشىپمۇ ئولتۇرمايدىكەنمىز. تازىمۇ ياخشى گەپ بولدى بۇ، — دېدى گۈلباھار.

ئۇلار بۇ قېتىمقى ئۇسۇلنى قوللىنىۋىدى، ھەقىقەتەن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا خېلىلا ئۈنۈمى كۆرۈلدى. قوينىڭدىن ئاقسا قونجۇڭغا دېگەندەك توغقاننىڭ بالىسىغىمۇ بولدى. بۇلار بۇ ھەرىكىتىنىڭ بەرىكىتىدىن ياغاچ قۇرۇلمىلىق قىسناڭچىلىق بوتكىنى تاشلاپ، بازار دوقمۇشىدىن خىشتا سېلىن-غان چوڭ بىر دۇكاننى ئىجارىگە ئېلىپ مال سىغماسلىق ھالەتكە خاتىمە بەردى. دۇكان ئىشىكىنىڭ ئۈستىگە چىرايلىق قىلىپ يېزىلغان «ئىللىق باھار سودا دۇكىنى» دېگەن ۋېۋىسكا ئېسىلدى. بۇ خەتلەر كۆزگە ئالاھىدە تاشلىنىپ، دۇكاننىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئادەمنى ئىختىيارسىز ھالدا دۇكانغا بىر قېتىم كىرىپ ئۆتۈشكە ئۈندەيتتى.

گۈزەل ئارزۇلار ئىشقىدا يانغان يۈرەك

ئۇلار ئەمدى ھايات توغرىسىدا ئويلىنىپ قالدى. ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئۈچۈن كالا-قوي قوتانلىرىدا تېزەك-قىغقا مىلىنىپ تۇرۇپ قوي-كالا بورداۋاتقانلىقىنى يەنە بىر قېتىم ئويلىشىپ قالدى. ئەمدى نورمال پائالىيەت بىلەن شۇغۇللانسىمۇ جېنىنى خاتىرجەم جان ئېتىدىغۇ؟ ھاياتنىڭ ھەقىقىي لەززىتى خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشتىلا ئەمەس. تېخىمۇ يۇقىرى ئۆرلەشتە. دەسلەپتە ئۇلار ئىككى نەپەر ئۇستا كېيىم تىككۈچى

ئۇستىكارنى تەكلىپ قىلىپ بىر ماشىنىچىلىق كارخانىسى قۇرۇپ تىككۈچىلىك ئارزۇسىدىكى باللارنىڭ ھۈنەر ئۆگىنىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بېرىشنى ئويلاشتى. ئەر-ئايال تىجارەتچىلەرنىڭ بۇ گۈزەل ئارزۇ، شادلىقىدىن دىلى يورۇپ كەتتى. بۇ پىلاننى ۋۇجۇتقا چىقىرىش ئارزۇسىدا 1989-يىلى ئۆيىنىڭ بازارغا قارايدىغان كوچا تەرىپىنى ئېچىپ ئىككىلا قولدا تۇتۇپ ئىشلەش ئۇسۇلى بىلەن ھەم دۇكاننى، ھەم كالا-قوي بورداشنى توختاتمىدى. ياز بويى كۆيۈپ-پەشىپ ئىشلەپ پىششىق خىش بىلەن ئوتتۇرىغا چوڭ تۆمۈر دەرۋازا ئېلىپ، ئىككى تەرىپىگە ئۈچ ئېغىزلىقتىن ئالتە ئېغىزلىق دۇكان ئۆي سالدى. ئىشىك-دېرىزىلىرىنى سىرلاپ تەييار قىلدى. بۇ جىمجىت سەھرانىڭ ھامان بىر كۈنى ئويغىنىپ قىياپىتىدە ئۆزگىرىش ياسايدىغانلىقى ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە ئايان ئىدى. ھەشەمەتلىك بۇ قورۇ جاي ئۇلارنىڭ ئۆتمۈشىنى بىلمىگەن ئادەمگە بىر خىل سىر بولۇپ تۇيۇلاتتى. ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى يۈكسەك پىلانلارنى ئۇقۇپ بېقىشقا قىزىقتۇراتتى. تىككۈچىلىك كارخانىسىغا مۇۋاپىق تىككۈچى ئۇستامىنى تاپالمىدى. شۇڭا ئىش كۈتۈپ تۇرغان، ھۈنەر ئۆگىنىشكە ئىشتىياقى بار ياش قىز-ئوغۇل باللارغا ھۈنەر ئۆگىتىپ قويۇش تىلىكى ۋاقىتىنچە رېئاللىققا ئايلانمىدى. ئەمما بۇ ئارزۇ ئىشقىدا يانغان يۈرەكنىڭ ئوتى ھەرگىز ئۆچمىدى، بەلكى تېخىمۇ لاۋۇلداپ كۆيۈشكە باشلىدى. لېكىن بۇلار بۇ دۇكان ئۆيلەرنى ھەرگىز بوش قويمىدى. بىر دۇكانغا ياغ تارتىش ماشىنىسى قۇرۇپ چىقتى. قالغان ئىككى دۇكانغا ئۇن تارتىش ماشىنىسى بىلەن پاختا چىقىرىش ماشىنىسى قۇرۇپ ئىشقا كىرىشتۈردى.

ئۇلار كارخانا ئېگىلىكى يارىتىپ، جەمئىيەتتىكى بىر قىسىم ئىشسىز قېلىپ تۇرمۇش ھەلەكچىلىكىدە يۈرگەن ئادەملەرنى، بىكارچىلىقتىن يامان يولغا مېڭىپ قېلىش ئالدىدا تۇرغان ياشلارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇردى. بۇ يېزىدىكى كۆپىنچە دېھقانلارنىڭ مۇۋاپىق چىقىش يولى تاپالماي يەنىلا نامرات، قول ئىلكىدە يوقلۇقنى نەزەرگە ئېلىپ «ئەركىن قۇتنىڭ شەخسىي زاۋۇتىدا ھەقسىز ئۇن، ماي تارتىمىز، پاختا چىقىرىمىز. خېرىدارلار ئۈچۈن خالىس، ياخشى خىزمەت قىلىمىز» دەپ ۋېۋىسكا ئېسىپ ئۆز ئەمەلىيىتىدە كۆرسەتتى.

ئىنسانىي مۇھەببەتكە تولغان قەلبلەر

1992-يىلى كەچ كۈزدە ئىزغىرىن شامال ئادەمنىڭ يۈزىگە ئۇرۇلۇپ سوغۇقتىن ئادەم شۈركىنىدىغان بىر يەكشەنبە كۈنى خانقىتام يېزىسىغا كەلگەن يولۇچىلار ئاپتوبۇسىدىن ئىككى ئەر، بىر ئايال خەنزۇ يولداش يۈك-تاقىنى كۆتۈرۈپ چۈشۈپ كەلدى. بۇلارنىڭ بۇ يەرگە كېلىپ باقمىغانلىقى چېقىپ تۇراتتى. ئۇلار جۇددى بۇ يۇرتنىڭ ئادەملىرى ئۆزلىرىگە يات نەزەردە قارىشىۋاتقاندەك بىر خىل ئەندىكىش بىلەن ئەتراپىغا قارايتتى. بىراق بۇ ئادەملەر بۇ يۇرت خەلقى ئۈچۈن ھېچقانداق يوچۇن ئادەملەر ھېسابلانمايتتى...

ئاردىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ مانا بۇ

ئادەملەر ئەسلىدىكى ھالىتى بويىچە ئەركىن قۇتىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا پەيدا بولدى. ئەمدىلا قوي قوتىنىدىن چىقىپ غاز، كەپتەرلىرىگە ھەۋەس بىلەن قاراپ تۇرغان ئەركىن قۇتىنى كۆردى. ئەمما بىرىنىم ئۇچۇق تۇرغان دەرۋازىدىن كىرىپ «خوجايىنىنىڭ ئۆيى مۇشۇمۇ؟ ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟» دەپ سوراشقا جۈرئەت قىلالماي بىر-بىرىگە قاراپ تۇرۇشۇپ قالدى. ھېلىلا شەھەردىن ئەكەلگەن ماللارنى چۈشۈرۈپ بولۇپ، كىيىم-كېچەكلىرىنى قېقىشتۇرۇپ دەرۋازا سىرتىدىكى قۇدۇقتىن سۇ ئەكىلىش ئۈچۈن دەرۋازا تۈۋىگە كەلگەن گۈلباھار ئۇلارنى كۆردى. دەسلەپ خېرىدار بولسا كېرەك دەپ بەك ئېرەنسىمەيلا ئۆتۈپ كېتىپراق ئۆزىگە قاراپ گەپ قىلالماي تۇرغانلىقىنى سەزگەن گۈلباھار:

— بىر كىمنى ئىزدەمسىلەر؟ — دېدى ئۇلارنى ئوڭايسىز ھالەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ.

— لاۋبەن ئەركىن قۇتىنى... بىز كۆرۈشۈپ باقايلى دەپ كەلگەنتۇق، — دېدى يۈك-تاق كۆتۈرۈۋالغان ئوتتۇرا بوي كىشى.

— ھە، ئەركىن بار. مېڭىڭلار، ئۆيگە كىرىپ كۆرۈشۈڭلار، — دېدى گۈلباھار دەرۋازىنىڭ يەنە بىر قانىتىنى ئېچىپ ھويلىغا تەكلىپ قىلغاچ.

— ھە، نېمە ئىش؟ — دېدى ئەركىن.

— لاۋبەن، بىز سىزنى ئىزدەپ كېلىشىمىز، — دېدى ھېيىققاندەك پەس ئاۋازدا يەرگە قاراپ، — سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە ئىشلەپ قالساق، دەپ كىرىشىمىز.

ئەركىن قۇتى بۇ گەپنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن لاپ قىلىپ گۈلباھارغا بىر قاراپلا «ئۆيگە كىرەيلى» دېدى. گۈلباھارمۇ «ھە، ئۆيگە كىرەيلى» دەپ قوش قاناتلىق ئىشىكنى كەڭ ئېچىۋەتتى.

ئۇلار سەل ھەيرانلىق ھېس قىلدى بولغاي، ياكى سوغۇقتا بىرەر پاناھلىق جاي تېپىشنى ئويلىدىمۇ:

— لاۋبەن... سىز بىرنېمە دېسىڭىز، — دېدى. ئۇلارنىڭ چىرايىنى غەم-ئەندىشە قاپلىغانىدى. ئاۋازى تاقەتسىزلىككە تولغانىدى. كېيىملىرى يېنىك بولغاچقا سوغۇقتىن تىترەيتتى.

— ھە، ئۆيگە كىرىپ پاراڭلىشايلى، بۇ گەپلەرنى ھويلىدا دېيىشمىسەكمۇ بولىدىغۇ، — دېدى ئەركىن قۇتى.

ئۇلارنىڭ قىزغىن مۇئامىلىسىدىن پۈتۈن ۋۇجۇدى ئىللىغان بۇ كىشىلەر ئارتۇقچە تۇزۇت قىلمايلا ئۆيگە كىردى.

«بۇلار ئىشلەپ قالايلى، دەپ كەلسە قايتۇرۇۋەتسەك نېمە بولار؟ بىر ئادەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ يېلىنىپ شۇ گەپنى دېيىش ئاسانمۇ؟ ئادەملىرىم تولۇق دېسەم، بۇلار يەنە كىمنىڭ ئالدىغا بارىدۇ؟ باشقا يەردە ئىش بار دېسەمچۇ. ياق، بۇلارغىمۇ ئىش چىقىپ قالار...» دېگەن خىيالنى يەنە بىر قېتىم كاللىسىدىن ئۆتكۈزدى ئەركىن تاماقتىن كېيىن.

— ھە، نېمە ئىش قىلىسىلەر؟

— سىز قايسى ئىشقا قويسىڭىز شۇنى قىلايلى، — دېدى ئۇلار مۇلايىملىق بىلەن.

— ئۇنداقتا ئەر-خوتۇن ئىككىڭلار بىر

تۇگمەننى باشقۇرىسلەر، بۇ ئىنىڭىز قويلارغا قارىسۇنمۇ؟

— بولىدۇ، — دېيىشتى ئۇلار بىشنى لىڭشىتىپ خۇشاللىقنى ئىپادىلەپ.

ئەمدى ئۇلارنىڭ كۆڭلى ئەمىن تېپىپ، قايتا-قايتا رەھمەت ئېيتىپ ئۇلارغا ئېگىلىپ تەزىم قىلدى. قارا بوراندا قالغان كارۋان ساق-سالامەت مەنزىلگە يېتىۋالغاندەك كۆزلىرىدە خاتىرجەملىك، شادلىق ئۇچقۇنى پارلاپ كەتتى. ئۇلار بۇ شاپائەتچىنىڭ غەمخورلۇقىدىن قەلبى ئالەمچە شادلىققا تولغاندەك سۆيۈندى. كۆڭلىدە ئۇلارغا چىن يۈرىكىدىن قايىل بولدى، ئاپىرىن ئوقۇدى.

— لاۋبەن، بىز قايتايلى. ئەتىگىچە مۇشۇ يېقىن ئەتراپتىن ئىككى ئېغىزلىق ئۆي تاپالارمىزمۇ؟

— ھە، ئۆي دېدىڭىزمۇ؟ غەم قىلماڭلار. ئۆي مەندە بار. سىلەرگە ئىككى ئېغىزلىق ئۆي چىقىرىپ بېرەلەيمەن. قازان-قومۇچ ھەممىسى تەييار. سىلەرنىڭ گۆش، ياغ، ئۇن، سەي-كۆكتاتلىرىڭلارنى مەن ئېلىپ بېرىمەن.

— ئۇنداق بولسا يەكمۇ ياخشى بوپتۇ. رەھمەت سىزگە، — دەپ ئورنىدىن تۇرۇشتى ئۇلار چىقىشقا ئالدىراپ.

— بوگۈن خېلى بالدۇر. ھازىرلا ئورۇنلىشىپ كەتسەڭلارمۇ بولىدۇ، — دېدى ئەركىن قۇتى ئۇلارغا ئۆيلەرنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

— ياق، بۈگۈن سىلەرنى ئاۋارە قىلمايلى. سىلەرگە كۆپ رەھمەت، بىز بۈگۈن...

— سىرتقا چىقىپ يېتىپ كېلىمىز دەپ ئاۋارە بولماڭلار، — دەپ ئۇلارغا بىكار ئۆينى كۆرسىتىپ يېنىدىكى ئاچقۇچنى ئالدى ئايال خوجايىن گۈلباھار.

ئاخىرى ئۇلار بۇ مېھرىبان شەپقەتچىلەرنىڭ گېپىنى يېرىشقا پېتىنالمىدى ۋە ماقۇل كېلىپ ئورۇنلاشماقچى بولدى.

— گۈلباھار، يوتقان، كىگىز بېرىڭ.

— ماقۇل، ھازىر ئېلىپ چىقاي...

— ياق، ياق، ئۆزىمىزنىڭ يېتىدۇ، — دەپ ئۇنىمىدى ئۇلار.

— ماقۇل، ئۇنداق بولسا سىلەر مۇشۇ ئۆيگە ئورۇنلىشىڭلار، — دېدى ئەركىن قۇتى ئۇلارغا، — بىز ئەمدى ھەممىمىز بىر ئائىلىنىڭ ئادەملىرىدەك ئۆتىمىز، — دېدى ئەركىن قۇتى ئارىلىقتىكى ھەممە ياتسىراشنى تۈگىتىپ. بۇ ۋاقىتتا شەرقتىن ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن تولۇنئاي ئۇلارغا بەخت، ئامەت تىلىگەندەك تەبەسسۇم بىلەن باقاتتى. چېھرىدىكى شادلىق كۈلكىسىدىن كۆزلىرى قىسىلىپ قالغانىدى.

شەپقەتلىك قوللار

بۇ ياش كارخانىچىلارغا دەۋر ئىلھام، جەمئىيەت يول بەردى. كارخانىلىرى ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى نامايان قىلىپ كۆپلىگەن ئىقتىسادىي ئۈنۈم ياراتتى. باج ۋە باشقا رەسمىيەتلەرنى تولۇق بېجىرىپ دۆلەتكىمۇ، خەلققىمۇ كۆپلەپ پايدا يەتكۈزدى. بورداقچىلىق كەسپى، زاۋۇتلىرى، سودا دۇكانلىرى ئەمدى ئۇلارنى تېخىمۇ پارلاق ئەتە ئۈچۈن ئىشلەش مەجبۇرىيەت تۇيغۇسىنى قوزغاتتى.

ئۇلارنىڭ ئەجرى بىكارغا كەتمىدى. ياش ئائىلە كارخانىچى گۈلباھار 1993-يىلى ئۆكتەبىردە كۇچا ناھىيىلىك ئائىلىلەر بىرلەشمىسى يىغىنىدا شىنجاڭ بويىچە دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق رايونى ئائىلىلىرىنىڭ «ئۆچنى ئۆگىنىش، ئۆچتە بەسلىشىش» مۇسابىقە پائالىيىتى ھاسىلاتشۇرۇش گۇرۇپپىسى تەرىپىدىن شەرەپ گۇۋاھنامىسى ۋە ماددىي بۇيۇم بىلەن تەقدىرلەندى. بۇ غەمخورلۇق، شەرەپ ئۇنىڭغا تېخىمۇ زور ئىشەنچ، قىزغىنلىق، غەيرەت ئاتا قىلدى.

ئاقىللار پەقەت تەۋەككۈلچىلىك روھى بىلەن ئىش باشلىمىدىغاندۇ؟! ياق، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. بۇ خۇددى تەملىك تاماق ئېتىش ئۈچۈن ھەممە خۇرۇچ تەييار بولۇشى كېرەك بولغىنىدەك بۇ يولمۇ ئادەمدىن ھەم ئەقىل، ھەم جۈرئەت تەلەپ قىلىدۇ.

1991-يىلى ئەتىيازدا بۇ كارخانىچىلار دۇكاندىن، زاۋۇتتىن، قوي-كالا بورداشتىن كەلگەن كىرىمنى توپلاپ «بېيجىڭ» ماركىلىق ماشىنىدىن بىرنى سېتىۋالدى. ئەركىن قۇتى دادىسى پىشقەدەم شوپۇر قۇتى ئاكىدىن كىچىك ۋاقتىدا ماشىنا ھەيدەشنى ئۆگىنىۋالغاچقا ماشىنىنى ئۆزى ھەيدىدى. ئۇ ماشىنا بىلەن شۇ يىلىلا توپ تارقىتىش دۇكىنى قۇردى. بۇ دۇكانمۇ ئۆز-ئىنىڭ كارامىتىنى كۆرسەتتى. قوش قاتلاملىق بۇ ئىگىلىك راۋاجلىنىپ ئۈنۈمنى كۆرسەتتى. ئۇ بىيىغاندا نامراتلارنى يۆلىدى. 1992-يىلى باللىرىنى ئوقۇتۇشتا دەررۇ پۇل قىيىنچىلىقى تارتىپ قالغان ھاجەتمەنلەرگە 3 مىڭ يۈەن ئۆسۈمسىز قەرز بېرىپ تۇردى. ئۇغۇل ئۆيلەش قىيىنچىلىقى بار كىشىلەرگىمۇ پۇل، گۆش، ياغ بېرىپ ئۇلارنىڭ ھاجىتىدىن چىقتى. بىرقانچە دېھقانلارنىڭ ئەتىيازلىق تېرىلغۇدا يوپۇق، ئوغۇت ئېلىپ تىرىلغۇ قىلىۋېلىشى ئۈچۈن ئۆسۈمسىز قەرز بېرىپ تۇردى، ياكى پۇل ئىئانە قىلدى. يول تاپالماي تېڭىرقاپ قالغان بەزى كىشىلەرگە پۇلنى كېيىن قايتۇرىدىغانغا مال سېلىپ دۇكان ئېچىپ بەردى. داۋالىنىشقا پۇلى يېتمەي خەۋپ ئاستىدا قالغانلارغا پۇل ياردەم قىلىپ تۇردى. ئۆيىنىڭ يېنىدىكى مەسچىتكە 3 مىڭ يۈەن ياردەم قىلدى. ئۇلار بىرقانچە يىللاردىن بۇيان ئۆز كارخانىسىدا ئىشلەپ كەلگەن بەش نەپەر ئىگە-چاقىسىز يېتىم باللارنى پۇلنى ئۆز يېنىدىن چىقىم قىلىپ، ئۆيلۈك-ئوچاقلىق قىلىپ قويدى.

ھازىر بۇ ياش ئەر-ئائىلە كارخانىچىلارنىڭ قولىدا بازارنىڭ قايناق دوقمۇشىدا بىر سودا دۇكىنى، بىر سوغۇق ئىچىملىك دۇكىنى، ئۆز قورۇسىدا ھەر خىل تېپتىكى ئۈچ زاۋۇت، يۈزلەپ قوي-كالا، غاز، كەپتەرلىرى بار. يېقىندا ئۇلار ناھىيىلىك قەنت، تاماكا، توپ تارقىتىش شىركىتى بىلەن ھەمكارلىشىپ خانقىتام بازىرىدا چوڭ بىر توپ تارقىتىش دۇكىنى ئېچىپ ئىش باشلىدى. ئەمدى تىجارەتچىلەرنىڭ ئاتايىن شەھەرگە بېرىپ مال ئېلىپ كېلىشىنىڭ ئورنى قالمىغانىدى. ئاشۇ يىراق چەت سەھرا ئۆز ئادەملىرىنىڭ كارامەتلىرىدىن مەمنۇن بولماقتا، چەكسىز ئىپتىخارلانماقتا ئىدى...

خاتىمە

مەن سۆھبىتىمىزنىڭ ئاخىرىدا ياش كارخانىچىلارنىڭ قانداق ئارزۇ-تىلەكلىرىنىڭ بارلىقىنى سورىدىم.

— خەلقىمە، جەمئىيەتكە چوڭ-چوڭ ياخشى ئىشلارنى قىلىپ بېرەلەيمىزمىكىن دەپ تىيەت قىلغان بولساقمۇ ھازىرغىچە ئانچە كۆپ ياخشى ئىش قىلىپ بېرەلمىدۇق، — دەپ گەپ باشلىدى ئەركىن قۇتى، — پۇلمۇ تاپتۇق، پۇل تېپىش بىر گەپ، ئۇنى ئىشلىتىشنى بىلىش يەنە بىر گەپ. شۇڭا بىزنىڭ ھازىرقى پىلانىمىزدا بىر پەنەركە زاۋۇتى قۇرماقچى. تىككۈچىلىك كارخانىسى قۇرايلى دەپ قۇرالمىدۇق. جەمئىيەتتە ئىش كۈتۈپ تۇرغان قىزلار ئۈچۈن بىر گىلەمچىلىك زاۋۇتى قۇرماقچى. بىز يەنە بىر كەسپىي مەكتەپ قۇرماقچى، بۇ ئاچماقچى بولغان كەسپىي مەكتەپتە ئوقۇ-ئوقۇتۇش بىلەن ھۈنەر-سەنئەتنى بىرلەشتۈرمەكچى. ھازىر مۇشۇ دىيارىمىزدا ئىگە-چاقىسىز، يېتىم-يېسىرلار، ئاجىز-مېيىپلار بار، ئۇلار ھەم مەكتەپتە ئوقۇيالمايدۇ، ھەم بىرەر ھۈنەر-سەنئەتنى ئۆگىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمايدۇ...

مەن ئەسەر قەھرىمانلىرىمىزنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن چوڭقۇر ھاياجانغا تولدۇم ۋە شۇنداق ئوغلانلارنى يېتىشتۈرگەن سەھراغا، ئاش-تۇز بەرگەن تۇپراققا، بېقىپ ئۆستۈرگەن ئاق چاچ ئانىلارغا مىڭ مەرتىۋە رەھمەت ئېيتتىم.

پۇل، مال-دۇنيادىن جاھانغا ئادەمنىڭ نامى قالغان ئەمەس. شۇ پۇلنىڭ مەلۇم قىسمىنى خەلق ئۈچۈن سەرپ قىلغاندىلا ئاندىن ئۇ ئادەمنىڭ نامى ئۆچمەيدۇ. شەجەرىسى خەلقىنىڭ قەلبىگە، تارىخ بېتىگە يېزىلىدۇ. زېمىن ئۇلارنى ئۇنتۇمايدۇ!

(بېشى 39-بەتتە)

ناخشا ۋە سازدىن نېمىشقىدۇر ئوغرىنىڭ ۋۇجۇدى لەرزىگە كېلىپ تىترەپ كەتتى. ناخشا ۋە ئاپىرىدە قىلغان ئوتلۇق بىر سەزگۈ ئۇنىڭ قەلبىنى خۇددى ئارقا-ئارقىدىن ئىچىلگەن كۈچلۈك شارابتەك لال-بىھوش قىلىپ، ئۇنى مەينەتچىلىك — پاسىقلىقمۇ، قارا نىيەتلىك ۋە ھايۋانىي تەلەپمۇ بولمىغان ئاجايىپ بىر گۈزەل دۇنياغا قايتىدىن تۇغۇۋاتاتتى...

ئوغرى ناخشا ۋە سازنىڭ مېھرىلىك تەلقىدىن ئۆزىنىڭ بوۋاقلىق چاغلىرىدىكى ئانىسىنىڭ ئېيتقان ناخشىسىنى، دادىسىنىڭ ئۇدۇل ئوچاق ئالدىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنى قۇچىقىدا ئولتۇرغۇزۇۋېلىپ مەردلىك، ئادىللىق ۋە پاك، ھالاللىق توغرىسىدا ئېيتىپ بەرگەن ئاجايىپ چۆچەكلىرىنى ئاڭلاپ قالدى. شۇڭا ئىختىيارسىز كۆڭلى ئېرىپ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى. سەبىيلىك... قانداق ياخشى چاغلار-ھە؟ ئۇ ئاتا-ئانىسى ۋە ئۇرۇق-تۇغقانلىرى ئالدىدا شۇنچىلىك ئەزىز ۋە مەغرۇر ئىدى. ھازىرقىدەك تەشۋىش، ۋەھىمە ۋە قورقۇنچلار تامامەن يات ئىدى...

ناخشا-سازنىڭ ئېتىقادقا ۋە ئانا سۆيگۈسىنىڭ مۇقەددەسلىكىگە ئوخشاپ كېتىدىغان تەڭداشسىز قۇدرەتلىك بىر سېھرىي كۈچى ئوغرىنى ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالدى. ئۇ ئاشۇ كۈچنىڭ ئاتەشلىك ھارارىتى ئىچىدە ئۆزىنىڭ ھازىرقى روھى، مەۋجۇتلۇقى ئېرىپ يوقاپ كەتكەندەك، پاكلىنىپ قايتىدىن تىرىلگەندەك بولدى. ئۇ دىۋاننىڭ ناخشا-سازنىڭ ئۇزۇنغىچە، بەلكى ئەبەدىي داۋام قىلىشىنى تىلەيتتى...

ئۇ دىۋاننىڭ ئالدىدا ئۆزىنى قەرزدار، ئۇنىڭغا ساخاۋەت ۋە ھىممەت كۆرسىتىشنى پەرز ھېس قىلىپ قالدى. ئۇ يانچۇقىدا خېلى ۋاقىتتىن بېرى ساقلاپ يۈرگەن پۇللىرىنىڭ ھەممىسىنى دىۋاننىڭ ئالدىغا بىراقلا تاشلىدى...

قىسقا ھېكايىلەر

توختى ئايۇپ

سازەندە

سايىم ساتىراش يېشى سەكسەنگە ئۇلاشقان چاغدىلا ھاراق بىلەن تاماكىنى ئاران تاشلىدى. بوۋاي ئەمدى ئاخىرەتلىكنى ئويلىمىسا بولمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ بىر كۈنى ئۇزۇن يىل چالغىنىدىن سىرلىرى چۈشۈپ، دەستىسى ئەينەكتەك سىلىقلىنىپ ئاقىرىپ كەتكەن كونا ئىسكىرىپكىسىنى قېپىغا سالدى-دە، ئۆينىڭ تۆردىكى قوزۇققا ئېسىپ قويغان تەمبۇر بىلەن قوشۇپ قازناققا ئەكىرىۋەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ساتىراشخانىدىمۇ، ئۆيدىمۇ ئۇنىڭ نە ئېيتقان ناخشىسى، نە چالغان مۇزىكىسى ئاڭلانمىدى. بىر ئۆمۈر ساتىراشنىڭ يېقىملىق ناخشىسىغا، تەمبۇر بىلەن ئىسكىرىپكىسىنىڭ يۈرەك تارىنى تىترەتكۈچى ئىزگۇ مۇڭلىرىغا ئۆگىنىپ قالغان موماي ئۆيدىكى كۆڭۈلسىز جىمجىتلىقتىن زېرىكىپ:

— ھاراق بىلەن تاماكىنى تاشلىغانلىرىڭىز قالتىس ساۋابلىق ئىش بولدى. ئەمما ساز-پازلىرىڭىزنى يىغىشتۇرۇپ قويغانلىرى بولمىدى. ئۇنى بىزە-بىزە ئاڭلاپ قويساق يامان كەتمەيتتى، — دېدى.

ئەمما سايىم ساتىراش قەتئىيلىك بىلەن قولىنى سىلكىدى:

— قېرىپ قالدۇق... ئۇنى يەنە ئەلە-مەھەللىدىكىلەر ئاڭلىسا نېمە دەيدۇ؟ بىر ئۆمۈر ناخشا ئېيتىپتىمەن، ساز چېلىپتىمەن، قىسقىسى ئارزۇ-ئارمانىمغا يېتىپتىمەن. ئويلاپ باقسام ئەمدى ياشلىقىمدا ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنى خۇدايىمنىڭ كەچۈرۈشىنى تىلەپ، خۇدا يولىنى تۇتىدىغان ۋاقتىم كەپتۇ. ناماز ئوقۇي ئانىسى، سىلىمۇ ئەمدى ناخشا-پاخشا، ساز-پاز دېگەن شەيتاننىڭ بىر نېمىسىنى قويۇڭلا!

دەرۋەقە، سايىم ساتىراش راستىلا ئەتىسى ئەتىگەندىن باشلاپ مەسچىتكە چىقىپ بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشنى باشلىۋەتتى.

سوغۇق جاندىن ئۆتىدىغان قارا قىش كۈنلىرىنىڭ بىر سەھەرلىكى ئۇرنىنى كۆتۈرۈپ تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن تالاغا چىقىپ كەتكەن سايىم ساتىراش خېلى بىر چاغقىچە يېنىپ كىرمىدى. موماي كۆڭلى ئاللىقانداق بىرەر كېلىشمەسلىكنى تۇيغاندەك ئەنسىرەپ تالاغا چىقىۋىدى، بوۋاينىڭ تام تۈۋىدە تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن زوڭزىيىپ ئولتۇرغان پېتى ئۇرنىنى كۆتۈرگەن ھالدا خۇددى سوغۇقتا قېتىپ قالغاندەك جىمجىت تۇرغىنىنى كۆردى. موماي ئەنسىزچىلىكتىن يۈرىكى ئېغىپ ئالدىراپ بوۋاينىڭ يېنىغا كەلدى-دە، مۇرىسىدىن تۇرتتى:

— دادىسى.. ئەزانغا قۇلاق سېلىۋاتامىلا؟...

— خەپشۇك... ناخشا... — شىۋىرلىدى سايىم ساتىراش مومىيغا كوچا بويىدىكى ستولبىغا ئورنىتىلغان رادىئو كانىيىنى ئىما قىلىپ، — ئاڭلىمىدىڭمۇ، نەقەدەر مۇڭلۇق؟!
... ھەي ئىست!...

بىچارە

مەن ھەببەنى ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇ، ئوتۇن بازىرىدا ھارۋىسىدىكى ئوتۇننى ساتالماي يازنىڭ پىژغىرىم ئىسسىقىدا يېڭىدىن كۆچۈرۈلۈپ سولىشىپ قالغان گۈلدەك سالپىيىپ ئولتۇراتتى.

ئوتۇن بازىرىنىڭ ئىككى قاسنىقىدا داغى، قاقشال، سۆكسۆك ئوتۇنلىرى بېسىلغان ھارۋىلار يىراقلارغىچە سوزۇلغانىدى. ئۇنىڭ ھارۋىسىنىڭ يېنىغا چىقىرىپ قويۇلغان ئورۇق تاغىل ئىنەك ئالدىغا تاشلاپ قويۇلغان قۇرۇق قوناق شېخىنىڭ نېپىز يوپۇرماقلىرىنى ئاللىقاچان يەپ تۈگىتىپ، تاياقتەك يالىڭاچلىنىپ قالغان شاخلىرىنى تۇمشۇقىدا ئۇياق-بۇياققا مالتىلاش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ھەببە ھارۋا شوتىسىدا ئولتۇرۇپ ئالدىدىن ئۇياق-بۇياققا ئۆتۈۋاتقان كىشىلەرگە پەرۋاسىز ھالدا خالتىلىشىپ كالىنىڭ تىلىدەك ئۇزىراپ كەتكەن ئەمچىكىنى چىقىرىپ قۇچىقىدىكى بالىسىنى ئېمىتىپ ئولتۇراتتى. تېخى بىر نەچچە يىل ئىلگىرىلا ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىمىزدا — ئۆزىنىڭ ئەتىرگۈل غۇنچىسىدەك نازاكەتلىك قامىتى ۋە گۈزەل رۇخسارى بىلەن ھەممە ئوغۇللارنىڭ يۈرىكىنى لال-ئەسىر قىلغان بۇ قىزنى ئەمدىلىكتە بۇ ھالدا كۆرۈش قانداق ئېغىر؟ ئۇ چاغدىكى «قىرىق كوكۇلا» قىلىپ ئۆرۈۋالغان بوستان چاچلىرى ئەمدى شالاڭلاشقان. ئانار دانىسىدەك قىزىرىپ تۇرىدىغان پومساق مەڭزىدە تاتلىق كۈلۈشلىرىدىن پەيدا بولىدىغان چوڭقۇر زىناقلىرى ئورنىغا كەچكۈزنىڭ تاتىراڭغۇ ئاسمىنىدەك خۇنۇك، ھېسسىياتسىز بىر ئىپادە قېتىپ قالغانىدى. ئالۇچىدەك لەۋلىرىنىڭ قېنى قېچىپ، گەز باغلاپ يېرىكلىشىپ كەتكەنىدى. كۆزلىرىنىڭ ئەتراپىغا، پېشانىسىگە تالا-تالا قورۇقلار ئىز تارتقان، بالىسىنى قۇچاقلىۋالغان قول بېغىشلىرى تالدەك ئىنچىكىرىگەن، گۆشى قاچقان قولىنىڭ دۈمبىسىدىكى ئىنچىكە تومۇرلار خۇددى ئەگرى-بۈگرى دەرەخ يىلتىزىدەك كۆرۈنەتتى. بالا ئۇنىڭ كۆكسىدىكى سۈتنى ئەمەس ۋۇجۇدىدىكى ياشلىقنى، گۈزەل لاتاپەتنى ۋە كۈچ-قۇۋۋىتىنى شوراپ ئېمىۋاتقاندەك ئىدى.

«بىزگە ئوخشاش ئوقۇشقا بارالىغان بولساڭمىغۇ ... ھەي بىچارە ...» دېدىم مەن ئىچىمدە ئۇنىڭ بۇ تەقدىرىگە ئىچ-ئىچىمدىن ئۆكۈنۈپ.

ئۇ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كىشىلەرگە «ئوتۇننى ئالارمىكىن» دەپ تەمە بىلەن تەلمۈرۈپ قاراۋېتىپ تۇيۇقسىز مېنى كۆرۈپ قالدى. مەن ئالدىراپ ئالدىغا باردىم.

— ياخشىمۇسىز ھەببە؟

— ۋىيەي ... مۇراتقۇ بۇ؟ - دېدى ئۇ دەماللىققا مېنى تونۇيالماي ئارا دەقىقىلىق تېڭىرقاشتىن كېيىن. بىز يەنىلا بۇرۇنقى ساۋاقداشلىق چاغلىرىمىزدىكىدەك ھال-ئەھۋال سورىشىپ كەتتۇق. ئۇنىڭ خۇددى ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇش سايىسىدەك چىرايىدا لاپ قىلىپ ئەكسلىنىپ شۇئان غايىب بولىدىغان تەبەسسۇملۇق ئۇماق بېقىشلىرىدا، تومۇچۇقنىڭكىدەك يېقىملىق زىل ئاۋازىدا بىر چاغلاردىكى قىزلىق لاتاپىتىنىڭ سۇس ئىزناسى ھېلىمۇ ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ئۇ مېنىڭ قايسى ئىدارىدە ئىشلەۋاتقانلىقىمنى سورىدى. مەن ئېيتىپ بەردىم.

— ئۆيلەندىڭىزمۇ؟

— ياق، تېخى.

— ۋىيەي، راستىما؟...

— راست ... يالغان ئېيتىمەنمۇ سىزگە.

— ئۇنداق بولسا بىرەر بالىڭىز تۇغۇل،
تۇتقان ئۆيىڭىزمۇ يوقكەن-دە؟
— ھە ئە.

ھەببە شۇئان ماڭا ئىچ ئاغرىتىشقىمۇ، مېنى مەسخىرە قىلىشقىمۇ ئوخشاپ كېتىدىغان قوڭغۇراقتەك زىل ئاۋازدا كۈلدى:

— ۋاي بىچارە!...

دىۋانىنىڭ ناخشىسى

ئوغرى دىۋانىنىڭ ئالدىغا كەلدى-دە، جايىدا چىپپىدە توختاپ قالدى. دىۋانە ئەما ئىدى. ئېقىپ چۈشكەن قارىچۇقلىرى ئورنىدا ئاق، كۆكۈش رەڭلىك شارسىمان دۇغ پولتىيىپ كۆرۈنەتتى. دىۋانە ناخشا ئېيتىپ راۋاب چېلىۋاتاتتى. ئەتراپىغا ئادەملەر يىغىلغان. ئالدىغا سەدىقە قىلىنىپ تاشلانغان ئۇششاق پۇللار غازاڭدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەنىدى. ئوغرى تاقىلداپ كېتىۋاتقان نەپسىنى ئەستە بېسىپ، دىۋانىنىڭ ساز-ناخشىسىنى ئاڭلاۋاتقان قىياپەتتە ئۇنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇردى. كۆز چاناقلىرى ئالدىدىكى رەڭگارەڭ پۇللار ئۈستىدە پىرىلداپ ئۇچاتتى. ۋۇجۇدىدا بارغانسىرى كۈچىيىۋاتقان ئېچىرقاش ۋە تەشنالىق سەزگۈلىرىنى غىدىقلاپ، ئۇنى ۋۇجۇدىدا پات-پات كۆرۈنۈپ قالىدىغان ئادەتتىن تاشقىرى تەلۋىلەرچە قارامىلىقنى ئويغاتماقتا ئىدى. ئۇ دىۋانىغا، دىۋانىنىڭ كۆزلىرىگە ۋە ئەتراپقا سەزگۈرلۈك بىلەن قاراپ قويدى. دىۋانە گويا ئالدىدىكى بۇ بىر دۆۋە پۇلدىن ھېچقانداق خەۋىرى يوقتەك پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن ناخشا-سازغا بېرىلگەن، ئەتراپتا بولسا كىشىلەر كۆپ ئىدى.

«سەل تەخىر قىلاي... — ئۆز-ئۆزىنى سەبىرگە دالالەت قىلىشقا باشلىدى ئوغرى، — مۇشۇ كىشىلەر بىر كەتسۇنچۇ، ئۇ چاغدا قانداق قىلىدىكەنمەن؟ بۇ پۇللارنى چاڭگاللاپ قوينۇمغا تىقىمەن-دە، كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقۇچە كىشىلەر ئارىسىدا غايىب بولىمەن. ئۇ چاغدا بۇ ئەما دىۋانە مېنى نېمە قىلالايتتى؟ ئۇ ئۆزىنىڭ نەس باسقىنىنى بىلىپ قالسا، ناھايىتى جايىدا داد-پەرياد كۆتۈرۈپ قالار، بىلمەي قالسا ناخشىسىنى ئېيتىپ، راۋابىنى چېلىپ ئولتۇرۇۋېرەر...»

دىۋانىنىڭ ناخشىسى ئۇنىڭ ئاغزىدىن، ئاۋاز پەردىسىنىڭ تىترىشىدىن ئەمەس يۈرىكىنىڭ ئاللىقانداق چوڭقۇر بىر يەرلىرىدىكى ئوخچۇۋاتقان قان شارقىراتمىلىرىدىن ئاڭلىنىۋاتقان سۈزۈك شارقىراشلارغا ئوخشايتتى. بۇ خۇش ئاھاڭ تاڭ ھاۋاسىدەك تازا، نۇردەك پاك، سۆيگۈدەك ئۆلمەس ئىدى. راۋابنىڭ كۈمۈش تارلىرى زەخمەك ئارقىلىق ئەمەس، دىۋانە كۈمۈش سۆزلەۋاتاتتى، راۋلەۋاتاتتى، راۋاب دەل دىۋانىنىڭ جاراھەتلىك قەلبى ئىدى. ساز ۋە ناخشا بىر بىرىگە شۇنچىلىك سىڭىشىپ، يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن ئىدىكى، بوۋاقنىڭ ئاتىغا لەززەت ۋە شادلىق بېغىشلىغۇچى يىغىسىغا ھەم كۈلكىسىگە، جۇيلىشكەن لەۋلەر ئارىسىدىكى ئېتىلىپ چىققان ئوتلۇق تىنىقىغا، قىزىلگۈل بەرگىسىنىڭ مەيىن شامال ئاستىدىكى لەرزان تەۋرىنىشىگە ئوخشايتتى...

(ئاخىرى 36-بەتتە)

شېئىرلار

نۇرمۇھەممەت سايىم

ئاپتور نۇرمۇھەممەت سايىم بورتالادىكى پېشقەدەم ئەدىبلەرنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇ ھازىر بورتالا موڭغۇل ئاپتونوم ئوبلاستلىق پارتكوم بىرلىكسەپ بۆلۈمىدە ۋە ئوبلاستلىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدە رەھبەرلىك خىزمىتىنى ئىشلەپ كەلمەكتە.

كېتىپ قالدىڭ قىيا باقماي

كۈتكەنلىرىم شۇمۇ، كەلدىڭ
كەتتىڭ يەنە قىيا باقماي
نىچۈن مەندىن رەنجىدىڭكىن
قىيناۋەرمە چىراي ئاچماي.

چۈشىنىشىپ سۆيۈشكەنىمىز
دېيىشمىگەن گەپ قالمىغان.
ئايرىلىشتىن قالسا گەر سىر
ئۆمرۈم بولار جۇت-زىمىستان.

سۆيگۈ ئۈمىدى

تاغچىچە گەر ئاقسا يېشىم
جان قالامدۇ مۇشۇ تەندە
ۋىسال ئىزلەپ قىلار سەجدە
پاك سۆيگۈگە مۇھتاج بەندە.

سەن كېچەڭنى يايدىڭ لېكىن
پاك قەلبىمگە مەغرۇر جانان
مەيلى خىرە بولسۇن تۈنلەر،
يۇلتۇزلىرىڭ ماڭا باققان.

شادلىق كۈيى

سايرام كۆلىنىڭ دولقۇنلىرى،
ياشلىقىمنى ئەسكە سالدۇ.
ئاققۇلارنىڭ ياڭراق ناۋاسى،
شاۋقۇنلارغا تەڭكەش بولدۇ.

بويلىرىدا ئىلھامغا تولۇپ،
ناخشا-قوشاق قاتقىم كېلىدۇ.
بولۇپ تەڭكەش دولقۇنلىرىغا،
شوق سازىمنى چالغىم كېلىدۇ.

يېشىل تۇسكە كىرگەندە يايلاق،
رۇخسارىغا باققىم كېلىدۇ.
شۇ چاغ قەلبىم سۆيگۈگە تولۇپ،
گۈلخان كەبى يانغىم كېلىدۇ.

تاغدا بۇلبۇل گۈل-چىمەنلەرنى،
ئىشقى بىلەن كۈيگە قاتىدۇ.
باي ھەم گۈزەل
سايرام ۋادىسى،
ئەل رىشتىنى مەپتۇن قىلىدۇ.

سۆكۈتسىز نەپەسلەر

ئابدۇللا سۇلايمان

ئاپتور 1952 - يىلى چىرىيە ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. 1976 - يىلى قەشقەر سىفەن شۆيۈەنىنىڭ تىل - ئەدەبىيات كەسپىنى تاماملىغان. ھازىر خوتەن سىفەن جۇەنكى مەكتىپى تىل - ئەدەبىيات فاكولتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى، دوتسېنتى.

ئۇنىڭ ئەدەبىي ھاياتى 1964 - يىلى «خوتەن گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «مۇبارەك مېھمان» ناملىق شېئىرى بىلەن باشلانغان. ھازىرغىچە «يۇرۇڭقاش ناخشىلىرى» (1982 - يىل)، «ھايات ئۈنچىلىرى» (1984 - يىل)، «بۇ كوچىدىن ئەخمەتجان ئۆتكەن» (1986 - يىل)، «بۇ — مۇھەببەت، بۇ — ياشلىق» (1990 - يىل)، «مۇھەببەتنىڭ كۆزى يوق» (1992 - يىل) قاتارلىق شېئىرلار ۋە داستان توپلاملىرى، «يېزىقچىلىق بىلىملىرى» (1988 - يىل)، «يېزىقچىلىق بىلىملىرىدىن 636 سوئال-جاۋاب» (1990 - يىل) قاتارلىق دەرسلىك ۋە پايدىلىنىش كىتابى نەشر قىلىنىپ، كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشكەن.

1979 - يىلدىن ھازىرغىچە «گۈلباغ ناخشىلىرى»، «باغۋەنگە مۇھەببەت»، «جەنۇب غەزەللىرى»، «ئۆتەڭدىكى قوڭغۇراق» قاتارلىق ئەسەرلىرى ئاپتونوم رايون بويىچە، 1993 - يىلى «بۇ — مۇھەببەت، بۇ — ياشلىق» ناملىق كىتابى مەملىكەتلىك 4 - نۆۋەتلىك ئاز سانلىق مىللەتلەر مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. «ھېسسىيات ۋە يېزىقچىلىق» ناملىق ماقالىسى 1989 - يىلى شىنجاڭ يېزىقچىلىق جەمئىيىتى تەرىپىدىن، «يېزىقچىلىق بىلىملىرىدىن 636 سوئال-جاۋاب» ناملىق كىتابى شىنجاڭ بويىچە «مۇنەۋۋەر پەلسەپە - ئىجتىمائىي پەن نەتىجىلىرى مۇكاپاتى» غا ئېرىشىپ، ئىجتىمائىي پەنلەر بىرلەشمىسى تەرىپىدىن مۇكاپاتلانغان. ئۇنىڭ ھەرقايسى ئىلمىي ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنغان 18 پارچە ئىلمىي ماقالىسى، ئالتە پارچە تەرجىمە ئەسىرى قاتارلىقلار بار. ئۇ 1992 - يىلى ئاپتونوم رايونى بويىچە «مۇنەۋۋەر پەن-تېخنىكا خادىمى» بولۇپ باھالىنىپ، مۇكاپاتلانغان.

ئابدۇللا سۇلايمان جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو يېزىقچىلىق ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى. ئۇنىڭدىن باشقا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات ھەيئىتى قاتارلىق ئالتە جەمئىيەتنىڭ ھەيئەت ئەزاسى.

بىز ئابدۇللا سۇلايماننىڭ ئىجادىي پائالىيىتىنىڭ بۇ يىل 30 يىل توشقانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن شائىرنىڭ بۇندىن كېيىن تېخىمۇ مول، ياخشى ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشىغا تىلەكداشمىز.

ئاشقلى

نكەم بولدى تەسەۋۋۇر كەپترىم ئۆرلەپ، زاماندىن ئاشقلى،
چىقىپ هەم ئۆز يولغا كارۋىنىم، هالقىپ داۋاندىن ئاشقلى.

ۋۇجۇدۇم سۇلتانلىقى مەغرۇر، نەۋ قىرانلىق پەيتىدۇر هازىر،
شاهنشاهلىقىم روهى زېمىندا تۇردى خاقاندىن ئاشقلى.

ئۇرۇق چاچقاندىم كائىنات كەڭلىكگە چىن مۇهەببەتتىن،
هوسۇلى تەڭلەشتى، كۆر، قەددى زور تاغدەك خاماندىن ئاشقلى.

ئېرىشمەككە ئۆزۈم خالىغان نەرسىگە، كۆپنى يوقاتقانتىم،
ئېرىشتىم ئۆزۈمگە بىر ئۆزۈملا، ماهى تاباندىن ئاشقلى.

ئىشق-سەۋدا بىلەن تولغاندى مىڭبىر ئىشىم بار بىر بېشىم،
رازىلىقىمدىن قوشۇلدى غەم يەنە، هەر قاچاندىن ئاشقلى.

قىلالمايدۇ قىياس غەم-غۇسسەمنى نە تەگرى، ياكى بىر ئىنسان،
باشلىندى ئۇ پۈتۈن بارلىق بىلەن يوقلۇق ماكاندىن ئاشقلى.

تۇغۇلغان ئاق، كېتەرمەن ئاق، ئارىلىقتىكى زومۇزو دوراش،
ياشىمەن ياشايمەن، ياشاپ بولغان-ياشىغان جاهاندىن ئاشقلى.

جەهەننەمنى

ساڭا جەننەت ئاتا بولسۇن، پۈختىلاي لېيىمدا جەهەننەمنى،
ۋىسال، هىجرىڭ ئۈچۈنلا سېغىناي كۈن-ئېيىمدا جەهەننەمنى.

ئەبەد ئۆلمەيدىغاندەك قىل تىجارەت، بەختىيار بولغىل،
قىلاي تائەت كېتىشنى بىلىپ، ساقلاپ يېنىمدا جەهەننەمنى.

كىشىگە بەرمىسە كىشىكىم دىل چوغى، ئالەم زىمىستاندۇر،
ساڭا كېيىن، ئۆزۈمگە بالدۇر تىلەي چېيىمدا، جەهەننەمنى.

چېلىشساڭ تۇغ قاداپ، نۇسرەت قۇچۇپ جەڭگاهتا يەكمۇ-يەك جەڭدە،
دۈشمىنىڭ ئۈچۈن ئىزدەي مىنىپ تۇلپار-تېيىمدا، جەهەننەمنى.

كۆيگىدە ئوت ئىچىپ پىتنە-پاساتقا، ھەسەتخورنى دەل سۆكتىڭ،
ئاڭا، مەن چىللايكى ھەرنە چالغان نىيىمدا، جەھەننەمنى.

مۇشكۇل سەپەرگە چىققىنىڭدا پۇكۇپ قەلبىڭگە نىيەت-ئىقبال،
يولۇڭنى توسقۇچىغا كۆرسىتەي دەشت-سىيىمدا، جەھەننەمنى.

بۇ يەڭىلىغ دىيانەت ئەيلىبان، چەكسەمۇ سىنىڭدىن رىيازەت،
سىغىنمايمەن، قەسەمبىللا ساڭا ئاش، نىنىمدا، جەھەننەمنى.

ئىككى شېئىر

ئىمىنجان كېرىم

بېزام

سەن كىچىك بىر زېمىن بولساڭمۇ بېزام،
ھۆسنۈڭنى زىننەتلەپ تاراتتىڭ نۇرلار.
قۇچىقىڭ چاچىدۇ تويلار چەشمىسى،
كۆزلەرنى چاقنىتار تۆكۈلگەن دۇرلار.

ئىسمىدە سۈيۈگىدە پاكلانغان چىغىم،
ھەم ئىمپ چوڭ بولغان يۇمران گىياھنى.
ئالەمچە پۇراقلار چاچسا تۇپرىقىڭ،
ھەر قەترەڭ ئۆگەتكەن سۆيگۈ-ۋاپانى.

كۆكۈمدا يۇلتۇزلار قىلدۇ چاقچاق،
گاھى ئاي قىزغىنار، كېتەر يامانلاپ.
گاھىدا سۆيگۈ دەپ تىلقىپ قۇياش،
چۇغلىنىپ نۇر تۆكەر سۇبھىدە پارلاپ.

جەننەتتەك بىر زېمىن تۇرساڭ جىلمىيىپ،
كىملەرنىڭ ئەتكۈسى كەلمەيدۇ ماكان.
ئاخشامنى ئىپكەتكىن مەيىن شامالللار،
يۇرتۇمنىڭ ھىدىنى ھىدلىسۇن جاھان.

سەن تۇرساڭ كەتكىم يوق جەننەتنى ئىزلەپ،
مۇقەددەس بىر سۆيگۈ ئۇرناتتىڭ دىلغا.
قاندامۇ تەڭلەشكەي مەككە-مەدىنە،
بەختىمنىڭ ئاساسى كۆمۈلگەن يۇرتقا.

كۆزگە ئىلمىغان چوماق

تاغلارنى غۇلاتقان ئۆپقۇنلۇق دەريا،
ئاۋارە ياپراقنى چۆكتۈرەلمەي زەپ.
ھەممىنى تىترەتكەن ھەيۋەتلىك يولۋاس،
پاشىنى يېڭەلمەي بولدى دەر غەزەپ.

ئاخشىمى

(غەزەل)

ھۆسەيىن ئىمىن ھاجى

كۆيۈپ ئوتتا چو بولۇپ مەن يارنى كۈتتۈم ئاخشىمى،
يولغا قاراپ تەلمۈرۈپ ئارماندا ئۆتتۈم ئاخشىمى،

كۆتكەن چېغىم كەلمىگەن، دەردىمگە دەرمان بولمىغان،
ۋاپا بىلمەس يار ئۈچۈن نەزمەمنى پۈتتۈم ئاخشىمى.
تەس ئىكەنغۇ چىدىماق، دىلدا يانسا ئىشتىياق،
سىر تۇتۇپ مەن ئۆزگىدىن ئىچىمگە يۇتتۇم ئاخشىمى.
ئۆرتىنىپ مەن شول كېچە، غەمكىن كۆزۈمدە ئۇيقۇ يوق،
چەككە يەتكەچ تاقىتىم ياقا تۇتتۇم ئاخشىمى.

*　　*

ئىشلەپتۇ تىنماي قەلبى نۇر ئالماي ئارام تۈنلەردىمۇ،
ئىلغار ئىكەن سىختا ئۇ، ئەھۋالنى ئۇقتۇم ئاخشىمى.
سىر يېشىلدى مەن يىراق، بولدۇم خىجالەت ئۆلگىچە،
ئەمدى ماڭا نىمە كۈن سۆكۈتكە چۆكتۈم ئاخشىمى.
ئىشلە شۇنداق كۈندە دەپ، ئەل-ۋەتەننىڭ ئىشقىدا،
مەن نىگارغا مەدھىيە گۈلدەستە تۇتتۇم ئاخشىمى.

شېئىرلار

ئابلىكىم ئەبەيدۇللا

ئۇغرىلانغان يۈرەك

گۈزەل كېچە، يىز ماڭغان كېچە،
نىساڭا ئىشقىم باغلانغان كېچە.
بولغاچقا شۇ خىسلەتلىك كېچە،
تارتتىم مانا دەردىڭ يەتكۈچە.

بىرگە ئۆتكەن كۈنلەر بەك قىسقا،
ئورنىدىكسەن ئەمما دىلىمغا.
خىيال بىلەن ئۆزتىپ تۈنلەر،
قىراۋ چۈشتى ئۆتكەن يىلىمغا.

ئاھ، جىلۋىدار خىسلەتلىك كېچە،
سەندە قاپتۇ مېنىڭ يۈرىكىم.
بىرگە ئۆتسەك مەڭگۈ ھەمراھ بولۇپ،
كۈلەر ئىدى ئارزۇ-تىلىكىم.

قىدىرىمەن كۆزلىرىمدە ئەكسىڭنى

كۆز ئالدىمدىن ئەسلا كەتمەس ۋە
　كەتمەس،
لەۋلىرىڭدىن بال تامغان شۇ مىنۇتلار.
ئاي نۇرىنى توسقان قۇندۇز چاچلىرىڭ،
ھەمدەم بولغان ھەتتا بىزگە بولۇتلار.

كېتىپ قالدىڭ مېنى قويۇپ ھەسرەتكە،
ئاۋارىمەن بىلمەي سۆيگۈ سىرىڭنى.
تەلمۈرىمەن كۈتۈپ سېنى يولۇڭغا،
قىدىرىمەن كۆزلىرىمدە ئەكسىڭنى.

ئىككى غەزەل

ئابدۇكېرىم ئابدۇمجىت دولانى

1

ۋۇجۇد تەختىمگە سۇلتاندەك ماڭا ھۆكۈمران كۆڭلۈم،
قاناتلىق قۇش ئۇ تەڭداشسىز، ئۇچۇپ ھارمايدىغان كۆڭلۈم.

قاراپمۇ كۆرگىلى بولماس، سېلىپ تۇر تۇتقىلى بولماس،
گويا بەڭباش خىيالدەك تېز، پەقەت جىم تۇرمىغان كۆڭلۈم.
ۋىسال پەرىسى چىللايدۇ سېنى ھەر يانۇ-ھەريانىدىن،
بۇ ئالەم چېتىمۇ ساڭا بولالماس بىر ماكان كۆڭلۈم ...

2

سېنى سۆيگەچكە ئەي دىلبەر، خۇشالمەن تەشۋىشىم يوقتۇر،
سېنىڭ مېھرىڭ باھار ئىللىق، زىمىستانۇ-قىشىم يوقتۇر.
چاراقلاپ يانسا يۇلتۇزدەك يۈرىكىڭدە ماڭا سۆيگۈ،
سەپەرلەردە يورۇتقاي ئۇ يولۇمنى، ھېرىشىم يوقتۇر.
بۆلەكلەر ئات مىنىپ ماڭسا، ياياق قالسامۇ قورقماسمەن،
ماياكىمسەن دېڭىز كەزسەم، مېنىڭ كۆز ئۈزمىشىم يوقتۇر.
شېرىن ۋەسلىگە يەتمەكچۈن پەرھادمۇ تاغ-ئېدىر چاپقان،
يولۇمنى توسسا تاغ-ھاڭلار، سۈرىدىن قورقۇشۇم يوقتۇر.

چىقمىدى

(غەزەل)

مۇھەممەت قېيۇم

ئاھ سەمەندەربولدى تەن .ئوتلاردا جانىم چىقمىدى،
ئىچ-تېشىم ئۆرتەندى مىڭ دەردۇ-پىنھانىم چىقمىدى.

دەردتە قىينالدى بۇ جان ئوتلار تۇتاشقاندىن بېرى،
يوق سوۋۇش مۇزلاردا ياتسامۇ، خۇمارىم چىقمىدى.

ئوتقا ياغ چاچقان مىسال دەھشەتتە ئەھۋالىم ئوسال،
ئۆلگىيار ۋەيلۇن كەبى گۈلخاندا ئاھىم چىقمىدى.

ئېرىگەچ قار-مۇز ھارارەتتىن توپان يايدى ئېتەك،
خەسكە ئايلاندى تېنىم، زىنھار داۋايىم چىقمىدى.

لەرزىگە كەلدى نىدايىمدىن زېمىن كۆك ياش تۆكۈپ،
بۇ كۆيۈكىنىڭ دەردىگە دەرمان شىپا جانانىم چىقمىدى.

ماموت مەتو

(ھېكايە)

تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن

داۋۇت تۆمۈرچى، ئايالى مەرەمنساخان ۋە ئوغۇللىرى ماموت تۆمۈرچى، ساۋۇت تۆمۈرچى، ئاۋۇت تۆمۈرچى بولۇپ بەش جانلىق بۇ ئائىلە تۆمۈرچىلىكتىن كەلگەن تاپاۋەت بىلەن تىرىكچىلىك قىلىشاتتى.

داۋۇت تۆمۈرچى چاساقال، تەمبەل، ئالدىغا سەل ئېگىشكەن، قاشلىرى كۆزلىرىنى يېپىۋالغان ئادەم ئىدى. يېرىم يالىڭاچ گەۋدىسىدىن تېرە پەرتۇق، قولىدىن قىسقۇچ چۈشمەيتتى.

ئۇنىڭ چوڭ ئوغلى ماموت قىزىقلا بىر بەندە بولۇپ، مەھەللىدە مۆرىمەس دېسە تونۇمايدىغىنى يوق ئىدى. ئۇ ئۆمرىدە بىرنەچچە ئېغىزلا گەپ قىلغان، شۇ گەپىمۇ ئۆزىنىڭ بېشىغا كېلىدىغان ئىشلاردىن بىشارەت بەرگەندەك ھۆكۈم قىلىپ ئېيتقانىدى. ماموت خۇددى چۆچەكلەردىكى دېۋىدەك كۆچتۈڭ-گۈر، كەڭ يەلكىلىك، ئېگىز بويلۇق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ قارا ساقىلى ئاپئاق يۈزىگە خېلى يارىشاتتى. داۋۇت تۆمۈرچى ئۇنى «تەلۋە»، ئانىسى مەرەمنساخان «تۆگە» دەپ ئاتايتتى.

داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ قورۇسى باشقا قوشنىلارنىڭ قورۇسىدىنلا ئەمەس، ھەتتا كوچىدىنمۇ بىرەر مېتىر چوڭقۇر بولۇپ، قىيپاش دالان بىلەن قورۇغا كىرگىلى بولاتتى. قورۇنىڭ شەرقىدە مېھمانخانا، ئاشخانا، غەربىدە تونۇر، تۆمۈرچىلىك دۇكىنى، شىمالىدا ئاتخانا ۋە تالاغا چىقىدىغان ئىشىك بار ئىدى. ھويلا ئۆزىنىڭ كۆرۈمسىز چوڭقۇر-لۇقىنى ياپىماقچى ۋە گۈزەللەشتۈرمەكچى بولغاندەك ئاشخانىنىڭ يېنىدىن ۋە ئاتخانىنىڭ ئوقۇرىسى يېنىدىن چىققان ئۈجمە بىلەن كۆمۈلگەنىدى. بۇ ئۈجمىنىڭ بولۇق شاخلىرى كوچىغىمۇ ساڭگىلاپ تۇراتتى.

قورۇنىڭ چوڭقۇرلۇقى ئاز كەلگەندەك يوغان تۆمۈرچىلىك سەندىلىنىڭ يېنىدا قارىيىپ كەتكەن بىر ئازگال بولۇپ، بۇ يەر ھېلىقى ماموت مۆرىمەس خۇدانىڭ قۇتلۇق كۈنى كىرىۋېلىپ بازغان سوقىدىغان جاي ئىدى. ئۇنىڭ بازغىنى ناھايىتى چوڭ ئىدى.

داۋۇت تۆمۈرچى تۆمۈر قىسقۇچ بىلەن ئوچاقتىن ئالغان چوغدەك قىزىل تۆمۈرلەرنى ماموت بازغان بىلەن ھەر ئۇرغىنىدا چىمچىم ئۇچقۇنلار تەرەپ-تەرەپكە چاچراپ، ئۇنىڭ تېرە پەرتۇق تارتقان تۈكلۈك مەيدىسىگىچە ئۇچۇپ باراتتى. تۆمۈر پارچىسىنى يوغان قىسقۇچتا قىسىۋالغان داۋۇت تۆمۈرچى تۆمۈرنى ئاپىرىپ چېلەكتىكى سۇغا پاتۇراتتى. بۇ يەردىن پۇرۇقلىغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ھور كۆتۈرۈلەتتى.

ماموت مۆرىمەس گويا ئۆزىنىڭ خورىماس كۈچىنى نەگە ئىشلىتىشنى بىلمىگەندەك بازغىنىنى بىر كۆتۈرۈپ ئۇرۇشقا باشلىسا تاكى داۋۇت تۆمۈرچى «توختا تەلۋە» دېمىگۈچە توختىمايتتى. دادىسى ئاللىقاچان قوللىرىنى يۇيۇپ داستىخانغا تاماق يېگىلى ئولتۇرغاندىمۇ ماموت ھېلىقى ئازگالدا يەنە نېمىسىدۇر كۈتكەندەك تۇرۇپ قالاتتى، مەرەمنساخاچام ئاچچىقى بىلەن «ھوي تۆگە، چىقمامسەن، ژىنىڭغا بىر نېمە تىقىپ ئاندىن گۆرۈڭگە كىر» دېمىگىچە ئازگالدىن چىقمايتتى.

بۇلار تەقۋادار ئىدى. بەش ۋاخ نامازنى تەرك قىلمايتتى. چۈشلۈك تاماقتىن كېيىن ئاتا-ئوغۇللار تەرەت ئېلىپ نامازغا تۇرۇشاتتى. مامۇتمۇ تەرەت ئالغاندەك بىرنېمىلەرنى قىلاتتى، تاكى مەرەمنساخاچام «بول، هوي تۆگە» دېگەندىلا چۆگۈننى قويۇپ، يالىڭاياغ پۇتلىرى بىلەن يەرگە هۆل ئىزلارنى قالدۇرۇپ جاينامازغا كېلەتتى. ئەگەر سەجدىگە بىر باش قويۇۋالسا، نەچچە مىنۇتقىچە بېشىنى كۆتۈرمەي دوڭغىيىپ ئولتۇرۇۋېرەتتى. يەنە مەرەمنساخاچام ئۇنى نوقۇپ قويغاندا ئاندىن بېشىنى كۆتۈرۈپ لوڭگىدە ئورنىدىن تۇراتتى. ئەگەردە ئۆرە تۇرۇۋالسا باشقىلار نوقۇپ قويمىغىچە خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك ئۆرە تۇرۇۋېرەتتى. ئۇ ناماز ئوقۇۋاتامدۇ ياكى بىرنېمىنى خىيال قىلىۋاتامدۇ، بۇنى بىر خۇدادىن بۆلەك هېچكىم بىلمەيتتى.

مامۇت هېچكىم بىلەن، ھەتتا كۈندە بىللە ئىشلەۋاتقان ئاتىسى بىلەنمۇ گەپلەشمەيتتى. ئۇ خۇددى يوغان بىر ماشىنا ئادەمدەك ئاستا، رېتىملىق ھەرىكەت قىلاتتى. ئۇنىڭ ئاشۇ تۇرقى ئادەمنى ئەيمەندۈرەتتى. ئۇنىڭ ئېغىرلىق كۆتۈرۈش ماهىرىدەك بولجۇڭ گۆشلىرى بۇرتۇپ چىققان بىلەكلىرىگە، كەڭ يەلكە، تۈكلۈك مەيدىلىرىگە كىشىنىڭ ھەۋىسى كېلەتتى. مەھەللىدە ئۇلارنىڭ شەرق تەرەپتىكى تام قوشنىسى سانىخاندىن باشقا هېچكىم ئۇنىڭغا گەپ قىلىشقا پېتىنالمايتتى. ئۇ دۆگلەك يۈزلۈك، ئەگمە قاشلىق، خېلى قاملاشقان چوكان بولۇپ، شوخ، قىزىقچى ئىدى. ئۇ ئىككى ئەردىن ئاجراشقان، تۇنجى ئېرى بىلەن ئۈچ قېتىم ياراشقان، يەنە قاملاشماي تۇل ئولتۇرغىنىغا ئۈچ يىلدىن ئاشقانىدى. ئۇمۇ بىكار ۋاقىتلىرىدا ئۆگزىسىگە چىقىۋېلىپ دوپپا تىككەچ بۇ چوڭقۇر هويلىغا قاراپ مەرەمنساخاچام بىلەن ئۈنلۈك پاراڭلىشاتتى.

بىر كۈنى داۋۇت تۆمۈرچى پۈتكەن تاقا، ئورغاقلىرىنى ئېلىپ يەكشەنبە بازاردەمدۇ، ئەيتاۋۇر بىر ياققا ساۋۇت بىلەن يورۇپ كەتتى. ئاۋۇت ھەرقاچانقىدەك مەھەللىدە ئويۇن-تاماشا بىلەن مەشغۇل ئىدى، مەرەمنساخاچام مەھەللىدىكى ھەقەمسايىلارنىڭكىگە چىقىپ كەتكەندى. هويلىدىكى هېلىقى ئازگالنىڭ قىرىدا مامۇت مۆرىمەس تىنىق ئاسمانغا قاراپ هاڭۋېقىپ ئولتۇراتتى. ئۆگزىسىدە دوپپا تىكىپ ئولتۇرغان سانىخاننىڭ بىر قىزىقچىلىق قىلغۇسى كەلدى ئەتىمالىم، هويلىغا قاراپ توۋلىدى:

— هوي مامۇتاخۇن، داداڭ نەگە كەتتى؟

مامۇت ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ قاراپ قويۇپ گەپ قىلمىدى.

— ئاناڭچۇ؟

مامۇت جىم تۇرۇۋەردى.

— ئۆزۈڭچۇ؟

مامۇت دەسلەپ هاڭۋېقىپ قالدى، كېيىن مەيدىسىگە بىر مۇشت ئۇردى، سانىخان ئۇنىڭ قىلىقلىرىغا قاراپ كۈلۈپ تېلىقىپ كەتتى. كېيىن كۈلكىسىنى ئاران توختىتىپ مامۇتقا چاقچاق قىلىشقا باشلىدى:

— مامۇتاخۇن، خوتۇن ئالامسەن؟

مامۇت مەنىسىز هجىيىپ قويدى.

— مامۇتاخۇن، مەن ساڭا تېگەيمۇ؟

مامۇتنىڭ چىرايىدا ئەجەبلەنگەن، قىزىققاندەك، قورققاندەك ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. ئۇ بېشىنى ئىككى ياققا لىڭشىتتى.

— مامۇتاخۇن، داداڭ كەلگەندە تاۋار-دۇردۇن ئېلىشقا پۇل بەر، خوتۇن ئالىمەن دەپ تۇرۇۋال، ئۇنىمىسا يىغلاپ

جىدەل قىل، ئۇلار ساڭا خوتۇن ئېلىپ بېرىدۇ، ھەي ماموتاخۇن، خوتۇن دېگەن ئوبدان نېمە جۇمۇ!...

ماموتاخۇن ئۇشتۇمتۇت ھېلىقى ئازگالدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ ھويلىدا باغلاقتىن بوشانغان ياۋايى ھايۋاندەك يۈگۈرۈشكە باشلىدى. ئۇ تولۇكلۈك قوللىرى بىلەن مەيدىسىگە ھەدەپ مۇشتلايتتى، بىر نېمىلەرنى دەپ ۋارقىرايتتى. سانىخان ئۇنىڭ بۇ ھالىدىن قورقۇپ كەتتى. ئۆگزىسىدىن چۈشۈپ قوشنىلارنىڭكىدىن مەرەمنىساخاچامنى چاقىرىپ چىقتى. مەرەمنىساخاچام بىر نېمىلەرنى دەپ گاھ يالۋۇرۇپ، گاھ ۋارقىراپ بۇ مۆرىمەسنى ئاران پەسكويغا چۈشۈردى.

شۇ كۈندىن كېيىن مۆرىمەس يازغاننى تۈزۈك سوقمايدىغان، گاھىدا بازغاننى كۆتۈرگەنچە چوڭقۇر خىيالغا كەتكەندەك بىر نۇقتىغا تىكىلىپ تۇرۇپ قالىدىغان بولدى. نامازنىمۇ تاشلىۋەتتى، ئۇنىڭ مۆرىمەسلىكى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى، داۋۇت تۆمۈرچىنىڭ ئاچچىقى يامان ئادەم بولغاچقا ئۇنى تىللاپ باقتى، دۈشكەلىدى، ھەتتا بىر كۈنى ئۆزىدەك ئىككى چىقىدىغان بۇ تۆگىنى قاتتىق ئۇردى. بىراق بۇ تاياقلار قۇمغا سۇ سىڭگەندەك سىڭىپ كەتتى، ئۇنىڭغا ھېچبىر تەسىر قىلمىدى. ئۇنىڭ ئەتەدىن-كەچكىچە ھاڭۋېقىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغاندى. كۆزلىرى ئاسماندىن ئۈزۈلمەيتتى.

مەرەمنىساخان زېرەك خوتۇن ئىدى. بىر كۈنى ئۇ سانىخانغا يالۋۇردى:

— سانىخان، جېنىم خېنىم، سىراڭ بىلەن ئوينىشىڭنا، سەن ئۇنىڭغا تەگمىگەندىكىن نېمە قىلسەن ئۇنى قىيناپ، ھەقىچان ساراڭ سېنىڭ چاقچاقلىرىڭغا ئىشىنىپ قالدى.

— مەيلى ئەمەسمۇ ئىشىنىپ قالسا.

— ئۇنىڭغا بىرەر خوتۇن تەگسىچۇ كاشكى، سەن تېگەمتىڭ-يا.

— ئۇمۇ مېنى ئالامدۇ، ... ھا-ھا ...

چوكان ھەييار بولۇپ، شەيتاننى ئۇسسۇلغا سالاتتى. ئۇنىڭ خىيالىدا ئۇنىڭغا تېگىش دېگەن يوق، پەقەت ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش، تەلۋىنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈش نىيىتىلا بار ئىدى. مەرەمنىساخان بۇنى بىلەتتى. ئۇنى بۇنداق قىلىشتىن توسۇيتتى. لېكىن ھەييار چوكان مەتۇغا تېگىشكىنى تېگىشكەن ئىدى.

ئۇجمىلەر ئاقىرىپ پىلە قۇرتىدەك پارقىراپ كەتكەن چاغلار ئىدى. بىر كۈنى سانىخانىنىڭ ئۈجمە يېگۈسى كەلدىمۇ ياكى مۆرىمەسنى گەپكە سالغۇسى كەلدىمۇ ئەيتاۋۇر، پەستىكى ھويلىدا تۇرغان ماموتقا قاراپ كۈندىكى چاقچىقىنى باشلىدى:

— ماموتۇم، ئۈجمىلەر ئەجەب چىرايلىق پىشىپ كېتىپتۇ.

ماموت ئاسمانغا قارىدى. بىر ئۈجمىلەرگە، بىر سانىخانغا قاراپ ھىجايدى. ئۇنىڭ چىرايىدا كۆرۈنگەن بۇ كۈلكە خۇددى بۇلۇتلۇق ئاسماندا كۈن چىققاندەك ئۇنىڭ يۈزىنى پاللىدە يورۇتتى.

— ماموتۇم، بىر ئىرغىتىپ بەرگەن بولساڭ، ئۈجمىنى راسا يەپ كېتەر ئىدىم.

ماموتنىڭ كۆزلىرىمۇ نۇرلىنىپ كەتتى. ئۇ يوغان بەستىنى دىككىتە قىلىپ ئازگالدىن يۇقىرىغا ئالدى. سانىخانىنىڭ ئۆگزىسىگە ئۈجمىنىڭ بىلەكتەك شېخى ساڭگىلاپ تۇراتتى. ماموت ئۈجمە غولىدىن ئۆتۈپ ئەنە شۇ شاخقا ياماشتى. بۇ چاغدا پەستە تۇرغانلار چۇرقىرىشىپ كەتتى. ئۈجمە شېخى يەردىن ئاز دېگەندە

ئۈجمە شېخى يەردىن ئاز دېگەندە ئون-ئون بەش مېتىرچە ئېگىز ئىدى. هويلىدىكىلەرنىڭ ۋە باشقا ئۆگزىدىكىلەرنىڭ چۇرقىراشلىرىغا پەرۋا قىلماي لىڭگىرلاپ تۇرغان شاخ بىلەن سانىخاننىڭ ئۆگزىسىگە قاراپ ئىلگىرىلەيتتى.

— ۋاي مامۇتۇم، ئارقاڭغا قايت، يىقىلىپ ئۆلىسەن!

مامۇت ئۇندىمەي شاختىن-شاخقا ئۆتەتتى.

— ۋاي مامۇتۇم، بولدى، ئۈجمە يېمەي-مەن، ئارقاڭغا قايت.

چوكان شۇنداق دېگىنىچە ئۆگزىدە تىپىرلايتتى. مامۇت لىڭگىرلاپ تۇرغان شاخ بىلەن پۈتۈن ئۈجمىنى لەرزىگە كەلتۈرۈپ ئېگىز ئۆگزىگە ئۆزىنى ئاتتى ۋە سانىخاننى مەهكەم تۇتۇۋالدى. ئۇ غولدۇرلىغان ئاۋازى بىلەن كېكەچلەپ مۇنداق دېدى:

— ما... ماڭا... تې... تېگەمسەن، تېگەمسەن؟

— ۋاي ساراڭ، مېنى قويۇۋەت!

— تېگەمسەن، تېگەمسەن؟

مامۇت پەقەت بىرلا سۆز ئۆگەنگەن شاتۇتىدەك شۇ سۆزنىلا تەكرارلايتتى. سانىخاننى بارغانسېرى چىڭ قامالايتتى. بىردەمدە ئۆگزە-ئۆگزىگە خەق توشۇپ كەتتى. ئۇلار چۇرقىرىشاتتى، ئېلىشىپ كۈلۈشەتتى.

— چىڭ تۇت مامۇتۇم، كېپىنگە كىرمىسە قويۇپ بەرمە! — دەپ ياش يىگىتلەر مۇرىمەسنى دەي-دەيگە سالاتتى.

مامۇت سانىخاننى قويۇۋېتىدىغاندەك ئەمەس. ھەتتا ئۇنى قۇچاقلاپ ئېگىز ئۆگزىدىن ئۆزىنى تاشلايدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ چوكان بولسا بايا مامۇت ئۆتكەن شاخقا مايمۇندەك چىڭ ئېسىلىۋالغانىدى. شۇ جىددىي پەيتتە مەرەمنىساخاچامنىڭ كاللىسى ئىشلەپ قالدى:

— ۋاي سانى، تېگىمەن دېگىن، تېگىمەن دەپ قۇتۇل، بولمىسا ئۇ ئۆزىنىمۇ، سېنىمۇ نابۇت قىلىدۇ.

سانىخان جان ئاچچىقىدا ۋارقىرىدى:

— ۋاي مامۇتۇم، تېگىمەن، ساڭا تېگىمەن، مېنى قويۇۋەت!

مامۇتنىڭ يۈزىدە كۈلكە جىلۋىلەندى. ئۇ سانىخاننى قويۇۋېتىپ بازغاندەك مۇشتۇمى بىلەن مەيدىسىگە گۈسسىدە بىرنى ئۇردى-دە، ئاسمانغا قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى. پەستە ئۇنى تىل-ھاقارەت، تاياق-دەشناملار كۈتۈپ تۇرسىمۇ ئۇنىڭ چېھرىدە كۈلكە ئۆچمىدى. ئۇ تېخى ئۆمرىدە ھېچقانداق ئادەمنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايدىغان بىر ئاھاڭدا ناخشا باشلىۋەتتى:

ۋاي سانىخان، ئارقامدىن
ئەگەش، جېنىما.

شۇ كۈندىن كېيىن مامۇت مۇرىمەستە ئاجايىپ ئۆزگىرىش يۈز بەردى، كوچىگە كۆچ قوشۇلدى. ئۇنىڭ ھاڭۋېقىپ تۇرغان چىرايىدا يېقىملىق بىر كۈلكە جىلۋە قىلىدىغان بولدى. بۇرۇن دادىسى ئۇنى ھويلىدىكى كارىۋاتتا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭ ساقال-بۇرۇتىنى ئالغۇچە قىيامەت قايىم بولاتتى. ئۇ ئالغۇزمايمەن دەپ ۋارقىرايتتى. دادىسى ئۇنى تازا ئەدەپلەپ ئاندىن ئۇنىڭ چاچ-ساقىلىنى ئاران ئېلىپ قوياتتى. ھازىر ئۇ ئارا كۈندە بىر قېتىم ئىلمان سۇ بىلەن چاچ-ساقاللىرىنى ئۇئىتىپ، يۇندىسىنى ئېقىتىپ سۇپىدا ئېگىشىپ ئولتۇرۇۋالىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ئەمدى داۋۇت ئۇستام بۇ ئەلۋەننىڭ چاچ-ساقىلىنى غىرداپ بولالماي ئاۋارە بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ھېلىقى ئۆگزىدىكى ۋەقە يۈز بېرىپ بىر ئاي ئۆتكەندە يېرىم

كېچىدە سانىخانىنىڭ ئىشىك ئالدىدىكى غەلۋىدىن پۈتۈن مەھەللىدىكىلەر ئويغىنىپ كەتتى. خەقلەر ئۆيلىرىدىن چىقىپ سانىخانىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىشىپ، ئۇ يەردە غودۇراپ تۇرغان مامۇتنىڭ ھەيۋەتلىك گەۋدىسىنى تونۇدى. ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئاستىدا خۇددى بۈركۈتنىڭ چاڭگىلىدا قالغان توشقاندەك دوقمۇشتىكى سەيپەر دوغاپچى شۈمشىيىپ ياتاتتى، خەقلەر ئۇنى مامۇتنىڭ پۇتىنىڭ تېگىدىن ئاران ئاجرىتىپ ئېلىشتى.

ئەمدى مامۇت ھەر كېچىسى ئەل ياتقۇدا ئۆيدە ياتقىلى ئۇنىماي سانىخانىنىڭ ئىشىكىنى ئاختا مۈشۈكتەك بېقىپ ياتىدىغان بولۇپ قالدى. بۇ ئىشلار داۋۇتكام بىلەن مەرەمنىسا خاچامنى دەككە-دۈككىگە سېلىپ قويدى. ئۇلار بۇ تەلۋىنىڭ بىرەر ئىش تېرىپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلىپ، چوكانغا نۇرغۇن تويلۇق، پۇل بېرىپ ئۇنى مامۇتقا تېگىشكە ماقۇل كەلتۈردى.

سانىخانمۇ ئەرسىز، تۇل ئولتۇرۇپ زېرىكىپ قالغان ۋە دوپپا تىكىپ سېتىپ كۈنىنى ئاران كۆن ئېتىۋاتقان بولغاچقا ئۇلارنىڭ تەكلىپىگە ماقۇل بولدى. «ئۆگكۈر بولسىمۇ ئۆيلۈك خوپ، ئېيىق بولسىمۇ ئېرلىك خوپ» دېگەندەك، كەلمىگەن تەلەيىنى كۈتۈپ ئولتۇرغىچە تەلۋىگە تەگمەيمەنمۇ، بولغىنىچە ئەر بولار، بەك بولۇشالمىسام ئاجرىشىپ كەتمەمدىمەن دەپ ئويلىغانىدى ئۇ.

مامۇت دېگەن بۇ مەتۇ چىرايلىق چوكانغا ئۆيلىنىپ تېخى ئۇنى ئۆز ئۆيىگە كۆچۈرۈپ ئەكىردى، تۆمۈر دۈكىنى بىكار تۇرغان ئاتخانىغا يۆتكەلدى. ھويلا پاكىز بېسىقتۇرۇلۇپ سۇ سېپىلىپ سۇپۇرۇلۇپ تۇرۇلىدىغان، ئاشخانىدا ھەر كۈنى ئىككى ۋاخ مېزىلىك غىزانىڭ پۇرىقى دىماقنى يارىدىغان بولدى. بىر يىل ئۆتۈپ سانىخان بۇ تەلۋىگە پاقلاندەك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. بۇ تەلۋە ئۇنىڭغا گوڭگۇلداپ يۈرۈپ شىرئەلى دەپ ئاتمۇ قويدى. مامۇت تەلۋە بولغان بىلەن خوتۇن-بالىلىرىغا كۆيۈمچان چىقىپ قالدى. ئۇ خوتۇن-بالىلىرىغا قاراپ كۆزى تويمايتتى. تىنماي بازغان سوقۇپ پۇل تېپىپ ئائىلىسىنى روناق تاپقۇزماقتا ئىدى. ئەگەر ئاسادىپي بىر ۋەقە يۈز بېرىپ قالمىغان بولسا، بۇ ئائىلىنىڭ تۇرمۇشى ئاشۇنداق داۋاملىشىۋەرگەن بولاتتى. بىر كۈنى ئاشۇ سانىخانىغا خېلىدىن بېرى قانات سۆرەپ يۈرگەن سەيپەر دوغاپچى ئەتەي كىردىمۇ ياكى ئەكەلگەن ئىشى مۇھىممۇ، ئىشقىلىپ بىر دانە دوغاپ ئېتىدىغان ساپلىقنىڭ سېپىنى بېكىتىپ بېرىشنى ئېيتىپ بۇ ھويلىغا كىرىپ كەلدى. داۋۇتكام ئۇنىڭ كونىراپ ئۇپراپ كەتكەن چۆمۈچىنى تاشلىۋېتىپ، راسا ئوبدان چۆمۈچتىن بىرنى سوقۇپ بەردى. دوغاپچى بۇنىڭ بەدىلىگە تومۇز ئىسسىقىدا مۇزلىرى ئۇششاق چوقۇلۇپ، قېتىقلىرى قويۇق قىلىپ ئېتىلگەن بىر كورا دوغاپ بىلەن ئۇستامغا مىننەتدارلىقنى بىلدۈردى. ئۆيدىكىلەر ھەتتا ئاشخانىدىكى سانىخانمۇ بۇ مۇزدەك دوغاپتىن ھوزۇرلىنىشتى. پېشانىلىرى تەرلەپ ئىسسىقتا يۈزلىرى كۆيۈپ كەتكەن مامۇتلا بۇ دوغاپتىن بىر يۇتۇممۇ ئىچمەي ھويلىنىڭ قەيىرىگىدۇر بىر يېرىگە قارىغىنىچە ھاڭۋېقىپ تۇراتتى. كەچكى تاماق ۋاقتى بولدى، لېكىن تەلۋە ئورەكتىن ھېچ چىقاي دېمەيتتى. نامازشامغا ئەزان ئاڭلاندى. مەرەمنىسا خاچامنىڭ دۈشكۈلەشلىرى بىلەن ئۇ ئۆرەكتىن ئاران چىقتى ۋە تاھارەت ئېلىپ جايىنامازغا يۈكۈندى. باشقىلار سەجدىگە باش قويدى،

ئۇمۇ سەجدە قىلدى. ھەممىسى جايناماز-
دىن باش كۆتۈرگىنىگە خېلى بولغان
بولسىمۇ لېكىن ئۇ بېشىنى كۆتۈرىدىغاندەك
ئەمەس ئىدى. باشقىلار ئۇنىڭ ئەلپازىغا
قاراپ بىر نەرسە دېيىشكە جۈرئەت
قىلالمىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىككى-ئۈچ
ياشلىق بۇدرۇق ئوغلى تايتاڭلاپ كېلىپ
مانتىدەك يۇمشاق قولى بىلەن ئۇنىڭ
دۈمبىسىگە بىرنى ئۇرۇپ:

— كوپە-كوپ، تەيۋە، — دېدى.

تەلۋە ئورنىدىن چاچراپ قوپقىنىچە
بازغاندەك مۇشتۇمى بىلەن بالىنى بىرنى
قويدى. بالا چىررىدە بىر چىرقىرىغىنىچە
ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ تېلىقىپ كۆكىرىپ
كەتتى. شۇ چاغدا سانىخان بىر قولىدا
بالىسىنى يەپلەپ تۇرۇپ جېنىنىڭ
بېرىچە ۋارقىرىدى:

— ۋاي ساراڭ، بالىنى ئۆلتۈردۈڭغۇ
ئەمدى، ۋاي بالام، قانداق قىلارمەن.

بالا كەپتەرنىڭ باچكىسىدەك بوقۇلداپ
خېلىدىن كېيىن پەس بولدى. يەنە
بۇ بالا قوللىرىنى ئۇزىتىپ:

— مېنى ھاپاچ ئېتە، مېنى كۆتىيە،
— دەپ گۇڭگىرىدى.

لېكىن تەلۋە ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماي
يۇلتۇزسىز ئاسمانغا خۇددى مۇنەججىملەر-
دەك قاراپ تۇرۇۋەردى.

سەپەر دوغاپچىنىڭ ھېلى ساپلىقى
ئاجراپ كېتەتتى، ھېلى قېتىق ئۇيۇتىدى-
غان جاۋۇرنىڭ تېگى تېشىلىپ قالاتتى،
ئۇ ئاشۇنداق كونا لاقا-لۇقىلىرىنى
كۆتۈرۈپ كېلىپ، داۋۇت تۆمۈرچى بىلەن
پاراڭلاشقىنىچە ھويلىدىكىلەرگە گەپ
سېتىپ، بەز مارىغان مۇشۇكتەك ئولتۇ-
رىدىغان بولدى. مامۇت بولسا تا ئۇ
ھويلىدىن يوقالمىغىچە بازغىنىنى تۇتقىنىچە
تۇرغىنى تۇرغاندى.

مامۇت خەقلەرگە قەھرىلىك،
سۇرلۇك كۆرۈنگىنى بىلەن خوتۇنىنىڭ
قېشىدا ياۋاشلىشىپ قالاتتى. ئۇلار ھېچقا-
چان جېدەللەشمىگەنىدى، قولۇم-قوشنىلار
ۋە ئۆيدىكىلەرمۇ بۇنىڭغا ھەيران ئىد
ى. سەپەر دوغاپچىنىڭ ئاخىرقى
سەپىرى مامۇتنىڭ سەۋرى قاچىسىنى
توشقۇزدى ئەتىمالىم، ئۇ ئورەكتىن
چاچراپ چىقىپ دوغاپچىنى خۇددى سا
چۆچىنى قامالىغاندەك قاماپ تۇتۇپ،
ھويلىدىن تالاغا ئاچىقىپ چۆرۈۋەتتى ۋە
قەھرى بىلەن:

— يو... يوقال، بو... بوسۇغامغا
دەسسىگۈچى بولما ... — دەپ يولۋاس-
تەك ھۆركىرىدى. سانىخان قورقۇپ
كەتكىنىدىن ئاشخانىغا كىرىپ ئىشىكنى
ئىچىدىن ئېتىۋالدى-دە، كىچىكچە
چىقماي ئولتۇردى.

مامۇتمۇ مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ
ئىشىكنى تاقىۋالغىنىچە قايتىپ چىقمىدى.
ئىككى چېلەكنى كۆتۈرۈپ، بالىسىنى
يېتىلەپ سۇغا چىقىپ كەتكەن سانىخان
ئەتىسى بالىسىنى قوشنىلارنىڭكىدە،
چېلەكىنى كۆل بويىدا تاشلاپ قويغىنىچە
نەگىدۇر بىر يەرگە يوقالدى. سەپەر
دوغاپچىمۇ دوقمۇشتىكى دوغاپچىلىق
سايمانلىرىنى كىمگىدۇر ئېلىشقا سېتىۋېتىپ

سانىخان يوقالغان كۈندىن بېرى قارىسىنى كۆرسەتمىدى. خەقنىڭ ئاغزىدا «سانىخان سەپەر بىلەن قېچىپ كېتىپتۇ» دېگەن مىش-مىش پاراڭ تارقالدى.

شۇ ۋەقەدىن كېيىن ماموت تېخىمۇ جىمغۇر بولۇپ كەتتى. گاھىدا بالىسىغا قاراپ سائەت-سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى. ئۇ بالىسىغا قول ئۇزاتسا بىچارە بالا ئۇنىڭ چاچ-ساقاللىرى ئۆسۈپ كەتكەن ياۋا كالىدەك تۇرقىدىن قورقۇپ چىرقىراپ چوڭ ئانىسىنىڭ كەينىگە ئۆتۈۋالاتتى.

ماموت يەنە بۇرۇنقىدەك جانسىز، خۇنۇك كۆزلىرىنى بىر نۇقتىغا تىكىپ بېلىگىچە كېلىدىغان ئورەكتە تۇرۇپ بازغان سوقىدىغان بولدى. ئەمدى ئۇنىڭ بۇرۇنقى قىزغىنلىقى يوقاپ، ئاش-تاماقتىنمۇ قالغانىدى. تۇرۇپ-تۇرۇپ تۇتقاقى تۇتىدىغان، پۇت-قوللىرى كىرىشىپ كېتىپ يەرلەرنى تىرەجەپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭغا بىچارە ئاتا-ئانىسىنىڭ ئىچى بەك سىيرىدلەتتى. ئۇلار ئۇنىڭ چېكىلىرىنى ئۇۋۇلايتتى، تاياقتەك قېتىپ قالغان پۇت-قوللىرىنى تۇتۇپ چىقاتتى. بىر قېتىم تىلىنى چايناپ زىدە قىلىپ قويغاندىن كېيىن، تۇتقاقلىقى تۇتسىلا ياغاچ قوشۇقنى ئاغزىغا چىشلىتىپ قويىدىغان بولدى. ئەمدى ئۆيدىكىلەر ئۇنى يالغۇز قويۇشتىن قورقىدىغان، تالاغىمۇ چىقارمايدىغان بولۇشتى. بىر قىشتا ئۇجمە شاخلىرىنى قار بېسىپ كەتكىنىگە قارىماي، تەلۋە ئۇجمە شېخىغا چىقىۋالدى. بىچارە ئانا ئۇنى ئالداپ ئازان چۈشۈرۈۋالدى. شۇندىن كېيىن ئۇجمىنىمۇ كېسىپ تاشلاشتى. بۇنىڭ بىلەن ئۇجمىسىز ھويلا چۆلدەرەپ قالدى.

ماموتنىڭ كېسىلى تۇتىدىغان بولۇپ قالغاندىن كېيىن داۋۇت تۆمۈرچىنمۇ قورقۇپ بازغاننىڭ يېنىغا كەلمەس بولدى. قىشمۇ-ياز ئوتى ئۆچمەيدىغان تۆمۈرچىلىك ئوچىقىنىڭ ئوتىمۇ ئۆچۈپ ئۇنىڭدا كىچىك تۆمۈرچى ئاۋۇتمۇ كورۇك تارتىشتىن قوتۇلدى.

بىر كۈنى، قاتتىق يىغا-زارىدىن ھەھەللە لەرزىگە كەلدى. داۋۇت تۆمۈرچى ۋە ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى؛ مەرەمنىساخاچام بېلىگە ئاق باغلاپ ھازا ئېچىشقانىدى. مەرەمنىساخاچام يىغلاۋېرىپ ھوشىدىن كەتتى. خەقلەرنىڭ دېيىشىچە، ماموت يېرىم كېچىدە مېھمانخانىدا يالغۇز ياتقانىكەن، ئۇشتۇمتۇت تۇتقاق كېسىلى قوزغىلىپ: «سانىخان ... توخ ...تا! ...» دېگىنىچە كۆزلىرى ئارقىغا تارتىشىپ جان ئۈزۈپتۇ...

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ بىردىنبىر ئوغلىمۇ مۇشتەك تۇرۇپ ئاتا-ئانىسىدىن يېتىم بولۇپ قالدى.

كونىلارنىڭ ئېيتىشىچە، بىر ئائىلىدە بارلىق خىسلەت مەلۇم بىر ئادەمگە باغلىق بولارمىش، شۇ ئادەم يوقالسا ئائىلىدىكى ئامەت، بەرىكەت بىللە يوقارمىش، شۇ گەپ بەلكىم راست ئوخشايدۇ. ماموت ئۆلۈشى بىلەن بۇ ئائىلىنىڭ تۈۋرۈكى سۇنغاندەك بىراقلا خانىۋەيران بولۇشقا باشلىدى.

ئەسقەر ياسىن

مۇسابەتلىك ئۆيگە بېرىش خاتىرىسى

(نامسىز بىر شائىرنىڭ ئۆلۈمىگە)

سېغىنىش ئېلىپ كەلدى مېنى بۇ يەرگە،
ئۇنتۇلغان بىر سىما ئەسلەندى قايتا.
پىچەتلىك تۇرۇپتۇ كىتاب ۋە قەلەم،
ئوخشىشىپ بىرەھىم ئۆلۈمگە گويا.

سۆكۈتلۈك شۇ ئۆيدە تەمتىرەپ يۈرۈپ،
قايغۇنىڭ قولىنى سىقتىم ئاۋايلاپ.
ئادەمسىز قاراڭغۇ ئىشىك تۈۋىدە،
پىچىرلار تۈن يەنە كىمگىدۇ زارلاپ.

مەرھۇمنى ئۇزىتىپ كەلدۇق دالىغا،
ئاپتاپتا يالتىراپ تۇرار قەبرە تاش.
گويا ئۇ سۆكۈتلۈك يۈرىكى ئۇنىڭ،
گويا ئۇ تاش بولۇپ قاتقان تامچە ياش.

قانچە قىش ۋە باھار ئۆتتى بۇ يەردىن،
سورىدىم يوللارنىڭ باشلىنىشىنى.
سورىدىم ئۈمىدنىڭ نېمىلىكىنى،
جىمجىتلىق شۇڭغۇدى قەلبىم قەسرىگە...

سېغىنىش ئېلىپ كەلدى مېنى بۇ يەرگە،
بىلمەيتتىم ئۆلۈمنىڭ نېمىلىكىنى.
بىلمەيتتىم قەبرىگە بېرىشنى قانداق،
(شۇنچىلىك قىسقىلا ۋاقىت ئىچىدە)
بۈيۈك بىر ئازابقا بولدۇم يېقىنراق.

تۈن ئاستا سىلىدى يۈزۈمنى بىر رەت،
مىننەتدار بولۇشقا يوق ماڭا ئىمكان.
تىزىمەن تەسەللى سۆزىنى دىلغا،
بولغاچقا بۇ ئۆيدە قايغۇ ھۆكۈمران...

يوپۇرماق

تۇردۇ پاك روھىم نۇرغا چىلىشىپ،
ئېھ، مۇشۇ زېمىندۇر مېنىڭ يۈرىكىم!...
يوپۇرماق،
سۆيمەكتە زېمىننى قۇچاقلاپ ئاستا...

پىنھاندا تىت-تىت بولۇپ تۇرغان ئەي ئادەم،
ئۆچ كۆرۈپ قالدىڭمۇ كۈننىڭ نۇرىنى؟
ئۆزگەرتىپ قويالماس ئەسلا سايىغا،
يوپۇرماق شەكلىگە ئۆزگەرگەن خۇدا،
تەشۋىشلىك كۆڭلۈمدەك يىللارمۇ مېنى.
يوپۇرماق،
ئاستاغىنە باشلىدى ناخشا،
گوياكى ياش قىزنىڭ ئۆكسۈگىنىدەك.
بۇلۇتلار لىققىدە نۇرغا چىلانغان،
كىم ئۇنى ئېپكېتەر بۇندىن ئاۋايلاپ؟
تەبەسسۇم تارقىتار يەردە گۈل-چېچەك...

ئايلىنىپ كېتەرمەن يات بىر ئادەمگە،
كىم سۆيسە ياش تۆكۈپ مۇزدەك تېنىمنى.
ئۇلۇغۋار ھىجراننىڭ تۆككەن يېشىدىن،
ياسىدىم شادلىقنىڭ مۇنارىسىنى.
روھىمنى ئۇچۇرۇپ كەتتى مەيۈسلۈك،
ئېھتىمال دۇنياغا تۆرەلدىم خاتا.

ئېھتىمال دۇنياغا تۆرەلدىم خاتا.
ياكى مەن يوللارنى تۈزۈك ماڭالماي،
شەپقەتسىز كۆرۈنۈپ قالغاندۇ دۇنيا؟...
ئۆزگەردىم يوپۇرماق شەكلىگە تولۇق...
كىم ئەمدى سۆيىدۇ مېنى پېتىنىپ،
شادلىقنىڭ مۇنارى ياسالغان جايدا؟...

شېئىرلار

ئەسقەر داۋۇت

ئايال

سەن دېڭىز دولقۇنىدەك ئەۋرىشىم گويا،
ۋە لەرزان سەلكىندەك يېقىملىق بۇندا.
سەن بۈيۈك ئەسەرسەن، بىباھا تاشسەن،
گوياكى قەلبىمگە بەتلەنگەن ئوقيا.

دېرىزەم تەكچىدە ئېچىلغان گۈلسەن،
بەك گۈزەل رىۋايەت، ھېكايەت ھەم سەن.
باراقسان دەرەخسەن، ياپيېشىل چىمەنسەن،
بىر پارچە تەڭداشسىز مەنزىرىدۇرسەن.

ئۆزگىچە بىر پىكىر، ئىدىيە ھەم سەن،
بىر سىرلىق ۋەقەسەن، مۇشكۈل جەريانسەن.
مۇرەككەپ مەسىلە، خىيالسەن تاكى،
مۇمكىنلىك ھەمدە سەن چەكسىزلىكتۇرسەن.

بىر دانە نازۇككىنە سەنئەت بۇيۇمسەن،
ئۈزۈلمەس بىر يۈرۈش شانلىق مۇقام ھەم.
ئاھ! سەنكى تۈگىمەس ئۇزۇن كوچىسەن،
ماڭىمەن ئەبەدكە، ماڭىمەن ھەردەم.

پاكلىنىش

ياردىم يۈرەك باغرىمنى تولۇق،
ئىچ-تېشىمنى قىلدىم ئەۋرىشكە.
رېنتگېندا كۆرۈندۇم پاكىز،
مەنە ئىچرە گۈزەل مەنزىرە.

رېنتگېندا كۆرۈندۇم پاكىز،
ئاھ، مىكروسكوپ تەكشۈردى سانسىز.
ھۈجەيرىلىرىم بىر ئاسمان ئاققۇ،
گاھ ئاسمانمەن، نۇرلۇق ۋە نامسىز.

پاك، غۇبارسىز، كۆپكۆك ئاسماندىم،
چاقتىنك دەھشەت چېقىن بوپ لېكىن.
مىليون يىللاپ ئاققان دەريادىم،
ۋە ئاقاتتىم ئەبەدكە تەمكىن.

رەڭ، ئاۋاز ۋە تەم بوپ ئەيلىدىڭ،
جۈيلۈدى رەڭ، ئۆڭدى تەم-پۇراق.
سۇندى ئاۋاز، سالمىدىم سۈرەن،
سالالمىدىم ھېچنېمە، ھېچقانداق.

بۈگۈن ۋە ئەتە

بۈگۈنۈڭ ئازابتا ئۆتسىمۇ بىراق،
قايتىدىن نۇرلىنىپ قالىسەن ئەتە.
بۈگۈنكى شادلىققا بەرمىسەڭ تەبىر،
تۈنۈگۈنكى بۈگۈنگە قايتىسەن يەنە.

ئەتە ھەممىگە بىلىنەر كۆركەم،
شۇ قەدەر مۇقەددەس، مەزمۇت، گۈزەل ھەم.
بۈگۈن گەر تۇماندا بولسىمۇ غايىب،
ئۇلۇغۋار چاقناشنى كۆرىسەن جەزمەن.

تۇنۇگۈن ۋە بۈگۈن، بۈگۈن ۋە ئەتە،
تۇنۇگۈن ۋە بۈگۈن، بۈگۈن ۋە ئەتە،
تۇنۇگۈن ۋە ئەتە، ئۆتمۈش، كېلەچەك،
بۈگۈن ئىچىدىلا پورەكلەر ئەبەد.

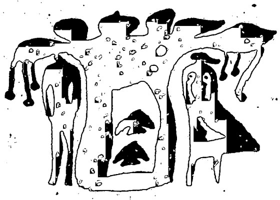

ئىنتىزارلىق

سۇغا چىقساڭ خىلۋەت ساھىلغا،
مەن بىر تەنتەك بېلىجان بولۇپ،
چۆمۈلۈۋالدىم سېنىڭ سۇغاڭغا.

باققا كىرسەڭ گۈل تەرمەك ئۈچۈن،
مەن بىر مەجنۇن كېپىنەك بولۇپ،
ئۇچۇپ يۈردۈم كىرپىكىڭ ئارا.

ئۇخلاپ قالساڭ ھۇجراڭدا بىخۇت،
سېنىڭ ئۇماق ئاسلىنىڭ بولۇپ،
مىياڭلىدىم مۇدھىش ئازابتا.

ئىنتىلىش

مەمەت ئابلا باقى

قورام تاش ئۈستىدە — دەريا بويىدا،
ئولتۇرار بىر قىزچاق شەپەققە قاراپ.
چاقچاقچى يېگىتتەك جىم تۇرماي شامال،
ئويناپتى چېچىنى يەلپۈتۈپ تاراپ.

سۆيگەندە ئۇپۇقنىڭ لېۋىنى شەپەق،
لالىرەڭ قەدەھتەك كۆرۈندى قىزغا.
بىر تاتلىق ئېقىمدا كۆيۈشۈپ يۈرەك،
چۆمۈلدى ئۆزگىچە شېرىن بىر ھېسقا،

خىلۋەتتىكى ئۆسكلەڭ گىياھ

ئەھەت داۋۇت

نەزەر يەتمەس پىنھان جىرادا،
دولقۇنلايدۇ تەمكىن بىر گىياھ
ياپراقلىرى كۆمۈش جام كەبى،
بەرگىدە كۈن ئەيلەيدۇ جۇلا.

غولى مۇزمۇت، ھىدى بەك ئۆتكۈر،
چەكسىز كۆكۈل ئاڭا بەنت-ئەسىر.
دىل قەسرىمنىڭ شاھى ئۇ، چۈنكى
ئارمىنىمغا بېرىدۇ تەبىر.

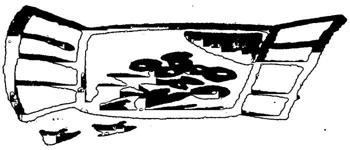

شېئىرلار

ئابلەت ئابدۇرېشىت

ئەمما

باغلىرىڭغا باشلىدىڭ مېنى،
گۈل كۆرەلمەي ياندىممەن ئەمما.
دەريايىڭغا باشلىدىڭ مېنى،
ئىچمەي تۇرۇپ قايتتىممەن ئەمما.

قۇياش دېسەم، تولۇن ئاي دېسەم،
قۇقاس بولۇپ جىلمايدىڭ ئەمما.
ئۇچۇپ كەتتىڭ ماي قوڭغۇزىدەك،
تۇتۇق بەرمىدىڭ قاچتىڭسەن ئەمما.

سەن سەھەر ...

سەن سەھەر باھارنىڭ باغلىرى كەبى،
قىزارغان مەگزىڭنى ئورىغان تۇمان.
سەن سەھەر شەبنەمدەك ئۇماق
ۋە سەبى،
قەدىمكى ئورماندەك ياتقان خىيالچان.

سەن سەھەر چۆچەكتەك شۇنچە
رومانتىك،
ھەر قۇرۇق سۆزلەيدۇ مىڭلاپ تەلپۈنۈش.
سەن سەھەر گۈللەرنىڭ پورەكلىرىدە،
مەن ئۈچۈن تۇغۇلۇپ قالغان شېرىن
چۈش.

سەن سەھەر يوللارنى سۆيۈپ تۆنشىڭ،
ئىزلاردىن رىۋايەت ئىزلىگەن، كۈلگەن.
سەن سەھەر بۇلبۇلنىڭ غەمكىن كۈنىگە،
ئاشىقنىڭ كۆز يېشى بولۇپ تۆكۈلگەن.

سۆيگۈ لىرىكىلىرى

شىرئەلى مامۇت

ئايدىڭ كېچە

جىمىرلىشار كۆكتە كېچە
كۆمۈش نۇرغا تويۇنغان زېمىن.
تىترەيدۇ يوپۇرماق يېنىك،
ئاستاغىنە ئاقىدۇ ئېقىن.

نەلەردىندۇر ئېپكېلەر شامال،
شېرىن-شېرىن پىچىرلاشلارنى.
ئەينەك كەبى كۆرسىتەر كۆللەر،
ئاچچىق-چۈچۈك تىپىرلاشلارنى.

ماركىسىز خەت

چىقارمىسا سىرتلارغا ئاتاڭ،
مەيلى جېنىم غەم قىلما ئارتۇق.
ھەر ئاخشىمى شۇلا كۇپايە،
دېرىزەڭنى قويساڭلا ئوچۇق.

دېرىزەڭنى قويساڭلا ئوچۇق،
پاك سۆيگۈمىز قالمايدۇ يېتىم.
كىرەر ئۇندىن بىمالال ئۇچۇپ،
ساڭا يازغان مۇھەببەت خېتىم.

مەڭگۈلۈك سۆيگۈ

بۇخەلىچە ئەمەت

1

سەرسان ئايدىك خيالىمنى قىلمىغىن ۋەيران،
سۆيگۈم ساڭا شاھىد بولسۇن بىچارە كىچە.
بۈگۈن ئەسلەپ قايتىم كونا بۇلاق بېشىدىن،
نىگار سېنى ئۇنتۇلالماي ھەسرەت ئىچىدە.
سېغىنىشتا ئۈمتۈلمەن قەلبىمدىكىنى —
قىلالمايمەن مىسرالاردا ئەبەدىي ئىزھار.
سەنمۇ ئەسلە نىگار مېنى شۇنداق بىر كېچە.
يوشۇرمىغىن ھېسلىرىڭنى پەقەت ۋە پەقەت،
كەل، گىرە سال خيالىمغا تارتىنما زىنھار.

2

ۋىناس ئاڭا ياش تۆكمەكتە قايغۇلۇق تۇستە،
كۆزۈڭلارغا سۈرىتىمنى قويۇڭلار ئويۇپ.
كۆچۈرمىشىم قەلبىڭلارغا بولسۇن ئابىدە،
بىر كۈنلەردە تۇغۇلمىغان يىلان بوپقالسام،
كۆلۈمسىرەپ گۈل بەرگىدە تۇرغان شەبنەمگە،
تونۇپ مېنى ئاھ، ھەممىڭلار قىلىڭلار سەجدە.

3

دېگىنىز يوقتۇر مېنىڭ قۇرغاق يۈرتۈمدا پەقەت،
سەن دېڭىز بول (ھاياتىمنىڭ ئەبەد گۈلتاجى)
خەرىتىگە چۈشەلمەيدۇ كىچىكلىكىدىن
يەر شارىنىڭ بىر قىسمى ئۇ يېزىلمىغان بەت.

4

خالىمايمەن باشقا بىرسى ئېلىپ ئىلكىگە،
يۈرىكىڭنى، پاك سۆيگۈڭنى قىلىشنى ۋەيران.
بەختسىزلىك تۇرمۇشىڭغا ئېپكەلسە كۈلپەت،
بولار ماڭا ئاھ، نەقەدەر دەھشەت بىر ئازاب!
ئۆلۈش مەنسۇپ تويۇڭ بولغان كۈنلا ماڭا،
قەرز قىلىپ ساڭا ئاتەش مۇھەببىتىمنى،
ئەقىدەمنى قوبۇل قىلغىن، قىلاي ھەدىيە.

5

ئۆتۈپ قالساڭ سۆيگىنىڭنى قولتۇقلاپ بىر كۈن،
قەبرە سۈپام قويۇرۇلغان شۇ خىلۋەت جايدىن.
مۇھەببەتنىڭ نامى بىلەن ئوقۇپ قەسىدە،
ئۆتۈپ كەتكىن تىلىكىم شۇ، كەتسەڭمۇ ئاندىن.

ئىككى شېئىر

ئابدۇراخمان توختى

يۇلتۇز

كۆز تاشلىشىڭ شۇنچە يېقىملىق،
ۋۇجۇدىڭدىن تۆكۈلەر سۆيگۈ.
چېھرىڭ مەپتۇن قىلار ۋە بىراق —
ۋىسال تاپماي يۈرىمىز مەڭگۈ...

كۆڭۈل

چۈشەنمىدىم كۆڭۈل دېگەننى،
تىلسىماتتەك سىرلىق مۆجىزات.
دەسسىۋېلىپ توزاقلىرىغا،
ئۆزگىلەردىن يېدىم كۆپ كاچات...

سۆيگۈ يېشى

خالىدەم كەنجى

جۇپ كۆزۈمدىن سىرغىغان قەترە،
گۈل بەرگىگە قونۇپتۇ پىنھان.
ئۇنتۇلماس ئىز سالدى كەچمىشكە،
پاك سۆيگۈ دەپ ئۇرغۇغان پىغان.

ھەسرىتىمنىڭ يېشىل بۇلۇتى،
يۇتۇۋاپتۇ بەختىمنى تىمتاس.
ئاھ، سۆيگۈسىز يىگانە قالدىم،
ئايىغىڭغا باش قوياي ۋىناس.

ۋىسال پەيتى

پاشاگۈل ئىسمايىل

ھىجرانىغا چىدىماي يىغلىساڭ، مەڭگۈ —
ئالدىراپ كۆز يۇمما، كۈتۈپ تۇر مېنى!
قەلبىمدە ئالەمچە ئاتەشلىك سۆيگۈ،
تاشلىناي يۈرەككە، يېقىپ يۈرەكنى.

ئېرىسۇن مۇزلىغان يۈرىكىڭ قايتا،
كۆز ئاچقىن ھاياتقا سۆيگۈم تەپتىدە.
ئورۇن يوق ئەزەلدىن قايغۇ، ماماتقا،
تىرىلگەي ھەر كىشى ۋىسال پەيتىدە.

لالەم

غەنىمەت قادىر

ئارمانلارنىڭ نىلوپەرى بولۇپ،
كۆللىرىدە ئۈنسەم جان لالەم.
چېچەك بولۇپ تۆكۈلسە قىش-ياز،
يوللىرىڭغا سۆيگۈ-ئەقىدەم...

زەڭگەر كەڭلىك داۋالغۇشلىرى،
چايقاپ بوزغۇن چېچىلغىنىدا،
ئېپكىلەرمۇ دالا شامىلى،
ئاق چوغلۇقنىڭ كۆيىدىن سادا،

چەكسىزلىكلەر ئۇپۇقىنى كۆزلۈك،
دولقۇن ياساپ يالمىسا مېنى.
بىلەرمىدىڭ بار دەپ تەكتىمدە،
كىچىككىنە قۇلۇلە قېپى...

تەگسىز تىلسىم كۆزۈڭگە لالەم،
ئاق بېلىق بولۇپ شوڭغۇپ كېتەيمۇ.
داۋالغۇتۇپ زىلال قەلبىڭنى،
شامال بولۇپ سۆيۈپ ئۆتەيمۇ...

ياشلىقا

ياسىنجان ئەرشىدىن

ئۇقۇمايمەن لەنەت قارغىش ياشلىقىم ساڭا،
سەن كېتىۋەر تەنتەكلىكىنىڭ ھارۋىسى بىرلە.
چېغىر يولغا، جاڭگاللارغا، پىنھان-باغلارغا...
سەن گوياكى جەسۇر بىر قۇش، ئۇچقىن ئاسماندا.

باغلىشايلى بىز ئىككىمىز تەقدىر ئۈستىدە،
سەنمۇ تىككىن بارلىقىڭنى، مەنمۇ ئۆزۈمنى.
ئۇچرىشايلى جەننەت ياكى دوزاخ ئىچىدە،
سوۋغا قىلىپ بۇ دۇنياغا بارچە-ئۇتۇقنى.

شۇندىاقىممۇ ئىلتىجا قىپ ياش تۆكۈپ قالسام،
ئەجەب ئەمەس، نەگە يۈتتۈڭ ئالتۇن ئاچقۇچ دەپ.
سەن كېتىۋەر توسالغۇسىز يەتكىن ئارمانغا،
نېمە قىلاي توسۇپ سېنى، غەملىرىڭنى يەپ!

سۈرەتتىكى يەر

ئابلىز ئوسمان

يۈلتۈزلاردەك يىراقسەن ئەمما،
شېرىن لەززىتىڭ ماڭا زوق بېرەر.
بولدۇقلايدۇ باغرىڭدا ياشلار،
مەن ئۇت،
سەن ئۇت —
بىر جۈپ سەمەندار!
ئارىمىزدا يوقتۇر پىلسىرات،
چاقنار پەقەت ئىشقىنىڭ سەمىرى.
يۈرىكىم قۇش ئۆزۈڭ قانات-پەر،
جاندۇر ئاڭا ئۆلۈم كەۋسىرى.
يېلىنجايمەن تۇپانىڭ ئارا،
ئۇندا رەڭدار پارلايدۇ بىر چۇش.
بوشلۇقلاردىن تۆكىدۇ يۇلتۇز،
دولقۇنىڭدا تىترىگەن ئۇكسۇش.
باغرىڭ ئارا قەلبىم پارچىسى،
شەپەق كەبى تۇرار نۇرلىنىپ.

يارىلارمۇ زېمىنى قايتىدىن،
بولۇتلىرىم كەتسە قوشۇلۇپ؟
خىيالىمدەك يىراقسەن ئەمما،
باللىقتەك لەززەتلىك بىر يەر.
ئەي سەن بەلكىم قەبرىگاھىمسەن،
يۈرىكىم قۇش ئۆزۈڭ قانات-پەر.

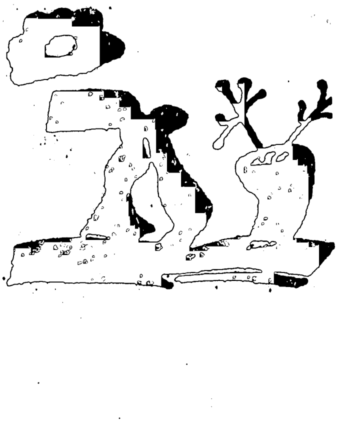

ئىككى شېئىر

جاسارەت

ھاياتلىقنىڭ ئانىسى

ئەنسىرىمە، يىمە ۋايىم جان ئانا،
گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىسە ياز كۈنى.
سۇغا تەشنا چۆلنىڭ ھايات ناخشىسى،
ئۇنىڭ ئاشۇ سەن چۆچىگەن كۈي-ئۈنى.

ھاياتلىققا رىشتە باغلاپ شۇندىلا،
بىخ سۈرىدۇ دالىلاردا كۆك ياتاق.
ياپرىقىدا جىلۋە ئەيلەپ تامچىلار،
كۆرۈنەر گۈل كۈن نۇرىدا زەپ ئۇماق.

پايانى يوق چىمەن ۋادا يۇيۇنۇپ،
كائىناتقا نازلىق بىلەن باققۇسى.
جاراڭلىنىپ شاد ناخشىنى دەريالار،
ئاسمان-پەلەك دولقۇن ياساپ ئاققۇسى.

ئارامىنى بۇزالمايدۇ پاشىلار،
«غىڭ-غىڭ» قىلىپ يۆشۈكتىكى بوۋاقنىڭ.
شەيدا قىلار دىلنى يېشىل كىمخابى،
قاقاسلىشىپ كەتكەن تاغۇ-دالىنىڭ.

* *

ئەنسىرىمە، كەتمە ئانچە تەمتىرەپ،
گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىسە جان ئانا.
چۆللەردىكى مەۋجۇداتقا قايتىدىن،
ھاياتلىقنى تۇغۇپ بېرەر ئۇ گويا.

ئاھۇ كۆزلەر لەززەتتۇر ھاياتنىڭ

ئاھۇ كۆزلەر، ھۆرمۇسلەر يا پەرى،
جىسمىڭلاردا باردۇ قانداق مۆجىزات؟
ئۆزۈڭلارمۇ گۈزەللىكنىڭ ئەختەرى؟
ئىشقىڭلاردا ئارام تاپماس بۇ ھايات.

ئېزىتقىمۇ پاكى سىلەر سېھىرگەر؟
مېڭىشىڭلار بىر چىرايلىق مەنزىرە.
قوللىرىڭلار چاققان ئەجەب شۇ قەدەر،
قايسى چاغدا كىمدىن ئالغان تەربىيە؟

سىلەر كۆكتىن خۇپىيانە چۈشكەنمۇ،
قەددىڭلاردىن بېرىپ ئۈرنەك چىنارغا؟
يۈزۈڭلارنى نۇر ئىلاھى سۆيگەنمۇ؟
ئوخشاش ئىللىق چېھرىڭلار نەۋ باھارغا.

ئۇستا رەسسام يا سىلەرنى سىزغاندا،
جان بەرگەنمۇ مەستلىكى كېپ ئىلاھىنىڭ.
تىنىقىڭلار قوزغار سەۋەس ئىنساندا،
خۇش ھىدىنى ئالغان قايسى گىياھىنىڭ؟

قۇياش كەبى چاقناپ تۇرغان كۆزۈڭلار،
كۈندىشىمۇ ئاسماندىكى چولپاننىڭ؟
ئاشۇ ياڭراق، تاتلىق، ئوماق سۆزۈڭلار،
جەۋھىرىمۇ نادىر لىرىك داستاننىڭ؟

ئالدىڭلاردا باش ئۇرمىغان قاچاندا،
ئاشىق بولۇپ قايسى باتۇر، قايسى خان؟
سىلەر ۋىسال شارابىنى سۇنغاندا،
ۋاھ، راھەتتىن يايراپ كېتەر بۇ تەن-جان!

بولغاچ سىلەر ھەر كۆڭۈلگە ھۆكۈمران،
مېھرىڭلاردىن تۆكۈپ سۆيگۈ شەربىتى.
ئارام بولار ئاشىقلارغا ھەرقاچان،
ۋىسال ئۈچۈن چەككەن بارچە كۈلپىتى.

ئىلتىجا

(ھېكايە)

ئەخمەت تۆمۈر

يەرنىڭ توڭىنى ئالدىغان ئاچچىق شامال يىلاندەك ۋىشىلداپ قالدۇق قار-مۇزلاردىن كىچىك-كىچىك ئېرىقچىلارنى ھاسىل قىلغاندى. قىشچە ئۆستەڭنىڭ سۈيى ئۈستىدە «ئەجدىھار» دەك سوزۇلۇپ ياتقان قېلىن مۇزلار مانا ئەمدى قېتى بۇزۇلغان قاتلىما ناندەك پارە-پارە بولۇپ قىرغاقلارغا ئۇرۇلۇپ-سوقۇلۇپ ئاقماقتا... ناگان-ناگاندا سۆگەت يىلتىزلىرىغا ۋە گىرۋەكلەرگە ئېسىلىپ قالغان مۇز پارچىلىرىنىڭ چېقىلغان ئەينەكتەك تاراڭلاپ چۈشۈشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرماقتا... نەمخۇش ھاۋا، ئاخشىمى غىلتاڭ بولۇپ قېتىپ كەتكەن يوللارنىڭ ئېرىشى باھارنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى... مەن ئانا يۇرتنىڭ ئاشۇ ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئۆستەڭ بويىدىكى ئەگرى-بۈگرى يولنى بويلاپ يېزا بازىرىغا كېتىۋاتىمەن. بىرنەچچە كۈندىن بېرى يۇرتداشلارنىڭ ماڭا سۆزلەپ بەرگەنلىرى بىردە كۆڭلۈمنى خۇش قىلسا، بىردە كۆڭلۈمنى غەش قىلماقتا... مەيلى نېمىلا بولمىسۇن، ھاكىمنىڭ ئۆزى بىلەن كۆرۈشۈپ ئاندىن بىر نەرسە دەي دەپ ئويلىدىم. ماشىنىنىڭ «پىت-پىت» قىلغان يەڭگىل سىگنالىدىن چۆچۈپ ئۆزۈمنى چەتكە ئېلىشىمغا كابىنكا ئىشىكى ئېچىلىپ، بېشىغا كۆرپە قۇلاقچا، ئۇچىسىغا پەلتۇ كىيىۋالغان دىقماق بىر ئادەم ماشىنىدىن چۈشتى-دە، ئالدىمغا كېلىپ مەن بىلەن كۆرۈشۈپ كەتتى:

— سىز ئۈرۈمچىدىن كەلگەن ئالىم — زاھىت بولامسىز؟

— شۇنداق!

— دەل ئۈستىدىن چۈشۈپتىمىز-دە، مەنمۇ ئۈستى-بېشىڭىزغا بىر قاراپلا شۇمىكىن دەپ پەرەز قىلغان، ھى-ھى... يۈرۈڭ... يۈرۈڭ ماشىنىغا چىقىڭ...

— نېمە ئىش؟

— نېمە ئىش بولاتتى، ھەقچان سىز مېنى تونۇمايسىز، مانا مەن قاراڭ، باۋۇدۇن ھاكىمنىڭ مەخسۇس كاتىپى. سىزنى ئېلىپ كېلىشنى شەخسەن ئۆزى ئورۇنلاشتۇرغان. بۈگۈن مانا مەن ئاتايىن سىزنى ئالغىلى كېلىشىم. ھى-ھى... قالدى گەپنى ماشىنىدا كېتىۋاتقاچ دېيىشەيلى.

— ناھايىتى ئوبدان، مەنمۇ بۈگۈن باۋۇدۇن بىلەن كۆرۈشەي دەپ يولغا چىققان...

— ئېسىڭىزدە بولسۇن، ئۇنىڭ يېنىدا باۋۇدۇن، باۋۇدۇن دەۋەرمەڭ. دېگۈڭىز كەلمىسىمۇ «ھاكىم» دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويۇڭ، بىزنىڭ بۇ يۇرتتىكىلەرنىڭ ھەممىسى مەنسىپنى قوشۇپ ئاتاشقا ئادەتلىنىپ كەتكەن. بىزلەرغۇ كۆنۈك. بولمىسا ھاكىمنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ، بۇرنىدىن چىقالايتۇقمۇ؟

— ھا-ھا... ھا-ھا... قىزىقكەنسىز، «مەنسەپ» دېگەننى ئاتىمىز ئىسىم قىلىپ قويمىغان تۇرسا، بۇنىڭغىمۇ شۇنچىۋالا قىلىپ كەتكۈلۈكمۇ؟

— سىز چۈشەنمەيدىكەنسىز، بىزنىڭ بۇ يۇرتتا ئەمەلنى ئاتىمىسا كىشىلەر ئېتىبارغا ئېلىپ كەتمەيدۇ. توي-تۆكۈن، نەزىر-چىراق، مېھماندارچىلىقتا تېخىمۇ شۇنداق، ھى-ھى... قىزىق گەپ، بۇرۇنقى كاتىپ بىرنەچچە قېتىم ئادەم جىق يەردە «باۋۇدۇنكا، باۋۇدۇنكا» دەپ چاقىرىپ قويۇپ قوڭغا تېپىك يېدى. ئەسلىدە ھاكىممۇ ئانچە ھار ئالمىغان. بىراق بىر قېتىملىق ئولتۇرۇشتا ھاكىمغا، ئۇ كاتىپنىڭ ئۆز ئىززەت-ئابروينى قىلماي، خەلقى-ئالەم ئالدىدا تۆكىنى چۈشۈرمەكچى ئىكەنلىكىنى تازا ئېزىپ ئىچۈرۈپتىكەنمەن، پايدىسى ماڭا بولدى. بۇنداق دېسەم، بۇ ئادەم تازا چېقىمچى، ئىچى قوتۇر بىرنېمە ئوخشايدۇ دەپ قالماڭ، ھاكىمنى بىزدەكلەر ئەتىۋارلىمىسا كىم ئەتىۋارلايدۇ.

— كاتىپ، بۇ سۆزىڭىز تازا جايىدا بولمىدى. ھاكىملىقنى خەلق بەرگەن، خەلق ھىمايە قىلىپ سايلىغان، يەنە شۇلار ھاكىمنى ئىززەتلەيدۇ، ھاكىم دېمەك «يۇرت بېشى» دېگەنلىك، مۇنداقچە قىلىپ ئېيتقاندا خەلقنىڭ چاكىرى دېگەن سۆز.

— بىلمەن، بىلمەن. مەن ئەل قاتارى قول كۆتۈرۈپ سايلىغان، مۇنداقچىلا دەپ قويدۇم، قېنى تاماكا چېكىڭ.

— رەھمەت، مەن تاماكا چەكمەيمەن.

— ئوھوي، كاتتا ئەربابلارنىڭ ئارىسىدىمۇ تاماكا چەكمەيدىغانلار بار ئىكەن-ھە، مانا قاراڭ، بىزدەكلەرگە ئامال يوق، خىزمەت قىلدۇق دەپ ئىتتەك سوكۇلداپ يۈرۈپ، بوغۇلۇپ كېتىپ ئاچچىقىمىزدا چېكىپ سالىمىز-دە بۇنى، — ئۇ شۇنداق دېگىنىچە ئارقىمۇ-ئارقا ئۆزمەي چېكىپ، ماشىنىنىڭ ئىچىنى ئىسقا تولدۇرۇۋەتتى. مەن دېرىزە ئەينىكىنى سۈرۈپ قويدۇم. مۇزدەك سوغۇق شامال ماشىنىدىكى ئىس-تۈتەكنى سىرتقا ھەيدىدى. مەنمۇ ئەركىن نەپەس ئېلىپ خېلى ئوڭشىلىپ قالدىم. كاتىپ ئۆزىنىڭ بايىقى قىلىقلىرىدىن بىر ئاز خىجىل بولدى بولغاي، ماڭا ئەتەي سۈركىلىپ كۆچۈكلىنىشكە باشلىدى.

— زاھىت پروفېسسور، مەن بىر ئاز ئوڭايسىزلىنىۋاتىمەن. باياتىن سىزنى سىز دەپ سالدىم، كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ.

— ھېچقەسى يوق، مېنى زاھىت دەپ ئاتىسىڭىز بولۇۋېرىدۇ.

— ياخشى، ياخشى. نېملا دېگەنبىلەن يەنە چوڭ شەھەردە ياشىغانلار ئوڭلۇق-دە! قىزىق ئىش، ئۆتكەن يىلى ھاكىم بىلەن ئۈرۈمچىگە بېرىپ قالدىم. قاراڭ، كەچتە ھاكىمنى ئويىنىتىپ كۆڭلىنى ئاچايلى دەپ بىر سودىگەر ئاغىنەمنىڭ ئۆيىگە ئاپاردىم. ئۆيگە كىرسەم ھەر بىرى بوغما تاغاردەك، لەڭپۇڭدەك لىغىلداپ تۇرىدىغان ئۈچ سەتەڭ ئولتۇرۇپتۇ... كەيپىمىز چاغ. تازا قانغۇدەك تۇتۇشۇپ ئىچىشتۇق، سۆزلەشتۇق، كۈلۈشتۇق. بىركەمدە قارىسام، باشقىلار سەتەڭلەر بىلەن تانسىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ، مەنمۇ ھاراقنىڭ كۈچى بىلەن شۇلاردىن بىرىنى تارتىپ ئوتتۇرىغا چۈشتۈم. تانسىغا چۈشۈپلا ھېلىقىنىڭ پۇتىغا دەسسەپ سالماسىمەنمۇ، تازا كېلىشكەن كاچاتتىن بىرنى يېدىم. ئا... نېمە دېدى دېمەمسىز، «ئۆت... نېرى، كىچىكىڭىزدە تەخەيمۇ يېتىلەپ...

نېمە ئىكەنسىز» دېۋىدى، ئىزا-ئاھانەتكە ئۆلدۇم، ئاخىرى تىلىمنى چايناپ: «خاپا بولمىسىلا، مەن ئەيىبلىك» دەپ بولغىچە «ئالتە شەلكىمۇ سىز؟! بىزنىڭ بۇ يەردە بارغۇ، ھەرقاندىقىنى سىز دەپ چاقىرىدۇ، قاملاشمىغان...» دېگىنىچە ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرۇۋالدى. مەن شۇ كۈندىكى خاپىلىق بىلەن ئەتىسىلا يۇرتۇمغا قايتىپ كەلگەن. ھاكىمغا جىق مەسلىھەتمۇ بەردىم، يۇقىرىدىن كەلگەنلەرنى ھۆكۈمەت نامىدىن ھەممەيلەن «سىز» دەپ ئاتاشنى تەشەببۇس قىلىپ بىر پارچە ئۇقتۇرۇش چۈشۈرەيلى دەپ.

— ھاكىم ئۇنىدىمۇ؟

— نەدىكىنى، تېخى مېنى مازاق قىلىپ «يۇرتۇڭدىن تانغىلى كېلىۋاتامدۇ؟ بۇ، ئاتا-بوۋىمىزدىن تارتىپ ئاتىلىپ كەلگەن ئاتالغۇ تۇرسا، ئۇنى بىر ۋاراق ئۇقتۇرۇش بىلەن ئۆزگەرتىۋەتكىلى بولامتىمۇ» دەپ بىرھازاغىچە سۆزلەپ كەتتى.

— ئۇنىڭ خېلى جىگىرى بار ئىكەن-ھە؟

— جىگىرى دېمەي يۈرىكى دەڭ. ئۇنىڭ يۈرىكى قاپتەك بار. ھاكىم بولۇپلا ئاۋۇ بىنالارنى، ماگىزىنلارنى سالدۇرۇۋەتتى، شەخسەن ئۆزى نەق مەيداندا ئىش بېجىردى، مەنمۇ جىق ھەلەك بولدۇم. ھاكىمغا ۋاقتى-ۋاقتىدا ئۇسسۇزلۇق يەتكۈزۈپ بەردىم. ئاخشىمى-ئەتىسى ھاكىمنىڭ ھاردۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن سەنئەت ئۆمىكىمىزنىڭ سەتەڭلىرىگە دەپ سورۇن ئورۇنلاشتۇرۇپ بەردىم. ھى-ھى...

— ئۇنداقتا ھاكىم سىزنىڭ بىشارىتىڭىز بويىچە ئىشلەيدىكەن-دە!

— دەسلىپىدە رەت قىلىپ باقتى. كېيىنچە... نەدە ئۆزىگە راھەت قوغلاشمايدىغان باشلىق بار؟ تارتىنمىسىلا، قالغىنىنى ئۆزۈم توغرىلايمەن، دېدىم. ئاخىرى ئويۇن-تاماشىنىڭ تەمىنى تېتىغاندىن كېيىن «قوي يەمگە ئۆگىنىپ كەتكەندەك» ئىزدەيدىغان بولدى. ھى-ھى...

ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى تېنىمنى شۈركەندۈرۈۋەتتى. ئادەملەر نېمىدېگەن گۆل-ھە! باۋۇدۇن ئاشۇنداق ئۆزگىرىپ، بۇرۇندىن نەگە يېتىلىسە شۇ يەرگە ماڭىدىغان ھالغا كېلىپ قالغاندىمۇ؟...

— ئاڭلىسام ھاكىم بىلەن ساۋاقداش ئىكەنسىلەر، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

— نېمىدېگەن ياخشى! بىرىڭلار پروفېسسور، بىرىڭلار ھاكىم ... قولنى نەگە سۇنساڭلار شۇ يەرگە يەتكۈدەك.

— ئۇنداق ئاسان ئىش نەدە بولسۇن؟

ئۇ جىم بولدى. مەن ماشىنا كۆزنىكىدىن قاتار-قاتار سېلىنىپ كەتكەن بىنالار، كەڭرى-ئازادە ئاسفالت يوللار، يوللاردا ئايىغى ئۈزۈلمەي قاتناۋاتقان ماشىنا-تراكتورلارغا قاراپ، چوڭقۇر خىيال ئىچىدە بۇرۇختۇم بولۇپ ئولتۇرىمەن... ئارىلىقتىن يىگىرمە بەش يىل ئۆتتى. بۈگۈنكى كۈندە چوپچوڭلا ئادەملەردىن بولۇپ كەتتۇق، خىزمىتىمىز بۆلەك-بۆلەك جايلاردا بولسىمۇ، ئورتاق بىر نىشان ئۈچۈن تىرىشىۋاتىمىز، باۋۇدۇن بىلەن كىچىك ۋاقتىمىزدا قىلىشقان ئاشۇ شېرىن خىياللىرىمىز رېئاللىققا ئايلىنىپ يۇرتىمىزنىڭ قىياپىتىدە چوڭ ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كەپتۇ. ئەمما باۋۇدۇن بىلەن ئىككىمىز ئوقۇغان ئانا مەكتىپىمىز تېخىچە يېڭىلانماپتۇ. تاملىرى بوۋايلارنىڭ بېلىدەك ئېگىلىپتۇ. باللار مۇشۇ سوغۇق كۈنلەردىمۇ ئاشۇ كونا سىنىپلاردا دوگدىيىشىپ ئوقۇۋېتىپتۇ، كۆرگەن كىشىنىڭ ئىچى سىيرىلىدۇ.

ئىككىمىز بېلىق تۇتقىلى چىقىدىغان ھېلىقى ئېقىنغا تېخىچە كۆۋرۈك سېلىنماپتۇ. بۇ ئۇنىڭ قولىدىن كېلەتتىمغۇ؟! دېھقانلار ھازىرغىچە ئىككى قاتقا ئۆتمەكچى بولسا ئات-ئېشەككە مىنىپ ئۆتىدىكەن. ھېچبولمىسا شۇلارنى ئويلاپ قويسا بولماسمىدى...

— كەلدۇق، — دېدى كاتىپ يېڭىدىن سېلىنغان ھەيۋەتلىك بىنانى كۆرسىتىپ. ماشىنا تۆمۈر رېشاتكىلىق دەرۋازىدىن كىرىپ ئايۋان ئالدىدا توختىدى.

مەن پەلەمپەيدىن چىقىۋېتىپ ئايۋاننىڭ ئىككى تەرىپىدىكى تۈۋرۈككە يۆلىنىپ تۇرۇشقان ئادەملەر ئىچىدە تونۇش بىر چىراينى كۆرگەندەك بولۇپ تۇرۇپ قالدىم. بۇ ئاقپىشماق، ئاق يۈزلۈك، گىرادۇسلۇق كۆزەينەك تاقىۋالغان ئايال ماڭا تولىمۇ تونۇش كۆرۈندى. ئۇنىڭ زاڭقىنىڭ سول تەرىپىدىكى تومپىيىپ تۇرغان قارامتۇل مەڭ كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى. بۇ، پاشا مۇئەللىم شۇمىدۇ دېگەن ئوي چاقماق تېزلىكىدە كۆڭلۈمگە كەلدى. مەن بۇ ئايالغا سالام بەرمەكچى بولدۇم-يۇ، بەلكىم ئوخشاتقاندۇرمەن، سەزگۈلۈرۈم خاتالىشىۋاتقاندۇ، دېگەن خىيال بىلەن پىكرىمدىن ياندىم. ئەمما ھېلىقى ئايال كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرىگىنىچە قوش قاناتلىق ئىشىككە قاراپ تەلمۈرۈپ تۇرۇپ قالدى.

— يۈرۈڭ پروفېسسور، بۇنداق ئادەملەردىن كۈندە نەچچىسى كېتىپ تۇرىدۇ، ھاكىم ساقلاپ قالدى. مەن ئۈندىمەستىن ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. بىراق پۇتلىرىم تاش ئېسىلغاندەك بىردىنلا ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتاتتى. شۇ تاپتا بايىقى ئۇچرىشىش سەۋەبىدىنمىكىن، يۈرىكىم گۈپۈلدەپ سوقۇپ بېشىم زىڭىلداشقا باشلىدى. ئاشۇ مەڭ، ئاشۇ تونۇش چىراي مېنى ئۆزىگە تارتماقتا ئىدى.

— نېمە بولدى پروفېسسور، يۆلىۋالايمۇ، سىلەرنىڭ چوڭ شەھەردە يۇقىرى قەۋەتكە لىفت بىلەن چىقىدىكەن، بىزنىڭ بۇ يەردە ئىشتاننىڭ ئېغىغا تايانماقتىن باشقا چارە يوق، ھى-ھى...

— ياقەي، بىزمۇ كۈندە پەلەمپەيدىن چىقىپ-چۈشىمىز، بۇمۇ بىر چېنىقىش ئەمەسمۇ؟

بىز ئاخىر ھاكىم ئىشخانىسىغا كىردۇق.

— بەللى ئاغىنە، كەلگىلى شۇنچە كۈنلەر بوپتۇ، قاراڭنىمۇ كۆرسەتمەي كۈرۈك مېكيانىدەك ئۇۋاڭدىن چىقماي يېتىۋالدىڭغۇ؟! ھا-ھا... — ئۇ مېنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. مەنمۇ ئەمەلىي ئەھۋالنى ئېيتتىم.

— مېنىڭمۇ سېنى قەۋەتلا كۆرگۈم كەلگەن. ئەپسۇس، توغقانلار بېكەتتە چۈشۈشۈمگىلا كۆدە-كۆرپە سېلىنغان ئات ھارۋىسىنى ئەكىلىپ مېنى ئېلىپ كېتىشتى، ئامال يوق...

— سەن كەلمىگىلى نەچاغ، توغقانلىرىڭمۇ سېغىنغاندۇ، ھازىر ئۇلار باي بولۇپ كېتىشتى، قورسىقى توق، كىيىمى پۈتۈن.

— باۋۇدۇن، بۇ كاتىپىڭ قىزىقچى ئادەم ئىكەن، يولدا كەلگىچە مېنى تولا كۈلدۈرۈپ...

— ۋاي-ۋۇي، بولدى قىلسىلا پروفېسسور، مەن سىلىنى زېرىكىپ قالمىسۇن دەپ نەدىكى بىر گەپلەرنى دەپ قويدۇم شۇ.

— بىلىمەن، بىلىمەن. شۇڭا يولدا زېرىكىپ قالماي دەپ نەگىلا بارسام قانىتىمغا قىستۇرۇۋالىمەن بۇنى، بەزى ئىشلارغا خېلى دىتى بار، ئايىغى يېنىك. — قېنى كاتىپ، ئىشنى توغرىلاڭ.

كاتىپ «خوش» دېگىنىچە پەسكە

تاراقشىپ چۈشۈپ كەتتى.

— هە دوستۇم، — دەپ گەپ باشلىدى باۋۇدۇن، — ئۇزاق زامان بولۇپ كەتتى، سېنىڭ بىلەن چىلاشقۇدەك ئىچىشىپ بولالمىغىلى، بۈگۈن سېنى بىر ئايلاندۇرۇپ كېلەي، جۈمۇ!

— بولدى ئاغىنە، مۇشۇ ئىشخاناڭمۇ بىزگە يېتەرلىك. بولمىسا، ئۆيۈڭگە بارساقمۇ مەيلى، ساڭا ئېيتىدىغان گەپلىرىم جىق، خالىي مۇڭدىشايلى.

— بەللى ئاغىنە، ماڭا خالتا-خالتىلاپ گەپ كۆتۈرۈپ كەلگەن ئوخشىمامسەن؟ بۇنىڭغىمۇ ئۇلگۇرىمىز تېخى... يۈر، — شۇنداق دېگىنىچە كىيىم ئاسقۇچقا ئېسىقلىق پەلتۇسىنى كىيىپ بىلىكىمگە ئېسىلدى. بىز گويا بىردەمدىلا ئەينى يىللاردىكى ساۋاقداشلىق ۋاقتىمىزدىكىگە ئوخشاش بىر-بىرىمىزگە سوڭدىشىپ پەسكە چۈشتۇق. بىز ئىشىك ئالدىغا چىقىشىمىزغىلا، بايامقى ئىشىك ئالدىدا دۈگدىيىپ تۇرۇشقانلار دۇررىدە يۈپۈرۈلۈپ كېلىپ هاكىمنىڭ ئالدىنى توسۇشتى:

— هاكىم، مېنىڭ هېلىقى ئىشىمنى...

— هاكىم، ئۆيي مەسىلەمنى...

— هاكىم...

هاكىم جاۋاب بېرىپ بولغىچە، شوپۇرنىڭ يېنىدا تۇرغان كاتىپ ئۇلارنى ئىتتىرىپ هاكىمغا يول ئاچقاچ هېلىقى كىشىلەرگە كايىشقا باشلىدى:

— كۆزۈڭلار قارىغۇمۇ؟ قاراڭلار، هاكىم بىلەن كېلىۋاتقان كىشى يۇقىرىدىن كەلگەن چوڭ ئەرباب، پروفېسسور، ئۇلار مۇهىم ئىش بىلەن سىرتقا ماڭدى. گېپىڭلارنى ئەتە-ئۆگۈن ئېيتساڭلارمۇ بولىدۇغۇ؟ سىلەر بىر يەرگە كەتمىگەندىكىن.

— ئۇكام، بايا هاكىمنى يوق دەۋاتاتتىڭىزغۇ؟ نېمىشقا يالغان گەپ قىلىسىز؟

— هاكىم دېگەن مانا مۇشۇ دەپ ئالدىڭلارغا چىقىرىپ بەرسەم بولاتتىمۇ؟ سىلەر ئۆزۈڭلارنىڭ، هاكىم يۇرتنىڭ غېمى بىلەن ئاۋارە، هىم، بىلەمسىلەر شۇنى؟

— ئۇ شۇنداق دەۋاتقاندا هېلىقى مەكلىك ئايال ماشىنىنىڭ ئىشىك تۇتقۇچىغا ئېسىلدى:

— هاكىم، مېنىڭ ئىلتىماسىمنى كۆرۈپ باقتىڭىزمۇ؟

— ئىلتىماسلىرىنى كاتىپ ساقلايدۇ، يەنە ئىلتىماسلىرى بولسا كاتىپقا بېرىپ قويسىلا.

— بەرگەن، ئون بەش قېتىملىق ئىلتىماسنى شۇ كاتىپقا بەرگەن.

— شۇنداقمۇ؟ بۇ قېتىم شەخسەن ئۆزۈمگىلا بەرسىلە.

— بولىدۇ هاكىم، بولىدۇ...

كاتىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ماشىنا قوزغالدى.

باۋۇدۇننىڭ كەيپى چاغ، ئۇ ئالدىمىزدا ئولتۇرغان بولۇپ، كۆزىگە قارا كۆزەينەك تاقاپ كېرىلگىنىچە ماڭا سۆزلىمەكتە:

— قارا ئاغىنە، هاكىم بولغاندىن كېيىن ئىشنى نەدىن باشلىدىڭ دېمەمسەن؟ ئالدى بىلەن شەهەر يوللىرىنى كېڭەيتىشتىن باشلىدىم. بۇرۇنقىلار قويدۇرغان مەجنۇنتال ئورنىغا قارىغاي قويدۇردۇم. ئىككىنچى يىلى يوللارنى قاراماي قىلغۇزدۇم. ئۈچىنچى يىلى بىنا سېلىشقا تۇتۇش قىلدىم. شەهەر بولغاندىكىن ئۆزىگە خاس يارىشىقى بولمىسا بولمايدۇ-دە! بۇرۇنقى هاكىم پوكىنىغا بېسىپ ياتقان پۇللارنىڭ هەممىسىنى جايى-جايىغا ئىشلەتتىم. مانا كۆرۈپ تۇرۇپسەن، ئاۋۋالقى خارابە شەهەر ئەمدى ئىسمى جىسمىغا لايىق هەقىقىي شەهەرگە ئايلاندى.

— شەھەرنى كۆكەرتىپ ياخشى قىپسەن ئاغىنە، يېزىلارغىمۇ كۆڭۈل بۆلۈپ قويمىساڭ بولمىغۇدەك، كۆۋرۈكلەر بۇزۇلۇپتۇ، مەكتەپلەر كونىراپتۇ. يەنە ئېرىق-ئۆستەڭ قورۇلۇشىمۇ تاشلىنىپ قاپتۇ. ئاممىنىڭ ساڭا پىكرى باردەك قىلىدۇ.

— پىكرى بار دەمسەن؟ ھەر كىم ھەر نېمە دەيدۇ، ھەممە ئىش ئاستا-ئاستا بولىدۇ-دە! ناھىيىمىزنىڭ ئىقتىسادى تازا ياخشى ئەمەس، يېتىشەلمىدۇق، ھازىرچە ئاشۇ ياغاچ كۆۋرۈكلەرنى رېمونت قىلدۇرۇپ تۇرسا بولمامدىمۇ؟ مەكتەپ كونىرىغان بولسا ئۆزلىرى يېڭىلاپ سالسۇن، ئېرىق-ئۆستەڭلەرگە كەلسەك، ھەممە نەرسە ھۆددىگە بېرىلدى. سۇ ئۆزىگە لازىم بولغاندىكىن، ئۆزلىرى ھەرىكەتلىنىشى لازىم-دە! بۇ توغرۇلۇقمۇ نۇرغۇن قېتىم يىغىن چاقىردۇق، ئۇقتۇرۇشلارنى تارقاتتۇق، ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا نېمە ئامال؟! — بولدى قوي ئاغىنە، بۇ توغرۇلۇق پاراڭ قىلىشمايلى. بۇگۈنكى گەپ سېنى كۆڭۈلدىكىدەك ئويىنىتىش...

دېمىسىم ئېچىمگە چۈشۈپلا كەتتى. كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ دېرىزە كۆزنىكىنى ئېچىۋەتتىم، كوچىلۇك ھاۋا ئىقمى سەزگۈلۈرۈمنى غىدىقلاپ، كۆڭلۈمنى ئېرىراق قىلدى. ئېراق مەھەللىمىزدىكىلەرنىڭ بۇندىن بىر ھەپتە بۇرۇنقى ئىلتىجالىرى مېنى چوڭقۇر ئويغا سالماقتا ئىدى.

* *

مەن مەھەللىگە كەلگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى ئۆيگە پەتە قىلىپ كېلىپ تۇرغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى... ئەنە شۇلاردىن بىرنەچچىسى ماڭا ھال ئېيتىپ:

— ئۇكا، سەن ئورۇمچىدە ئىشلەيسەن، دەپ باقە، سىياسەتتە شەھەرنىلا ياساپ، يېزىلارنى تاشلاپ قويۇش دېگەن گەپ بارمۇ؟ كەلگىچە كۆرگەنسەن، يوللار كاتاڭلىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە تار، نەچچە ئادەم تىقما-تىقماقتا ھارۋىسى بىلەن قوشۇلۇپ ماشىنا، تراكتورنىڭ تەكتىدە قالدى. ھازىرغىچە جىنچىراغدىن قۇتۇلالمىدۇق... خۇدالىق ئۈچۈنمۇ بۇ ساۋابلىق ئىش ئەمەسمۇ؟ كەلگۈن كەلسىغۇ بىزگە زادىلا ئارامىلىق يوق. نەچچە ئون يىللاپ ئەجىر سىڭدۈرۈپ ئۆستۈرگەن بىسۆگەت-قارىياغاچلارنى بىردەمدە كېسىپ، ياز ئەپكەتكەن يەرنى ئېتىمىز دەپ ئاپئاقلا قىلىپ قويىمىز...

— قايىنما ئاكا، مەركەز، ئۆلكە يېزا قۇرۇلۇشى ۋە سۇ ئىنشائاتلىرىنى ياخشىلاش توغرىسىدا مۇھىم قارارلارنى چىقاردى... ئالدى بىلەن يېزىلارنى گۈللەندۈرۈش، تەرەققىي قىلدۇرۇش، دېھقانلارنى باي قىلىش چاقىرىقىنى ئوتتۇرىغا قويدى... بۇ ھازىرقى مۇھىم بىر سىياسەت. بەلكىم ناھىيە ئەمدى تۇتۇش قىلار، بولمىسا سىلەردەك پېشقەدەملەر يېزا باشلىقىغا مەسلىھەت بەرسەڭلار بولىدۇغۇ؟!

— قىزىقكەنسەن ئۇكا، ئۇلارغىمۇ سەندەكلەر گەپ يېدۇرسە بولىدۇ. بىزدەك قارا تۇركنىڭ گېپىنى ئالاتتىمۇ؟ بىزنىڭ يېزا باشلىقى بۇرۇن دەڭگۈر بىرنېمە ئىدى... سەككىزىنچى سىنىپنى پۈتتۈردى. تۇزۇك ئىش قىلار دەپ سايلىغاندۇق. ئاز كۈن ئۆتمەي ئۇمۇ تاغاردەك تىقلىپ جان كىردى. ھە دېسىلا باج-سېلىق، جەرىمانە دەپ يۈرىدىغان، سالام-سەھەت دېگەننى بىلمەيدىغان بىر مەخلۇققا ئايلاندى، ئۇن چامدام يىراقتىن كۆرسەملا سەپرايىم ئۆرلەيدۇ...

— بىر دېمەيسەن، — دەپ گەپ باشلىدى ھاپىز سەتە، — يازدا ھويلىدا

باغلىق ئېتىپ ئولتۇرسام بۇ كىسپۇرۇچ لاتا پىكاپىنى ئەۋەتىپ مېنى يېزىغا ئېپكەلدى. نېمە ئىشكەن دېسەم، ناھىيەدىن چوڭلار چىقىپتۇ، ئۇلارنىڭ مېنىڭ ساتارىمنى ئاڭلىغۇسى كەپتۇمىش، مەنمۇ كۆڭۈلچەك ئادەمم، بوپتۇ، شۇنچە يىراقتىن مېنىڭ سازىمنى ئاڭلاشقا كەلگەن بولسا چېلىپ بېرەي دەپ ئۇ باشلىغان سورۇنغا كىردىم... بىرنەچچىسى پۇتلىرىنىمۇ يىغماي، تەخەيدەك يېتىپتۇ، ئوتتۇرىدىكى نەرسىلەرگە قاراپ كۆڭلۈم ئېلىشىپلا كەتتى. توخۇ سۈتىدىن باشقا ھەممە نەرسە بار، يەيدىغانغا ئېغىز يوق. بۇ سورۇننىڭ ھەشەمەتلىكىگە ئەقلىڭىز يەتمەيدۇ، پەممىچە، شۇ كۈنى نەچچە مىڭ كويلاپ پۇل خەجلەندى. بۇ ئاز پۇلمۇ؟ بىزدەك دېھقانلار قىشمۇ-ياز ئېتىزلىقتىن كىرمەي ئىشلىسەكمۇ، بىر يىلدا ئۇنچىلىك پۇلغا ئېرىشمىكىمىز تەس. ئۇلار ئاشۇ بۇزۇپ-چاچقان پۇللارنى لازىملىق يەرگە ئىشلەتسە نېمە بولىدۇ؟ ئويلىسا ئادەمنىڭ يۈرىكى ئېچىشىدۇ.

— بولدى ئاكىلار، مەن مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە مەھەللىنى بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىغىچە قويماي ئارىلاپ چىقىمەن. كۆرگەن-ئاڭلىغانلىرىمنى ناھىيەدىكى رەھبەرلەرگە يەتكۈزىمەن. ئۇلار چوقۇم سىلەرگە يار-يۆلەك بولىدۇ تىلىكىڭلارنى يەردە قويمايدۇ.

بوۋاي مېنى چوقۇم شۇنداق قىلالايدۇ دەپ چوڭقۇر ئىشەنگەن بولسا كېرەك، كۆز يېشى قىلغىنىچە قوللىرىمنى سۆيۈپ كەتتى. مەن ئاشۇ ئوتلۇق ئارزۇلارنى باۋۇدۇنغا يەتكۈزمەكچى، يېزىنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتمەكچى ئىدىم... بىراق ئۇ گېپىمنى ئاڭلايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئويلىغانسېرى نېرۋام جىددىيلىشىپ، ئۆزۈمنى گويا قوقاستا پۇچۇلىنىۋاتقاندەك ئازابلانماقتىمەن... ماشىنا بىر خىل رېتىمدا ئالغا ئىلگىرىلىمەكتە. قەلبىمدە بىر پارچە ئوت يالقۇنجاپ كۆيمەكتە...

* *

ماشىنا چوڭ يولدىن قايرىلىپ، نەقىش ئويۇلۇپ چىلان رەڭگىدە سىرلانغان چوڭ گۈللۈك دەرۋازىنىڭ ئالدىدا توختىدى. ئۆي ئىگىسى ۋە بىرنەچچە ئەر-ئاياللار دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ، قول قوشتۇرۇپ بىزدىن ھاردۇق سوراشتى... باۋۇدۇن تۇنجى قەدەمتىلا مېنى مېھمانلارغا تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى...

— مەن دېگەن ئالىم ئاغىنەم مۇشۇ كىشى بولىدۇ. مېنىڭ ساۋاقدىشىم، بىزنىڭ پەخرىمىز...

شۇ ھامان تومۇرلىرىمدىكى ئىسسىق قان مېڭەمگە چىقتى:

— بولدى ئاغىنە، مېنى تولا ماختاپ ئۇچۇرۇۋەتمە، بىزنىڭ پەخىرلىنىشكە تېگىشلىك ئادەملىرىمىز مۇشۇ جاپاكەش دېھقانلار — خەلق.

— بولدى، بولدى، ئالىم دوستۇم، تولا كەمتەرلىك قىلىپ كەتمە، مەن دېمىسەممۇ سېنى جېمى يۇرت ئەھلى تونۇپ كەتتى. مەن سېنىڭدەك بىر دوستۇم بولغىنىغا ئەلۋەتتە پەخىرلىنىمەن... قېنى ئىچە، شەرىپىڭ ئۈچۈن!

ئارقا-ئارقىدىن قويۇلۇۋاتقان شارابلار، ئۈزۈلدۈرمەي يەڭگۈشلىنىپ تۇرغان داستىخانلار... تەكەللۇپ، خۇشامەتلەر... بۇ سورۇندا ئۆزۈمنى تولىمۇ ئارتۇقچە، مۇناسىۋەتسىز بىر ئادەمدەك، گويا قان-يىرىڭ ئىچىدە ياشاۋاتقان قۇرتتەك بىچارە ھېس قىلىشقا باشلىدىم. شۇ تاپتا مېنىڭ خۇش خەۋىرىمنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ تۇرۇش-

قان مەھەللىدىكى قانچىلىغان دېھقانلار كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ئاچچىق ئەلەمدىن تولغىنىپ ئورنۇمدا ئولتۇرالماي قالدىم. باۋۇدۇن شۇ تاپتا ئارقىغا ئىككى ياستۇقنى يۆلەپ، بەھۇزۇر ئىچىپ ئولتۇرىدۇ، كاتىپ بولسا شالاپشىپ بىرنەرسىلەرنى يېمەكتە. ئۇ بۈگۈنكى كۈنلەردە تويىدىغاندەك ئەمەس... ئادەمنى بۇرۇقتۇم قىلىدىغان مەنىسىز بۇ زىياپەتتە داۋاملىق ئولتۇرۇۋېرىشكە رايىم بارمىدى. مەن ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ سىرتقا ماڭدىم.

— ۋوي ئالىم، ئۆزلىرىنى مەن باشلاپ چىقاي، — كاتىپ ئىككى پۈكلىنىپ ئالدىمغا كەلدى.

— بولدى، ئۆيىنى تېپىپ كىرەلەيمەن، ئۆزۈم يالغۇز چىقىپ كىرەي.

ئەتىيازنىڭ ئىزغىرىن شامىلى قىزىپ كەتكەن قانلىرىمنى سوۋۇتۇپ كۆڭلۈمگە بىر ئاز ئاراملىق بەرگەندەك بولدى. ئادەمنىڭ مەخلۇقلاردىن پەرقلىنىدىغان يېرى تەپەككۇر، قابىلىيەت، ئەقىل-ئىدراك، ئاڭلىقلىق... بىز زوقلىنىشنى، نەپرەتلىنىشنى بىلىمىز. شۇڭا ئۆزىمىزدىن نەچچە ھەسسە زور نەرسىلەرگە جەڭ ئېلان قىلالايمىز، ئۇنى بويسۇندۇرۇپ ئۆزىمىز ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرالايمىز. شۇڭا ئۆزىمىزنى ئادەم ھېسابلايمىز، باشقا مەخلۇقلارچۇ؟ كۈچلۈكلىرى ئاجىزلىرىنى، ياۋۇزلىرى ياۋاشلىرىنى بوزەك ئېتىدۇ، پەيتىنى تاپسا يەۋېتىشتىنمۇ يانمايدۇ. بىز ھازىر نېمە قىلىۋاتىمىز؟ بىزنىڭ ئاشۇ تىلسىز ھايۋانلاردىن نېمە پەرقىمىز قالدى؟ بىزدىكى ئىنسانىي پەزىلەت، دىيانەت، ئەقىل-پاراسەت نەگە كەتتى؟ شۇنداق، بەزىدە ئادەم ئاشۇ ئاددىيغىنە پەرقنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىدۇ، ئۆزلىرىنى ئاشۇ ياۋايىلار تويىغا قوشۇۋېتىدۇ... ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس! بۇ ئايرىم ئەھۋال — ئىنسانىي غۇرۇرنى يوقاتقان قىسمەن كىشىلەرنىڭ ئەپتى-بەشىرىسى... مەن كۆرگەن سۆگەتلىك يېزىسى، مەن بارغان باشقا ناھىيىلەر ئۇنداق ئەمەسكەنغۇ؟! ئۇلار مۇشۇ بىرقانچە يىل ئىچىدە غايەت زور ئۆزگىرىشلەرنى قولغا كەلتۈرۈپتۇ. ئۇلارنىڭ باشلىقلىرى يېزىلارنى تەرەققىي قىلدۇرۇشنىڭ نەچچە يىللىق، نەچچە ئون يىللىق ستراتېگىيىلىك پىلانلىرىنى تۈزۈشۈپ چوڭ قەدەملەر بىلەن ئالغا بېسىۋېتىپتۇ. سىياسەت، قارارلار ياخشى بولغان بىلەن، گەپ ئۇنى ئىجرا قىلغۇچىلاردا. راست، مەسىلىنىڭ ئاچقۇچى خەلققە باش بولغۇچىلاردا. خەلق ئۇلارنى ئۇلۇغ ئارمانلار بىلەن سايلاشتى، باشقۇرۇش ھوقۇقىنى زور ئىشەنچ ۋە ئۈمىد بىلەن ئۇلارغا تاپشۇردى. شۇنداق ئىكەن، ھوقۇقنى ئۆز جايىدا ئىشلىتىشى كېرەك-تە! بۇ ناھىيىنىڭ ئاچقۇچى باۋۇدۇندا، ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىش، سەممىي تەكلىپلەرنى بېرىش پەقەت مېنىڭلا قولۇمدىن كېلىدۇ. ئۇ مېنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان ئىنسانىي بۇرچۇم...

مەن كۆك ئاسمانغا قارىدىم. بايامقى قاپقارا بۇلۇتلاردىن ئەسەرمۇ يوق. كەچكى شەپەق زېمىننى قىزىللىققا پۈركىگەن. بۈك-باراقسان دەرەخلىك ئارىسىدىن تۆكۈلۈۋاتقان نۇرلار ھويلىغا ئۆتكۈر خەنجەردەك قادالماقتا، دېرىزە ئەينەكلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ سورۇن ئەھلىنىڭمۇ كۆزىنى چاقماقتا...

مەن باۋۇدۇننى ئېلىپ دەرھال قايتىش قارارىغا كەلدىم.

* *

شۇ قېتىمقى ئولتۇرۇشتىن كېيىن بىر،

ھەپتىگىچە ۋېلسىپىت بىلەن مەھەللىنىڭ بۇلۇڭ-پۇشقاقلىرىنى، ئېتىز-ئېرىقلارنى تەپسىلىي ئايلىنىپ چىقتىم ھەمدە باۋۇدۇننىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەلىي پىلان-لايىھەلىرىنى پۇختا تەقلىدىم. ئەتىگەن-دە ناشتا قىلىپ بولۇپلا كىرا ئاپتوبۇسى بىلەن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە قاراپ يولغا چىقتىم.

مەن تۆمۈر رىشاتكىلىق دەرۋازىدىن ئۆتۈپ ئايۋان ئالدىغا كەلگىنىمدە يەنە ھېلىقى كۈنى مەندە بىر خىل تونۇشلۇق تۇيغۇسى قالدۇرغان مېڭى بار ئايالنى ئۇچراتتىم. ئۇ ئايالغا ھېچبولمىغاندا كۈلۈمسىرەش ئارقىلىق بولسىمۇ ھېسداشلىق قىلىۋاتقىنىمنى ئىپادىلىمەكچى بولدۇم.

— ياخشىمۇ سىلى، يەنە كېلىپ قاپلا-غۇ؟

— ھە، كاتىپ ھاكىمنى يىغىندا دەيدۇ، شۇڭا ساقلاپ تۇرىمەن، سىلى ھاكىمنىڭ قېشىغا ماڭىلىمۇ؟

— ھەئە، گەپ-سۆزلىرى بولسا ماڭا دېسىلە، مەن يەتكۈزۈپ قوياي.

— گەپىنىڭ ھەممىسى مۇشۇ كونۋېرتتا، ھاكىمنىڭ ئۆز قولىغا يەتكۈزۈپ بەرگەن بولسىلا تولىمۇ رازى بولاتتىم.

ئۇ قېلىن كونۋېرتنى ماڭا ئۇزاتتى.

— تازا جىق يېزىپىلىمۇ-نېمە؟

— ھەئە. دەيدىغان گەپ جىق بولغاندىكىن، خەتمۇ ئۇزۇن يېزىلىپ كەتتى.

مەن ماقۇللۇق بىلدۈرۈپ ھاكىمنىڭ ئىشخانىسىغا كەلدىم. ئۇ مېنىڭ بىلەن رەسمىيەت يۈزىسىدىنلا سوغ كۆرۈشۈپ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— ھە، مېنى سېغىنىپ قاپسەنغۇ؟ — ئۇ ماڭا شۇنداق دېگىنىچە ئۆزىمۇ كرېسلوغا كېلىپ ئولتۇردى.

— شۇنداق ئاغىنە، ۋاقتىم توشۇپ قالدى. قايتمىسام بولمايدۇ. بەزى گەپلىرىم بار ئىدى. شۇڭا سەن بىلەن ئارامخۇدا مۇڭدىشىپ كېتەي دەپ كېلىشىم.

— ياخشى، ياخشى. بىرەر ھاجىتىڭ بار ئوخشىمامدۇ؟ قېنى ئېيتقىن، ساۋاقداشلىقنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ بىر تەرەپ قىلىپ بېرىمەن.

— ياخشى گەپ بولدى، — دېدىم مەن سالماقلىق بىلەن، — ئالدى بىلەن بۇ خەتنى مەن ساڭا تاپشۇراي، ئىشىك ئالدىدا بىر ئايال ماڭا ھاۋالە قىلۋىدى.

ئۇ كونۋېرتنى دەڭسەپ كۆرۈپ ئالدىمغا تاشلىدى.

— ھورۇن خوتۇننىڭ پايتىمىسىدەك تازا ئۇزۇن يېزىپتۇ-دە بۇ خەتنى. مەن بۇنداق خەتلەرنى تولا ئوقۇپ كۆزلىرىمۇ ئاجىزلىشىپ كەتتى، قېنى، ئۆزۈڭ بىر ئوقۇپ بەرگىنە، مەن ئاڭلاي...

مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياندۇرماي كونۋېرتنى قولۇمغا ئېلىپ ئاغزىنى ئاچتىم-يۇ، داڭ قېتىپلا قالدىم. كونۋېرت ئىچىدە قەغەزگە ئوراقلىق بىر كاللەك پۇل تۇراتتى.

— نېمە ئىش بۇ؟

باۋۇدۇننىڭ ئۇيقۇسىراپ يۇمۇلغان كۆزلىرى پۇلنى كۆرۈپ جامدەك ئېچىلدى.

— ئامەت ئىكەن ئاغىنە، ئامەت، — مەن مەسخىرە بىلەن بۇ بىر كاللەك پۇلنى ئۇنىڭ ئالدىغا پوككىدە تاشلىدىم.

— كىمكەن ئۇ، مېنى پۇل بىلەن ئۆزىگە باغلىماقچى بولغان؟ خەتنى ئوقۇغىنە، — ئۇ، بۇ خەتكە راستىنلا قىزىقىۋاتاتتى.

مەن بۇ ئاددىي قەغەزگە ئېچىرىملىق يېزىلغان ئىلتىماسنى ئوقۇشقا باشلىدىم:

« ... مەن ئۇششاقتال يېزىلىق ئوتتۇرا مەكتەپتىكى پاشا نۇر بولىمەن ...»

— پاشانۇر؟ — مەن هاياجاندىن ئۆزۈمنى تۇتالماي قالدىم.

— ساڭا نېمە بولدى، جىن چاپلاشتىمۇ؟

ئوقۇ... ئوقۇ. نېمە دېمەكچىكەن ئۇ خانىم!

— ئالدىرىما، ھەممىنى ساڭا تەپسىلىي ئوقۇپ بېرىمەن.

«مەن بۇ يىل ئەللىك يەتتە ياشقا كىردىم. يولدىشىمنىڭ ھەسرەت بىلەن ئۆلۈپ كېتىشى ماڭا تولىمۇ ئەلەم قىلدى... مانا ھازىر چاچلىرىم ئاقىرىپ، بەللىرىم مۈكچىيىپ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدىم. مەن ئاتىسىز يېتىم قالغان قىزىم زۇلپىيەنى باغرىمغا تېڭىپ چوڭ قىلدىم. ئۇمۇ، دادىسى ۋە مېنىڭ ئىزدىمنى بېسىپ ئوقۇتقۇچى بولدى. ئەمما ئارىلىقىمىز يىراق. ئۇ مېنى ياشىنىپ قالغىنىم ئۈچۈن، يەنە كېلىپ زىيادە چارچىغىنىمدىن سوزۇلما خاراكتېرلىك جىگەر ياللۇغىغا گىرىپتار بولۇپ قالغىنىم ئۈچۈن شۇنچە كۆتكۈسى، باققۇسى، ھەمراھ بولغۇسى بار. بىراق، خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن يېنىمدا تۇرالمىدى. ئېسىڭىزدە بولسا كېرەك، مەن سىلەرنى ئوقۇتقاندا تازا نەۋقىران چاغلىرىم ئىدى. كىچە-كېچىلەپ تاپشۇرۇق كۆرۈپ، ئەتىسى كۆندىلىك دەرسلەرنى ئۆتۈپ، يەنە سىلەر بىلەن قوغلىشىپ «قارىغۇ چاشقان» ئوينىسامۇ، ئۆزۈمنى ھارغاندەك ھېس قىلمايتتىم. بىراق ئون يىللىق ئاشۇ ئىنقىلاب، مېنىڭ قايناپ تۇرغان ياشلىقىمنى ئېلىپ كەتتى... زاھىر مۇئەللىملارمۇ چەتكە باغلانغان ئۇنسۇر دېگەن قالپاق بىلەن تۈرمىدە ھاياتىدىن ئايرىلدى... ئۇنىڭدىن ئاشۇ بىر بالا ماڭا مەڭگۈلۈك ھەمراھ بولۇپ قالدى. خىزمىتىم ئەسلىگە كەلتۈرۈلگەندە، مېنىڭدە بۇرۇنقىدەك ئۇرغۇپ تۇرىدىغان روھتىن ئەسەرمۇ قالمىغان، تىرىك جەسەتكە ئايلىنىپ قالغانىدىم. شۇنداقتىمۇ ھەر تەرەپلىمە بېرىلگەن روھىي ئوزۇق، داۋالىنىشلار نەتىجىسىدە قايتا مۇنبەرگە چىقىپ ئۆز بۇرچۇمنى ئادا قىلىپ كەلدىم.

باۋۇدۇن ھاكىم، سىز بىلەن بىللە ئولتۇرىدىغان، دائىم بىللە ئوينايدىغان زاھىت دېگەن بىر ساۋاقدىشىڭىز بار ئىدى. ئۇنىڭ ئىسمى يولدىشىم زاھىرنىڭ ئىسمى بىلەن ئىسمداش بولغانلىقى ئۈچۈنمىكىن تولىمۇ ياخشى كۆرەتتىم... ئارىدا ئۇزۇن يىللار ئۆتۈپ مەنمۇ باشقا يېزىغا كېتىپ قالدىم. ئاڭلىسام ئۇ ھازىر تەتقىقاتچى ئىكەن. سىزمۇ ئوقۇپ يۈرۈپ ئاخىر بىر ناھىيىنىڭ ئاتىسى بولۇپ قالدىڭىز. بۇنىڭغا كۆڭلۈم تولىمۇ خۇش. بىز سىلەردەك ياراملىق ئەۋلادلارنى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرەلىگىنىمىزدىن چەكسىز سۆيۈنىمىز. تەقدىر شۇنداق بولىدىكەن، بىز چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشىدىكەنمىز، قانات-قۇيرۇق چىقىرىپ ئۇچۇپ كېتىدىكەنسىلەر. بولدى، بۇ گەپلەرنى دېمىسەم بولاتتى، ئۆۋۈنتى كېلىپ قالدى. قىزىم زۇلپىيەنى يۆتكەش ئىشى توغرۇلۇق مېڭىۋاتقىلى ئىككى يىل بولدى. مائارىپ ئىدارىسىدىكىلەر ھاكىم قول قويسۇن دەيدۇ. ئىلتىماسنى كۆتۈرۈپ كەلسەم كاتىپىڭىز، گېپىڭىز بولسا يولى بىلەن دېمەمسىز، دەيدۇ. ئاڭلىسام قول قويۇشىڭىزمۇ يولى بولارمىش. مەن ئەمدىلا ئەقلىمنى تاپقاندەك قىلىمەن. ئايلىق پېنسىيە پۇلۇمدىن يېمەي-ئىچمەي يىغىپ يۈرۈپ سىزگىمۇ نېسىۋە ئاجراتتىم. ئاز ئىكەن دېمەڭ، قولۇمغا پۇل كىرگەندە كېمىنى يەنە تولۇقلاپ ئەۋەتىمەن. ھار ئالماڭ، سىزنىڭمۇ ئۇششاق باللىرىڭىز بار ئىكەن. باردى-كەلدىڭىز كۆپ، ئىشلىتەرسىز. مۇمكىن بولسا ئىلتىماسىم-

ـغا قول قويۇپ بېرەرسىز. سىزدىن بىر ئۆمۈر خۇش بولسام، شۇ يالغۇز قىزىم مۇساپىرنىڭ كۈچۈكىدەك بويۇن قىسىپ قالمىسا...»

شۇ تاپتا ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، كۆزلىرىمدىن يىپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك ئىسسىق ياش تۆكۈلمەكتە... باۋۇدۇن بولسا «چېكەتكە» كۆزلىرىنى ماڭا تىككىنىچە، مېنىڭ بىرنېمە دېيىشىمنى كۈتۈپ ھاڭۋېقىپ تۇرماقتا. مەن بوغۇزۇمغا كېلىپ قالغان گەپلىرىمنى يۇتۇۋېتىپ، مەسخىرە بىلەن ئۇنىڭغا كۆز تىكتىم:

— قانداق قىلىسەن ھاكىم، قول قويامسەن؟ ئاقچىمۇ كەپتۇ.

— زاھىت نېمە دەيدىغانسەن؟ بۇ ئىشتىن مېنىڭ قىلچىمۇ خەۋىرىم يوق ئىكەن.

— ئۆپكەڭنى بېسىۋال، خاپا بولساڭمۇ ئەمدى دېمىسەم بولمايدۇ، «دۈشمەن كۈلدۈرۈپ ئېيتار، دوست يىغلىتىپ». شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىمايدۇ. سەنمۇ باشقىلارنىڭ دامىغا چۈشكەن. ئەتراپىڭدا قويرۇق شىپاڭلىتىپ يۈرگەن ئاشۇ ئادەملىرىڭ ساڭا ئاللىقاچان چۈلۈك ئۆتكۈزۈپ بولغان. ئۇلارنىڭ خىزمەتتە كاللىسى ئىشلىمىگەن بىلەن، قاقتى-سوقتى قىلىشقا كاللىسى ئىشلەيدىكەن، نەپسىمۇ خېلى چوڭ. ئەمما سەن بۇ ئادەملەرنى ئەتىۋارلاپ ئىشلەتتىڭ. يېقىنلىرىڭنى ئىشقا قويدۇڭ، تەرەپ-تەرەپكە يىلتىز تارتىپ شاخلاپ كېتىپسەن، ساڭا تازا ئۆتكۈر پالتا لازىم بولۇۋېتىپتۇ. باۋۇدۇن ئوبدان ئويلاپ باق. سېنى قان-تەرى بىلەن بېقىۋاتقان خەلقىڭ ئۈچۈن نېمە قىلىپ بېرەلىدىڭ؟ ئۇلار ساڭا قان، سۈت بەردى. سەنچۇ؟ ئۇلارغا نېمە بەردىڭ؟ قارا، بىر ئۆمۈر دوسكا ئالدىدا ئۆتكەن ئۇستازلىرىڭ قانداق ھالغا چۈشۈپ قاپتۇ؟ تايىنلىق، ئاشۇ ھەيۋەتلىك يىغىلىش، مۇراسىملاردا تەكرارلىنىپ كەلگەن «باغۋەنلەر ئۇلۇغ» دېگەن ئىبارىلەرنى تالاي قېتىملاپ ئېيتقانسەن. ئەمما سەن ئۇلار ئۈچۈن زادى قانچىلىق ئەمەلىي ئىش قىلىپ بېرەلىدىڭ؟ بىلىمەن، سېنىڭمۇ جاپالىرىڭ ئاز ئەمەس. سەنمۇ ئويلايسەن، بىراق كۆز ئالدىڭنى بىر قەۋەت مەرتىۋە پەردىسى توسۇۋالغان. ئەقلىڭنى خۇشامەت، تەخسىكەشلىك، رەزىللىك بۇلغىۋەتكەن. سەن ئۆتكەن كۈنى مېنى ئاپارغان سورۇنغا قاراپ باق! بىزنىڭ ئادەملىرىمىز شۇنچىلىك باييۋەتچە بولۇپ كەتتىمۇ؟ ئاشۇ يەشىك-يەشىك ھاراقلار، لېگەن-لېگەنلەپ پىشۇرۇلغان گۆشلەر بىكارغا كېلەمدۇ؟ سەن بۇنى ئوبدان بىلىسەن. بۇلار ئاشۇ ياۋاش، جاپاكەش دېھقانىنىڭ قېنىغۇ؟ سەن يۇرت ئاتىسى بولغان ئادەم بۇلارنى، ئويلاپ يەتتىڭمۇ؟ سەن قايناپ تۇرغان بازارلارنى، ئاشپۇزۇللارنى، ماگىزىنلارنىلا كۆرۈپ قالماي، تېخىچە چىراغ يېغى ئېلىشقىمۇ قۇربى يەتمەيدىغان نامرات ئادەملەرنى، بور توزانلىرىغا مىلىنىپ ئىشلەۋاتقان ئوقۇتقۇچىلارنى، سۇ تالىشىپ بىر-بىرىنى چېپىشىۋاتقان دېھقانلارنى كۆرۈپ قوي ... بولدى بەس، مەن گېپىمنى مۇشۇ يەردە توختىتاي، كۆڭلۈڭنى غەش قىلىپ قويدۇم، كۈتكەن يېرىڭدىن چىقالمىدىم. سەن ئەمدى ئويغانغىن، كاللاڭنى سىلكىۋەت! قوشناڭغا بېقىپ ئىش قىلىشنى ئۆگەن. بۇ مېنىڭ ساڭا بولغان سەممىي ئىلتىجايىم، خەلقىڭنىڭ ئىلتىجاسى!

دۇدۇقلاش

(ھېكايە)

قۇربان توختى

مەخمۇت بۇ شەھەرگە خېلى يىراق بىر ناھىيىدىن بولۇپ، ئاتا-ئانىسى دېھقان ئىدى. ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش جەريانىدا تونۇشۇپ قالغان پىرىكازچىك قىز — شەرىپەنىڭ تەلپى بويىچە بىرمۇنچە يول مېڭىپ يۈرۈپ بۇ شەھەردە قالغان. شەھەردە قېلىپمۇ زىيان تارتمىدى، ئەمما، ئۇ ئائىلىسىدىكىلەرنى رەنجىتىپ قويدى. مەخمۇتنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئۇنىڭ قايتىپ كېلىپ ئۆزلىرىنىڭ يېنىدا خىزمەت قىلمىغانلىقى ھەم ئۇرۇق-تۇغقانلار ئىچىدىن ئۆيلەپ قويۇش تەلپىگە قوشۇلمىغانلىقىدىن رەنجىپ يۈرەتتى. يەنە كېلىپ شەرىپەنىڭ ئاتا-ئانى-سى تويلۇقنى ئېغىر سېلىۋەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ قاتمۇ-قات قەرزگە بوغۇلۇپ يۈرۈپ بولسىمۇ توينى كۆڭۈلدىكىدەك داغدۇغا بىلەن ئۆتكۈزۈپ بەردى. ئۇ مۇرادىغا يېتىشىنىغۇ يەتتى، بىراق، ئۇلار ھەر قېتىم قايسىبىر خىزمەتدىشى ياكى ساۋاقدىشىنىڭ ئۆيىگە مېھمانغا چاقىرىلغاندا، شەرىپە ئۆزلىرىنىڭ ئۆيىدە نېمىلەرنىڭ كەملىكىنى، بولۇپمۇ ئاللىقانداق كىيىملەرنىڭ مودا بولۇۋاتقانلىقىنى، بۇ ئايدا ئۆزىگە يەنە نېمىلەرنى ئېلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى مەيۈسلۈك بىلەن سۆزلەيتتى.

— نېمىلا بولمىسۇن يەنە ئاز-تولا قەرز ئالماي بولمىدى، — دېدى شەرىپە خۇرسە-نىپ، — مېھمان دېگەننىڭ ھەممىسى ئوخشاش بولمايدۇ، بەزىسى دۇرۇس نىيەت بىلەن بىزنى كۆرگىلى، يوقلىغىلى كەلسە، يەنە بەزىسى ئۆيىمىزنى، بىزنىڭ تويدىن كېيىنكى يۈرۈش-تۇرۇشىمىزنى، كىيىنىشىمىزنى باھالىغىلى كېلىدۇ...

شەرىپەنىڭ گېپى راست ئىدى. لېكىن شەرىپەنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن مەخمۇت خورلۇق ھېس قىلدى. ئۆزىنىڭ يارىماس ئادەم بولۇپ قالغانلىقىدىن ئاغرىندى. مائاشتىن باشقا ھېچقانداق تاپاۋىتىنىڭ يوقلۇقىدىن ئۆكۈندى. شۇڭىمۇ مۇشۇ كۈنلەر-دە خۇددى گۇناھلىق بىر ئىش قىلىپ قويغاندەك شەرىپەگە تىكىلىپ قارىيالمايدىغان بولۇپ قالدى.

ئۇلار ئاخىر قەرز ئېلىشقا مەجبۇر بولدى. قەرز مۇددىتىنىڭ قىستاپ كېلىشى، جەمئى-يەتتىكى ئابروي، مودا قوغلىشىش كېسىلى تۈپەيلى، كونا قەرزلەرنى يېڭى قەرز بىلەن قايتۇرۇشقا توغرا كېلەتتى-دە، ئۇلارنىڭ قەرزى قار پومزىكىدەك دومىلىغانچە يوغىناپ باراتتى. بۇ ھال ئۇلارنى خېلىلا ھالسىرىتىپ قويدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ، مەخمۇتنىڭ ئۆز ئۆيىگە كەلگىسى كەلمەيدىغان، كەلگەندىمۇ شەرىپەگە ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرغۇسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ھەدېسە سىرتقا چىقىپ كېتەتتى ۋە تولا ھاللاردا مەست قايتىپ كېلەتتى. بۇنىڭغا شەرىپە چىدىمىدى. مەخمۇتنىڭ ئەر كىشى تۇرۇپ ئۇنىڭ

ئانچىكىم بىر قىيىنچىلىق ئالدىدا بېلىنى قويۇۋەتكەنلىكىدىن رەنجىدى.

— يەنە نەگە؟ — دېدى بىر كۈنى شەرىپە سىرتقا ماڭغان مەخمۇتقا.

— سىرتقا، — دېدى مەخمۇت سوغۇققىلا.

— كۆرۈپ تۇرۇپسىز، تاماق قىلىشۋاتىمەن، سىز چىقىپ كەتسىڭىز يالغۇز جېنىمغا تاماق قىلىپ ئولتۇرامدىم؟

— ئېلىپ قويساڭ بولىدۇغۇ؟

— نەچچە كۈندىن بېرى ئېلىپ قويۇۋاتىمەن، قايسىبىرىنى يېدىڭىز؟ سىزنى دەپلا تاماق قىلغىنىم نەدە قالدى!

— ئەجەب تولا سۆزلەپ كەتتىڭغۇ ئادەمنىڭ بېشىنى ئاغرىتىپ! — دېدى مەخمۇت ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ شەرىپەگە غەزەپ بىلەن ئالىيىپ، — ئايال كىشى دېگەن ئەر كىشىنىڭ ئىشىغا ئارىلاشماسلىقى كېرەك!

— نېمىشقا ئارىلاشمىغۇدەكمەن؟ ئارىلىشىمەن، ئارىلاشسام يات بىر ئەر كىشىنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمىدىم، ئۆز يولدىشىمنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىۋاتىمەن. ئەلۋەتتە ھەققىم بار-دە، مېنىڭ.

— شۇنداقمۇ؟ سەن مېنى مۇشۇ ھەممە نېمىسى «پۇل، پۇل، پۇل! ...» دەپ چۇقان سېلىپ ئادەمنىڭ مېڭىسىنى ھەردەك چاقىدىغان ئۆيگە بېكىنىپ ئولتۇرۇپ ساراڭ بولسۇن دېمەكچىمۇ؟

— خۇددى نامرات بولۇپ قالغانلىقىمىزغا مەن سەۋەبچى بولۇپ قالغاندەكلا سۆزلەپ كەتتىڭىزغۇ؟

مەخمۇت ئۆيگە قايتىپ كىردى. لېكىن خېلى ئۇزۇنغىچە ئېغىز ئاچماي خىيال سۈرۈپ ئولتۇردى.

شۇ كېچىسى شەرىپەنىڭ پەقەتلا ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇ ئۆزلىرىنىڭ پۇلنى زادى قانداق خەجلەۋاتقانلىقى ئۈستىدە ئۇزۇندىن ئۇزۇن باش قاتۇردى. «ئاشۇ دىلشات دېگەنمۇ مەخمۇت بىلەن تەڭ ئىش ھەققى ئالىدۇ، ئايالى بۇئايشەم بولسا مەن بىلەن بىللە ئىشلەيدۇ، مائاشىمۇ مېنىڭكىدىن يۇقىرى ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ كىيگەنلىرىگە قاراپ ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدۇ. مەن نېمىدەپ بۇئايشەمدەك مودا كىيىنىپ يۈرەلمەيمەن؟ ھە راست، ئۇ دېگەن ئېرىدىن پۇل يوشۇرىدۇ ... مەنمۇ... ياق، مەن ئۇنداق قىلالمايمەن...» شەرىپە تۈن بويى دېگۈدەك مۇشۇ مەسىلە ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ چىقتى-دە، ئەتىگىنى روھى چۈشكەن ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشقا كەتتى.

بۈگۈن شەرىپە مالىيە بۆلۈمىدىن تولىمۇ غەمكىن ھالدا قايتىپ چىقتى. ئۇ، بۇ ئايلىق مائاشى ئۈستىدە خېلى كۆپ شېرىن خىياللارنى قىلغانىدى. ئەمما ئىش ئويلىمىغان يەردىن چىقتى. ئۇ تۇنجى قېتىم ئېرىگە مەسلىھەت سالمايلا بىر قۇر كىيىم سېتىۋالدى. شۇغىنىسى، ئۇنىڭ پىلانى بۇزۇلدى، ئۇ مائاشىنىڭ يېرىمىغا كىيىم ئالسام قالغىنىنى ئۆيگە ئاپىرىمەن، بەلكىم ئېرىممۇ ئانچە چىچىلىپ كەتمەيدۇ، دەپ ئويلىغانىدى. ئەمما قولىدىكى مائاشى كىيىمگە ئارانلا چىقىشقانىدى. بەلكىم ئېرى خاپا بولماس. دېمىسىمۇ، ئۇ تېخى ياش، ئۇنىڭ ئۈستىگە يېڭىدىن توي قىلىپ راۋرۇس كىيەلمىسە قانداق بولغىنى؟... بىراق، ئەمدى مەخمۇتقا نېمە دەيدۇ؟ ئەھۋالنىغۇ چۈشەندۈرەر، ئەمما ئۇنىڭ كۆڭلىنى قانداق ياسايدۇ؟ دېمەك، قەرزلەرنى ئۈزۈۋېتىش پىلانى يەنە بىر ئاي كەينىگە سۈرۈلدى دېگەن گەپ. كېلەركى ئايدا مائاشنى تولۇق ئالالىسىغۇ بولغىنى، لېكىن ئۇنىڭدىنمۇ

كۆپ ئۈمىد يوق! يېڭى-يېڭى مۇدىلار ھەر
ئايدا چىقىپ تۇتۇۋاتامدۇ؟
— شەرىپە، ئۆيگە ماڭدىڭىزمۇ؟
كېلىڭ، بىرئاز ئۇسسۇلۇق ئىچۋېلىپ ئاندىن
ماڭايلى، — شەرىپە ئاۋاز چىققان تەرەپكە
قاراپ، ئۆزىنى خىزمەتدىشى بۇئايشەمنىڭ
چاقىرىۋاتقانلىقىنى كۆردى ۋە ئۇنىڭغا ئۆزرە
ئېيتىپ ماڭماقچى بولدى. ئەمما بۇئايشەم
ئۇنى پەقەتلا قويۇپ بەرمىدى.
— يۈرۈك دەيمەن، يات ئادەم يوق،
ئىككى ساۋاقدىشىم ئۇچراپ قالدى. بىللە
قايتىمىز. بۈگۈن ھەر ئىككىمىز قولىمىزغا
تەگكەن مائاشنى كىيىم ئېلىپ تۈگەتتۇق.
بىز بۇزۇپ-چېچىپ باشقا ئىشقا خەجلىۋەتمەگەندىد-
كىن، ئارتۇقچە غەم قىلغانىنىڭ پايدىسى
يوق، يۈرۈڭە!
بۇئايشەم شەرىپەنىڭ قولىدىن ۋېلىسپىت-
نى ئېلىپ ئۇنى سۆرىگەندەك كۆپ زورلاشلار
ئارقىسىدا يېقىنلا جايدىكى سوغۇق ئىچىملىك
دۇكىنىغا باشلاپ كىردى-دە، ئالدىدىكى
شىرەگە ھورى چىقىپ تۇرغان بىر لېگەن
كاۋاپنى تىزىپ قويۇپ يېۋا ئىچكەچ پاراڭلى-
شىپ ئولتۇرغان ئىككى يىگىتنىڭ يېنىغا
تەكلىپ قىلدى. ئۇنىڭ يات كىشلەرنىڭ
ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغۇسى كەلمىدى. لېكىن
بۇئايشەمنىڭ قويۇپ بەرمەسلىكى، يىگىتلەر-
نىڭ سىپايىلىق بىلەن قايتا-قايتا تەكلىپ
قىلىشلىرى ئۇنى «بوپتىلا، سەل كۆڭلۈم
كۆتۈرۈلۈپ قالار، بىردەم ئولتۇرمايمەنمۇ»
دېگەن نىيەتكە كەلتۈردى.
بۇئايشەم ساۋاقدىشىم دەپ تونۇشتۇرغان
بۇ ئىككى سودىگەر خېلى خۇشچاقچاق،
گەپدان يىگىتلەردىن ئىدى. بىردەم
پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن شەرىپە
ئۇلار بىلەن تېزلا چىقىشىپ كەتتى. سېمىز
دۇكاندار ئايالمۇ پات-پات شەرىپەنىڭ
گۈزەل ۋە ئوماقلىقىنى ماختاپ قوشۇمچە
سۆز قىستۇرۇپ تۇردى. ئۇلار قاچانغىچە
ئولتۇردى، بۇنى شەرىپە بىلەلمىدى. ئۇ
دۇكاندارنىڭ ئىچكىرى قازنىقىدىكى كارىۋاتتا
ئويقۇدىن ئويغانغاندا، بۇئايشەمنىڭ زورلىشى
بىلەن ئاۋۋال ھاراقنىڭ قىزىلىنى، كېيىن
ئېقىنى ئازراق ئىچكەنلىكىنى، ئاندىن
ھېلىقى يىگىتلەردىن بىرى ئۇنى قولتۇقلاپ
بۇ ئۆيگە ئەكىرگەنلىكى چۈشىدىكىدەك
غۇۋا ئېسىدە قالغانىدى. ئۇ چۆچۈپ ئورنىدىن
تۇردى-دە، ياستۇق بېشىغا قويۇلغان بىر
ئوراق پۇلنى كۆرۈپ ھەيران قالدى.
نېمىشقىدۇر ئۇ پۇلنى ئالدى ۋە تىترەپ
تۇرغان قوللىرى بىلەن ساناپ چىقتى. پۇل
توپتوغرا ئۈچ يۈز يۈەن ئىدى. ئۇ خورلۇق
ۋە پۇشايمان ئىچىدە ئورنىدىن تۇردى-دە،
پۇلنى يانچۇقىغا سالدى. ئالمىسمۇ بەرىبىر
بولغۇلۇق بولۇپ بولغانىدى.
ئۇ ماغدۇرسىز پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ
ئارقا ئىشىكتىن چىقىۋاتقاندا دۇكاندار ئايال
ئۇنى ئۇزىتىپ چىقتى ۋە خىرقىراق ئاۋازى
بىلەن:
— گۈزەل قىز، بۈگۈن قۇرۇقلا قايتتىڭىز،
رەنجىمەي يەنە كېلىپ تۇرارسىز، —
دېگەننى قوشۇپ قويدى. لېكىن بۇ سۆزلەر
شەرىپەنىڭ قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك
تۇيۇلۇپ دىمىقىنى قېقىپ قويدى. ئۇ گۇگۇم
قويىنىدا بارا-بار كىچىكلەپ كېتىۋاتقان
شەرىپەنىڭ جىسمىغا قاراپ سوغ كۈلۈپ:
— ھىم، يەنە كەلمىگىنىڭنى كۆرەي
قېنى، — دېدى دىمىقىنى قېقىپ.
شەرىپە قورقۇمسىراش ئىلكىدە ئۆيگە
قايتىپ كەلگەندە ئەتراپنى تولۇق قاراڭغۇلۇق
قاپلىغانىدى. ئۇنىڭ ئۆيگە كىرىپ كەلگەن-
لىكىنى كۆرگەن مەخمۇت ئەتىدىن بېرىقى
تىت-تىتلىق، بىئاراملىق ئازابىدىن بىراقلا

قۇتۇلۇپ كەتكەندەك يەڭگىللەپ قالدى ھەم ئالدىراپ شەرىپەنىڭ ئالدىغا كېلىپ سورىدى:

— بۈگۈن ئەجەب كەچ قالدىڭىزغۇ؟

— مائاش تارقىتىمىز دەپ شۇڭا... — دېدى ئۇ مەخمۇتنىڭ بىرەر ئىشنى سېزىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئىختىيارسىز يەرگە قاراپ.

— مائاش تارقاتسىمۇ كەچ قايتمايتتىڭىزغۇ؟

شەرىپە ئاخىر يالغان ئېيتىشقا مەجبۇر بولدى:

— زايوم، ئىئانە... دەپ بىرمۇنچە پۇلنى تۇتۇپ قالغاچقا، قولۇمغا ھېچقانچە بىر نەرسە تەگمىگەنىكەن. شۇڭا دىرېكتورغا، ئازراق خەجلەيدىغان يېرىمىز بار ئىدى دەپ ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ بولغۇچە... — ئۇ، بۇ ئەقىلنىڭ ئۆزىگە قانداق كەلگەنلىكىنى ئۇقماي قالدى.

— ماقۇل بولدىمۇ؟ — دېدى مەخمۇت ئېھمىشقىدۇر تاقەتسىزلىنىپ.

— ماقۇل بولدى. مانا، پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كەلدىم.

— ئوھوي، نېمانچە كۆپ پۇل بۇ؟ سىز ھېچقاچان مۇنچە كۆپ ئىش ھەققى ئېلىپ باقمىغان، بۇ قېتىم... نېمىدېگەن ئوبدان دىرېكتور ئۇ؟ — مەخمۇت شۇنداق دېگىنىچە خۇشاللىقتىن شەرىپەنى كۆتۈرۈپ ئۆينىڭ ئىچىدە بىرقانچىنى چۆرگىلەتتى. ئۇ ھېچقاچان قىن-قىنىغا پاتماي بۇنداق شوخلۇق قىلىپ باقمىغانىدى. پەقەت بۈگۈنلا پۇل ئۇنىڭغا مۇشۇنچىلىك غەيرەت ۋە خۇشاللىق ئاتا قىلدى. شەرىپە ئۇنىڭ «بۇ پۇل سېنىڭ ئايلىق مائاشىڭدىنمۇ كۆپ تۇرىدۇغۇ؟» دەپ سورۇشتە قىلىشىدىن قورقۇپ، نېمىشقا يولدا ئايلىق مائاشىمغا توغرىلاپ پۇل ئايرىپ قويمىغاندىمەن، دەپ پۇشايمان قىلدى، قورقىتتى، لېكىن مەخمۇت بۇ سوئالنىمۇ سوراپ يۈرمىدى. ئۇ كۈلەتتى، سۆزلەيتتى، شەرىپەنى ماختايتتى. ئۇ خۇشاللىقىدا توي قىلغاندىن بېرى تۇنجى قېتىم يوتقان-كۆرپىلەرنى سېلىشقا بولسىمۇ ياردەملىشىشكە باشلىدى. لېكىن ھەدېگەندە شەرىپەنىڭ پۇت-قولى كالاميايلىشىپ، بىرەر ئىشقا قولىشىپ بەرمەيتتى. شۇ كۈنى ھەر ئىككىسىنىڭ ئۇيقۇسى قاچتى، مەخمۇت قولىغا كىرگەن پۇلدىن، ئايالىنىڭ مۇشۇ ئايدىلا تولۇق تەگكەن ئىش ھەققىدىن خۇشال. شەرىپە تۇرۇپ ئۆزى قەدىرلەپ سۆيگەن ئېرىنىڭ ئالدىدا يۈزسىزلىك قىلغانلىقىغا، پاك جىسمىنىڭ بۇلغانغانلىقىغا ئېچىنسا، تۇرۇپ سەممىي-ساداقەتتى ۋە پاك مۇھەببىتى بىلەن خۇشال قىلالمىغان، تەسىرلەندۈرەلمىگەن ئەرنى رەزىل قىلمىشى بىلەن خۇشال قىلغانلىقىغا مەسخىرىلىك كۈلىدۇ...

شۇندىن كېيىنكى بىرقانچە كۈن شەرىپە ئۈچۈن تولىمۇ كۆڭۈلسىز ئۆتتى. ئۇ كەچۈرگۈسىز گۇناھ قىلغان ئادەمدەك گاھ ئۆز-ئۆزىدىن يىرگىنىپ، سەسكىنىپ كېتەتتى، گاھ مەخمۇتنىڭ بۇ ئىشنى سېزىپ قېلىشىدىن قورقاتتى، گاھ ئۇنىڭ بۇ ئىشنى سېزىپ قېلىشىنى، بازغاندەك يوغان مۇشتۇمى بىلەن رەھىمسىزلەرچە ئايىماي ئۇرۇشىنى چىن دىلىدىن ئارزۇ قىلاتتى. شۇندىلا ئۇ بىر ئاز يېنىكلەپ، ئىچى بوشاپ قالغان بولاتتى. كۈنلەر شۇ تەرىزدە بىئاراملىق ئىچىدە ئۆتۈشكە باشلىدى. لېكىن مەخمۇتنىڭ كەيپىياتى ئۆزگىچە، ئۇ شەرىپەنىڭ ئىش ھەققىگە ئۆزىنىڭ ئىش ھەققىنى قوشۇپ قەرزىنى تۆلىۋەتكەنلىكىدىن تولىمۇ خۇرسەن ئىدى.

ئاشۇ ناپاك، ناشايان قىلمىشنىڭ يۈز بەرگىنىگە بىر ھەپتە بولار-بولمايلا بۇ

ئىش يەنە تەكرارلاندى.

بۈگۈن دۇكانغا ئۇ ئۆتكەندە ئالغاندىكىدىن-
مۇ ياخشىراق تىكىلگەن يېڭى پاسوندىكى
شۇنداق چىرايلىق كىيىملەر كەلتۈرۈلدى.
شەرىپەنىڭ بۇنى كۆرۈپ يۈرەكلىرى
ئويناپ كەتتى. بىراق پۇلنى ئويلىغىنىدا،
لاسسىدە بوشاپ ئېغىر خۇرسىندى. چۈنكى
ئېرىگە پۇل دېسىلا ئۇنىڭ قاپىقى تۈرۈلۈپ
چېچىلىدىغان بولۇپ قالغانىدى.

بۇئايشەم، شەرىپەگە ئوخشاش قىلىپ
كىيىم كىيەيلى، دېدى. شەرىپە نېمە
دېيىشىنى بىلەلمەي خىجالەتچىلىك ئىلكىدە
قالدى. نېملا دېگەنبىلەن دېلشاتلارنىڭ
تۇرمۇشى خېلىلا ياخشى. بۇئايشەمنىڭ
يېنىدا پۇل بولماي قالامدۇ؟ ئۇنىڭ
ئۈستىگە ئۆتكەنكى ئىشتىن ئۇنىڭ خەۋ-
رى بار. ھەرھالدا ئۇنىڭ كۆڭلىنى
ئېزدەپ تۇرغان، گېپىنى يەردە قويمىغان
ياخشى. بولمىسا ھېلىقى ئىشنى شۇنداقلا
ئېغىزدىن چىقىرىۋېتىدىغان بولسا...

بۇئايشەم شەرىپەنىڭ يېنىدا پۇلى
يوقلۇقىنى سېزىپ، قانداقتۇر بىر ئىشتىن
خۇرسەن بولغاندەك بىلىنەر-بىلىنمەس
كۈلدى.

— بۇئايشەم، - دېدى شەرىپە بىر
خىل ئۆتۈنۈش تەلەپپۇزىدا، — يېنىڭىزدا
ئاز-تولا پۇل بارمۇ؟

— نەدىمۇ ئۇنچە كۆپ پۇل بولسۇن
دەيسەن؟ بارى-يوقىنى يىغىپ-تۆشەپ
كەلسەم ئۈزۈمگىمۇ يەتمەيدىكەن،
بىرەرسىدىن قەرز ئېلىشقا مەجبۇر بولدۇق
دېگىنە، ئەمدى.

— كىمدىن قەرز ئالماقچى سەن؟
بىراقلا ئىككىمىزگە يەتكۈدەك ئالغان
بولساڭ.

— كۆرگەنلا ئادەمدىن سوراش
بىئەپ، سورىغان بىلەنمۇ ئاسان
پۈتمەيدۇ. ھېلىقى دۇكاندار دوستۇمدىن
سورىماي ئامال يوق.

— ھېلىقى سوغۇق ئىچىملىك دۇكىنىدى-
كى سىمىز ئايالدىنما؟ — شەرىپە
بۇ دۇكانىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىنۋاتقاندا
نېمە ئۈچۈندۇر بەدەنلىرى تىكەنلىشىپ
تىترەشكە باشلىدى.

— شۇنداق، سەنمۇ شۇنىڭدىن ئال،
بىرگە بارايلى-ھە؟

— ياق، ياق! ... مەن ئۇ يەرگە
بارمايمەن، ئىككىنچىلەپ دەسسىمەي-
مەن!

— ئۇنچە دەپ كەتمە، بىرىپ
قالارسەنمىكىن، — دېدى بۇئايشەم بىر
خىل سىرلىق تۇستە، — مۇنداق قىلايلى،
مەن بىلەن بىرگە بار، لېكىن سەن
پۇل سورىما، بۈگۈنكى ئېھتىياجغا يەتكۈدەك
پۇلنى مەن جايلاپ بېرەي.

شەرىپە بۇئايشەمنىڭ سۆزلىرىدىن
قانداقتۇر بىر ۋەھىمىنىڭ كۆلەڭگىسىنى
خىرە-شىرە كۆرگەندەك قىلدى.

شەرىپەنىڭ بۇئايشەم بىلەن بىرگە
دۇكانغا كىرىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن
دۇكاندار پۈكەينىڭ ئىچىدىن سىمىز
بەدىنىنى لىغىلداتقىنىچە چىقىپ ئۇلارنىڭ
ئالدىغا كەلدى.

— كەلدىڭىزمۇ؟ سەنمۇ كەپسەندە

شەرىپە، كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتىم، — ئۇ ھەم خۇشاللىق، ھەم مەغرۇرلۇق بىلەن شۇنداق دېدى. ئۇنىڭدىن ھاراقنىڭ بىخسىق پۇرىقى گۇپۇلدەپ تۇراتتى.

— باشقا ئىشقا كەلمىدىم، بۇگۈن بىرئاز پۇل لازىم بولۇپ قېلىپ ...

— شۇنداق، لېكىن بۇندىن كېيىن پۇل لازىم بولمىسىمۇ كېلىسەن-دە، ئەمدى.

— بۇندىن كېيىن نېمە دەپ كەلگۈ-دەكمەن؟ — دېدى شەرىپە تەئەججۈپلىنىپ. بۇئايشەم بولسا خۇددى ئۇلار-نىڭ تاماشىسىنى كۆرۈۋاتقاندەك بىر چەتتە كۆلۈمسىرەپ تۇراتتى.

— بوپتۇ، بۇئايشەم ساڭا ئۇچۇقنى ئېيتمىغان ئوخشايدۇ، مەن دەپ قوياي، ئۆتكەنكى ئىشتىن كېيىن ھېلىقى بىر باغلام پۇلنى ئالغانسەن؟ سېنى بۇ يەرگە ئاشۇ پۇل سۆرەپ كېلىدۇ.

— ياق، ئەمدى ھەرگىزمۇ كەلمەي-مەن.

— كەلمەيمەن! — دېدى دۇكاندار كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ۋە شەرىپەنى بىر قەدەم قىستاپ كەلدى، — سەن بىر قېتىملىق ئىش ئۈچۈن ئاشۇ پۇلنىڭ ھەممىسىنى يېنىمدا قويۇپ كېتىپتۇ دەپ ئويلاپ قاپسەن-دە! نەدىمۇ ئۇنداق ئاسان ئىش بولسۇن؟ بەش مىنۇتلۇق كۆڭۈل خۇشى ئۈچۈن ئۇنچىلىك كۆپ پۇل خەجلەيدىغان ئەخمەق ئەرلەرنى مەن تېخى كۆرۈپ باقمىدىم. سەن ئاشۇ پۇل ئۈچۈن تېخى بۇ يەرگە نەچچە-نەچچە قېتىم كېلىپ، ئاشۇ ئىچكىرىدىكى كونا جايدا يەنە شۇ يىگىتلەرنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشىڭ كېرەك! ...

— ياق، ياق، ھەرگىزمۇ كەلمەيمەن، ئەگەر پۇلنى قايتۇر دېسە ... ئەتىلا... ئەتىلا ئۇنى...

— سەن تېخى پۇلنى قايتۇرۇپ بېرىپ قوتۇلماقچىمۇ؟ — دېدى دۇكاندار سىرلىق كۈلۈمسىرەپ، — لېكىن پۇلنى قايتۇرغان بىلەن ماۋۇنى قانداق قىلىسەن؟ — ئۇ يانچۇقىدىن بىر پارچە سۈرەتنى ئېلىپ شەرىپەگە كۆرسىتىپ، — ئەگەر يەنە كەلمەيمەن دەيدىكەنسەن، بۇنى ئېرىڭ-گە كۆرسىتىپلا قالماي، چوڭايتىپ دوقمۇش-لارغا ئاپىرىپ چاپلاپ، بۇ شەھەردە سېنى تۇرغۇسىز...

— ياق، ھەرگىز ئۇنداق قىلمىسىلا، مەن سىلىدىن خۇش بولۇپ كېتەي ... مەن بۇندىن كېيىن سىلىنىڭ دېگەنلىرى بويىچە بۇ يەرگە ... كېلەي.

— ھە، ماۋۇ گېپىڭ جايىدا بولدى، — دېدى دۇكاندار ئۆز غەلىبىسىنى كۈلكىسى بىلەن ئىپادىلەپ.

شەرىپە دۇكاندار ئايالنىڭ قولىدىكى ئۆزىنىڭ يالىڭاچ ھالدا غەيرىي بىر ئەر كىشىنىڭ قۇچىقىدا ياتقان ھالەتتىكى سۈرىتىنى كۆرۈپ ھەقىقەتەنمۇ شۇنداق دېيىشكە مەجبۇر بولغانىدى. ئۇنىڭ ئۈچۈن ئېيتقاندا ئەمدى شۇنداق قىلماقتىن باشقا يول يوقتەك قىلاتتى.

ئاشۇ كۈن، شەرىپەنىڭ ھاياتىدىكى

يەنە بىر بۇرۇلۇش نۇقتىسى بولۇپ قالدى. ئۇ دۇكاندار ئايال بىلەن خوشلىشىپ قايتتى. لېكىن ئۇنىڭ قەدەملىرى تولىمۇ ئېغىر ئىدى. ئۇ دۇكاندار ئايالدىن يەنە بىر باغلام پۇل ئېلىپ قايتىپ چىقتى. ئۇ قايتىپ چىقتىلا ئەمەس، دۇكاندار بىلەن ھەپتىسىگە ئىككى قېتىم كېلىپ، ئاشۇ كىچىك ئۆيدە بىر سائەتتىن ئەرلەرنى كۈتۈش، ئۇنىڭ بەدىلىگە ئايىدا ئۈچ يۈز يۈەندىن ھەق ئېلىش ھەققىدە كېلىشىپ قايتىپ چىقتى. ئۇ ئەمدى ئاشۇنداق قىلىشقا، ئاشۇ تەلەپ-لەرگە ماقۇل بولۇشقا مەجبۇر ئىدى. ئۇ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ بۇئايشەمنىڭ قىلتىقىغا قانداقچە دەسسەپ سالغانلىقىغا، ئۆزىنىڭ ئاستى يوق بىر ھاڭغا چۈشۈپ كېتىۋ-ۋاتقانلىقىغا ئۆكۈنسە، تۇرۇپ ھېچقانچە ۋاقىت ۋە ئەمگەك سەرپ قىلماي ئاسانلا ئېرىشىدىغان بۇ پۇللارنىڭ كۆپلۈكى-گە خۇشال بولاتتى. بۇ پۇل، ئاشۇ ھەپتىسىگە ئىككى سائەتلا ۋاقىت سەرپ قىلىپ ئالىدىغان بۇ پۇل كۈنىگە سەككىز سائەتتىن پۈكەي ئالدىدا تىپتوغرا ئۇدا ئوتتۇز كۈن جاپالىق ئىشلەپ ئالىدىغان پۇلغا قارىغاندا خېلىلا كۆپ ئىدى.

شەرىپە دەسلەپكى بىرقانچە قېتىمدا بۇ يېڭى «خىزمەت ئورنى»غا بۇئايشەم-نىڭ ھەمراھلىقىدا كەلدى. ئاشۇ پىنھان-دىكى كۈتۈش ئۆيىگە قويۇلغان ئىككى كارىۋاتقا بىردىن چىقىپ، بىرگە مېھمان قوبۇل قىلىشتى، بۇ ئىشتىن ئۇ دەسلەپ ئۇيالدى، يۈزىنى مەھكەم ئېتىپ كۆزىنى يۇمۇۋالدى. لېكىن ئۇنىڭ ھەممە قىلىقلىرى كۆچتۈڭگۈر مەستلەرنىڭ ۋەھشىي ۋە نومۇسسىزلارچە قوپال ھەرىكىتى تەرىپى-دىن رەت قىلىناتتى. بۇئايشەممۇ ئۇنىڭغا ئۇنداق قىلماسلىق، كۈلۈپ تۇرۇپ مېھمان كۈتۈۋېلىش قائىدىلىرىنى زېرىكمەي ئۆگەتتى. ئۇ دەسلەپ ھەممە ئىشتا قىينالدى. ئىشتىن چۈشۈپ بىكار بولغاندىن كېيىن بۇ يېڭى «خىزمەت ئورنى»غا كىرىپ-چىقىشمۇ، مەستلەرنىڭ ئالدىدا يالغاندىن ھېجىيىش، نازلىنىش، يىغلاشمۇ، يات كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يالىڭاچلىنىشمۇ، ھاراق پۇراپ تۇرغان لەۋلەرگە سۆيۈش-مۇ، كەچتە مەخمۇتقا كەچ قېلىشىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈشمۇ قىيىن تۇيۇل-دى. لېكىن كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇ ھەممىگە كۆنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ يېڭى ئورۇنغا بېرىشى، ئەتىگەندە ئىدارىسىگە بېرىپ، كەچتە قايتىپ كەلگەندەكلا نورمال بىر ئىش بولۇپ قالدى.

شەرىپە ئەمدى بۇ يېڭى «خىزمەت ئورنى»غا بۇئايشەمنىڭ ياردىمىسىزمۇ قورۇنماي، ئەركىن كىرىپ-چىقىۋېرىدىغان بولدى. ئۇ ھەر ئايدىكى مائاشىغا بىر بۆلەك پۇلنى قوشۇپ: «مانا بۇ، ياخشى ئىشلىگىنىم ئۈچۈن بېرىلگەن مۇكاپات، بەزى كۈنلىرى ھېسابات ئۆتكۈزىمەن دەپ كەچ قالسام توغرا چۈشىنەرسىز» دەپ مەخمۇتنىمۇ قايىل قىلدى، مەخمۇتمۇ ئەمدى شەرىپەنىڭ بەزىدە كەچ قالىدىغان ئىشلىرىنى توغرا چۈشىنىدىغان بولدى.

شەرىپە ئايلىق مائاشىغا بىر قىسىم «مۇكاپات» نى قوشۇپ، ھەر ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا مەخمۇتقا ئۆيگە ئىشلىتىش ئۈچۈن تاپشۇراتتى. ھەپتە ئارىلىقىدا بولسا «دۇكىنىمىزدا گۆش تارقاتقانىدى» دەپ گۆشىمۇ، سەي-كۆكتاتىمۇ ئالغاچ كېلەتتى. ھەتتا بەزىدە ئاتا-ئانام بەرگەن پۇلغا ئالدىم دەپ، ئۆزىنىڭ كىيىملىرىنىڭ غېمىدىن ئۆزى چىقىپ، ئۇنىڭ قولىقىنىمۇ ئاغرىتمايدىغان بولدى. مەخمۇت باش قېتىنچىلىقىدىن قۇتۇلغىنىغا خۇش بولۇپ كېتىپ، بۇ نەرسىلەرنى قايسى پۇلغا ئالغانلىقىنى ئۇنچىۋالا سۈرۈشتۈرۈپمۇ كەتمەيدىغان بولدى. كۈنلەر ئەنە شۇ تەرىزدە بەكمۇ «كۆڭۈللۈك» ئۆتمەكتە ئىدى.

بۇ ئىشلارنىڭ باشلانغىنىغىمۇ بىرقانچە يىل بولۇپ قالدى. ئەمدى ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ھەممە نەرسە بار بولدى. بانكىدا قويۇلغان بىرقانچە مىڭ يۈەن پۇلى، دىلشاتلارنىڭكىگە ئوخشاش موتسىكلىتىمۇ تەل بولدى. شەرىپەمۇ ئەمدى ئۆزىنىڭ نازۇك، ئەۋرىشىمدەك تۇسىنى يوقىتىپ خېلىلا ئۇستىخان سېلىپ قالدى. لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن ئۇنىڭ گۈزەللىكى يوقاپ كەتمىدى. ئەكسىچە تېخىمۇ تولۇپ مىق-مىقلىشىپ، ھەرقانداق ئەركەكنىڭ ھەۋسىنى دەرھاللا قوزغىغىدەك بولۇپ قالدى. ئۇ، يېڭى مودا كىيىملەرنى خالىغانچە كىيەلەيدىغان ھالەتكە يەتتى. مەخمۇت «يول» مېڭىپ يۈرۈپ، ئۇنى ئۆيگە يېقىنراق بىر دۇكانغا يۆتكىمەكچى بولغانىدى، لېكىن شەرىپە «كۆنۈپ قاپتىمەن، ئاشۇ ئىلگىرىكى دۇكاندا ئىشلەۋېرەي» دەپ ئۇنىمىدى. ئەمدى ئۇلارنىڭ ئومىاقىنە بىر ئوغلىمۇ بولدى، ئائىلىسىگە يېڭى بىر خۇشاللىق قوشۇلدى. شەرىپە بىرقانچە قېتىم بۇ ئىشتىن قول ئۈزمەكچى، مەخمۇتقا بولغان سادىقلىقىنى يېڭىباشتىن باشلىماقچىمۇ بولدى. لېكىن يەنە بىر ئايدىن كېيىن، ئالدىمىزدىكى بايرامدىن كېيىن... دەپ يۈرۈپ خېلى كۈنلەر ئۆتۈپ كەتتى. ئەمدى ئۇ ئانچە ئۇزۇنغا قالماي بۇ ئىشتىن ئۈزۈل-كېسىل قول ئۈزۈش، ھاياتىنى يېڭىدىن باشلاش قارارىغا كەلگەنىدى.

بۈگۈن مەخمۇت زاۋۇتتا ئۇزۇندىن بېرى لايىھىلەپ يۈرگەن چىرتيوژنىڭ لايىھە نۇسخىسىنى لاياقەتلىك تاماملاپ، تېخنىكا بۆلۈمىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتكۈزدى. بۇ ئۇنىڭ خىزمەت ھاياتىدىكى خۇشاللىنارلىق بىر كۈن ئىدى. شۇڭا ئۇ ئىشتىن چۈشتىدە، ئۆز خۇشاللىقىنى تەقدىردىشى ۋە سىردىشى بولۇپ كەلگەن ئايالى — شەرىپەگە يەتكۈزمەكچى بولۇپ ئالدىراپ ئىدارىدىن چىقتى...

— مەخمۇت، ھەي مەخمۇت! نەگە ماڭدىڭ ئاداش، — مەخمۇت ئۆزىنى بىرسىنىڭ چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ موتسىكلىتىنى تورمۇزلىدى. چاقىرغىنى ئوتتۇرا مەكتەپتىكى بىر ساۋاقدىشى ئىدى.

— ھوي، ئېلىنغۇ سەن ئاداش، بۇ

يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرسەن؟
— ساڭا ئوخشاش ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇش بىزگە نېسىپ بولمىغاندىكىن، ئاز-تولا ئوقەتچىلىك قىلىپ يۈرىمىز. سېنى مۇشۇ شەھەردە دەپ ئاڭلىغانىدىم، لېكىن ئىزدەپ بارالمىدىم، بۈگۈن بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قالدۇق، ئەجەب ياخشى بولدى. يۈر، ئازراق پاراڭلىشايلى.
— مەن ئالدىراش بىر ئىش بىلەن كېتىۋاتىمەن.
— بولدى، بولدى. ئۇ ئالدىراشلىرىڭنى قوي ئاداش، ئارامىڭ ئال. قارىغاندا خېلى خۇشاللەك كۆرۈنىسەن، بىرەر-ئىككى رومكا ئىچكەچ پاراڭلىشايلى.
مەخمۇت ئۇنىڭ تەكلىپىگە ماقۇل بولدى. بۇ ئىككى ساۋاقداش ئۆزلىرىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن هايات مۇساپىسى ۋە هازىرقى ئەھۋالى ئۈستىدە پاراڭلىشىپ خېلى ئۇزۇن ئولتۇرۇپ قېلىشتى. ئاغىنىچە ئوبدانلا تەڭشەلىپ قالدى. خېلىدىن كېيىن ئېلى ئېغىزىنى مەخمۇتنىڭ قۇلىقىغا يېقىن قىلىپ شىۋىرلىدى:
— ئاداش، هاراقىمۇ ئىچتۇق، ئەمدى يەنە بىر پەيزى قىلامدۇق؟
— قانداق پەيزى قىلساق دەيسەن؟
— مۇشۇ دۇكاندا ئىككى سەتەڭ بار دېگىنە، شۇنداق چىرايلىق ...
— ياق ئاداش، ئايالىم بىلەن ئوغلۇمغا يۈز كېلەلمەيمەن.
— قوي، ئۇنداق يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىڭنى، خوتۇن دېگەن كۆڭۈلدە ئىختىيارىڭدا، لېكىن مۇنداق قاملاشقان سەتەڭلەرنى تاپالمايسەن. ئېسىڭدىمۇ، كىچىكىمىزدە قىزلار بىلەن بىرگە ئۆي تۇتۇشۇپ ئويناپتىتۇق. شۇندىن كېيىن بىز كۆرۈشمىگىلىمۇ ئۇزۇن يىللار بولۇپ كەتتى. بۈگۈن بىر سائىتى كەلگەن ئوخشايدۇ، ياق دېمە، بوپتۇ، پۇلغا چىدىمىساڭ، ھەر ئىككىسى ئۈچۈن مەنلا تۆلۈۋېتەي. كادىر دېگەنمۇ ئاشۇنداق چىدىماس، بېخىل بولىدۇ ئەزەلدىن.
مەخمۇت ئېلىنىڭ سۆزلىرىنى چاقچاق دەپ چۈشەنسىمۇ، يەنە بەزى گەپلەرگە قاراپ تۇرۇۋېرىشقا غۇرۇرى كۆتۈرمىدى. ئېلى دۇكاندار سېمىز ئايال بىلەن نېمىنىدۇر پىچىرلىشىپ، يانچۇقىدىن پۇل ئېلىپ ئۇنىڭغا بېرىپ كەلدى-دە، مەخمۇتنىڭ دولىسىغا بىرنى شاپىلاقلاپ قويۇپ:
— يۈر، — دېدى. مەخمۇت ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى، — ھەر ئىككىلىسى سەتەڭ نېمىلەر، تولا كەلگەنمەن، — دېدى ئېلى بىر خىل كۆرەڭلىك بىلەن، — قايسىسىنى خالساڭ شۇ سېنىڭ، سەندىن ئاشقىنى ماڭا. مەن ئۈچۈن قايسىسى بولسا بەربىر. لېكىن سېنىڭ بۇ يەرگە تۇنجى قېتىم كېلىشىڭ، ئوبدانراق پەيزى قىلىشىڭ كېرەك-تە!
ئۇلار ئاشۇنداق سۆھبەتلەر ئارىسىدا ئارقا ھويلىغا ئۆتتى.
— ھە! ... — دېدى مەخمۇت بوسۇغىدىن پۇتىنى ئېلىش بىلەن تەڭ كۆزلىرىگە ئىشەنمىگەن ھالدا ئەندىكىپ.
— سىز ... — دېدى شەرىپە يېرىم ئۇچۇق ھالەتتە تۇرغان كۆكسىنى كۆڭلىكى بىلەن ياپقاچ ئورنىدىن تۇرۇۋېتىپ دۇدۇقلاپ ...
— مەن ... سىز ... بۇ .... — مەخمۇتمۇ نېمە دېيىشنى بىلەلمەي دۇدۇقلاپ تۇرۇپ قالدى.
ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ چىرايى ئوخشاشلا ئۆلۈكنىڭكىدىنمۇ بەتتەر تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ، كۆزلىرى بىر-بىرىنى يەۋەتكۈدەك دەرىجىدە چەكچىيىپ قالغانىدى...

«قىرچىنتال» ھېكايىسى توغرىسىدا

گۈلشەن نىياز

«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ 1993-يىللىق 3-سانىغا بېسىلغان «قىرچىنتال» ناملىق ھېكايىنى ئوقۇغان ھەرقانداق كىتابخان، بولۇپمۇ ئايال كىتابخان قانداقتۇر ئەسەردە ئەكس ئەتتۈرۈلگەن رېئاللىق بىلەن ئۆزى ياشاۋاتقان رېئاللىقنى سېلىشتۇرۇپ، ئەسەرنىڭ تۇرمۇش چىنلىقىغا ئۇيغۇن بولمىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلىدۇ. چۈنكى ئەسەردىكى ۋەقەلىك، پېرسوناژ، مۇھىت قاتارلىقلار پۈتۈنلەي دېگۈدەك ساختىلىق، ياسالمىلىق بىلەن يارىتىلغاچقا، ئەسەر باشتىن-ئاخىر كىتابخانلارغا ياسالما-سۈنئىيلىك تۇيغۇسىنى بېرىدۇ، خالاس.

ئەسەردىكى ۋەقەلىك مۇنداق:

ئابدۇنەبى ئىسىملىك بىر يازغۇچى ئۈرۈمچىدىن يۇرتىغا قايتىش سەپىرىدە، ئۈرۈمچىدىكى دادىسىنى يوقلاپ كېلىۋاتقان نۇرسىما ئىسىملىك بىر قىز بىلەن بىر ئاپتوبۇستا سەپەرداش بولۇپ قالىدۇ. ئۇ قىز يازغۇچى ئابدۇنەبىنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلىۋالىدۇ. شۇڭا قىزنىڭ ھەرىكىتى ئۇنى قىزىقتۇرىدۇ (مەسىلەن، قىزنىڭ ئاپتوبۇسقا چىقىپلا كونىلىقىدىن چەت-چۆرىلىرى قىيىلىپ يىرتىلغان، تىنىمسىز تىترەپ لەپىلدەپ تۇرىدىغان كىتابنى ئوقۇپ ئولتۇرۇشى ھەمدە داۋانچىڭغا كەلگەندە ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ قىرچىن دەرىخىدىن سۇندۇرۇۋالغان بىر تال چىۋىقنى كۆتۈرۈپ چىقىشى).

ئەسلىدە بۇ قىز سەنئەت شۆبىسىنى پۈتتۈرۈپ مەلۇم ئۆمەكتە ئىشلەۋاتقان ئارتىسكا بولۇپ، ئابدۇنەبىنىڭ «قىرچىنتال» ھېكايىسى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن يازغۇچىغا ئاشىق-بىقارار بولۇپ، كۆيۈك ئوتىدا كۆل بولۇپ، كۈنلىرىنى «قىرچىنتال»نى ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتقان، يازغۇچىنى دەپ ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى مۇزىكانت سۆيگىنىنى تاشلىۋېتىپ ھىجران ئازابىنى تارتىۋاتقان، مۇشۇنداق ئۇچرىشىشنىڭ بولۇشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈۋاتقان بىر قىز ئىكەنلىكى سەپەر داۋامىدا ئاشكارا بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇنەبى ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان مۇرەككەپ ھېسسىياتلار ئىچىدە، يەنى ئائىلىسىنىڭ بارلىقى، يەنە بىر گۈزەل قىز ئوقۇتقۇچى گۈلسىمانىڭ ئۆزىنى كۈتۈپ موماي بولۇپ قېلىشقىمۇ رازى بولۇۋاتقانلىقى قاتارلىق ئىشلارنى بىراقلا ئۇنتۇپ، ئاخىرى نۇرسىما ئىسىملىك بۇ قىزنىڭ ئۆيىگە بارىدۇ ھەمدە قونىدۇ. ئەمەلىيەتتە ئابدۇنەبى كەلگەن بۇ شەھەر، ئۇ قونغان بۇ ئۆي بولسا، ئۇ ئۆزى نەچچە يىلدىن خۇپىيانە بېرىش-كېلىش قىلىۋاتقان، بىر-بىرىنى چىن دىلىدىن ياخشى كۆرۈشكەن گۈلسىمانىڭ بىر نەۋرە سىڭلىسىنىڭ ئۆيى ئىدى. بىر نەۋرە سىڭلىسىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ كۆرۈشكىلى كەلگەن گۈلسىمانىڭ بۇ ئۆيدە كۆرگىنىنى كىم دېمەمسىز؟ ئۇ قىز ئۆمرىنى بېغىشلىغان، ئەقىدە قىلغان ئۈجمە كۆڭۈل

ئابدۇنەبى ئىدى.

ھەممىزگە مەلۇمكى، ئەسەردىكى ۋەقەلىكنىڭ چوڭ-كىچىك، ئاجايىپ-غارايىپ بولۇش-بولماسلىقى ئاساسىي مەسىلە ئەمەس. نۇرغۇنلىغان يازغۇچىلىرىمىز ئادەتتىكى تۇرمۇشتىن ماھىيەتلىك تۇرمۇش دېتاللىرىنى تاللاپ خۇددى بىر تامچە سۇدا قۇياش نۇرىنى ئەكس ئەتتۈرگەندەك كىچىك ۋەقەلەر ئارقىلىق ھاياتنىڭ ماھىيىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، خەلقنى تەربىيىلەيدىغان ياخشى ئەسەرلەرنى يېزىۋاتىدۇ.

«قىرچىنتال» دا ئەكس ئەتتۈرۈلگىنىمۇ ئەنە شۇنداق ئادەتتىكى تۇرمۇش ۋەقەلىكى بولۇپ، ئۇنىڭدا تىما، بەدىئىيلىك، ئەدەبىي ئۇسلۇب، بەدىئىي ماھارەت، كومپوزىتسىيە، شۇنىڭدەك تىل ئىشلىتىش قاتارلىق جەھەتلەردە كىتابخانلارنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سالىدىغان ياكى سۆيۈندۈرىدىغان ئالاھىدە نەرسىلەرنى ئۇچرىتالمىغانلىقىمىز ئۈچۈن، بىز كىتابخانلار تولىمۇ ئەپسۇسلىنىمىز، شۇڭا چىنلىق تۇيغۇسى يېتەرسىز بولغان بۇ ئەسەردىن بەدىئىي زوقلىنىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. «قىرچىنتال» دىكى پېرسوناژلار بىلەن رېئاللىقنىڭ زادى قانداق ئىكەنلىكىگە قاراپ باقايلى:

ئەسەردىكى يازغۇچىنىڭ ئوبرازى باشتىن-ئاخىر ئۆلۈك، جانسىز، قىلچىمۇ بەدىئىي قىممىتى بولمىغان ماشىنا ئادەمگە ئايلىنىپ قالغان. ئەسەردىكى يازغۇچى قىرچىن دەرىخنىڭ ئىسمىنىمۇ، دەرەخنىڭ ئالاھىدىلىكىنىمۇ بىلمەي تۇرۇپ پەقەت قىرچىن دەرىخىنىڭ تۈز، ئىنچىكە سەۋرىدەك قامەتلىك، چىرايلىق ئۆسىدىغانلىقىنى باشقىلاردىن ئاڭلىغاندىن كېيىن، «قىرچىنتال» ناملىق ئەسىرىنى ئېلان قىلىدۇ ھەم بۇ ئەسىرى بىلەن بىراقلا داڭ چىقىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئەسەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن بەزى ئاياللار يازغۇچىنى دەپ ئۆزىنىڭ ئائىلىسىنىڭ بۇزۇلغانلىقىنى بايان قىلىپ خەت يازسا، يەنە بەزىلىرى كۆيۈك ئوتىدا كۆل بولۇپ كېچە-كۈندۈز يىغلاپ، ھەتتا ئۆزىنىڭ سۆيگەنلىرىنى تاشلىۋەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۇنىڭغا مۇھەببەت ئىزھار قىلىدۇ...

لېكىن كىتابخانلار پۈتۈن ئەسەرنى ئوقۇش جەريانىدا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان، كىشىنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان، كىشىگە چىنلىق تۇيغۇسى بېرەلمەيدىغان بايانلارنىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەبچى بولغان «قىرچىنتال» نىڭ زادى قانداق ئەسەر ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي بولغىنىدا، پەقەتلا: «ئەسەردىكى باش پېرسوناژنىڭ يۈكسەك ئارزۇ-ئارمانلىرى، ئىستەك-ئارزۇلىرى، ھاياتقا بولغان مۇھەببىتى مېنىڭ جاراھىتىمگە مەلھەم بولدى» دېگەن جۈملىلەردىن باشقا ھېچقانداق ئالاھىدە مەزمۇننى ئۇچرىتالمىغانلىقى، شۇنچە ئايالنى ۋەسۋەسىگە سېلىشنىڭ سىرىنى بىلەلمىگەنلىكى ئۈچۈن كىتابخانلار يەنە ئەپسۇسلىنىدۇ.

لېكىن بىز «قىرچىنتال» دا يازغۇچى ئابدۇنەبىنىڭ كىتابخانلارنىڭ كۆزىگە چېلىققۇدەك، ئۇلارنىڭ ئېسىدە قالغۇدەك بىرەر ھەرىكىتىمۇ، شۇنداقلا يەنە يازغۇچى بولۇش سۈپىتى

بىلەن ئېيتقان بىرەر جۈملە تەسىرلىك سۆزىنىمۇ ئۇچرىتالمايمىز.

ئادەم بىر ئىزدا توختىماي ئايلىنىدىغان يەر شارى ياكى رېلىستىن چىقماي ماڭىدىغان پويىز بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇ تەرەققىي قىلىدۇ، ئۆزگىرىدۇ، ھەرىكەت قىلىدۇ. دېمەك ئۇ بىر جانلىق گەۋدە. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا بىز ئابدۇنەبىنىڭ ئەسەردە گۆشمۇ، سۆڭىكىمۇ بولغان ئىسمى-جىسمىغا لايىق بىر ئەر پېرسوناژ قىلىپ يارىتىلمىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلىمىز. مەسىلەن، كومپوزىتور ئابدۇكېرىم ئاكا ئابدۇنەبى بىلەن نۇرسىمانى تونۇشتۇرۇپ «ساۋابلىق ئىش» قىلغاندىن كېيىن كېتىپ قالىدۇ (ئەگەر ئادەمنى ئادەمگە تونۇشتۇرۇش ساۋابلىق ئىش بولىدىغان بولسا).

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككىيلەن ئۆزلىرى چۈشكەن ئاپتوبۇسنىڭ يېنىغا ماڭىدۇ. يولدا ئابدۇنەبى قىزغا گەپمۇ قىلماي بېشىنى سىلىپ كوچىنىڭ چېتى بىلەن ماڭىدۇ. كىتابخانلارغا مەلۇمكى، ئابدۇنەبى ئاپتوبۇسقا چىقىپلا ئۇ قىزغا قىزىقىپ قالغان، يەنە كېلىپ پۈتۈن دىققىتىنى قىزغا مەركەزلەشتۈرگەن. شۇنداق ئىكەن، ئۇ باشقىلار تونۇشتۇرۇپ قويغان پايدىلىق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ قىزغا قىزغىن مۇئامىلە قىلىشى، ئۆز ئارا پىكىر ئالماشتۇرۇشى پۈتۈنلەي نورمال ئەھۋال ئەمەسمۇ؟ لېكىن ئۇ ئۇنداق قىلالمايدۇ.

يەنە «K» شەھىرىگە كەلگەندىن كېيىنمۇ ئۇ توخۇدەك يۈرىكىنى قاپتەك قىلىپ ئۆز ئالدىغا ئىككى كىشىلىك ياتاقنىڭ بېلىتىنى ئالىدۇ. بۇ ھال قىزنىڭ نارازىلىقىنى قوزغايدۇ. قىز يەنە ئابدۇنەبىنىڭ رەنجىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنىڭ ياتىقىغا كىرگەندە، ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ مۈگدەك باسقاندەك كۆزلىرىنى يالغاندىن يۇمۇپ يېتىۋالىدۇ. «گۇرۇچتە خەۋەر يوق سەۋزە دەم يەپتۇ» دېگەندەك، قىزنىڭ ئېسىدە يوق نەرسىنى ئېسىگە سالىدىكەنۇ يەنە كۆزلىرىنى يالغاندىن يۇمۇۋېلىپ يېتىۋالسا بۇنى قانداقمۇ نورمال ئەر كىشى دېگىلى بولسۇن؟

ئەمدى ئەسەردىكى نۇرسىما، گۈلسىما ئوبرازلىرىغا كەلسەك، ئاپتور بۇ ئوبرازلارنى ياراتقاندىمۇ ئوخشاشلا ھېچقانداق كۈچ سەرپ قىلمىغان ھەمدە بۇ ئىككى ئاشىق ئۈچۈن ئالاھىدە سەھنىمۇ ھازىرلىمىغان. شۇ سەۋەبتىن بۇ ئىككى قىزنىڭ ئابدۇنەبىنى ياخشى كۆرۈشى، ئۇنىڭغا غايىبانە ئاشىق بولۇشى «قىرچىنتال» بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا ئۇلارنى بىر-بىرى بىلەن دىدارلاشتۇرۇش ئۈچۈنمۇ يەنە قانداقتۇر ئۇلارنىڭ مەلۇم ئاكىلىرى ۋاستە بولىدۇ.

ئەسلىدە گۈلسىما «قىرچىنتال» نى ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆزى بىلەن بىر كافېدىرادا ئىشلەيدىغان مەلۇم بىر ئاكىسىغا يازغۇچىنى ياخشى كۆرۈپ قالغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ يازغان خەتلىرىنى، لېكىن بۇ خەتلەرنىڭ جاۋابسىز قېلىۋاتقانلىقىنى... دەيدۇ. بۇ ئىشلاردىن ئۇنىڭ ئانىسىمۇ خەۋەر تېپىپ ھېلىقى ئوقۇتقۇچىغا ئابدۇنەبىنى ئۆيگە باشلاپ كېلىشنى تاپىلايدۇ. شۇڭا قۇربان ھېيت كۈنى ھېلىقى ئوقۇتقۇچى ئابدۇنەبىنى گۈلسىمانىڭ ئۆيىگە باشلاپ بارىدۇ. شۇندىن ئېتىبارەن بۇ ئىككىيلەن ئارىسىدا غەيرىي مۇناسىۋەت شەكىللىنىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئايالى بولغاچقا ئائىلىسىدىن ياكى گۈلسىمادىن كېچەلمەيدۇ. ئۇزۇن ۋاقىتقىچە خۇپىيانە بېرىش-كېلىش قىلىپ تۇرىدۇ. مانا مۇشۇنداق غەيرىي مۇناسىۋەت داۋاملىشىۋاتقان شارائىتتا نۇرسىما پەيدا بولۇپ قالىدۇ-دە، ئۇنى ئەسلىدىنلا بار بولغان ئۈچ بۇرجەكلىك مۇناسىۋەت تورىغا باشلاپ كىرىدۇ.

(ئاخىرى 103-بەتتە)

پرۇدھوم شېئىر ۋە نەسرلىرىدىن

ئەركىن نۇر تەرجىمىسى

مۇھەررىردىن: سۇلى پرۇدھوم (Sully—Prudhomme, 1839—1907) فرانسىيىلىك شائىر. پارىژدىكى بىر سودىگەر ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. كىچىكىدە زېرەك، ئوقۇشى ياخشى بولغان بولسىمۇ سالامەتلىكى يار بەرمىگەچكە داشۆگىچە ئوقۇيالمىغان. دەسلەپكى يىللاردا ئاددىي خىزمەتچى، ئىنژېنېر بولغان ھەمدە قانۇن ساھەسىدە ئىشلىگەن، كېيىن شېئىر ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللانغان.

پرۇدھوم 60- يىللارنىڭ ئالدى-كەينىدە «سەنئەت ئۈچۈن سەنئەت» نى تەشەببۇس قىلىدىغان بارناس ئېقىمىغا قانتاشقان ۋە تېزلا بۇ ئېقىمنىڭ غوللۇق شائىرى بولۇپ قالغان بولسىمۇ، ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ، بۇ ئېقىمدىن ئايرىلىپ چىقىپ ئۆزىگە خاس، مۇستەقىل يول تۇتقان.

ئۇ شېئىرلىرىدا قەلب چوڭقۇرلۇقىدىكى پىنھان سىرلار، نازۇك تەسرات ۋە تۇيغۇلارنى پەلسەپىۋىي يۈكسەكلىكتە ئىپادىلەشكە ماھىر بولۇپ، شېئىرلىرى ئىنتايىن نەپىس، مۇزىكدار ھەم لىرىك.

پرۇدھومنىڭ لىرىك شېئىرلىرى شۆھىتسىيە پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ دىققىتىنى تارتقاچقا، ئۇ 1901- يىلى «شېئىرلىرى يۈكسەك غايە، مۇكەممەل بەدىئىيلىككە تويۇنغان ۋە كەمدىن-كەم ئۇچرايدىغان قەلب بىلەن ئەقىل-پاراسەت مۇجەسسەملەشتۈرۈلگەن» دەپ قارىلىپ، ئەدەبىيات تارىخىدا تۇنجى قېتىم نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى بىلەن تارتۇقلانغان.

ئۇنىڭ ئاساسلىق ئەسەرلىرىدىن «تەنھالىق» (1869)، «بىھۇدە مېھرىبانلىق» (1869)، «ئادالەت» (1878)، «سىناق» (1866)، «قىسمەت» (1872)، «ئۇرۇش تەسراتلىرى» (1872) قاتارلىق ئون تۆت شېئىرلار توپلىمى ۋە «پاسكالنىڭ ھەقىقىي ئېتىقادى» (1905)، «ئويلار» (1922) قاتارلىق سەككىز پارچە نەسرلەر توپلىمى بار.

كۆزلەر

گۈزەل ھەمدە سۆيۈملۈك زەڭگەر ياكى قاپقارا —
ئاشۇ كۆزلەر ھەممىسى سۆيگەن تاڭنى قانماستىن.
كەتتى كۆزلەر ئۇيقۇغا ئەمدى قەبرە ئاستىدا،
كۆتۈرۈلدى مەشرىقتىن قۇياش بالقىپ ۋە لېكىن.

زۇلمەت كېچە كۈندۈزدىن مېھرلىكتۇر شۇ قەدەر،
مەپتۇن قىلار ئۆزىگە سانسىز كۆزنى ئۇ ھامان.
قارچۇقلاردا سايىلەر ئەكسلىنەر ئاھ بەتتەر،
چاراقلىغان يۇلتۇزغا تولغان شۇ پەيت كۆك ئاسمان.

ۋادەرىخا! ئۇ كۆزلەر كۆرەلمەدۇ راستىنلا؟
ئىشەنمەيمەن ئۇنىڭغا، ياق-ياق، ئەسلى بۇ يالغان!
بۇرالغاندۇر ئۇ كۆزلەر ئاستاغىنە يىراققا،
ھېچ كىشىگە كۆرۈنمەس يىراقلارغا بۇرالغان.

غايىب بولۇپ يۇلتۇزلار ئايرىلسىمۇ بىزلەردىن،
بۈيۈك كۆككە ئېسىلىپ تۇرار يەنە ئۇ بىراق.
قارىچۇقتىكى ئادەمغۇ ۋاز كېچەلمەس ئۈيقۇدىن،
ئۇ ئۆلمىدى ئېھتىمال، ماماتلىقتىن كۆپ يىراق.

قارا ياكى زەڭگەر كۆز سۆيۈملۈك،ئۇز شۇقەدەر،
قەبرىلەرنىڭ تېگىگە چوڭقۇر دەپنە قىلىنغان.
مۇنتەزىر بولۇپ شۇ مۇقەددەس تاڭلارغا سەھەر،
تەلمۈرۈپ قارايدۇ داۋاملىق، كۆزلەر يۇمۇلغان.

خۇرسىنىش

چاقىرىپمۇ باقمىغان ئۇ قىزچاقىنىڭ ئىسمىنى،
كۆرمىگەنمەن ئۆزىنى، ئاڭلىمىغان سۆزىنى.
ساداقەتتە تەۋرەنمەي كۈتمەكتىمەن تېخىچە،
مەن سۆيىمەن ئۇنى شۇنداق مەڭگۈگە.

قۇچاق ئاچسام مەن ئاڭا بىلەكلىرىم تالغۇچە،
قۇرۇق قالار قوللىرىم ئۇ كەلمىگەچ قېشىمغا.
قوللىرىمنى سوزىمەن ئاڭا يەنە تاقەتتە،
مەن سۆيىمەن ئۇنى شۇنداق مەڭگۈگە.

باغرىم ئېچىپ ئۇ قىزغا قوللىرىمنى سوزىمەن،
ۋىسالىغا يېتەلمەي ياش تۆكمەن ھەسرەتتە.
قۇرىمايدۇ كۆز يېشىم، سەلدەك ئاقار ھېلىھەم،
مەن سۆيىمەن ئۇنى شۇنداق مەڭگۈگە.

چاقىرىپمۇ باقمىغان ئۇ قىزچاقنىڭ ئىسمىنى،
كۆرمىگەنمەن ئۆزىنى، ئاڭلىمىغان سۆزىنى.
بىراق سۆيگۈ دىلىمدا ئارتىپ تۇرار بارغانچە،
مەن سۆيىمەن ئۇنى شۇنداق مەڭگۈگە.

ئېلىشىش

شۇبھىلەر قىينايدۇ مېنى ھەر ئاخشام،
ئېلىشىپ-چېلىشىپ يېڭەلمەيمەن ھېچ.
يوچۇن شۇ مەخلۇقنى — ئىبلىسنى تامام،
قورقمەن تولغىنىپ ياتالماستىن تىنچ.

ئۇيقۇدىن بىدارمەن، خىيالغا پېتىپ،
«قويۇۋەتمەس ئىدىم ئۇنى گەر تۇتسام».
دەيمەن ئۆلۈك كەبى ماجالسىز يېتىپ،
«نە بولغاي مەن ئۇنى يەڭسەم، ئاھ ئۇتسام»؟!

چىراغنى كۆتۈرۈپ كىرىدۇ ئانام،
سورايدۇ تەر بېسىپ كەتكەچ ئاۋايلاپ،
— مېجەزىڭ يوقمۇ-ھە، جىگىرىم-بالام؟

بىر قولۇم باغرىمدا، بېشىمدا بىر قول
غەمگۇزار ئانامغا بېرىمەن جاۋاب:
— ئېلىشتىم تەڭرىگە قويماستىن ھېچ يول!

سامانيولى

يۇلتۇزلارغا بېقىپ دېدىم كېچىدە:
«سىلەر بەلكىم ئۇنچە بەختلىك ئەمەس،
نۇرلىرىڭلار چەكسىز زۇلمەت ئىچىدە،
يېقىملىق بولسىمۇ ئازابقا پەۋەس.

كۆرىمەن مۇقەددەس قىزلار كۆكتە،
قارىلىق تۇتۇشقان كېيىنىپ ئاپئاق.

كۆتۈرۈپ شاملارنى ئۇلار بەس-بەستە،
تۆكۈشكە دەردىنى توپلىشار ھەر ياق.

ئىلتىجا قىلدىڭلار ھازىرمۇ تاكى؟
سىلەر ئاسمان جىسمى باغرى خۇن بولغان؟
ئاسماندىن سەپتىڭلار نۇر ئەمەس، بەلكى
نۇرنىڭ كۆز يېشىنى ھەسرەتكە تولغان.

ئەجدادى ئىدىڭلار يۇلتۇزلار ئەسلى،
دۇنيانى ياراتقان تەڭرىنىڭ ھەتتا،
يېشىڭلار ئاقىدۇ سەلدەك گوياكى ...»
يۇلتۇزلار دېيىشتى: «بىزلەر بەك تەنھا ...

شۇ قەدەر يېقىن دەپ ئويلايسەن بىزنى،
شۇنچىلىك يىراقمىز بىزلەر ئەمەلىيەت.
بىزلەردىن پارلىغان گۈزەل نۇرلارنى،
بۇ يەردە كۆرەلمەس ھېچكىملەر پەقەت.

ئۇلارنىڭ قەلبىدە يانغان مۇھەببەت،
شەپقەتسىز بوشلۇقتا ئۆچتى بىمەھەل.»
«چۈشەندىم!» دېۋەتتىم قىلالماي تاقەت،
«قەلبىڭلار ئوخشاشكەن بىز بىلەن تۈگەل.

بىزنىڭمۇ ئوخشاشلا ھەر يۈرەك يانغان،
سۆيگەن كىشىسىدىن ئايرىلار يىراق.
تەنھالىق — ئەبەدىي قۇتۇلالمىغان،
شەپىسىز كۆيىدۇ تۈنلەردە شۇنداق».

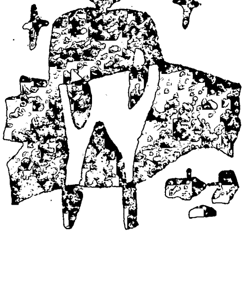

دېڭىز

ناله قىپ يىغلايدۇ دېڭىز بەك دەھشەت،
ئۇ گويا ھامىلدار بوزرۇكۋار ئانا.
ئىككىمىك بولغانچە سالىدۇ چۇقان،
ھەرقانچە قىلسمۇ چۆشمەيدۇ بالا،
ئاغرىققا چىدالماي دوملايدۇ ھەر يان.

تولغىنىپ قوپسمۇ ئورنىدىن تەستە،
يىقىلىپ چۈشىدۇ يەنە ئۇ ھالسىز،
ئاراملىق تاپىدۇ لېكىن بىر پەستە،
ئەينەكتەك تىپتىنچ، نۇرانە چەكسىز —
چۆشلەرنى كۆرىدۇ كۆكنىڭ ئاستىدا.

سىلايدۇ ئالەمنى پۈتى بىر-بىرلەپ،
كۆتۈرۈپ تۇرىدۇ قولى كېمىنى:
ئەسكەندە ساباھلار كۈلەر ئۇ ئەجەب،
كۆرسىتىپ مەگزىدە زىناقلىرىنى،
ئارقان تار، ماچتا بۆشۈك ئۇنىڭغا.

ماتروسلارغا دەيدۇ: « كەچۈر مۇبادا،
ئازابلىرىم ئېزىپ قويسا باغرىڭنى،
شۇ قەدەر ئاق كۆڭۈل بولسامۇ ئەمما،
ھەسرەت چەكتىم، تاپالمىدىم دۇنيادا
مېنى قۇتقۇزغۇدەك ھېچبىر ئادەمنى! »

ئاغرىنىپ شۇ تىرەن دېڭىز ئاستىدا،
قورسىقى كۆپىدۇ، پەسلەيدۇ يەنە،
جىسمىدا ئازابلىق قۇدرەت زىيادە،
بۈيۈكلۈكى قىلغان ئۇنى كۆپ تەنھا.

ئىلھام

ئېزىققان رەڭدار قۇش ئۇچقانچە لەرزان،
دەرەخكە قونغاندەك قوندى ئۇ ساڭا.
ئۇ قوشنىڭ سۆيگۈسى قىلىندى پايخان،
پېينى قويماستىن يۈگىدىدىك ئەمما.

جىسمىڭغا يېپىشقان پەيدىن ھارارەت،
ئۇرۇلۇپ تۇراتتى پۈۋلەپ-قاقاندا.
ئۆتكۈزدۈك ئاپپىقىم ئېغىر جىنايەت،
يۈرىكىم ئىدى ئاھ، ئاشۇ قۇش ئۇندا!

سۆيۈندۈك ئىشىگدىن، چەكتىم مەن پىغان،
ئېچىنىپ قارىدىم قۇشقا قەلبىمدە
توزۇغان پەيلىرى بوشلۇقتا ھەريان.

تەۋرىتىپ چۆشۈمنى ئوتلۇق تىنىقىڭ
ئۆستۈردى سۆيگۈدە بولدۇم بىر شائىر
خورلىما سۆيگۈمنى، سۆيسەم مەڭگۈگە.

تەن ۋە روھ

نەقەدەر بەختلىك لەبلەر دۇنيادا!
تەھسىن ئوقۇيدۇ ئۇلار سۆيۈشۈپ،
نەقەدەر بەختلىك ئىللىق كۆكرەكلەر!
تىترەڭگۈ تىنىقلار تۇرار ئالمىشىپ.

بەختلىك يۈرەكلەر مەۋج ئۇرغان قان!
ئۆزئارا سوقۇشى ئاڭلىنىپ تۇرار.
نەقەدەر بەختلىك بىلەكلەر! ئۇلار
كەڭ قۇچاق ئېچىشىپ چىرمىشار شۇئان.

بەختلىك ۋە يەنە كۆز ھەم قوللارمۇ!
مەشۇقنى كۆرسە كۆز، سىلايدۇ قوللار.
راستىنلا بەختلىك ئادەمنىڭ تېنى!
لەززەتكە چۆمۈلەر ئۆلگەنگە قەدەر.

ۋە لېكىن روھلارنىڭ شورلۇق قىسمىتى!
ئۇچرىشىپ باقمىغان ئۇلار زادىلا.
گوياكى لاۋۇلداپ كۆيگەن ئوت-يالقۇن،

راستىنلا بەختلىك ئادەمنىڭ تېنى!
لەززەتكە چۆمۈلەر ئۈلگەنگە قەدەر.

ۋە لېكىن روھلارنىڭ شورلۇق قىسمىتى!
ئۇچرىشىپ باقمىغان ئۇلار زادىلا.
گويىكى لاۋۇلداپ كۆيگەن ئوت-يالقۇن،
ئايرىلىپ تۇرغاندەك ئەينەك ئاستىدا.

روھلارنىڭ زۇلمەتلىك زىندىنى ئىچرە،
چاقرىپ تۇرۇشار يالقۇن بىھۇدە.
قوشۇلۇپ كۆيەلمەس، ئۇلار ئۆزىنى
بەك يېقىن چاغلىشىپ يۈرسىمۇ شۇنچە.

ياشايدۇ مەڭگۈگە ئۇلار ئاشۇنداق،
ئاھ، ئۇلار ۋىسالنى قىلىدۇ ئارمان:
قوشۇلۇش بىر كۈنلا نېسىپ بولسا گەر،
مۇھەببەت ئۇچقۇنلا بېرىشىدۇ جان.

گۇمان

ھەقىقەت ياتىدۇ قۇدۇق ئىچىدە،
قورقىدۇ كىشىلەر قېلىشتىن كۆرۈپ،
تەۋەككۇل ئەيلىدىم، قورقۇشنى چۆرۈپ
قۇدۇققا چۈشمەكچى بولدۇم كېچىدە.

ئارقاننى تاشلىدىم تۈگىگەن قەدەر،
سىيرىلىپ چۈشتۈم ھەم قۇدۇق ئاستىغا.
قاراڭغۇ ئۆلكىدە ئىزلىدىم ئۇندا،
يوق ئىدى ھېچقانداق نەرسىدىن ئەسەر.

بەك تىرەن بىر جايدا تىنغان ھەقىقەت،
قەلبىمنى تارتىدۇ ماگنىتتەك گويا،
سىلايمەن ھەريانى، تاپالماي پەقەت.

ئارقىنىم تېگىگە يەتمەيدۇ ياكى،
قۇدۇققا سولىنىپ قالدىممۇ ئەبەت،
قۇياشسىز زۇلمەتنىڭ بولۇپ تۇتقۇنى؟

ستالاكتىت

خۇشتارمەن كۆرۈشكە ئۆڭكۈرنى قەۋەت،
زۇلمەتنى يورۇتسا يالقۇنلار بۇندا.
تاملارغا ئۇرۇلۇپ قايتىدۇ سۇربەت،
ئايغىم ئاستىدىن چىققان بوش سادا.

ستالاكتىت ① يۈزىدىن تەپچىرەيدۇ سۇ،
ئەگمىدە — بېشىمدا تۇرغان ساڭگىلاپ.
نە سۇكى، ئۇ گويا تۆكۈلگەن كۆز ياش،
پۇتۇمغا چۈشىدۇ ئاستا تامچىلاپ.

سىڭگەندۇر گۆر كەبى قاراڭغۇلۇققا،
ئازابلىق سۈكۈنات بۇ يەردە بەلكىم.
ئەبەدىي قۇرىماس ھەسرەتلىك ياشقا —
يۈزلىنىپ شۇ ئۆڭكۈر ئىچىدە دائىم.

ئېسىمگە چۈشىدۇ ئازاب چەككەن روھ،
قەدىمىي مۇھەببەت ئۇخلايدۇ ئۇندا.
مۇز ئوخشاش قاتقانغۇ كۆز ياشلار ئەسلى،
نېمە ئۇ ياش تۆككەن توختىماي يانا؟

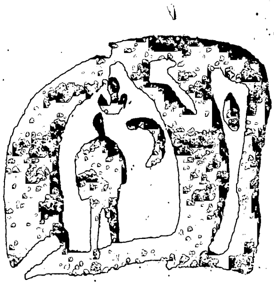

① ستالاكتىت — گىئولوگىيىلىك ئاتالغۇ بولۇپ، بىر خىل تاشنىڭ نامى.

ئويلار

(نەسرلەر)

شېئىر مەۋج ئۇرۇۋاتقان قەلبنىڭ خورسىنىشى.

*   *   *

شېئىر قەلب تارىدىن ياڭرىغان مۇزىكا.

*   *   *

تۇغما شائىر قېنى بولغان پەيلاسوپ ئىنتايىن بەختسىزدۇر. ئۇ ئەڭ لەززەتلىك، شېرىن خىياللارنى ئازابلىق ئويلارغا ئايلاندۇرىدۇ؛ ئۇ ھەممە نەرسىنىڭ ھەر ئىككى تەرىپىگە نەزەر تاشلايدۇ، شۇنداقلا ئۆزى بەھر ئېلىۋاتقان ئاشۇ نەرسىنىڭ ھالاكەت-ئۆلۈمى ئۈچۈن قايغۇرۇپ ياش تۆكىدۇ. پەيلاسوپلارغا ھېسداشلىق قىلىشقا ئەرزىيدۇ، چۈنكى ئۇلار ھەمىشە ئۆزلىرىنىڭ ساپ يۈرەك قېنىنى سەرپ قىلىشىدۇ — بۇ ئاڭا خۇشاللىق مەنبەسى بولغاچقا ئۇ پەيلاسوپقا ئايلانغان. بىراق، شائىر بەختلىكتۇر، ئەگەر شېرىن خىيال ئەڭ زور ئازاب ھېسابلانمىسىلا، ئەڭ ئاخىر بەختسىزلىك قاتارىدىن قېپقالىدىغىنى ئادەم چۈشەنگىلى بولمايدىغان خەلق، ئۇنىڭ سوغۇققانلىقى كىشىنى بىزار قىلىدۇ. «تەڭرى»، «ئۆلۈم»، «پايانسىز»، «ئەبەدىيات-مەڭگۈلۈك»، مانا بۇلار ئۇلارغا[1] ئادەت بولۇپ قالغان سۆزلەر. ئۇلارنىڭ بەختلىك ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. شۇغىنىسى ھايۋانلارنىڭكىدىن پەرقسىز بولغان بۇ خىل بەخت كىشىنى تولىمۇ ئېچىندۇرىدۇ؛ مەن باشقىلارنىڭ قىممەتلىك بەختسىزلىكىگە رازىمەنكى، ئۇلارنىڭ ئوي-پىكىر قىلماسلىقىغا رازى ئەمەس.

*   *   *

شائىر شېئىرنى شائىر ئۈچۈن يازىدۇ، خۇددى گېئولوگ گېئولوگ ئۈچۈن ئىلمىي ماقالە يازغاندەك؛ شېئىر ۋە ئىلمىي تەتقىقات ئوخشاشلا مۇئەييەن چېنىقىش جەريانىنى تەلەپ قىلىدۇ؛ ھەۋەس-ئىشتىياقسىز چېنىققان كىشىلەرنىڭ سالاھىيىتى تونۇشمايدۇ. ئۇلار قىلغان تەنقىدنىڭمۇ قىلچە تەسىرى بولمايدۇ.

*   *   *

... پۈتكۈل ئەدەبىي ژانىرلارنىڭ ھەممىسى شېئىرىيەتنىڭ تارماقلىرى.

*   *   *

چالا موللامنىڭ ئەسەرلىرى ھەمىشە ھەقىقىي ئۆلىمانىڭ ئەسەرلىرىدىن چۈشىنىكسىز بولىدۇ.

*   *   *

ئەدەبىي جاسارەت ئۆزىنى تالانتسىز دەپ قارايدىغان ئەمما، زوقلىنىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان بەزى كىشلەرگىلا بىر خىل ئازاب. چۈنكى، ئۇلار گۈزەللىكنى تونۇيدۇ-يۇ، ئىجاد قىلالمايدۇ. ئۇلار بۇنىڭ ئۈچۈن ئۈمىدسىزلىنىدۇ.

---

[1] بۇ يەردىكى «ئۇلار» خەلقنى كۆرسىتىدۇ — تەرجىماندىن.

ئەگەر، ئەدەبىياتتا چىنلىق ئىشقا ئاشسىلا خاسلىق يارىتىلغان بولىدۇ. مۇنەۋۋەر خاسلىق، قەلب تىلىنىڭ مۇكەممەل چىنلىقىنى خاتىرىلەشتىن پاشقا نەرسە ئەمەس، مۇبادا چىنلىقنىڭ بىر خىلىلا مەۋجۇت بولسا، ئۇنداقتا قەلبلا خاسلىققا ئىگىدۇر. ئەدەبىي خاسلىقنى مۇنداق بىر نەچچە سۆزگە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ: قەلب ئۆزگىرىشىدىن پەيدا بولغان مەڭگۈلۈك چىنلىق.

* * *

سۆيگەن چېغىڭدا مۇھەببەتكە ئېرىشەلمەيسەن، سۆيمىگەندە سۆيگۈ — مۇھەببەتكە نائىل بولسەن. ئاق كۆڭۈل يىگىت ئۈچۈن ئېيتقاندا قايسىسىنىڭ بەكرەك ئازابلىق بولىدىغىنىنى بىلمەيسەن.

* * *

قىزلار تەڭرىنىڭ ئىللىق تەبەسسۇمى.

* * *

«مەن سىزنى مەڭگۈ سۆيىمەن» دېيىشكە جۈرئەت قىلالماسلىقنىڭ ئۆزىلا مۇھەببەت. ئۇنداق دېيىش، نىكاھنىڭ ئۇيغۇنلۇقىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ.

* * *

ئىشق-مۇھەببەت دوستلۇقتىن چوڭ، چۈنكى ئۇ دوستلۇقنىڭ ئورنىنى تولدۇرالايدۇ؛ بىراق دوستلۇق مۇھەببەتتىن بۈيۈك، چۈنكى مۇھەببەت قەسرى غۇلاپ چۈشكەندە ئۇ قەلب جاراھىتىگە مەلھەم بولالايدۇ.

* * *

مۇھەببەتنىڭ ئىشەنچلىك بىر ئۆلچىمى بار، ئۇ بولسىمۇ مۇھەببەت ئۈچۈن سەرپ قىلىنغان ۋاقىت.

* * *

مەن تەنھا قايغۇرۇپ ئولتۇرىدىغان كىشىلەردىن ۋايىم يەيمەن. ئۇلارنىڭ ئەڭ ياخشى دوستلىرى ئۆزگىلەر بولماستىن بەلكى ئۆزلىرى.

* * *

بىردىنلا ئالدىنىساق، ھەر قانداق بىر ئىش بىزنى خۇشال قىلىدۇ؛ شۇڭا، ئازابلىق چىنلىقنى خالايمىزكى، ھەرگىزمۇ لەززەتلىك خام خىيالنى خالىمايمىز.

* * *

بەدىئىي زوق يۇقىرى قاتلاملىق ئەقىل ئىگىسىگە تەئەللۇق.

* * *

ئاددىي كىشىلەر ئۇلۇغۋالمايدۇ، چۈنكى ئۇلار ئۈمىدسىزلەنمەيدۇ؛ ئادەتتىكى روھ ئۈچۈن ئېيتقاندا، زېمىن ھېسابسىز بايلىقلار بىلەن تولغان. ئۇلارنىڭ بەختلىك ماددىي بايلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئاشۇ زېمىن بەرگەن.

* * *

ئاتاق-ئابروي ئاممىنىڭ بىراۋغا بولغان قارىشىنى ئىپادىلىسە، ئاڭ تەڭرىنىڭ بىر ئادەمگە بولغان قارىشىنى ئىپادىلەيدۇ.

* * *

ئالىملار، سودىگەر ۋە شائىرلارنىڭ ئۆز ئالدىغا تەتقىق قىلىندىغان، ئارزۇلايدىغان ھەمدە قىزىقىدىغان نەرسىلىرى بولىدۇ. بۇ نەرسىلەر ئۇلارنىڭ ئۆز ئىشلىرىغا ھۆكۈم قىلىش ئۆلچىمى؛ ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئۈچۈن ئېيتقاندا، دۇنيا ئۇلارنىڭ ئارزۇسىغا ماس كەلگەندىلا ئاندىن مەۋجۇدىيىتىنىڭ سەۋەبى ۋە قىممىتى بولىدۇ.

* * *

بەزى بىنورمال خاراكتېر ساغلام روھقا ئەگىشىدۇ.

* * *

تالانت ئادەتكە ئايلىنىپ قالغان تەپەككۇر ئۇسۇلىدىن قۇتۇلۇپ، شەيئىلەرنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى كۆرۈپ يېتەلەيدۇ.

* * *

سەيىر قىلىش، سەپەر جەريانىدىكى ۋىدالىشىش.

* * *

ئەخلاق ھەمىشە ئىنسان ماھىيىتىنى ئىنكار قىلىدۇ.

* * *

ھەقىقىي سەنئەتكار، ئۆزىنىڭ تەربىيىسى ياكى سەرگۈزەشتىسى مەلۇم دەرىجىگە يەتكەندە، ئۇ ئۆز ئەسىرىدىن نېمىنىڭ ئىنكار قىلىپ بولمايدىغانلىقىنى ئوپئوچۇق سېزىۋالالايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ قەتئىي تاقابىل تۇرۇشتى ئىستەيدۇ-دە، ئىككىلەنچىلەپ ئۇگۇت-نەسىھەت قىلمايدۇ ۋە تەنقىدتىنمۇ قورقمايدۇ.

* * *

مۇزىكا ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئىچكى بايان قىلغۇچى، ئۇ قەلب بىلەن بۈيۈك تەگرى ئوتتۇرىسىدىكى بىۋاسىتە، دەقىقىلىق مۇناسىۋەتنى ئەكس ئەتتۈرىدۇ.

* * *

ياشاش، ئۆلۈش دېمەكتۇر، مۇقەددەس ئۇيقۇ ئەنە شۇ ئۆلۈمنىڭ ئۇ پېشىدىن كەلگەن.

* * *

بىز داۋاملىق ياشاۋېرىدىكەنمىز، ئۆلۈم پەيلاسوپنىڭ پىكىر مەركىزى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. تۆشۈك ئالىلقاچان قېزىلغان، ئەمدى تۆۋەنگە چۈشۈشىمىزگە توغرا كېلىدۇ: ئەڭ تېگىدە زادى نېمە بار؟

* * *

ئادەم ئۆزىنى قانچىكى ئەركىن ھېس قىلغانچە، شۇنچىكى ھۇرلۇككە تەلپۈنىدۇ.

* * *

ھەقىقەتنى ئىزلەش ئىسپاتلاش، ھەقىقەتنى ئىشلىتىش ئىجاد قىلىش دېمەكتۇر. پەلسەپىنىڭ بىزنى تەگرىگە ئەمەس، ئەخلاقتا يېقىنلاشتۇرۇشىدىكى سەۋەب دەل مۇشۇ يەردە.

* * *

مەن چۈشىنەلمەيدىغان ئادەم ياكى شەيئى تەگرىدۇر.

* * *

«چەكسىز» دېگەن بۇ سۆز ئۆز رولىنى يوقاتقىنىدا، پەيلاسوپلار بۇ سۆز ئارقىلىق تەڭرىنى سۈپەتلىشىدۇ ...

* * *

دۇنيادا مەڭگۈلۈك-ئەبەدىياتتىن باشقا بۈيۈك ھېچنەرسە مەۋجۇت ئەمەس. ئادەم ۋە باشقا نەرسىلەر بىلەن تەكپۇكلۇقنى ساقلىغىنىمىزدا، بىز تولىمۇ كىچىكىنە، ئەرزىمەس نەرسىلەر ئارىسىدا سېلىشتۇرما بولىمىز. ۋەھالەنكى، ئەبەدىيات ماماتلىقتىن بۆلەك ھەرقانداق نەرسىدىن ئۇلۇغ.

* * *

قەلب تولۇق قانائەت تاپقاندا، روھ پەسكويغا چۈشۈپ جىمىپ قالىدۇ. شۇڭا، ھەرقانداق بىر ئېتىقاد پايدىلىق، مەيلى ئۇ راست ياكى يالغان بولسۇن.

* * *

نېمە ئۈچۈن ماددا مەڭگۈلۈك ئەمەس؟ نېمە ئۈچۈن كىشىلەر خۇددى دىنىي ئەھكاملارغا قارشى پاسسىپ، قاشاڭ بەزى نەرسىلەر ئەخلاقتىن ئەۋزەللىكىنى ئىپادىلىگەندەك، ماددا بىلەن تەڭرىنى سېلىشتۇرۇشتىن شۇ قەدەر قورقىدۇ؟

* * *

«قەلب»، «روھ»، «تەڭرى» مانا بۇ سۆزلەر شېئىرنىڭ ئاساسلىق سۆزلىرىگە ئايلىنىپ قالدى.

* * *

بىزنىڭ بەختسىزلىكىمىز، ماكان-بوشلۇق سىرتىدىكى ھەرقانداق بىر نەرسىنى تەسەۋۋۇرىمىزغا سىغدۇرالمايۋاتقىنىمىزدا. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئىدىيىمىزنى قانداق جايلاشتۇرۇشنى بىلەلمەيۋاتىمىز. بوشلۇقتا پەيدا بولغان ھەرقانداق بىر سوبىستانسىيىنىڭ ئۆز دائىرىسى بولىدۇ.

* * *

ئىككى «مەن» ئىچىدە ھامان بىرىسى يەنە بىرىسىدىن ياخشى ياكى ئەسكى بولىدۇ.

* * *

بەختسىزلىكىمىز، كىشىلەرنىڭ تەڭرىگە باش ئۇرۇشىنىڭ زۆرۈرىيىتى بار، دەپ ھېس قىلىشىدا؛ بەختلىكلىكىمىز، كىشىلەرنىڭ تەڭرىگە تەشەككۈر ئېيتىش زۆرۈرىيىتىنى تېخىچە ھېس قىلمىغىنىدا.

* * *

ھېسسىياتمۇ سېزىمگە ئوخشاشلا ئىچكى دۇنيانى لەرزىگە سېلىش بىلەن بىرگە بەزى ھەقىقەتلەرنى ئاتا قىلىشى مۇمكىن. شۇڭا، ئادەم مەڭگۈ يۈرىكىگە قولىنى سېلىپ پىكىر يۈرگۈزۈشى زۆرۈر.

* * *

ھەقىقىي دىئالېكتىكا، ھېسسىيات لوگىكىسىدۇر.

* * *

(خەنزۇچە «تەنھالىق ۋە ئويلار» ناملىق توپلامدىن ئېلىندى)

ھەقىقىي «تاتۇق»

(ھېكايە)

ئوسمان ھوشۇر

ھەر قېتىملىق مۇزىكا باشلانغاندا خۇددى ئاچ قالغان بۆرىدەك قىزلار تەرەپكە ئېتىلاتتىم. بىرنەچچە قېتىم مەن تانسا ئويناۋاتقان قىزغا گەپ تاشلاپ ئۇلارنىڭ ھاكاۋۇرلۇقى تەرىپىدىن دەككە يېگىنىمدىن كېيىن بۇ بىر-بىرىدىن چىرايلىق قىزلاردىن ئۈمىد ئۈزدۈم. مەن نەزەرىمنى كىشلەرنىڭ دىققىتىنى ئانچە تارتمايۋاتقان قىزلار تەرەپكە ئاغدۇردۇم. «ئايگۈل!» ئىمىنىدۇر ئىزدەپ قىزلار بار تەرەپنى تىنتىۋاتقان نەزەرىم بىردىن توختاپ قالدى. ئايگۈل يۈزلىرىنى تاتۇق قاپلىغان كۆرۈمسىز قىز ئىدى. ئەگەر كىچىكىدە يۈزىگە قايناق سۇ تۆكۈلۈپ كېتىپ تاتۇق قىلىپ قويمىغان بولسا ئاشۇ زىلۋا بەدىنى بىلەن چىرايلىق قىز سانىلىشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلماقتا ئىدىم. ئىچىمدە قۇتراۋاتقان بىر ھەۋەس خۇددى ئۆز نىشانىنى تاپقاندەك مېنى بۇ قىزغا تەلپۈندۈرۈپ بۇ قىزنى قىزلىق گۈزەللىككە مۇكەممەل تويۇنغان قىزغا ئايلاندۇرماقتا ئىدى. بۇ قىز باشقا قىزلارغا ئوخشىمايتتى. چوقۇم بىرەر يىگىتنىڭ شېرىن چاقچاقلىرى ۋە ئەركىلىتىشىگە مۇھتاج دەپ ئويلىدىم. دېگەندەك، ئايگۈل مېنىڭ يېقىنچىلىقىمغا دەسلەپتە ھەيران قالغاندەك بولدى. چۈنكى بۇ قىز بىلەن بۇرۇن تونۇشساقمۇ ھەتتا سالام-سەھەتمۇ قىلىشمايتتۇق. تانسا ئويناۋېتىپ سورىغان سوئاللىرىمغا ئۇ ئەدەب بىلەن جاۋاب قايتۇرماقتا ئىدى.

ئەمما ئۇنى ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇش مەقسىتىمنى ئېيتقىنىمدا ئۇ رەت قىلدى.

مەن ئورنۇمغا قايتىپ كېلىپ ئولتۇرۇپ ئارقا-ئارقىدىن بىرنەچچە رومكا ھاراق ئىچىۋەتتىم. ئايگۈلنىڭ كۈتۈلمىگەن سوغۇق مۇئامىلىسى مېنى ھەم گاڭگىراتتى، ھەم غەزەپلەندۈردى، ھەم مېنى ئۆزىگە تېخىمۇ جەلپ قىلدى.

تۇيۇقسىز ئۇنىڭ زالدىن چىقىپ كېتىدۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىم. مەن دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەينىدىن ئەگەشتىم. مەن ئۇنىڭغا يېتىشىۋالغىنىمدا ماڭا چۆچۈپ قارىدى ۋە مەن ئىكەنلىكىمنى بىلگەندىن كېيىن يەنە سۆزسىز ئالدىغا قاراپ كېتىۋەردى. مەن ئامال بار ئۇ ئاڭلاشنى ياقتۇرىدىغان تېمىلار ئۈستىدە پاراڭلاشتىم ۋە ئۇنىڭغا بولغان كۆيۈنۈشۈمنى ئىپادىلەشكە تىرىشتىم. ئەمما ئۇنىڭ تېز-تېز قەدەم تاشلاشلىرى سۆزۈمگە قىسقا جاۋاب بېرىشلىرى جۇدۇنۇمنى ئۆرلەتتى. كېچە قاراڭغۇلۇقى ئۇنىڭ كۆرۈمسىز چىرايىنى يېپىپ ئۇنى بىر گۈزەل قىزغا ئايلاندۇرغاندى.

— ئايگۈل، - دېدىم بۇ سۆزلەرنى خۇددى چىن قەلبىمدىن دەۋاتقاندەك تەسىرلىك چىقىرىشقا تىرىشىپ، — مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن ئايگۈل.

ئۇ جىمجىت كېتىپ بارماقتا. مەن ئەمدى پەيت كەلدى دەپ قاراپ،

(ئاخىرى 26-بەتتە)

ئىككى ھېكايە

ھېمىڭۋاي [ئامېرىكا]

مۇھەررىردىن : ئېرنېست ھېمىڭۋاي (Ernest Hemingway 1899—1961) ئامېرىكا ھازىرقى زامان بۈيۈك يازغۇچىسى، «گاڭگىرىغان ئەۋلادلار» ئەدەبىي ئېقىمىنىڭ سەركەردىسى. ئۇ چىكاگو شەھەر ئەتراپى رايونىدىكى بىر دوختۇر ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. ئائىلىسىنىڭ تەسىرى بىلەن ئوۋ ئوۋلاش، بېلىق تۇتۇش، بوكس قاتارلىق پائالىيەتلەرگە تولىمۇ قىزىققان ھەمدە مۇزىكا ۋە رەسىمگە قىزغىن ئىشتىياق باغلىغان.

بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە، مۇخبىرلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ ئىخچام، ئاممىباپ، جانلىق تىل ئىشلىتىش ماھارىتىنى يېتىلدۈرگەن. ئۇندىن كېيىن ئالدىنقى سەپكە بارغان، ئىتالىيە فرونتىدا ئېغىر يارىدار بولۇپ 13 قېتىم ئوپېراتسىيە قىلىنغان. بۇ جەرياندا ئۇنىڭ بەدىنىدە قېلىپ قالغان 200 پارچىدىن ئارتۇق ئوق پارچىلىرى ئېلىۋېتىلگەن. ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن مۇخبىرلىق سالاھىيىتى بىلەن پارىژدا ئۇزاق مۇددەت تۇرغان. ئۇ، بۇ مەزگىللەردە ئامېرىكىلىق ستەيىن، فونت قاتارلىق شائىر، يازغۇچىلار بىلەن تونۇشۇپ ئۇلارنىڭ تەسىرى ئاستىدا ئىجادىيىتىنى باشلىغان.

«دەۋرىمىزدە» (1924) ناملىق ھېكايىسى بىلەن كۆزگە كۆرۈنگەن. «قۇياش يەنىلا كۆتۈرۈلمەكتە» (1926)، «ئەلۋىدا، مىلتىقىم» (1929) ناملىق ئاساسلىق ئىككى رومانى بىلەن «تېڭىرقىغان ئەۋلادلار» ئەدەبىي ئېقىمىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈپ، ئامېرىكىدا بىر مەيدان «ئەدەبىيات ئىنقىلابى»نى قوزغىغان. ئىسپانىيە ئىچكى ئۇرۇشى پارتلىغاندا، ئۇ مادرىدنى قوغداش جېڭىگە قاتناشقان. بۇ چاغلاردا ئۇ «بارلىرى ۋە يوقلىرى» (1937)، «ماتەم قوڭغۇرىقى كىم ئۈچۈن چېلىندى» (1940) غا ئوخشاش رومانلىرىنى ئىجاد قىلغان.

ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە، ئۆزى شەخسىي ئارمىيە قوشۇنى تەشكىللەپ، ناتسىستلار سۇ ئاستى پاراخوتىنى ئالتە ئاي قوغلاپ يۈرۈپ زەربە بەرگەن ۋە ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ تەقدىرلىشىگە ئېرىشكەن.

ئۇندىن كېيىن بىر پىدائىي قىسىمغا باشلامچىلىق قىلىپ، پارىژنى ئازاد قىلىش ئۇرۇشىغا قاتناشقان.

50- يىللاردا ئامېرىكىغا قايتىپ، ئەسلىدىكى بېلىق تۇتۇش، ئوۋ ئوۋلاش، كالا سوقۇشتۇرۇشتەك تەۋەككۈلچىلىككە تولغان تۇرمۇشنى يەنە باشلىغان. ئەنە شۇ مەزگىللەردە ئۇ «دېڭىز ۋە بوۋاي» دەك ئۆلمەس ئەسەرلەرنى ياراتقان.

1954 - يىلى ھېمىڭۋاي «بايان سەنئىتىدە كامالەتكە يەتكەنلىكى، بولۇپمۇ بۇ ئۇنىڭ يېقىنقى ئەسىرى «دېڭىز ۋە بوۋاي» دا گەۋدىلىك ئىپادىلەنگەنلىكى، شۇنداقلا زامانىمىزنىڭ ئەدەبىي ئۇسلۇبىنى بېيىتقانلىقى» ئۈچۈن نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

ئۇ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرلىرىدا خىلمۇ-خىل كېسەللىك سەۋەبىدىن جىسمانىي ۋە روھىي ئازابقا چىدىيالماي، ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك ئوۋ مىلتىقى بىلەن ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان.

كۆۋرۈك بويىدىكى بوۋاي

كۆمۈش گەردىشلىك كۆزەينەك تاقىغان بىر بوۋاي كۆۋرۈك بويىدا ئۈستىبېشىنى چاڭ-توزان باسقان ھالدا ئولتۇراتتى.

بۇ ئاسما كۆۋرۈك ئىدى. دەريا ئۈستىدىكى كۆۋرۈكتە سانجاق-سانجاق ئات ھارۋىلار، ھەر خىل كىرا ئاپتوموبىللار، ئەر-ئاياللار ۋە ئۇششاق باللار قىستىلىشىپ ئۆتۈۋاتاتتى. خېچىر ھارۋىسىنىڭ چاقلىرى ئەسكەرلەرنىڭ كۈچەپ ئىتتىرىشى بىلەن ئاسما كۆۋرۈكنىڭ تىك يانباغرىغا قاراپ ئاستا سىلجىيتتى. يۈك ئاپتوموبىلى گۈرۈلدىگىنىچە يانباغرىغا چىقتى-دە، ھەممىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ئۇزاپ كەتتى. دېھقانلار يەنىلا ئۇشۇققىنىچە توپا كېچىپ ئۇيان-بۇيانغا مېڭىپ يۈرۈشەتتى. ئەمما ھېلىقى بوۋاي جايىدا مىتمۇ قىلماي ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ماغدۇرى قۇرۇپ، قەدەملىرىنى يۆتكەشكىمۇ قۇربى يەتمەيۋاتقاندەك قىلاتتى.

مېنىڭ ۋەزىپەم كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ، ئۇ قىرغاقتىكى پوتەيدە چارلاش ئېلىپ بېرىش ۋە دۈشمەننىڭ ھەرىكەت نىشانىنى ئېگىلەش ئىدى. ۋەزىپەمنى ئورۇنلاپ بولدۇم-دە، يەنە كۆۋرۈك بويىغا قايتىپ كەلدىم. بۇ چاغدا كۆۋرۈكتىن ئۆتۈۋاتقان ئاپتوموبىللار خېلىلا ئازلاپ، پىيادىلەرمۇ شالاڭلاپ قالغانىدى. شۇنداقتىمۇ، ھېلىقى بوۋاي يەنىلا ئىلگىرىكى ئورنىدا مىدىر-سىدىر قىلماي ئولتۇراتتى.

— سىز قەيەردىن كەلدىڭىز؟ - دېدىم ئالدىغا بېرىپ.

— سان كارلوستىن كېلىشىم، - ئۇ جاۋاب بېرىۋاتقاندا چىرايىدا بىلىنەر-بىلىنمەس تەبەسسۇم جىلۋىلەندى.

سان كارلوس بوۋاينىڭ كىندىك قېنى تۆكۈلگەن يۇرتى بولغاچقا بۇ نام تىلغا ئېلىنىشى بىلەنلا دىلى يايراپ كۈلۈپ قويغانىكەن.

— ئۇ چاغلاردا مەن جانىۋار بېقىش بىلەن مەشغۇل بولاتتىم، - دېدى ئۇ ماڭا چۈشەنچە بېرىپ.

— ھە، مۇنداق دەڭ تېخى! - دېدىم مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى بولغىنىنى چۈشەنمىسەممۇ.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — بىلىشىڭىز كېرەككى، مەن ئۇ يەردە جانىۋارلارنى بېقىش بىلەنلا ئۆتەتتىم. مەن سان كارلوس بىلەن خوشلاشقۇچىلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىمەن.

ئۇ قارىماققا نە پادىچىغا، نە ئۆي قۇشلىرىنى باققۇچىغا ئوخشىمايتتى. مەن ئۇنىڭ توپا قونۇپ تۇرغان قارا كىيىملىرىگە، چاڭ-توزان بېسىپ كەتكەن قاش-كىرپىكلىرى-

گە ۋە كۈمۈش گەردىشلىك كۆزەينەككە تەئەججۈپ بىلەن قارىغىنىمچە سورىدىم:

— نېمە باققان ئىدىڭىز؟

— ھەر خىل جانىۋالارنى، - دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ، - ھەي، ئۇلاردىن ئايرىلىشقا قىيمىسامۇ ئامال قانچە!

مەن ئاسما كۆۋرۈككە، ئاندىن ئافرىقا تۇپرىقىغا ئوخشاپ كېتىدىغان ئېبرو[1] ۋادىسىغا لاپىپدە نەزەر تاشلىدىم. كۆڭلۈمدە دۈشمەنلەر قاچان كېلىپ قالاركىن دەپ ئەنسىرەيتتىم ۋە ئۇلارنىڭ بىرەر شەپىسىنى ئاڭلاش ئۈچۈن قۇلاقلىرىمنى دىڭ تۇتاتتىم. ئۇلارنىڭ يېتىپ كېلىشى سىرلىق جەڭنىڭ باشلىنىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى. ئەمما، بوۋاي بۇ يەردە ھېچ ئىش بولمايدىغاندەك پەرۋاسىزلارچە ئولتۇراتتى.

— نېمە باققانتىڭىز؟ - سورىدىم ئۇنىڭدىن ياندۇرۇپ.

— ئۈچ خىل نەرسە، - دېدى ئۇ، - ئىككى ئۆچكە، بىر مۈشۈك، يەنە تۆت جۈپ كەپتەر.

— سىز ئۇلارنى تاشلاپ كەلگەنمۇ؟

— ھەئە، ئوق-زەمبىرەكتىن خالىي تۇرسۇن دەپ. ستارشىي لېيتېنانت ماڭا، ئوق-زەمبىرەكنىڭ ئادەمگە يۈز-خاتىرە قىلمايدىغانلىقىنى جېكىگەن.

— ئۆي-ماكانىڭىز يوقمۇ؟

— ھازىر ئۆي-ماكانسىز مۇساپىرمەن، - دېدى بوۋاي جاۋابەن، - بايا سىزگە گېپىنى قىلىپ بەرگەن جانىۋارلاردىن باشقا ھېچنەرسەم يوق، مۈشۈككىغۇ ھېچ گەپ ئەمەس، ئۇ قانداقلا بولمىسۇن جېنىنى جان ئېتەر، شۇغىنىسى، ئۆچكە بىلەن كەپتەرلىرىم نېمە بولۇپ كەتكەندۇ؟ ئويلىساملا ئىچىم سىيرىلىدۇ.

— سىياسەت بىلەن ئېنىقىڭىز كېلىشەمدۇ؟

— سىياسەتنىڭ مەن بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق، — دېدى ئۇ خورسىنىپ، - بۇ يىل 76 گە كىردىم. بۈگۈن پىيادە ئون ئىككى كىلومېتىر يول باستىم، ئەمدى يەنە ماڭغۇدەك ھالىم قالمىدى.

— بۇ جايدا ئۇزۇن تۇرۇشقا بولمايدۇ، - دېدىم ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇپ، - بىر ئامال قىلىپ ماڭالىسىڭىز، تورتوساغا[2] تۇتىشىدىغان ئاچالدا قاتناش توسالايسىز.

— بىر ئاز دېمىمنى ئېلىۋېلىپ ئاندىن ماڭاي، - دېدى ئۇ، — قاتناش نەگىچە بارىدۇ؟

— بارسېلوناغىچە[3].

— ئۇ يەردە بىرەر-يېرىم تونۇش-بىلىشىمۇ يوق ئىدى، شۇنداق بولسىمۇ رەھمەت سىزگە، - دېدى ئۇ.

بوۋاي ھارغىن قىياپەتتە ماڭا قاراپ ھاڭۋېقىپلا قالغانىدى. سەلدىن كېيىن ئۇنىڭ دەرد تۆككۈسى كېلىپ يەنە ئېغىز ئاچتى:

— مۈشۈككۇ مەيلى، ئىشەنچلىك، ئۇنىڭدىن غەم قىلمايمەن. لېكىنزە، ئېيتىپ بېقىڭا، باشقىلىرى نېمە بولۇپ كەتكەندۇ؟

— ئۇلارمۇ بەلكىم ساقتۇر.

— سىزچە شۇنداقمىدۇ؟

— ئەلۋەتتە، — مەن جاۋاب بەرگەچ يىراقتىكى دەريا قىرغىقىغا نەزەر سالدىم. كىشىلەر بۇ يەردىن ئاللىبۇرۇن غايىب بولۇشقان بولۇپ، ھەتتا يېتىپ ئالغان قارا ماشىنىلارنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

— بىراق، ئۇلار ئۇرۇش ئوتىدىن قورقۇپ

① ئېبرو — ئىسپانىيە بويىچە ئەڭ ئۇزۇن دەريا.

② تورتوسا ئىسپانىيىنىڭ تالاگونا ئۆلكىسىدىكى شەھەر.

③ بارسېلونا — ئىسپانىيەدىكى ئەڭ چوڭ پورت شەھىرى.

يۈرىكىنىڭ قېپى چىقىپ كەتكەنمىدۇ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن قولۇڭغا قورال ئال، دەپ مېنى ئېلىپ كېتىشكەندى.

— كەپتەرلەرنىڭ قەپىزىنى ئېتىپ قويمىغان بولغىتىڭىز؟ - سورىدىم مەن ئۇنىڭدىن.

— ئەتمىگەن.

— ئۇنداقتا، ئۇلار ئۇچۇپ كەتكەندۇ.

— دۇرۇس، ئۇچۇپ كېتەلەيدۇ ... - دېدى ئۇ، - لېكىن، ئۇچقىلىرىمچۇ؟ ھەي، بولدىلا ئارتۇقچە ئويلىمايلا قوياي!

ئۇ ئورنىدىن تەستە قوپۇۋېتىپ دېدى:

— سىزگە كۆپ رەھمەت!

بوۋاي چۆيۈندەك ئېغىر قەدىمىنى ئالا-ئالمايلا كەينىگە سەنتۈرۈلۈپ كەتتى-دە، ئاخىر توپىلىق يول چېتىدە يەنە ھالسىز ئولتۇرۇپ قالدى.

— ئۇ چاغلاردا ئۆي ھايۋانلىرىنى باقاتتىم، - ئەمدى ئۇ ماڭا ئەمەس، ئۆز-ئۆزىگە سۆزلەپ كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇشقا باشلىغانىدى، - ئەتىدىن كەچكىچە ئۇلارنى بېقىش بىلەن مەشغۇل بولاتتىم.

شۇ تاپتا مەن ئۇنىڭغا ھېسداشلىقتىن بۆلەك ھېچنەرسە قىلىپ بېرەلمەيتتىم.

بۇ روژدېستۋو بايرىمىغا توغرا كەلگەن بىر يەكشەنبە كۈنى ئىدى. فاشىستلار قوشۇنى ئېبرو دەرياسىغا قاراپ ئىلگىرىلەپ كېلىۋاتاتتى. ئاسمان قارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلانغان ھاۋا شۇ قەدەر تۇتۇق ئىدىكى، ھەتتا فاشىستلارنىڭ ئايروپىلانلىرىمۇ ئۇچۇشقا ئامالسىز قالغانىدى.

ئاسماندا كۆرەشچى ئايروپىلانلار ئۇچالمىسا، ئۇنىڭ مۇشۇكمۇ جېنىنى ساقلاپ قالالايتتى. ھاۋانىڭ مۇشۇنداق تۇسال بولۇشى، بەلكىم بوۋاي ئۈچۈن ئەڭ زور ئامەتتۇر.

يامغۇردا قالغان ئاسلان

سارايغا چۈشكەنلەر كېتىپ، پەقەت ئامېرىكىلىق ئىككى مېھمانلا قېپقالغانىدى. ئۇلار پەلەمپەيدىن چىقىپ-چۈشكىچە ئۇچرىغان ھەر قانداق بىرسى بىلەن سالام-ساھەت قىلىشماستىن كىرىپ-چىقىپ يۈرەتتى. ئۇلار دېڭىزغا قارىتىپ سېلىنغان ئىككىنچى قەۋەتتىكى خاس ھۇجرىغا ئورۇنلاشقانىدى. دېرىزىدىن باغچا ۋە ئۇنىڭدىكى قەھرىمانلار خاتىرە مۇنارى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. باغچىدا باغچانلاپ ئۆسكەن پالما ھەمدە يېشىل ئۇزۇن ئورۇندۇقلار بار ئىدى. ھاۋا ئوچۇق كۈنلىرى ھەمىشە ئۇ يەردە رەسىم جاھازىسى كۆتۈرۈۋالغان رەسساملاردىن بىرەرسى پەيدا بولۇپ قالاتتى. رەسساملار ئاسمانغا تاقاشقان كۆركەم پالمىلارغا، باغچا ۋە دېڭىزغا روبرو سېلىنغان بۇ سارايىنىڭ ئوچۇق رەڭگىگە مەپتۇن بولۇشاتتى. ئىتالىيىلىكلەر يىراقلاردىن ئاتايىن كېلىپ ئاشۇ قەھرىمانلار خاتىرە مۇنارىنى كۆرۈپ كېتىشەتتى. مىستىن ياسالغان ئۇ مۇنارلار يامغۇردىمۇ يارقىن جۇلالىنىپ تۇراتتى. ئەتىگەندىن بېرى توختىماي يامغۇر يېغىۋاتاتتى. شۇ تاپتا، يامغۇرلار پالمىنىڭ شاخ-يوپۇرماقلىرىغا تاراسلاپ چۈشۈپ، ئاندىن چېپىلداپ يەرگە تامچىلىسا، شېغىل يولىنىڭ ئۇ يەر-بۇ يەرلىرىگە يىغىلىپ كۆلچەكلەرنى ھاسىل قىلاتتى. چېلەكلەپ قۇيۇلۇۋاتقان يامغۇر قوشۇلغان دېڭىز تۈرۈلۈپ كېلىپ ساھىلغا ئۇرۇلاتتى-دە، پەسىيىپ

ئارقىغا قايتاتتى. سەلدىن كېيىن يەنە تۇرۇۋۇپ كېلىپ ساھىلغا يامرايتتى. قەھرىمانلار خاتىرە مۇنارىنىڭ يېنىدىكى مەيدانغا توختىتىپ قويۇلغان ماشىنلار ئاللىقاچان كېتىپ قېلىشقانىدى. مەيدان قارشىسىدىكى رېستوراننىڭ ئىشىكى ئالدىدا بىر كۆتكۈچى ئادەمسىز، قۇپقۇرۇق مەيدان تەرەپكە قاراپ ئۆرە تۇراتتى.

ئامېرىكىلىق خانىم دېرىزىدىن سىرتقا زەڭ قويۇپ سەپسالاتتى. دەل شۇ دېرىزە تۈۋىدە، بىر ئاسلان تامچە ئۆتتۈۋاتقان پېشىل شىرە ئاستىغا كىرىۋېلىپ تۈگۈلۈپ ياتاتتى. ئۇ ئاسلان يامغۇردىن دالدىنىپ ئەنە شۇنداق بولۇشقا تۈگۈلۈۋالغانىدى.

— مەن ئۇ ئاسلاننى تۇتۇپ چىقاي، - دېدى ھېلىقى ئامېرىكىلىق خانىم.

— مەن تۇتۇپ بېرەي، — دېدى كارىۋاتتىكى ئېرى.

— بولدى، ئۆزۈملا تۇتاي، تالا-تۈزدە قالغان ئۇ بايقۇش يامغۇردىن قېچىپ شىرە ئاستىغا كىرىۋاپتۇ.

ئېرى كىتاب ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى. ئۇ، بېشىغا ئىككى ياستۇقنى قىرلاپ قويۇپ، كارىۋاتنىڭ ئاياغ تەرىپىدە ياتاتتى.

— يامغۇردا چۆپ-سۆزمە بولۇپ كەتمەڭ- يەنە! — دېدى ئۇ كىتابتىن كۆز ئۈزمەي تۇرۇپ.

خانىم ئىشكتىن چىقىپ، پەلەمپەيدىن پەسكە چۈشتى. پۇكەي ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىدا، ساراي خوجايىنى دەررۇ ئورنىدىن تۇردى-دە، ئېگىلىپ سالام بەردى. ئۇنىڭ ئىش ئۈستىلى پۇكەينىڭ نېرىسىراق قويۇلغانىدى. ئۇ، دارازا بوۋاي ئىدى.

— يامغۇر تېخىچە يېغىۋېتىپتۇ-دە![1] — دېدى خانىم، ئۇ سارايۋەننى ياقتۇرۇپ قالغانىدى.

— شۇنى دېسىڭىزچۇ، خانىم، ھاۋا بەك ناچار.[2] زادىلا ياخشى ئەمەس.

ئۇ، خېرە ئىشخانىنىڭ بىر چېتىدىكى ئىش ئۈستىلىنىڭ ئارقىسىدا ئۆرە تۇراتتى. بۇ خانىم ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالغانىدى. ئۇ، بوۋاينىڭ مۇنداقلا ئېيتىپ قويغان ئادەتتىكى گۇدۇراشلارغىمۇ ئېتىبارسىز قارىمايدىغان ئەستايىدىللىقىغا ئىچى كۆيەتتى. كەسكىن پوزىتسىيىسىنى ياقتۇراتتى. خانىمغا بولغان يەكدىللىقىغا قايىل ئىدى. ئۆزىنى ساراي خوجايىنلىرىغا خاس سالاپەت بىلەن تۇتۇپ يۈرۈشلىرىگە ھەۋىسى كېلەتتى. قېرىلىق يېتىپ قالغان بولسىمۇ ئىسكەتىدىن كەتمىگەن ئىسسىق چىرايى ۋە چوڭ-چوڭ قوللىرىغا ھېرىس قىلاتتى.

ئۇ، ئۆزىنىڭ بوۋاينى ياقتۇرۇپ قالغانلىقىنى ئويلىغاچ ئىشكنى ئېچىپ سىرتقا قارىدى. يامغۇر شارقىراپ يېغىۋاتاتتى. باغچىدا رېزىنكە يامغۇرلۇق كىيىۋالغان بىر كىشى بوش قالغان مەيداننى كېسىپ، رېستوران تەرەپكە كېتىپ باراتتى. ئاسلان ئۇنىڭغا يېقىنلا جايدىكى ئوڭ چەتتە بولۇپ، لەمپىنىڭ دالدىسى بىلەن بېرىشقا توغرا كېلەتتى. بوسۇغىدىن ئاتلىغاندا، كىمدۇر بىرى كۈنلۈكنى شارتتىدە ئېچىپ، كەينىدىن ئۇنىڭ ئۈستىگە توغرىلاپ تۇتتى. بۇ ئەسلىدە ئەر-خوتۇن ئىككىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىغان كۆتكۈچى ئىدى.

— يامغۇردا قېلىشىڭىزغا بولمايدۇ، - دېدى ئۇ ئىلنىققىنە كۈلۈپ ئىتالىيان تىلىدا.

ئېنىقكى، ئۇنى ھېلىقى خوجايىن ئەۋەتكەنىدى.

ئۇ، كۆتكۈچىنىڭ كۈنلۈك تۇتۇپ بېرىشى بىلەن تاشيول بويلاپ ئۆزلىرى تۇرۇۋاتقان خانىنىڭ دېرىزىسى تۈۋىگە يېتىپ كەلدى.

ھېلىقى شىرە مۇشۇ يەردە ئىدى. ئۇنىڭ رەڭگى يامغۇردا يۇيۇلۇپ، تېخىمۇ قېنىقلىشىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. شۇغىنىسى، ھېلىقى مۇشۇكنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ مەيۇسلىنىپ قالدى. كۇتكۇچى ئۇنىڭغا سىنچى نەزەرى بىلەن قاراپ تۇراتتى.

— خانىم نېمىگىز يوق؟[3]

— تېخى ھازىرلا بۇ يەردە بىر ئاسلان بار ئىدى.

— ئاسلان؟

— ھەئە، ئۇ ئاسلان قېچىپ كېتىپتۇ.[4]

— ئاسلان؟ - دېدى كۇتكۇچى كۈلۈپ،- يامغۇردا قالغان ئاسلانمۇ؟

— شۇنداق، — دېدى خانىم، — شىرەنىڭ ئاستىغا كىرىۋاتقان، — بىرئازدىن كېيىن يەنە داۋاملاشتۇردى، — ئۇنى تۇتۇۋالغان بولسام نەقەدەر ياخشى بولاتتى - ھە! ماڭا شۇ ئاسلان كېرەك ئىدى.

ئۇ ئىنگلىزچە سۆزلەۋاتقاندا، كۇتكۇچى ئايالنىڭ قاپاقلىرى تۈرۈلۈپ كەتكەنىدى.

— يۈرۈڭ خانىم، - دېدى ئۇ كەسكىن قىلىپ، - كىرىپ كېتەيلى، بولمىسا ئۇستىبېشىڭىز ھۆل بولۇپ كېتىدۇ.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلاپ تۇراتتىم، - دېدى ئامېرىكىلىق ياش خانىم.

ئۇلار ئۆزلىرى كەلگەن تاشيول بىلەن قايتىشتى. كۇتكۇچى ئىشىك تۈۋىگە كەلگەندە كۈنلۈكىنى يىغىۋالدى. ئامېرىكىلىق خانىم پۇكەي ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، خوجايىن ئىش ئۈستىلىنىڭ نېرىسىدا تۇرۇپ ئېگىلىپ تازىم قىلدى. ئۇ بۇنى ئازتوقچە بىر ھەرىكەتتەك ھېس قىلدى ۋە ئۆزى ئوڭايسىزلىنىۋاتقاندەك بولدى. خوجايىن ئادەتتىكى ئەرزىمەس ئادەمدەك تۇيۇلسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ قالتىس ئادەم ئىدى. ئۇ، شۇ مىنۇتتا ئۆزىنىڭمۇ ئادەتتىكى ئاياللاردىن ئەمەسلىكىنى تونۇپ يەتكەنىدى. ئۇ پەلەمپەيدىن چىقتى. ئىشىكنى ئاچتى، كېيۇرگى كارىۋاتتا ئاۋۋالقىدەك كىتاب ئوقۇپ ياتاتتى.

— ئاسلاننى تۇتقىلى بولدىمۇ؟ - سورىدى ئۇ كىتاب ئوقۇشتىن توختاپ.

— قېچىپ كەتتى.

— نەگىمۇ قېچىپ كېتەر؟ - دېدى ئۇ كۆزلىرىنى بىر ئاز دەم ئالدۇرماقچى بولغاندەك يۇمۇپ.

ئۇ كارىۋات لىۋىگە كېلىپ ئولتۇردى.

— ئۇ ئاسلاننى بەكلا تۇتۇۋالغۇم بار ئىدى، — دېدى ئۇ، — نېمىشقا شۇنداق تۇتقۇم بارلىقىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن، مەن ئۇ بىچارە ئاسلاننى تۇتۇۋالغان بولسام ياخشى بولاتتى. يامغۇردا قالغان ئۇ بايقۇشنى قاراپ تۇرۇپ تالادا تاشلاپ قويۇش ياخشى ئىش ئەمەس.

ئۇ گىرىم جاھازىسى ئالدىغا ئۆتتى-دە، قولىغا ئالقاندەك سىن ئەينەكنى ئېلىپ ئولتۇرۇپ، ئۆز ئەكسىگە سەپسېلىشقا باشلىدى. دەسلەپ بىر يۈزىگە، ئاندىن يەنە بىر يۈزىگە، ئاخىرىدا بېشىنىڭ ئارقا تەرىپى ھەمدە گەجگىلىرىگىچە ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتتى.

— چېچىمنى قويۇۋەتسەم، سىزچە يارىشارمۇ؟ - ئۇ سوراۋېتىپ ئۆزىنىڭ سۇنغان ئەكسىگە يەنە قاراپ قويدى.

گېئورگى ئۇنىڭ گەجگىسىدىكى ئوغۇللارنىڭكىگىلا ئوخشايدىغان كالتا چېچىغا نەزەر تاشلىدى.

— مەن مۇشۇ چېچىڭىزنى ياخشى كۆرىمەن.

— بىراق مەن تولىمۇ بىزار بولۇپ كەتتىم، - دېدى ئۇ، - بەئەينى ئوغۇل بالىنىڭ چېچى، خويمۇ تويدۇم.

گېئورگى كارىۋاتتىكى ئورنىدىن قوزغىلىپ قويدى. ئۇ، ئايالى ئۆزىگە گەپ قىلىشقا باشلىغاندىن تارتىپ ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزمەي تىكىلىپ تۇراتتى.

— بۇ چېچىڭىز قەۋەتلا يارىشىپتۇ، بەك چىرايلىقلىشىپ كېتىپسىز، - دېدى ئۇ.

ئايالى قولىدىكى ئەينەكنى كىرىم جاھازىسىغا تاراقىدە تاشلاپ قويدى-دە، دېرىزە ئالدىغا كېلىپ سىرتقا قارىدى. ئاستا-ئاستا گۇگۇم چۈشۈشكە باشلىغانىدى.

— چېچىمنى رەتلىك ھەم سىلىق تاراپ ئارقىسىغا تۈگۈۋالسام، قوللىرىمغا ئورۇلۇپ تۇرسا، — دېدى ئۇ ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ، — ئاسلاندىن بىرسى قۇچىقىمغا چىقىپ تىزلىرىمغا ئولتۇرسا، ئۇنى سىلىسام مياۋلاپ بەرسە.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئۇ كارىۋاتتا تۇرۇپ.

— يەنە تېخى كۈمۈش قاچىدا تاماق يېسەم. توك ئەمەس، شام ئىشلەتسەم. ھازىر گۈزەل باھار پەسلى بولغان بولسا، ئەينەككە قاراپ چىرايلىق ياسىنىپ-تارانسام. يېنىمدىن ئايرىلمايدىغان مۈشۈكۈم، كىشلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتكۇدەك بىر نەچچە قۇر يېڭى كىيىم-كېچەك كىلىرىم بولسا...

— بولدى قىلىپ قۇرۇق گەپىڭنى ئورنىغا بىر نەرسە ئوقۇسىڭىزچۇ! — دېدى گېئورگى سەل چىچىلىپ. ئۇ يەنە كىتاب ئوقۇشقا كىرىشتى.

ئايالى ئىلگىرىكىدەكلا دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ تۇراتتى. ئەمدى كۆز باغلانغانىدى. يامغۇر يەنىلا پالما ياپراقلىرىغا تاراسلاپ سوقۇلاتتى.

— قانداقلا بولمىسۇن، ماڭا بىر مۈشۈك بولسا بولاتتى، — دېدى ئۇ، — ماڭا مۈشۈك كېرەك، بىر مۈشۈك زۆرۈر. ناۋادا، ئۇزۇن چېچىم، كۆڭۈل ئاچىدىغان بىرەر ئەرمەكىم بولماي مۈشۈكۈم بولغان بولسىمۇ بىر نۆرى ئىدى.

گېئورگى ئۇنىڭ گەپلىرىگە پىسەنت قىلماستىن كىتابىنى ئوقۇپ ئولتۇرۇۋەردى. ئايالى داۋاملىق سىرتقا قاراپ تۇراتتى. باغچا مەيدانىدىكى چىراغلار يولتۇزلاردەك چاراقلاپ يانغانىدى.

بىرسى ئىشىكنى چەكتى.

— كىرىڭ.⑤ — دېدى گېئورگى. ئۇ كىتابىن باش كۆتۈردى.

ئىشىك تۈۋىدە ھېلىقى كوتكۇچى ئايال تۇراتتى. ئۇ تازىمۇ يوغان تاغىل بىر مۈشۈكنى قۇچىقىغا ئېلىۋالغانىدى. مۈشۈك ئۇنىڭ بوشىغان قولىدىن لىككىدە سەكرەپ چۈشتى.

— كەچۈرۈڭ ئەپەندى، — دېدى ئۇ ئايال، — خوجايىن بۇ مۈشۈكنى خانىمغا ئەكىرىپ بېرىشكە جورىغانىدى.

①②③④⑤: بۇ دىئالوگلار ئەسلى ئەسەردە ئىتالىيان تىلىدا بېرىلگەن.

ئەسەر ھەققىدە:

«كۆۋرۈك بويىدىكى بوۋاي» ھېمىڭۋاينىڭ ئۇرۇش تېمىسىدىكى نادىر ھېكايىلىرىنىڭ بىرى. پۈتكۈل ھېكايە يەنە بىر قەۋەت يوۇقىدا ئۆلۈم تۇمانلىرى بىلەن ئورالغان. خۇددى ھازىدار ئادەمدەك قارا كىيىنگەن بوۋاي بىر پۈتنىڭ گۈرگە ساڭگىلاپ قالغىنىغا قارىماي ئۇرۇشقا قاتنىشىپ، يىراقلاردىن پىيادە مېڭىپ كۆۋرۈك بويىغا مىڭبىر تەستە يېتىپ كېلىدۇ. ئۇ ئىلگىرىكى خاتىرجەم تۇرمۇشىنى، ئەزىز دىيارىنى، ئىللىق ئۆي-ماكانىنى، غېرىب، مىسكىن قەلبىگە ئاراملىق بېرىدىغان مۈشۈك، ئۆچكە، كەپتەرلىرىنى، قىسقىسى كۆرەشسىز تىنچ ھاياتنى تولىمۇ سېغىنىدۇ. ئۇ، ئەنە شۇ جانۋارلىرىنىڭ تىنچلىقى (ماھىيەتتە، جانۋارلار بوۋاي ئۈچۈن ئېيتقاندا، ھەققانىي ئۇرۇشنىڭ سىمۋولى) ئۈچۈن ئاداققىچە ئۇرۇش قىلىشقا مەجبۇر. فاشىستلار قوشۇنى باستۇرۇپ كېلىش ئالدىدا، ئۇ ئۆزى يالغۇز ئاسما كۆۋرۈك بويىدا قېلىپ قالىدۇ. چۈنكى، ئۇ قىرغاق بىنخەتەر بولسىمۇ ناتونۇش، يوچۇن. ئۇ ئۆزىنىڭ نەگە بېرىشىنىمۇ بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ كەلگۈسى نىشانسىز، قورقۇنچلۇق...

بۇ ھېكايىنى ئاپتورنىڭ قىسقىغىنە قەلب مونولوگى دېيىش مۇمكىن. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئەسەردىكى شۇ دەۋر كىشىلىرىنىڭ ئۇرۇش مەزگىلىدىكى زىددىيەتلىك روھىي-ھالىتىنىڭ كونكرېتلىشىشى ياكى سىمۋوللۇق تۈستە ئىپادىلىنىشى.

«كۆۋرۈك بويىدىكى بوۋاي» دا، قىسقىسى شەپقەتسىز ئۇرۇشنىڭ كىشىلەرگە كەلتۈرگەن ماددىي ۋە مەنىۋى جاراھەتلىرى، جىسمانىي ۋە روھىي تەنھالىقلىرى مەركەزلىك ئىپادىلەن-گەن.

ئەسەردىكى «مەن» بوۋاي بىلەن سۆھبەتلىشىش، بوۋاينىڭ روھىي-ھالىتىنى ئېچىش نۇقتىسىلا ئەمەس. ئەڭ مۇھىمى باشلىنىش ئالدىدا تۇرغان جەڭدىن بىشارەت بەرگۈچى سۈپىتىدە تەسۋىرلىنىپ، ھېكايە قۇرۇلمىسىنى كۆپ لىنىيە، كۆپ قىر ياكى ستېرېئولۇقتا ئىگە قىلغان.

«يامغۇردا قالغان ئاسلان» مۇھەببەت تېمىسىدىكى ھېكايە. بۇ ھېكايىنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى، ئەلۋەتتە ئىلگىرىكى ھېكايىگە تامامەن زىت — ئۇرۇشتىن كېيىنكى تىنچ تۇرمۇشنى ئاساس قىلىدۇ. ئەمما، ھېمىڭۋاي-نىڭ ئۆزى ئېيتقاندەك: «تىنچلىق، ئۇرۇشنىڭ داۋامى» سۈپىتىدە كىشىلەرنىڭ يەنىلا كۆرەش قىلىشىنى كۆتىدۇ.

شارقىراپ يامغۇر يېغىۋاتقان كۈنلەردە، ئامېرىكىلىق خانىم يامغۇردا قالغان ئاسلاننى تۇتۇۋالماقچى بولىدۇ. بۇ ھەرگىزمۇ خانىمنىڭ ئاسلانغا ھېسداشلىق قىلىشى، ئىچ ئاغرىتىشى ياكى قانداقتۇر ئالىيجانابلىقى — رەھىمدىللىكى بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئەمەس، ئەڭ مۇھىمى قارىماققا تولىمۇ تىنچ، بەختىيار، ئەمما ئە مەلىيەتتە شارقىراپ ياغقان يامغۇر قوشۇلغان دېڭىزدەك ئۆركەشلەپ، چىدىغۇسىز ئىچكى ئازاب (چۈنكى، ئۇنىڭ ئېرى ئۇنى قىلچە چۈشەنمەيدىغىنى ئېنىق) ياكى تەنھالىقتىن قۇتۇلۇپ، پاك، غۇبارسىز ئانا تەبىئەتنىڭ جانلىق بىر قىسمى بولغان «مۈشۈك-ئاسلان» ئارقىلىق شېكەستىلەنگەن قەلبىگە بەرھەم تېپىش ئۈستىكى بولغانلىقىدىندۇر.

بۇ ھېكايىلەردە ھېمىڭۋاينىڭ ئۇسلۇبى نامايان قىلىنغان. شۇڭا، بۇ ھېكايىلەر مەلۇم ئورتاقلىققا ياكى يېقىنلىققا ئىگە:

ئارتۇقچە مۇلاھىزە، چۇشەندۇرۇش ۋە تەسۋىرلەردىن خالىي؛ ئەسەر تىلى تېلېگرامما شەكىللىك بولۇپ، تولىمۇ ئىخچام ھەم دەل.

بۇ ھېكايىلەر ھېمىڭۋاينىڭ «مۇز تاغ ئىجادىيەت پرىنسىپى» ئاساسىدا يېزىلغان، يەنى ئاپتور بوۋاينىڭ كۆرۈرۈك بويىغا نېمە ئۈچۈن كېلىپ قالغىنىنى، نەگە ماڭغىنىنى، كېيىنكى تەقدىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى، گېئورگىنىڭ نېمشقا مېھمانخانىدا ئەتىدىن-كەچكىچە باش كۆتۈرمەي كىتاب ئوقۇش بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقىنى... دەك بىر قاتار سەۋەب-نەتىجىلىك تاشقى، يۈزەكى ھادىسىلەردىن ھالقىپ ئۆتۈپ، بوۋاي، ئاسما كۆۋرۈك، قارا كىيىم، يۈك ئاپتوموبىللىرى، بوۋاي كېتىۋاتقان ئەمما يېتىپ بولالمىغان ئۇ قىرغاق؛ شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇر، ئۆركەشلەۋاتقان دېڭىز، يامغۇردىن قېچىپ توگۇلۇپ ياتقان ئاسلان، مېھماخانا خوجايىنى كوتكوچىدىن ئەۋەتكەن مۈشۈك... كە ئوخشاش بىر قاتار سىمۋوللۇق مەنىگە ئىگە ھېسسىي ئوبرازلار، ئىماگلار ئارقىلىق بىر-بىردىن كۆركەم ئىككى پارچە رەسىمنى سىزىپ، شۇ رەسىمنىڭ ئۆزىنىلا كىتابخاننىڭ ئالدىغا قويغان.

بۇ يەردە شۇنىمۇ تەكىتلەپ ئۆتۈش كېرەككى، كېيىنكى ئەسەردە ئالدىنقىسىدەكلا رەسىم ئېلېمېنتى قويۇق بولسىمۇ، يەنىلا مۇزىكىلىق كەيپىيات ئاساسىي سالماقنى تەشكىل قىلىدۇ. شۇڭا، كىتابخان ئۇنىڭدىن بىرەر مەركىزىي ئىدىيىنى ئىزلەش، بىھۇدە ئاۋارىچىلىق، پەقەت ئۆزىنىڭ ئىچكى كەچۈرمىش ۋە بەدىئىي دىتىغا قاراپ شېئىرىي تۇيغۇغا ئېرىشەلىسىلا كۇپايە. چۈنكى، «يامغۇردا قالغان ئاسلان» دا باش پېرسوناژ ئامېرىكىلىق خانىمنىڭ ھەتتا ئۆزىگىمۇ قاراڭغۇ بولغان يوشۇرۇن ئېڭى، سىرلىق روھىي كەيپىياتىلا ئىپادىلەنگەن، خالاس.

(ئاپتورنىڭ خەنزۇچە «ھېمىڭۋاي تاللانما ھېكايىلىرى» ناملىق توپلامىدىن)

(بېشى 83- بەتتە)

ئاپتور ئاياللارنى، بولۇپمۇ دەۋرىمىز ئاياللىرىنى ئۇيغۇر ئاياللىرى پسىخىكىسىنى تازا چۈشەنمىسە كېرەك. شۇڭا ئۇ ئىنسانلار روھىنىڭ ئېنژېنېرى بولغان گۈلسىما بىلەن خەلق سەنئەتكارلىرىنىڭ ۋەكىلى بولغان كىشلەرنىڭ مەنىۋى دۇنياسىنى بېيىتقۇچى ئارتىسكا نۇرسىمانىڭ ئوبرازىنى چىن، ئىشىنەرلىك قىلىپ ھەقىقىي سۈرەتلەپ بېرەلمىگەن.

بۇنىڭدىن باشقا بۇ ھېكايىدە يازغۇچى يەنە يۈرۈش-تۇرۇشى زامانغا لايىق، ئەركىن ئۆزىنىڭ ھېسسىياتىنى بىمالال ئىپادىلەيدىغان ئارتىسكا نۇرسىما ئوبرازىنى ياراتقاندىمۇ مىللىي ئۆرپ-ئادەت نۇقتىسىغا توغرا كەلمەيدىغان بەزى ئالاھىدىلىكلەرنى ئۇنىڭغا تېڭىپ قويغان. ئەسەردىكى ئوبرازلار كىتابخانلارغا چىنلىق تۇيغۇسى بېرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلار سۇنئىي گەۋدىگە ئايلىنىپ قالغان.

قىسقىسى، «قىرچىنتال» ھېكايىسى قولنىڭ ئۇچىدىلا يېزىلغان، چىنلىق توغرا ئەكس ئەتتۈرۈلمىگەن. شۇڭا پېرسوناژلارنىڭ ھەرىكىتى، ئىدىيىسى، ھېسسىياتى، ئىجتىمائىي ئورنى، ئەخلاق-پەزىلىتى، پسىخىكىسىنى توغرا سۈرەتلەپ بېرەلمىگەن.

ئەيىب، كەمتۈك، ناكا تۇغۇلغان بوۋاقنى ھەرقانچە پەدەزلەپ ئۇنى چىرايلىق بېزەلگەن ئالتۇن بۆشۈككە بۆلىگەن بىلەنمۇ يەنە شۇ ئاتام ئېيتقان بايىقى.

دېمەك، بۇ ھېكايىنى پەقەت مىكرو جەھەتتىن كۆزەتكەندە ئۇ كىتابخانلارغا خۇددى بىر ئۇستاكان قايناقسۇ ئىچكۈزگەندەكلا تەسىر بېرىدۇ، خالاس.

مېڭ خاۋرەن شېئىرلىرىدىن

ياسىن ئاۋازى تەرجىمىسى

تەرجىماندىن: مېڭ خاۋرەن (مىلادى 689-740-يىللار) شياڭياڭ ناھىيىسىدىن بولۇپ، تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى تەركىدۇنيا زاھىتلىقنى راۋا كۆرمىگەن ئەمما ئۆمۈرۋايەت تەركىدۇنيا بولۇپ زاھىتلىق بىلەن ئۆتكەن شائىردۇر. ئۇ قىران دەۋرىدە تالاي - تالاي جايلارنى كېزىپ ساياھەت قىلغان، 40 يېشىغىچە شياڭياڭنىڭ يېنىدىكى لومېنشەن دېگەن جايدا بىلىم ئالغان ۋە شېئىر-نەزمە يازغان. ئۇ 40 يېشىغا يەتكەندە شۇ چاغدىكى پايتەخت بولغان چاڭئەنگە بېرىپ بىرەر مەنسەپكە ئېلىنىپ قېلىش كويىدا بولغان بولسىمۇ ئىمكانىيەت بولماي قايتىپ كەلگەن.

مېڭ خاۋرەن گەرچە ئۇزمانلىقلاردا زاھىتلىق قىلىپ ياشىسىمۇ، ئەينى ۋاقىتلاردىكى ساراي ئەمەلدارلىرىدىن بولغان جياڭ جيۈلىڭ، خەن يۈي ۋە باشقىلار بىلەن باردى-كەلدى قىلىشقان؛ ۋاڭ ۋېي، لى بەي، ۋاڭ چاڭلىڭ قاتارلىق شائىرلار بىلەن نەزىرە ۋە مۇشائىرىلەر يېزىشقان. 52 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن مېڭ خاۋرەندىن «دىۋانى مېڭ خاۋرەن» دېگەن ئەسەرلەر توپلىمى قالغان.

مېڭ خاۋرەننىڭ شېئىر-نەزملىرى ئۇنىڭ شەخس ئارزۇ-ئىستەكلىرىنى ئىزھار قىلغان بولۇپ، كۆپىنچە ئەينى ۋاقىتتىكى شېئىرىيەت مۇنبىرىگە يېپيېڭى پۇراق ئېلىپ كەلگەن ھەمدە شۇ دەۋر كىشىلىرىنىڭ مايىللىقىغا نائىل بولغان.

ئۇ پىنھان جايدىكى مەنزىرىلەرنى، شەخسنىڭ كۆڭۈلسىزلىكلىرىنى ۋە دەرد-ئەلەملىرىنى بەش بوغۇملۇق شېئىرىي شەكىل بىلەن قايتا-قايتىلاپ تەسۋىرلەشكە تولىمۇ خۇشتار ئىدى.

مېڭ خاۋرەن تاڭ دەۋرىدە تاغ-دەريا مەنزىرىلىرىنى تەسۋىرلەيدىغان شېئىر-نەزمنى تۇنجى بولۇپ ئىجاد قىلغۇچى ھەمدە شۇ دەۋردىكى تاغ-دەريا شېئىر-نەزمىسىگە چوڭ تۆھپە قوشقۇچى داڭلىق شائىر ۋاڭ ۋېينىڭ ئۇستازى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ ساياھەتنامىلىرى كارامەت ئوبدان چىققاچقا، ھازىرغا قەدەر كەڭ تارقىلىپ كەلگەن. بۇ يەردە ئۇنىڭ بىر قىسىم شېئىرلىرىنى ئۇيغۇر كىتابخانلىرىنىڭ ھوزۇرىغا سۇنماقچىمىز.

باھار ئەتىگەنلىكى

ئۇيقۇلۇق، سەزمەپتمەن ئېتىپتۇ تاڭ،
كەلتۈرۈپتۇ قۇشلارمۇ ئەتراپنى چاڭ.
تۈن بويى ئەدەر ئىدى يامغۇر-يېشىن،
قانچىلىك ياپراق-چېچەك چۈشكەنىكى تاڭ؟!

ياز ئاخشىمى دالاندا شىن زىنى① ئەسلەش

بىردىنلا ئۆلتۈردى تاغقا زەر قۇياش،
مەشرىقتە تولۇن ئاي كۆلدىن ئالدى باش.

زەپ ھۇزۇر چېچىمنى مۇرەمگە تاشلاپ،
كۆزنەكلەر ئېچىلغان، بۇندا سالقىنلاش.

نىلۇپەر ھىدىنى يەتكۈزدى شامال،
بامبۇكتىن ئاڭلىنار شەبنەم تامچىلاش.

خۇش ناۋا قىلماقنى خىيال ئەيلىدىم،
ھەسرەتتا، بولمىدى يېنىمدا سىرداش.

ئۇشبۇ چاغ رەپىقىم مېھرى ماڭا يار،
مۇناسىپ تۈنبويى چۈشۈمدە ئويلاش.

كۆز مەزگىلى ۋەنشەن تېغىغا چىققاندا

تاغ ئۇرە ئاق بۇلۇت ئۈزەر بىتىنىم،
خۇررەملىك ئىلكىدە يايرىدى تېنىم.

ئېگىزگە ياماشتىم يىراق باققىلى،
تۇرنىلار قاتارى ئۈچتى يۈرىكىم.

(جاڭ ۋۇغا② ئاتاپ)
ھاياجان ئۇرغۇيدۇ كۆز زىننىتىدىن،
گۈگۈمنىڭ سۈرىدىن قوزغالدى غېمىم.

ئاۋۇلغا قايتقانلار قۇملۇقنى بېسىپ،
كېچىكتە توختاشتى، پەس باققان چېغىم.

① شىن زى ــ مېڭ خاۋرەننىڭ دوستى.
② جاڭ ۋۇ ــ مېڭ خاۋرەننىڭ دوستى.

بۇيەدەك بىلىندى ئۇيۇقتا دەرەخ،
قاشتىكى قىيىقىم ھىلال ئاي چېنىم.

كېلەرسەن بۇياققا قاچان مەي ئېلىپ،
ئايەمدە ئىچىشكە قويماي بىر تېمىم.

كەچ پەردىسى يىپىلغاندا نەنشەنگە قايتىش

شىمالدا تەلەپۇ خەتنى توختاتتىم،
جەنۇبىي تاغدىكى كەپەمگە قايتتىم.

ناقابىل ياقمىدىم ئاقىل غوجامغا،
چەتلەشتى دوستلىرىم، كۆپ كېسەل تارتتىم.

كونا يىل ئۇزىغاي باھار بىلەن تەك،
ئاقچاچلە قىرىلىق مەنزىلى چاپتىم.

قارىغايلىق ئاي نۇرى خىرە كۆزنەكتە،
بىنەزىر دەرد ئىلە تولغىنىپ ياتتىم.

ۋاڭ ۋېي بىلەن خوشلىشىش

ھەر كۈنى چىقسام يانارمەن قۇل قۇرۇق،
نېمىگە ئەمدى يەنە ئولتۇرغۇلۇق.

خۇش پۇراق گۈللەر ئارا كېتەي دېسەم،
قىيمىغاي كۆزۈم ئەجەب سەن توغرۇلۇق.

سوزمىدى ھېچ يول توسار ھىممەتتە قۇل،
سىردىشىم سەندەك جاھاندا ئۆزگە يوق.

مەنىسىز كۈن ئۆتكۈزۈشكە قىسمىتىم،
جايىمغا كەتمەككىلا يولۇم ئوچۇق.

جيەندي — ھازىرقى جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ جيەندې ناھىيىسىدىكى دەريا.

تەرملەر

ئىچىلماقتا غۇنچىلىرى سايەڭنىڭ.

* *

كەھرىۋادەك ساپ دىلىمغا پىنھان
كىرگەن سېھىرلىك ئالۋۇن.

* *

چەكسىز يېيىلغان شەكىلسىز تېنىڭ.

— ئۆمەر نىياز چاڭموزا

* *

ئېھ، ۋەيرانە قارنىڭ قەبرىسى
ئېرىپ كەتتى قىزلار سېنىڭدە...
....
ئازاب چەككەن قەلبىم مەقبەرى
قوبۇل قىلدى ماتەم گۈللىنى.

— ئەسقەر ياسىن

يادلىنىدۇ چۈش كەبى سەرسان قۇشلار
ئاۋازى،
تىمتاس ئورمان ئارىسى كۈيگە تولغان
ئاشۇ چاغ.

— بۇخەلچەم ئەمەت

ئەكچىگەن تەنلەردە ئازابنىڭ مۇزدەك
سۇلىرى،
ئېيتقىنا قەيەردىن كەلدى ئۇ باھار؟

* *

كىملەر ئۇ يېشىدىن تولدۇرۇپ قەدەھ
يىغلاڭغۇ قەلبىمگە تۆككەن كېچىدە؟

— ئارمان

مەن دۇنياغا قارىسامۇ گۇماندا
بىر ساڭلا گۇمان قىلماي ئىشەندىم.

— غەيرەت تۇنىياز

قۇياشنى كۆتۈرۈپ كەلمەكتە دەريا،
سەھەرنىڭ يولىدا باسمىغان ئىز بار.

* *

قۇشلار ئەسلى ئادەم يۈرىكى
ئۇ بىزلەرنىڭ ئەمەس ئەمدى ھەم.

* *

ۋەتەن، تارىخ، ئېتىقاد ۋە ھەممىسى
ۋۇجۇدۇمدۇر چەكسىزلىكتە بۆلۈنگەن.

— كۆرەش

بالىلىقنىڭ بارمىقى
چېكىپ روھىم دېرىزىسىنى
يېلىنجاتتى يالقۇنىنى جېنىمنىڭ.

* *

مىراس قالغان شۇ تونۇش ھاسا
دەرەخ بولۇپ تۇرار كۆكىرىپ.

— ئابلىز ئوسمان

ۋاقىت تولۇپ كەتتى دۇنياغا،
ئىشلەتكىلى ۋاقىت يوق ئەمما.

— تۇرغۇنجان تۇرسۇن

* *

شائىرنىڭ ئىسمىنى سورىدى موللا:
— ھەقىقەت!
— ھەقىقەت؟! — كۈلدى مېھمانلار.
— تاپتىلا بۇ ئاتنى نەدىن، يائاللا.
ئاجايىپ ئات ئىكەن،
يېڭى-يات ئىكەن،
ئەپسۇسكى بۇ ئاتنى چاقىرماق قىيىن.

— توختى مۇھەممەت تۇردى

بەكمۇ يىراق قەلبىم تەكتىگاھىدا
يالغۇزلۇقۇم يۇمدى كۆزىنى.

— پەرھات باھايىدىن

تىمتاسلىقنى شۈمۈرگەن شەبنەم،
تۇمانلارغا ئېرىپ كەتكەن كۈن.

* *

ئادەم ئۇ ئۆمرىگە ئېچىنغان مەخلۇق،
ئادەم ئۇ تەقدىرنى ياراتقان ئىلاھ.

* *

كېلەتتىڭ قەلبىمگە يېقىنلاپ ئاستا.

— ئەنۋەرجان سادىق

سەن ماڭا، مەن ساڭا تۇتاشقان بىر
يول،
ياتامسەن ئېھ سەنمۇ مەندەك قاغجىراپ؟

* *

ئەينىكىمگە شەكلىڭنى سىزىپ،
ئۆزگەرتەمسەن مېنى ئۆزۈڭگە؟!

— ياقۇپ كېرىم

ئۆتەر ۋاقىت يېنىمدىن، ئەسلىرىمنى
ئوغرىلاپ،
بىر دەقىقە نىگاھتا ئايان ماڭا بىر
ئۆلۈش.

* *

قان رەڭگىگە كىرگەندە ياپراقتىكى
شەبنەملەر،
قاراپسىلغان خىلۋەتتە ئىلاھلارنىڭ بېشىمۇ؟

* *

ئاق پەرلەرگە تويۇنغان ئۈمىد،
ئىسسىقىنە بىر ئوت تەپتىدىن.
سەبىي بالىدەك قالار سۆيۈنۈپ.

— ئالىمجان ئازات

قۇچاقلايمەن مىسكىن كېچىنى،
قۇچاقلايمەن سېنىمۇ قوشۇپ.

— مەخمۇتجان مۇھەممەت

* *

شۇ قەدەر بىچارە ئىكەنكى يىللار
كۆز ياشتەك يۇرەككە تىنماي قۇيۇلار.

* *

ئۇنتۇلغان ئۆزۈمنى قىلدىم زىيارەت.

* *

روھىمۇ قاناتلىق پەرىشتە سىياق،
ئىزدەيدۇ چەكسىزلىك ئىچىدىن قىرغاق!

— مەڭلىك كېرەم

ئاھ، سەزگۈمدە ئۇچتۇق يىراققا،
كەلدى يەنە ئاۋازىڭ يېقىن.
...
يېشىل كۆكلەم سېنىڭ ئاۋازىڭ.

— ئابدۇرېھىم مۇھەممەت

ئىزدەيمەن مايىكىم تۇرساڭمۇ مەندە،
يىراقتىن-يىراقتا بولغاچ مېنىڭدىن.

— ئايبېك ئۆمەر

ئەتمەكتىمەن تور قاپلىغان غېرىپلىقىم
ئىشكىنى.

* *

سۆيمەكتىمەن كۆرىكىمدىكى جاراھىتىنى
ۋاقتىنىڭ.

* *

سىڭىپ كىردىم قىپيالىڭاچ تەن-روھىڭنىڭ
ئارىسىغا.

— مۇتەللىپ ماڭسۇر

كىم كۆتۈرگەن چوغنى پاتمانچۇق —
كەبى يۇدۇپ چىقىپ دوزاختىن.

— ئابدۇرىشىت ھىمىت

شەبنەملەردە يۇيۇنغاندا تاڭ،
چوپان قىزلار كېتەر نۇرلىنىپ.

— تۇرانقىز ئابدۇراخمان

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

△ مەلۇمكى، مەشرەپ ئۇيغۇرلارنىڭ ئەنئەنىۋى كۆڭۈل ئېچىش-يىغىلىش شەكلى. 1992-يىلى 11-ئايدىن بۇيان بورتالادىكى بىر تۈركۈم ئەدەبىيات-سەنئەت خادىملىرى، ھەۋەسكارلىرى ئىختىيارىي ھالدا يىغىلىپ «سايرام قەلەمكەشلىرى مەشرىپى» نى ئۇيۇشتۇرۇپ كەلمەكتە. مەشرەپتە خىلمۇ خىل شەكىلدىكى كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى ئېلىپ بېرىلىشتىن سىرت، مەشرەپ قاتناشقۇچىلىرى ئۆزلىرى يېڭىدىن يېزىپ ئېلىپ كەلگەن ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ تۈزىتىش پىكىرلىرىنى ئۆزئارا بېرىشىدۇ. يېڭى ئەدەبىي ئۇچۇرلارنى ئۆزئارا ئالماشتۇرىدۇ. بۇ خىل قەرەللىك ئاممىۋى يىغىلىشقا ئوبلاستلىق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى تاۋ دېمىڭ، مۇئاۋىن رەئىسى تۇرمۇھەممەت سايىم قاتارلىق يولداشلار قىزغىن قوللاپ ئىلھام-مەدەت بەردى ھەمدە بىرقانچە قېتىم بۇ مەشرەپكە قاتنىشىپ مەشرەپنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى كۆردى. ئوبلاستلىق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ باش كاتىپى تەن فاڭخۇي مەشرەپنىڭ ئەھۋالىنى «شىنجاڭ ئىقتىساد گېزىتى»، «بورتالا گېزىتى» دە خەنزۇ تىلىدا تونۇشتۇردى. بىر يىل ئىچىدە بورتالادىكى كەڭ ئاپتورلارنىڭ 420 پارچىدىن ئارتۇق ئەسىرى ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىندى. مەشرەپتىكى يولداشلار «تارىم»، «ئىلى دەرياسى» ژۇرنىلى، «ئىلى گېزىتى» قاتارلىق مەتبۇئاتلار بىلەن ئالاقە باغلاپ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 6-، 9-سانلىرىدا، «ئىلى دەرياسى» ژۇرنىلىنىڭ 1-، 3-، 6-سانلىرىدا ئەسەرلىرىنى ئېلان قىلدى. ئۇلار يەنە ئۇرۇمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن ئىككى قېتىملىق ئەدەبىي مۇھاكىمە يىغىنىغا جەمئىي 25 ئاپتورنى قاتناشتۇرۇپ ئىجادىيەت تەجرىبىلىرىنى ئۆگىنىشكە ئۇيۇشتۇردى. بورتالا ئوبلاستىدا ئۇيغۇر تىلىدا ئەدەبىي ژۇرنال بولماسلىقتەك قىيىنچىلىق ئاستىدىمۇ ئۇلارنىڭ قازانغان بۇنداق زور نەتىجىلىرى ۋە قىزغىنلىقى كىشىنى سۆيۈندۈرىدۇ.

(**تۇرسۇن ئىمىن، گۈلباغى**)

△ جۇڭگو ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە 93-يىلدا يۈز بەرگەن چوڭ ئىشلار مۇنۇلاردىن ئىبارەت.

1. نۇرغۇن مەشھۇر ئەدىب ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت رەھبەرلىرىنىڭ ئارقا-ئارقىدىن «دېڭىزغا چۈشۈش»ى قىزغىن مۇنازىرىنىڭ نۇقتىسى بولدى.

2. مەخسۇس سەھىپە يازغۇچىلىرى تۈركۈملەپ مەيدانغا كەلدى.

3. مۇھاجىرلار ئەدەبىياتى جوڭگو ئەدەبىيات-سەنئىتىنىڭ قىزىق نۇقتىسى بولدى. «نيۇ-يوركتىكى بېيجىڭلىقلار»، «مەنخەتتېندىكى جوڭگولۇق ئايال» قاتارلىق ئەسەرلەر بازىرى ئىتتىك كىتاب بولۇشتا يېڭى سەۋىيە ياراتتى.

4. جوڭگو خەلق ئەدەبىيات نەشرىياتى نەشر قىلغان لياڭ فېڭيىنىڭ ئەسەرلىرى جوڭگو كىتابخانلىرى تەرىپىدىن قىزغىن ئالقىشقا ئېرىشتى.

5. شائىر گۇچېڭنىڭ قاتىللىق قىلمىشى ۋە ئۆلۈمى ھەر خىل مۇنازىرىلەرگە سەۋەب بولدى.

6. «ھازىرقى زامان» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدىكى تۆت يازغۇچى بىرلىشىپ

«جۇڭخوڭ» تەخەللۇسىدا يېزىپ چىققان «جۇڭگولۇقلار ئۈچۈن ئاگاھلاندۇرۇش» ...لىق بىر يۈرۈش كىتاب نەشر قىلىنغاندىن كېيىن بازىرى ئىتتىك كىتاب بولۇپ قالدى، ...ىنىڭ ئۈستىگە «جۇڭگو ياشلار نەشرىياتى» نىڭ جۇڭخوڭنىڭ بۇندىن كېيىنكى ئەسەرلىرىنىڭ نەشر ھوقۇقىنى سېتىۋېلىشى يەنە بىر قېتىم زىلزىلە قوزغىدى.

△ ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن سابىق دېموكراتىك گېرمانىيە ۋە سابىق فېدېراتىپ گېرمانىيە ئەدەبىياتلىرى ئاساسەن سىياسىي، ئىجتىمائىي بۇرچى كۈچلۈك ھەمدە ئەخلاقىي تۈسى قويۇق ئەدەبىيات ئىدى. گېرمانىيە بىرلىككە كەلگەن بۈگۈنكى كۈندە، كىشىلەرنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت قارىشى تۈپتىن ئۆزگىرىشكە باشلىدى.

يېقىندا گېرمانىيە ئوبزورچىلىرى بەس-بەس بىلەن ماقالە ئېلان قىلىپ، ئۇرۇشنىڭ مەنىۋى جاراھەتلىرىنى ئېچىپ بېرىدىغان ئىلگىرىكى ئەدەبىياتنىڭ ھالاكەت گىردابىغا كېلىپ قالغانلىقىنى بىردەك مۇئەييەنلەشتۈرۈشتى. ئۇلار، ھازىرقى دەۋر رېتىمىغا ماس كېلىدىغان، ئەنئەنىدىن ئۆزگىچە، ساپ ئېستېتىك پرىنسىپلارنى تۇرغۇزۇپ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ نۆۋەتتىكى چىقىش يولى ئۈستىدە ئىزدىنىشىمىز كېرەك دەپ قاراشتى ھەمدە سەنئەتنىڭ ئىچكى قانۇنىيىتىگە ھۆرمەت قىلغان ئاساستا ھەرقانداق تاشقى مەجبۇرىيەت، بويۇنتۇرۇق-ئىشارەتلەردىن ئۈزۈل-كېسىل قۇتۇلۇپ، ئېستېتىزملىق يېڭىچە ئەدەبىيات يارىتىشنى تەشەببۇس قىلدى.

△ 1993-يىلى 7-ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا لاتىن ئامېرىكىسىدىكى قارا پىروزا يازغۇچىلىرى ئىسپانىيىگە يىغىلىپ، قارا پىروزىنىڭ ھازىرقى ھالىتى ھەمدە ئۇنىڭ لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتىدىكى ئورنىنى مۇھاكىمە قىلىشتى. كۆپلىگەن يىغىن ئىشتىراكچىلىرى، قارا پىروزا قوللانغان «تراگېدىك رېئالىزم» پۈتكۈل لاتىن ئامېرىكىسى ئەدەبىياتى مۇنبىرىدە باش كۆتۈرۈپ، ۋاقتى ئۆتكەن گارسىيا ماركوس ۋەكىللىكىدىكى سېھرىي رېئالىزمنى بېسىپ چۈشتى دەپ قاراشتى.

مېكسىكا يازغۇچىسى، قارا پىروزا تەقرىزچىسى ئاندىرىس لوئىس: «لاتىن ئامېرىكىسىدا ياشاۋاتقان بىزلەر چەت ئەل پۇرىقىنى ئىپادىلىگۈچىلەر ئەمەسمىز. بىز يەنىلا لاتىن ئامېرىكىسى ئەللىرىنىڭ رېئاللىقىنى بايان قىلىمىز، قارا پىروزا بارغانچە كۆرۈنەرلىك ھالدا رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرۈش بۇرچىنى ئۆز زىممىسىگە ئېلىۋاتىدۇ» دەپ كۆرسەتتى.

ئىسپانىيە، شۇنداقلا مېكسىكىغا تەۋە يازغۇچى پاك يىگناشىئو تەيبو دادىل ھالدا «رېئالىزملىق سېھىر» دېگەن چۈشەنچىنى ئوتتۇرىغا قويدى. چۈنكى، ئۇ سېھرىي رېئالىزم «كۈچ-قۇدرىتىنى يوقاتتى، ئەمدى بىزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ھېچقانداق ئالاقىمىز قالمىدى. ئۇ بىزنىڭ بەلگىمىز بولالمايدۇ، ئۇنىڭ بىزگە قىلچە پايدىسىمۇ يوق» دەپ تونۇيدىكەن.

چىلى يازغۇچىسى لوئىس سېپولۋېدا تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا مۇنداق دېدى: «سېھرىي رېئالىزم ئاخىرقى چېكىگە يېتىپ، بىر خىل كونا مۇقامغا ئايلىنىپ قالدى. ئۇ بىزگە ئوخشاش كېيىنكى يازغۇچىلار ئۈچۈن ئەدەبىيات دەرۋازىسىنى مەھكەم تاقىۋەتتى. چۈنكى، بىزمۇ ئەگەردە <پارتلاش ئەدەبىياتى> يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىدەك يازمىساق، يازغانلىرىمىزنى ئېلان قىلغىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى».

يەككە تىجارەتچى ئەركىن قۇتى ئائىلىسى

ئالىم خالىدىن فوتوسى

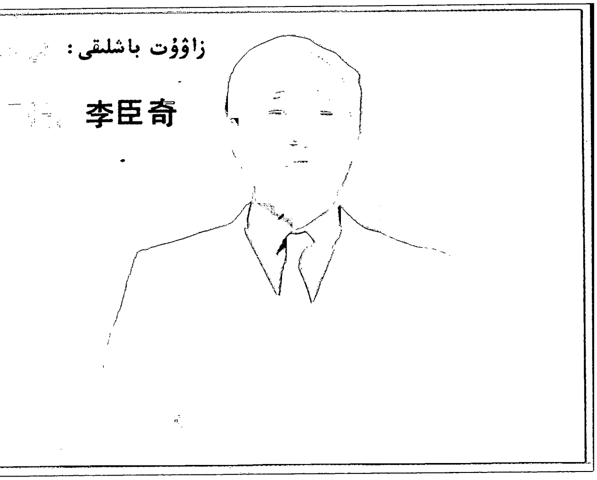

زاۋۇت باشلىقى:

李臣奇

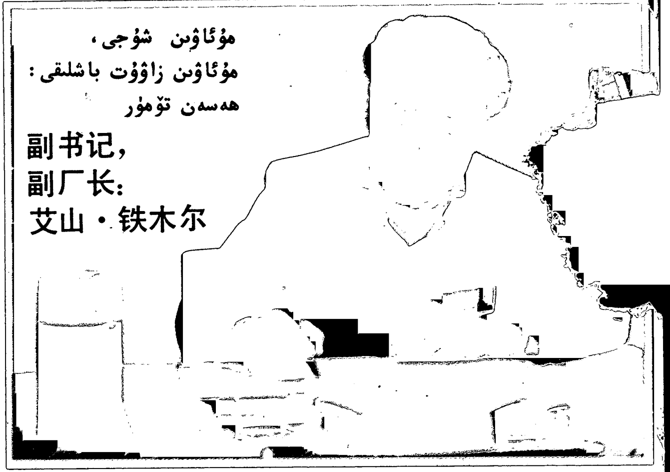

مۇئاۋىن شۇجى،
مۇئاۋىن زاۋۇت باشلىقى:
ھەسەن تۆمۈر

副书记，
副厂长：
艾山·铁木尔

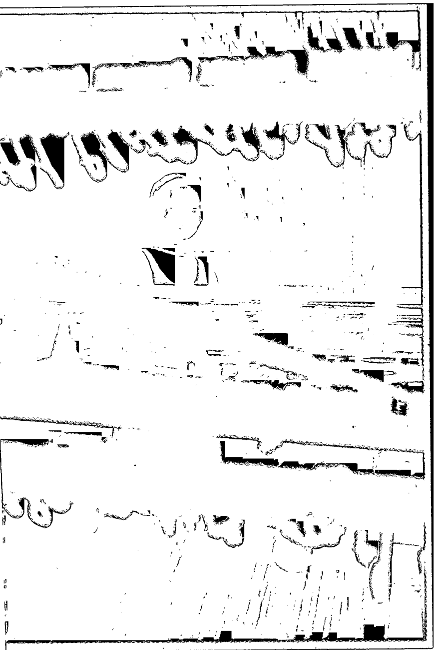

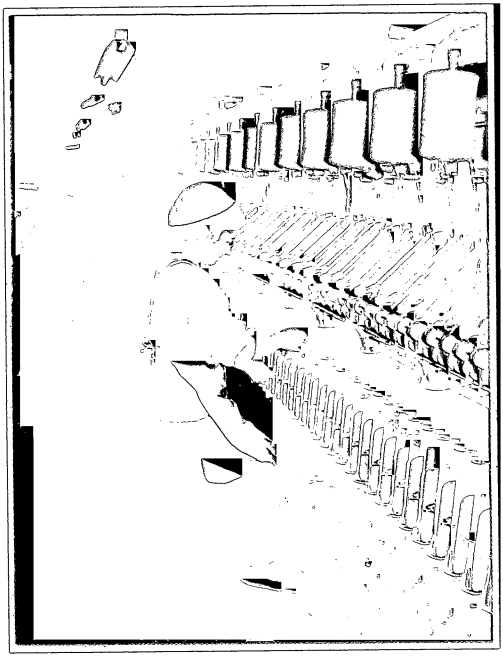

مەھسۇلات تۈرى:
ھەر خىل رەڭلىك سارجىلار، گۈل بېسىلغان مەيسىنى ۋە ھەر خىل گۈل بېسىلغان مەھسۇلاتلار

产品：
各种呢绒，印花麦司林及各种印花产品。